

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

MİLLİ KÜTÜPHANE YAZMALAR KOLLEKSİYONU 06. MİL. YZ. A. 7521

NUMARALI MECMUA-İ EŞ'AR

(TRANSKRİPSİYONLU METİN-İNCELEME-

SEÇİLEN GAZELLERİN ŞERHİ)

Yüksek Lisans Tezi

Tuğba SAVATLI

Danışman

Dr. Öğr. Üye. Volkan KARAGÖZLÜ

NEVŞEHİR

Mayıs, 2021

TEŐEKKÖR

Öncelikle eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olduğu için eŐim Emrah SAVATLI'ya, aileme ve arkadaşlarıma, kaynaklara ulaşmam konusunda yardımcı olan hocalarıma, tez çalışmamla ilgili konularda değerli vaktini bana ayırıp yardımcı olan kıymetli hocam Prof. Dr. Filiz KILIÇ'a, çalışmamın her aşamasında kıymetli zamanını bana ayırıp yol gösterici ve yardımcı olan danışman hocam Dr. Öğr. Üye. Volkan KARAGÖZLÜ'ye sabrı, ilgisi ve anlayışından dolayı çok teşekkür ediyorum.

**MİLLİ KÜTÜPHANE YAZMALAR KOLLEKSİYONU 06 MİL. YZ. A. 7521
NUMARALI MECMUA-İ EŞ'AR**

(Transkripsiyonlu Metin-İnceleme-Seçilen Gazellerin Şerhi)

Tuğba SAVATLI

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve
Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Mayıs 2021**

Danışman: Dr. Öğr. Üye. Volkan KARAGÖZLÜ

ÖZET

Bu çalışmanın konusu Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda kayıtlı 06 Mil. Yz. A. 7521 numaralı şiir mecmuasıdır. Mecmuanın hangi tarihte kim tarafından yazıldığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mecmuada şiirlerine yer verilen şairlerin yaşadığı yüzyıldan yola çıkarak mecmuanın 19. yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir.

Çalışmanın I. bölümünde mecmua ve metin şerhi hakkında bilgi verilmiştir. II. bölümde mecmuanın nüsha tavsifi yapılarak mecmuada yer alan şairler hakkında kısaca bilgi verilip çalışmanın III. Bölümüne geçilmiştir. Bu bölümde mecmuanın transkripsiyonlu metni hazırlanıp mecmuada yer alan şiirler şairlerin divanlarıyla karşılaştırıldıktan sonra ve farklılıklar dipnotlarda verilmiştir. Çalışmanın IV. bölümde mecmuadan seçilen gazeller şerh edildikten sonra sonuç bölümü ile çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mecmua, şiir mecmuası, gazel, şerh.

**NATIONAL LIBRARY MANUSCRIPTS COLLECTION 06 MİL. YZ. A. 7521
NUMBERED MECMUA-İ EŞ'AR**

(Transcriptional Text-Examination-Explanation of Selected Gazels)

Tuğba SAVATLI

**Neşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences, Department
of Turkish Language and Literature, Master's Degree, May 2021**

Supervisor: Dr. Öğr. Üye. Volkan KARAGÖZLÜ

ABSTRACT

The subject of this study is the poetry magazine registered in the Ankara National Library Manuscripts Collection at number 06 Mil. Yz. A. 7521. There is no information about the date and by whom the journal was written. Based on the century in which the poets whose poems were included in the magazine lived, it is estimated that the magazine was written in the 19th century.

In the first part, information is given about the journal and its text commentary. In the second part, the copy of the magazine was described and brief information was given about the poets in the magazine and the third part of the study was started. In this section, after the transcribed text of the journal is prepared and the poems in the journal are compared with the poet's divans, the differences are given in the footnotes. In the fourth part of the study, after the gazels selected from the magazine were explained, the study was concluded with the conclusion part.

Keywords: Magazine, poetry magazine, gazel, explanation.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM.....	2
1. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMUA	2
1.1. Kelime ve Kavram Olarak Mecmua.....	2
1.2. Mecmua Çeşitleri.....	2
II.BÖLÜM.....	5
2.MİLLİ KÜTÜPHANE YAZMALAR KOLLEKSİYONU 06 MİL. YZ. A. 7521 NUMARALI MECMUA-İ EŞ'ÂR'IN NÜSHA TAVSİFİ VE MECMUDA YER ALAN ŞAİRLER	5
2.1. Nüsha Tavsifi	5
2.2. Mecmuada Yer Alan Şairler	6
3.TRANSKRİPSİYONLU METİN-İNCELEME.....	14
IV.BÖLÜM	168
4.SEÇİLEN GAZELLERİN ŞERHİ.....	168
4.1.Ahmedî.....	168
4.2. Ârifî.....	174
4.3. Atûfî	186
4.4.Avnî.....	191
4.5.Behiştî	196
4.6.Cünûnî.....	201
4.7.Ehlî.....	207

4.8.Emrî.....	211
4.9.Enîsî	217
4.10.Fasîhî	222
4.11.Gafletî.....	227
4.12.Günâhî	245
4.13.Hadîdî	250
4.14.Hamîdî.....	255
4.15.Hatâyî	261
4.16.İlmî	265
4.17.Kandî	271
4.18.Mecnûnî	276
4.19.Mezâkî	286
4.20.Murâdî	291
4.21.Nesîmî	296
4.22.Rusûhî	302
4.23.Sâdik.....	307
4.24.Sarfî.....	313
4.25.Selîkî	319
4.26.Sun'î.....	324
4.27.Şehrî	330
4.28.Ubeydî.....	335
4.29.Yahyâ	340
4.30.Yusûfî.....	346
4.31.Zâtî	351
SONUÇ	357
KAYNAKÇA	358
ÖZGEÇMİŞ	363

KISALTMALAR

Ana Bilim Dalı	ABD
Arapça	Ar.
Baskı	bs.
Çeviren	çev.
Eski Türkçe	ET.
Farsça	Far.
Gazel	G
Hazırlayan	haz.
Kökeni bilinmeyen kelime	[?]
Sayfa	s.
Sosyal Bilimler Enstitüsü	SBE
Türkçe	T.
Türk Dili ve Edebiyatı	TDE
Ve diğerleri	vd.
Vesaire	vs.
Yüzyıl	yy.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا (آ)	a ā	ع	ş
ا (أ)	a e ı i u ü	ض	đ ž
ب	b p	ط	ţ
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	'
ث	ṯ	غ	ǧ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g
خ	ḫ	ل	ñ
د	d	ن	l
ذ	z	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v o ö u ū ü
س	s	ه	' a e
ش	ş	ى	ı ī i i
		خو	h [˘]

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusu Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06. Mil. Yz. A. 7521 numaralı şiir mecmuasının incelemesi ve mecmuadan seçilen otuz beş gazelin şerhidir. Mecmualar, şairlerin bugüne dek bilinmeyen şiirlerini bulundurması, kaynaklarda adı geçmeyen şairlerin şiirlerine yer vermesi ve divan tertip edemeyen şairlerin şiirlerinin tespit edilmesi açısından edebiyatımız için önemli kaynaklardandır. Bu çalışmanın amacı mevcut divanı olmayan şairlerin ve mevcut divanı olsa bile şairin divanında yer almayan gazelleri tespit edip bu şiirleri klasik şerh yöntemiyle şerh ederek gün yüzüne çıkarıp günümüz insanına tanıtmaktır.

Bu çalışmada mecmua transkribe edilip şairlerin divanı olup olmadığı araştırıldıktan sonra şiirler şairlerin divanlarıyla karşılaştırılıp farklılıklar dipnotta verilmiştir. Çalışmanın asıl bölümü olan şerh kısmında mecmua içerisinden seçilen otuz beş gazel şerh edilmiştir. Seçilen gazeller şairlerin mahlasına göre alfabetik sıraya uygun bir şekilde verilip şerhe başlamadan önce gazel bütün olarak verilmiştir. Gazelin Şerhi alt başlığında beyitler verildikten sonra beyitlerin aruz ölçüsü belirlenip beyitte geçen kelimelerin anlamları açıklanmıştır. Beyitler kurallı cümle haline getirildikten sonra diliçi çevirisi yapıp söz sanatları tespit edilmiştir.

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatı çalışmalarının önemli kaynaklarından biri olan şiir mecmuaları genellikle farklı şairlerin farklı nazım şekillerinde yazdıkları şiirlerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. Mecmualar, mevcut divanı bulunmayan şairlerin şiirlerine yer vermesinden dolayı önemli eserlerdir. Mevcut divanı olan şairlerin bugüne dek bilinmeyen şiirlerine mecmualarda rastlanabilir. Mecmualar yazıldığı dönemin okuyucusunun zevkinin tespiti gibi konularda da edebiyatımıza önemli katkı sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı; şairlerin mevcut divanlarında bulunmayan şiirlerinin gün yüzüne çıkarılmasına katkı sağlayıp Klasik edebiyatımıza ait şiirleri günümüz insanının anlamasını sağlamaktır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde mecmua ve metin şerhi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda Kayıtlı 06 Mil. Yz. A. 7521 ana başlığı altında mecmuanın nüsha tavsifi yapıp mecmuada yer alan şairler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümü şiir mecmuasının transkripsiyonlu metni ve şiirlerin divanlarla karşılaştırılmasından oluşmaktadır. Dördüncü bölümde mecmuadan seçilen gazeller şerh edilip çalışma sonuç bölümü ile sonlandırılmıştır. Bu mecmua üzerine daha önce Büşra ŞEKER tarafından hazırlanmış bir tez çalışması¹ ile Yunus KAPLAN'a ait mecmuanın genel özelliklerinden bahseden bir makale bulunmaktadır.² Daha önce hazırlanan tezde divanı bulunmadığı belirtilen bazı şairlerin divanına ulaşıldı. Mecmuadaki şiirler şairlerin karşılaştırıldıktan sonra farklılıklar dipnotta verildi. Çalışmanın asıl bölümünü mecmuadan seçilen gazellerin şerhi oluşturmaktadır.

---

¹ Şeker, B. (2019) Milli Kütüphane 06 Ml Yz A 7521 Numaralı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin). Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.

² Kaplan, Y. (2013), Milli Kütüphane “Yz. A. 7521” Numaralı Şiir Mecmuası Üzerine Selçuk Üniversitesi, Türkiye Araştırmaları Dergisi, s. 89-114.

I.BÖLÜM

1. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMUA

1.1. Kelime ve Kavram Olarak Mecmua

“Kelime olarak mecmua; 1. Benzer konudaki yazıların toplanıp biriktirildiği seçilmiş yazılardan oluşan kitap demektir. 2. Belirli aralıklarla belli konularda çeşitli yazarlar tarafından yazılmış yazılardan meydana gelen süreli yayım, dergi anlamındadır.”³

“Kavram olarak mecmua, seçilmiş şiir, münşeât vb. eserlerin toplanarak bir araya getirildiği eserlerin genel adıdır.”⁴ “Şiir mecmuaları divanları günümüze ulaşmamış veya divan tertip etme fırsatı bulamamış şairler için tek kaynaktır.”⁵ Ayrıca bugüne dek bilinmeyen şairlerin şiirlerine yer vermesi bakımından da önemlidir.

1.2. Mecmua Çeşitleri

“Mecmualar edebiyattan ilahiyata, felsefeden tıp tarihine, folklordan etnografyaya kadar çeşitli alanlara yönelik olabilmektedir. Bunlardan edebiyat alanına dâhil edilebilecek mecmuaları şu şekilde sınıflandırılabilir:”⁶

- Nazire Mecmuaları
- Antoloji Niteliğindeki Şiir Mecmuaları
- Çeşitli Konulardaki Risalelerin Bir Araya Getirilmesiyle Oluşan Mecmualar
- Aynı Konu İle İlgili Eserlerden Oluşan Mecmualar
- Tanınmış Kişiler Tarafından Hazırlanan Mecmualar

A. Nazire Mecmuaları

---

³ Nurettin Öztürk, “Mecmua” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 312-313.

⁴ Ahmet Mermer, Neslihan Koç Keskin, **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2016, 139.

⁵ Filiz Kılıç, Muhsin Macit, vd. **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, 7. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, 23.

⁶ Agah Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, 2. Baskı, İstanbul: Dergah Yayınları, 2015, 167-169.

“Şairlerin birbirlerine nazire olarak yazdıkları şiirleri toplayan mecmualara nazire mecmuası denir.” Türk edebiyatında elde bulunan en önemli nazire mecmuaları şunlardır⁷:

- Mecmuatü’n- Nezâir
- Câmîü’n- Nezâir
- Mecmaü’n- Nezâir
- Pervâne Beg Mecmuası
- Metâliü’n-Nezâir

B. Antoloji Niteliğindeki Seçme Şiir Mecmuaları

“Antoloji niteliğindeki şiir mecmuaları dönemin zevk anlayışını, şairlerin birbirlerine bakış açılarını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Antoloji niteliğinde şiir mecmuaları çok fazladır.”⁸

C. Çeşitli Konulardaki Risalelerin Bir Araya Getirilmesi ile Oluşan Mecmualar

“Farklı konulardaki bilgileri içeren kitapçıkların veya hacimleri küçük farklı eserlerin yazıldığı sayfaların bir araya getirilmesiyle oluşan mecmua çeşididir.”⁹

D. Aynı Konu ile İlgili Eserlerden Oluşan Mecmualar

“Belirli tek bir konuda çeşitli kitapçıkların bir araya getirilmesiyle oluşan mecmua çeşididir. Bu mecmua çeşidinde bazen aynı konuda yazılmış aynı yazara ait kitapçıklar derlenebildiği gibi bazen aynı konuda farklı yazarların da risaleleri bir araya getirilebilmektedir.”¹⁰

E. Tanınmış Kişiler Tarafından Hazırlanan Mecmualar

“Mürettibi belli olan bazı mecmualar, müretteplerinin ünlü ve güvenilir kişiler olması nedeniyle bu kişilerin adıyla anılmışlardır. Bu tür mecmualara örnek olarak

---

⁷ Bozkurt, F. (2007) XVI. Yüzyıla Ait Bir Şair Mecmuası, Yüksek lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 3-4.

⁸ Nr Öztürk, “Mecmua” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 312-313.

⁹ Levend, 170.

¹⁰ Mustafa Uzun, “Mecmua” maddesi, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, 265-268.

verebileceğimiz Aşçı İbrahim Dede Mecmuası'nda hadisler, tasavvufi yazılar, Dede'nin tanıdıklarıyla ilgili fıkralar gibi bilgiler yer almaktadır.”¹¹

---

¹¹ Levend, s. 174-175.

II.BÖLÜM

2.MİLLİ KÜTÜPHANE YAZMALAR KOLLEKSİYONU 06 MİL. YZ. A. 7521 NUMARALI MECMUA-İ EŞ'ÂR'IN NÜSHA TAVSİFİ VE MECMUDA YER ALAN ŞAİRLER

2.1. Nüsha Tavsifi

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06. Mil Yz. A. 7521 numarada kayıtlı Mecmua-i Eş'ar harekeli talik yazıyla yazılmış olup eserin dili Türkçe'dir. Eser 180x105-132x72 ölçüsündedir. Mecmua ince âbâdî kağıda yazılmış olup kahverengi deri ve ebru bir cilt içerisinde. Ser-levha laciverdî, cetveller altın yaldızlı, mısra araları çiçek motifıyla süslenmiştir. Eser 89 varak olup satır sayısı değişiklik göstermektedir. Mecmuanın bazı yaprakları rutubet lekeli. Eserin 2a yaprağında bulunan mühür mürekkep dağılmasından dolayı okunamamaktadır. 85a yaprağında Milli Kütüphaneye ait mühür vardır.

Mecmuanın kim tarafından ne zaman yazıldığı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mecmuada 19. yy. halk şairlerinden olan Âşık Kul Öksüz'e ait semaiye yer verilmesinden yola çıkarak eserin 19. yy. ve sonrasında yazılmış olduğu tahmin edilmiştir.

Mecmuada 15. yy. şairlerine ait 17 gazel, 16. yy. şairlerine ait 101 gazel, 17. yy. şairlerine ait 19 gazel, mahlassız olduğu için kime ait olduğu bilinmeyen 6 gazel ile aynı mahlası kullanan birden fazla şair olmasından dolayı hangi şaire ait olduğu tespit edilemeyen 8 gazel vardır. Mecmuada Âşık Kul Öksüz ve Kul Âlim mahlaslı halk şairlerine ait sekizli hece ölçüsüyle yazılmış 2 semai bulunmaktadır. Mecmuanın sonunda Bağdatlı Rûhî'ye ait 1 terci-i bend ve Coşkun mahlaslı şaire ait 1 bahr-ı tavîl bulunmaktadır.

Mecmuada yer alan şiirler yüzyıllara ya da alfabetik bir sıraya göre verilmemiştir. Aynı şairin başka bir şiiri farklı yapraklarda verildiği gibi 15. yüzyıl şairinden önce 16. yy. 17. yy. ve 18. yy. şairinin şiirlerine de yer verildiği görülmektedir. Gazeller

herhangi bir başlık belirtilmeden yazılmış olup gazellerden sonra yer alan beyitler ferd başlığı ile belirtilmiştir. Ferdlerin çoğunun kime ait olduğu hakkında hiçbir bilgi yoktur. Mecmuanın son yapraklarında yer alan terci-i bend ve Coşkun mahlaslı şaire ait bahr-ı tavîlin başlığı kırmızı mürekkep ile yazılmıştır.

2.2. Mecmuada Yer Alan Şairler

Âhi: 15.yüzyıl şairlerindedir. Asıl adı Hasan'dır. Benli Hasan ya da Dilsiz Danişmend lakaplarıyla da bilinir. Divan, Hüsrev ü Şirin ve Hüsni ü Dil olmak üzere toplamda 3 eseri vardır.¹²

Ahmedî: 14 ve 15. yüzyılda yaşamış ve eserleri veya şiirlerinde Ahmedî mahlasını kullanmıştır. Döneminde çok fazla eser vermiştir. Divan'ı, İskender-nâme ve Cemşid ü Hurşid gibi eserleri önemlidir.¹³

Ahmed-i Da'î: 15. yüzyıl şairlerinden olan Ahmed-i Daî Germiyanlıdır. Asıl adını mahlası olarak kullanmıştır. Farklı alanlarda ve tercüme olmak üzere kaleme aldığı altısı manzum, dokuzu mensur toplamda on beş eseri vardır. Bunların bir kısmını Türkçe Divanı, Farsça Divanı, Çeng-nâme, Tercüme-i Tıbb-ı Nevebî gibi eserler oluşturur.¹⁴

Amrî: 16. yüzyılda yaşamıştır. Elde bulunan tek eseri Divan'ıdır.¹⁵

Arifi: Kaynaklarda Arifi mahlaslı 18 şair şair bulunmaktadır. Mecmuada bulunan iki gazelin hangisine ait olduğu bilinmemektedir.¹⁶

Âşık Musâ: Mecmuada Âşık Musâ mahlasıyla yer alan şiirin kime ait olduğu tespit edilememiştir.¹⁷

Âşık Öksüz: Kaynaklarda Öksüz Âşık, Öksüz Dede ve Öksüz Ali adlarıyla geçen âşıkların aynı kişi mi yoksa farklı kişiler mi oldukları konusunda kesin bir bilgi yoktur.¹⁸

¹² Mehmet Fatih Köksal, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahi-benli-hasan-dilsiz-danismend>, (25.09.2013)

¹³ Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi (Edebiyat, Tarih, Metinler)**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2015, 89-92.

¹⁴ Rıdvan Canım, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmedi-dai> (14.03.2014)

¹⁵ Vildan Serdaroğlu Coşkun, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/amri-abdulkerim-efendi>, (05.09.2013)

¹⁶ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ârifi, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

¹⁷ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Âşık Musa, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

¹⁸ Emine Çakır, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/oksuz-oksuz-dede-oksuz-ali>, (03.03.2015).

Atûfi: Kaynaklarda “Atûfi“ mahlaslı üç şair bulunmaktadır. Şiirin hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir. Bu şairlerin divanı bulunmamaktadır.¹⁹

Avnî: Fâtih Sultan Mehmet bu mahlasla şiirler yazmıştır. 15. yüzyılda yaşamıştır. Bilinen tek eseri Divan’ıdır.²⁰

Bağdatlı Rûhi: 16. yüzyılda yaşamış Bağdat’ ta doğmuştur. Divanındaki on yedi bendden oluşan hiçi ağırlıklı terakib-i bendiyle ünlüdür. Bağdatlı Rûhi’nin şiirlerinde tasavvufî düşünceye ve mazmunlara yer verildiği görülür. Ve tek eseri divanıdır.²¹

Bâkî: 16.yüzyılda yaşayan Bâkî İstanbul’da doğmuştur. Osmanlı dönemi şairleri arasında şiir yönünden etki alanı geniş ve derindir. Çünkü onun şiirleri şekil mükemmelliği ve nazım tekniği bakımından güçlüdür. O dönemde “Sultan-ı Şâirân”, “Melikü’ş- Şuarâ ve sonunda Sultanü’ş-Şuarâ gibi unvanlarla anılmıştır. Bilinen beş tane eseri vardır. Bunlardan en önemlisi divanıdır.²²

Behiştî: 16. yüzyıl şairlerinden olup Rize’de doğmuştur. Elde bulunan on iki eseri vardır. Heşt-behişt ve Divanı bilinen eserleri arasındadır.²³

Bursalı Rahmî: 16. yüzyıl şairlerindedir. Asıl adı Pir Muhammed/Mehmed’dir. Rahmî Çelebi olarak anılmaktadır. Şairin birçok eserinin yanında divanı da bulunmaktadır.²⁴

Bursalı Remzî: Şairin yaşadığı yüzyıl hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. 15. yüzyıl civarında yaşadığı tahmin edilmektedir. Şairin divanı bulunmaktadır.²⁵

Cevrî: 17. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Cevrî Mevlevî şairlerindedir. Hattatlığıyla ün kazanmış ve Mevlana’ya bağlılığıyla bilinir. Birçok eseri vardır. Hacimli bir divanının yanında, mesnevileri de vardır.²⁶

---

¹⁹ Gözde Tekin, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/atufi>, (13.12.2014)

²⁰ Mengi, 123.

²¹ Mine Mengi, 176.

²² Haluk İpekten, **Bâkî Hayatı-Sanatu-Eserleri-Bazı Şiirlerinin Açıklamaları**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2018, 213.

²³ Yaşar Aydemir, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/behisti-ramazan-abdulmuhsin>, (10.11.2013)

²⁴ Mustafa Erdoğan, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rahmi-bursali-pir-mehmed>, (05.09.2013)

²⁵ Bahadır Kurt (2017) Bursalı Remzi Divanı (İnceleme Metin) Kütahya Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

²⁶Mengi, 210.

Cünûnî: 17. yüzyıl şairlerindendir. Asıl adı Ahmed'dir. Esrar Dede, Cünûnî'nin bir divanı olduğundan bahsetmişse de başka kaynakta divanı hakkında bilgilere ulaşamamaktadır.²⁷

Derzî-zâde Ulvî: 16. yüzyıl şairlerindendir. Asıl adı Mehmed'dir. İstanbullu olan şairin en önemli eseri divanıdır.²⁸

Edirneli Nazmî: 16. yüzyıl şairlerindendir. Hayatı hakkında kaynaklarda ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Eserleri; Mecma'ü'n-Nezâir, Divan, Pend-nâme-i Attar Çevirisi, Münşeat Mecmuası gibi eserleri vardır.²⁹

Ehlî: 16. yüzyılda yaşamış ve İstanbul'da doğmuştur. Divanı ve Hüsn ü Dil adlı Mesnevisi belirtilse de henüz bu eserlere ulaşamamıştır.³⁰

Emânî: Kaynaklarda "Emânî" mahlaslı 7 şair bulunmaktadır. Mecmuada bir ferdi bulunmaktadır. Kime ait olduğu tespit edilememiştir.³¹

Emrî: 16. yüzyılda yaşamış ve Edirne'de doğmuştur. Şairin divanı bulunmaktadır.³²

Enîsî: Mecmuada bulunan şairlerin yüzyılları göz önünde bulundurulduğunda "Enîsî" mahlaslı üç şair bulunmaktadır. Bu şairlerin divanı olup olmadığı hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır.³³

Fasîhî: Kaynaklarda "Fasîhî" mahlaslı altı şair bulunmaktadır. Mecmuada bulunan gazel divanlarda tespit edilemediği için hangi Fasîhî'ye ait olduğu bilinmemektedir.³⁴

Fehim-i Kadîm: 17. yüzyıl Osmanlı sahasında gazel ustası olarak bilinir. Elde bulunan en önemli eseri divanıdır.³⁵

Fevrî: 16. yüzyılda yaşamış ve asıl adı Ahmed'tir. Mürettep divanı ile Arapça ve Farsça şiirleri vardır.³⁶

---

²⁷ Mehmet Ünal, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cununi-ahmed-dede-larendeli>, (06.07.2014)

²⁸ Esmâ Şahin, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ulvi-terzizade-mehmed-ulvi-celebi>, (05.08.2014)

²⁹ Sibel Üst Erdem, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nazmi-edirneli>, (09.11.2013)

³⁰ Yunus Kaplan, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ehli-tayyibzade-ehli-efendi>, (21.02.2014)

³¹ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Emânî, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

³² Yekta Saraç, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/emri-emrullah> (15.07.2014)

³³ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Enîsî, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

³⁴ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Fasîhî, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

³⁵ Mengi, 209.

³⁶ Şentürk, Kartal, 400-401.

Figânî: 16. yüzyılda yaşamıştır. Trabzon doğumludur. Dönemin devlet adamlarına yazdığı kasidelerle tanınmıştır. Kanuni'nin şehzadelerine sünnet düğünü için yazdığı Suriyye kasidesi ünlüdür. Elde bulunan tek eseri Divançesi'dir.³⁷

Fuzûlî: Fuzûlî'nin asıl adı Mehmed'dir ve Bağdat da yaşamış 16.yüzyıl şairidir. "Arapça, Farsça ve Türkçe manzum, mensur eserler vermiştir. Türkçe eserleri, Farsça eserleri ve Arapça eserleri olarak üç başlıkta toplanmıştır. Üç dilde de divanı vardır.³⁸

Gafletî: "Gafletî" mahlasını kullanan divan şairi bulunmamaktadır. Mecmuada üç gazeline yer verilmiştir.

Ganî-zâde Nâdirî: 17. yüzyılda yaşamış ve müderris, kadı, kazasker olarak devlet görevlerinde bulunmuştur. Nâdirî, Mi'râciye ve Şehnâmesiyle tanınmıştır. Ayrıca Mahzen-i Bahr isimli mesnevisi vardır. Bunun yanı sıra divanı da vardır.³⁹

Gelibolulu Mustafa Âlî: 16. yüzyıl şairi Mustafa Ali Gelibolu'da doğmuştur. Mahlası ve doğum yerini birleştiren şairler arasındadır. Eserleri; edebi eserler, tarihi eserler, diğer konulardaki eserleri, henüz ele geçmeyen eserleri olarak dört başlık altında toplanmıştır.⁴⁰

Hadîdî: Kaynaklarda "Hadîdî" mahlaslı iki şair bulunmaktadır. İki şairinde divanı bulunmamaktadır.⁴¹

Hamîdî: Kaynaklarda "Hamîdî" mahlaslı dört şaire rastlanmıştır. Şairlerin divanı olup olmadığı hakkında bilgi yoktur.⁴²

Hatâyî: 16. yüzyıl şairlerinden olan Şah İsmail, Erdebil tekkesi Safevi devletinin kurucusudur.⁴³

Hayâlî: 16. yüzyılda yaşamış ve Rumeli'ye bağlı Vardar Yenicesinde doğmuştur. Hayâlî yaşarken tanınmış ve üstatlığı kabul edilmiş sayılı şairler arasındadır. Hayâlî'nin bilinen eseri divanıdır.⁴⁴

---

³⁷ Mengi, 180.

³⁸ Muhsin Macit, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fuzuli-mdbir>, (29.09.2013)

³⁹ Mengi, 221.

⁴⁰ Mustafa İsen, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ali-cesmi-gelibolulu-mustafa>, (09.11.2013)

⁴¹ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Hadîdî, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁴² Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Hamîdî, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁴³ Muhsin Macit, Türk Edebiyatı isimler Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sah-ismail-hatayi> (17.12.2014)

⁴⁴ Mengi, 168-169.

Hayretî: 16. yüzyıl şairidir. Asıl adı Mehmed'dir. Vardar Yenicesinde doğmuştur. Şairin divanı bulunmaktadır.⁴⁵

Hüdâyî: Kaynaklarda "Hüdâyî" mahlaslı altı şair bulunmaktadır. Mecmuadaki bir ferdin hangisine ait olduğu bilinmemektedir.⁴⁶

İlmî: Kaynaklarda "İlmî" mahlaslı on iki şair bulunmaktadır. Bu mahlaslı şairlerden sadece bir tanesinin divanı bulunmaktadır. Mecmuada yer alan gazel divanda bulunmamaktadır. Bu sebeple kime ait olduğu tespit edilememiştir.⁴⁷

İshak Çelebi: 16. Yüzyıl şairlerindedir. Üsküp'te doğmuştur. Divanı ve Selim-nâmesi vardır.⁴⁸

Kafzâde Fâ'izî: 17. yüzyılda yaşamış mesnevi şairidir. Celvetî tarikatına mensuptur. Şairin Saki-nâme adlı eseri ile Leyla ve Mecnun mesnevisi bulunmaktadır.⁴⁹

Kandî: Kaynaklarda "Kandî" mahlaslı üç şair bulunmaktadır. Şairlerin divanları hakkında bilgi yoktur. Bundan dolayı hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir.⁵⁰

Kanî: Mecmuada Kanî mahlasıyla bulunan gazel, nazire mecmualarında farklı başlıklarla yer almaktadır. Mecmuada bulunan gazelin kime ait olduğu tespit edilememiştir.

Me'âlî: 16. yüzyıl şairlerinden ve asıl adı Mehmed'dir. Me'âlî'nin tek eseri divanıdır.⁵¹

Mecnûnî: "Mecnûnî" mahlaslı iki şair bulunmaktadır. Bunlardan birisi 15. yüzyılda yaşamış, diğeri ise 17. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir. Mecmuada iki şiiri bulunmaktadır. Şiirlerin hangi Mecnûnî'ye ait olduğu tespit edilememiştir.⁵²

Mesîhî: 15. yüzyılda yaşamış ve Sırp şehri olan Priştina doğumlu olduğu söylenir. Hattatlık sanatını öğrenip, Sadrazam Ali Paşa'nın divan katibi olmuştur. Mesîhî'nin bilinen üç eseri Divan, Şehr-engiz ve Gül-i Sad Berg'dir.⁵³

⁴⁵ Tuğba Durmuş, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayreti> (21.05.2014)

⁴⁶ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Hüdâyî <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁴⁷ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, İlmî, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁴⁸ Tuğba Durmuş, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ishak-celebi>, (18.11.2014)

⁴⁹ Mengi, 221.

⁵⁰ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü Kandî <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁵¹ Mustafa İsen, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/meali> (02.05.2013)

⁵² Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Mecnûnî, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁵³ Mengi, 134-135

Mezâkî: 17. Yüzyıl şairlerindendir. Asıl adı Süleyman'dır. Doğum yeri ondan bahseden kaynakların bazılarında Bosna Hersek veya Çaynişe kasabası olarak gösterilmiştir. Şairin kaynaklarda belirtilen tek eseri Divan'ıdır.⁵⁴

Muhibbî: 16. yüzyılda padişahlık yapan Kanuni Sultan Süleyman "Muhibbî" mahlasıyla şiirler yazmıştır. Kanûnî bilim ve sanatın gelişmesi için çaba göstermiş ve bilim adamlarını, sanatçıları korumuştur. Zâtî'den sonra en çok gazel yazan şairler arasındadır. Bilinen eseri Divanı'dır.⁵⁵

Muhlis-i Sâfi: Kaynaklarda Sâfi mahlaslı 19 şair bulunmaktadır. Mecmuada bulunan gazelin hangisine ait olduğu tespit edilememiştir.⁵⁶

Mu'idi: 16. yüzyılda yaşamış ve "Mu'idi" mahlasını babasından almıştır. Katip Çelebi onun hamsesi olduğunu söyler. Kaynaklardaki bilgilere göre İşk-efza isimli eserinden başka Leyla vü Mecnun'u vardır.⁵⁷

Murâdî (III.Murat) 16. Yüzyıl şairlerindendir. Divanı sultan şairler içinde Kanunî'den sonra en hacimli örnektir.⁵⁸

Necâti: 15. yüzyılda Anadolu sahasında yetişmiş şairlerin en büyüğüdür. Türkçenin şiir dili olarak kullanımında büyük çaba harcamıştır. Necâti'den Hüsrev-i Rum (Rum'un Hükümdarı) diye bahsetmişlerdir. Kaynaklarda sözü edilen eserlerden yalnız Divan'ı elde bulunmaktadır.⁵⁹

Nefî: 17. yüzyıl yaşamış ve divan şiirinin önde gelen şairinden olan Nefi, Erzurum doğumlu olduğu bilinir. Nefi'nin bilinen başlıca üç eseri; Türkçe Divan, Farsça Divan ve Siham-ı Kaza'dır. Ustalığını kanıtladığı en önemli eseri Türkçe Divanı'dır.⁶⁰

Nesîmî: 14. yüzyılda yaşamış olan Nesîmî, Azeri sahasında yetişmiştir. İran'da Hurufilik mezhebinin kurucusu Fazlullah'ın halifelerindendir. Hurufi inancını şiirleri aracılığıyla yaymaya çalışmış ve etkili olmuştur. Bundan dolayı Halep'te inancı yüzünden derisi yüzülerek öldürülmüştür. Bilinen iki eseri Türkçe ve Farsça Divanları'dır. Bunun yanı sıra tuyuğlarıyla da ün kazanmıştır.⁶¹

⁵⁴ Neslihan İlknur Keskin, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mezaki-suleyman>, (03.03.2020)

⁵⁵ Mengi, 181-182.

⁵⁶ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Sâfi, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁵⁷ Şentürk, Kartal, 403-404.

⁵⁸ Mustafa İsen, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/murad-muradi-sultan-iii-murad>, (01.15.2015)

⁵⁹ Mengi, 121-122.

⁶⁰ Mengi, 200-202.

⁶¹ Mengi, 78-79.

Nev'î: Nev'i 16. Yüzyılda bilinmiş bir şairdir. Edirne'nin ilçesin olan Malkara'da doğmuştur ve asıl adı Yahya'dır. Bilgin bir şair olmasının yanı sıra gazeller ve kasideleriyle ünlüdür. Divanının yanında birçok eseri de vardır. Şairin Netayicü'l-Fünun isimli mensur eseriyle de tanınmıştır.⁶²

Revânî: 16. Yüzyıl şairlerindendir. Divanı ve İşret-name adlı eseri vardır.⁶³

Rusûhî: Kaynaklarda Rusûhî mahlaslı iki şair bulunmaktadır. Divanı olup olmadığı hakkında bilgi bulunmamaktadır.⁶⁴

Sabâyî: 17. Yüzyıl şairlerindendir. Asıl adı Hayrettin'dir. Edirne'de doğmuştur. Üveys-nâme, Sırât-ı Mustakîm, Divan, Mevlid, Gazâvat-nâme adlı eserleri vardır.⁶⁵

Sâdık : Kaynaklarda Sâdık mahlaslı sekiz divan şairi bulunmaktadır. Hangi Sâdık olduğu tespit edilememiştir.⁶⁶

Sarfî: 16. yüzyıl şairidir. Acem asıllıdır. Şairin eserleri hakkında hiçbir bilgi yoktur.⁶⁷

Selîkî: 16. yüzyıl şairlerindendir. Asıl adı Şaban'dır. Nazire mecmualarında şiirleri bulunmaktadır. Kaynaklarda divanı olduğu belirtilmektedir ama günümüzde herhangi bir nüshası tespit edilememiştir.⁶⁸

Süheylî: Asıl adı Ahmed'tir. 16. Yüzyıl şairlerindendir. Şair kimliğinden önce tarih ve hikaye yazarı olarak tanınır. Şairin divanı bulunmaktadır.⁶⁹

Sun'î: Kaynaklarda⁷⁰ bu mahlası kullanan birden fazla şair bulunduğu için hangi şair olduğu tespit edilememiştir.

Şehrî: Asıl adı Ali olan Şehrî Malatyalı'dır. 17. yüzyıl şairlerindendir. Bilinen tek eseri Divan'ıdır.⁷¹

Şemsi Paşa: 16. yüzyılda yaşamış ve Bolu'da doğmuştur. Asıl adı Ahmed'dir. Şairin divanı bulunmaktadır.

---

⁶² Mengi, 175.

⁶³ İsmail E. Erünsal, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/revani>, (01.05.2014)

⁶⁴ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Rusûhî <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁶⁵ Gülçiçek Akçay, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sabayi-hayreddin>, (06.12.2013)

⁶⁶ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Sâdık, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁶⁷ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Sarfî, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁶⁸ Mehmet Fatih Köksal, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seliki> (15.09.2013)

⁶⁹ Mahmut Esat Harmancı, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/suheyli-ahmed-bin-hemdem-kethuda>, (28.10.2014)

⁷⁰ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁷¹ Şener Demirel, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/suheyli-ahmed-bin-hemdem-kethuda>, (09.11.2013)

Şeyhülislam Yahyâ: Şeyhülislam Yahyâ 17. Yüzyılın önde gelen şairleri arasındadır. Şiirde gösterdiği ustalık ve kişiliğiyle çevresinden büyük saygı görmüştür. Gazel şairidir ve edebiyatımızdaki yerini gazelleriyle yapmıştır. Elde bulunan en önemli eseri Divan'ıdır.⁷²

Taşlıcalı Yahyâ:16. yüzyılda yaşamış ve Rumeli'de Taşlıca'dandır. Edebiyatımızda mesnevi ile tanınmış ve hamse sahibidir. Bunu yanı sıra divanı vardır ve şiirleriyle de tanınmıştır.⁷³

Ubeydî: 16. yüzyıl şairlerindedir. Tek eseri Divan'ıdır.⁷⁴

Vechî: 16. yüzyıl şairlerindedir. Kaynaklarda Gelibolulu olduğu bilgisi bulanmaktadır. Şairin divanı vardır.⁷⁵

Vefâî: 17. yüzyıl şairlerindedir. Sultan İbrahim'in oğlu IV. Mehmet'tir. Mevcut divanı bulunmamaktadır.⁷⁶

Visâlî: Kaynaklarda Visali Mahlaslı on şair bulunmaktadır. Hangidi olduğu tespit edilememiştir.⁷⁷

Yusûfi: 16. Yüzyıl şairlerindedir. Hakkındaki bilgiler son derece sınırlıdır. Şairin günümüze ulaşan Mesnevi tarzında eserleri bulunmaktadır. Divanı olup olmadığı hakkında bilgi yoktur.⁷⁸

Zâtî: 16. yüzyılda yaşamış ve Balıkesir'lidir. Dönemin önde gelen sanatçılarından olan Zâtî çok yazan ve eser veren bir şairdir. Üç ayrı divan oluşturabilecek sayıda kaside ve gazel yazmıştır. Sadece gazellerinin olduğu divanı üç cilttir.⁷⁹

---

⁷² Mengi, 203-204.

⁷³ Mengi, 184.

⁷⁴ İsmet Şanlı, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ubeydi-abdurrahman-celebi>, (22.02.2014)

⁷⁵ Mehmet Fatih Köksal, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vechi> (05.09.2013)

⁷⁶ Bilal Güzel, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vefaiiv-mehmet>, (20.11.2014)

⁷⁷ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Visâlî, <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

⁷⁸ Hulusi Eren, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yusufi-meddah-yusufi>, (31.12.2014)

⁷⁹ Mengi, 166.

III.BÖLÜM

3.TRANSKRİPSİYONLU METİN-İNCELEME

(1)⁸⁰

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Bülbüller gülzāra biz efgāna gelmişlerdenüz

Cām-ı ‘aşkı nūş idüb mestāne gelmişlerdenüz

Şāfi-i dil-meşreb olub nādāna yokdur meylimüz

Ḳulıyuz ḳāmillerüñ rindāne gelmişlerdenüz

Sālik-i ehl-i hevā şanur bizi her bī-hüner

Māsivādan el çeküb meydāna gelmişlerdenüz

Ḳurmuşuz şahrā-yı ‘aşka biz muḥabbet ḫaymesin

Zülf-i yāra bend olub dıvāna gelmişlerdenüz

Bāde-i şun‘î ezel mest eylemişdür cānımız

Nār-ı şevḳe mübtelāyuz yana gelmişlerdenüz

---

⁸⁰ Gazelin mahlas beyiti olmamakla birlikte derkenarda “Sun’î” yazmasından dolayı gazelin Sun’î’ye ait olduğu düşünülmektedir. Ancak gazel mevcut divanlarda tespit edilmemiştir.

Olmazuz dünyā-perestüñ yazıcı minnetkeşi

Raḥm-ı māderden berü merdāne gelmişlerdenüz

(Şun'î)

(2)⁸¹

fe'ılātün / fe'ılātün / fe'ılātün / fe'ilün

Bir şafā-baḥş xanı cām-ı muşaffādan yig

Bir ıarab sāz mı var sāğar-ı şaḥbādan yig

Xanı bir cām-ı muşaffā gibi şāfi-meşreb

Şafḥa-i sinesi mir'āt-ı muşaffādan⁸² yig

Cām-ı mey bezmde bir dil-ber-i ra'nādur ki⁸³

Çehre-i nāzüki gül-berg-i muıarrādan yig

Bir nefes hem-dem olub def'i melāl eylemege⁸⁴

Bulmadum dünyāda cām-ı mey-i hamrādan yig

Bākiyā mey-gedenüñ ehl-i harābāt içre

Ḥidmet-i ḥāk-i deri devlet-i Darādan yig

Aḥmed Aḥmedī Emrī Enverī Enīsī İşḥaḳ Uşulī Ümidī Āhī Bākī Behiştī (...) Bezmī

Şenāyī Şānī Cevrī Coşkun Cününī Cām'ı Cemālī Ca'fer Ḥasībī Ḥilmī Ḥayretī Ḥāletī

⁸¹ Bākī Divanı 261. G.

⁸² Divanda: mücellādan

⁸³ Divanda: kim

⁸⁴ Divanda: eyleyecek

Ḥamīdī Ḥasan Ḥaṭāyī Ḥadīdī Ḥayālī Halil Ḥüsrev Ḥāverī Dā‘ī Zātī Zihnī Selmān Sırrī
Süheylī Selīkī Se‘idī Şem‘ī Şehrī Şerifī Şemsī Şeyhī Şehidī Şāfī Şadık Şabāyī Şun‘ī
Şarfī ‘Ubeydī ‘Ömrī ‘Āşık ‘Ālim ‘Ulvī ‘Ālī ‘Avnī ‘Aynī ‘Ārifī ‘Atūfī ‘İlmī ‘Aṭāyī
Ġafletī Vehmī Ferhī Fahrī Faşih Fuzūlī Fevrī Figānī Fā‘izī Fazlī Fehīm Kāndī Kābulī
Kenāmī Meşķī Murādī Muḥibbī Mecnūnī Musā Mezākī Mesihī Mu‘idī Me‘ālī Meḥdī
Lāmi‘ī Necātī Nādirī Nābī Nef‘ī Nazmī Nev‘ī Nālī Na‘tī Nutķī Nesīmī Nihānī Vişālī
Veysī Vechī Vefāyī Velī Vaşfi Vecdī Hicrī Hüdāyī Yaḥyā Yusuf

[1a] Yazı mürekkep dağılmasından dolayı okunamamaktadır.

[1b]

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Ḥüdāyā bu kitāb üzre yavuz kaşd eyleyen şahsı

Yed-i kudretle men‘ eyle baña bu hoşca ra‘nādur

Künüz-ı ma‘rifet içre niçe ma‘nāyı derc itdüm

Gören mecmū‘amı didi hemān bir dürr-i yektādur

[2a]

(3)⁸⁵

mef‘ülü / fā‘ilātü / mefā‘ilü / fā‘ilün

Dil derdini ğamuñla dil-figār⁸⁶ olan bilür

Bīmār ḥālını yine bīmār olan bilür

‘Aşķuñ ğamıyla sırrını eşķ-i revānumuñ

Cüybār-ı ‘aşķ-ı yār u didār⁸⁷ olan bilür

⁸⁵ Bâkî Divanı G 83

⁸⁶ Divanda: dil-efgār

⁸⁷ Divanda: cüyā-yı yār u aşķ

Āsib-i rüzgārı gülsitān-ı dehrde

Sen serv-i gül'izāra hevādār olan bilür

Cān acısını ḥaste-i derd-i firāk olub

Dil-dāde-i nigār-ı sitemkār olan bilür

Sevdā-yı zülf-i yār ile Bākī ne çekdigüñ

Bend ü kemend-i 'aşka giriftār olan bilür

[2b]

(4)⁸⁸

fā'ilātün / mefā'ilün / fā'ilün

Göñlümi yār esir-i bendi bilür

'Āşık-[1]⁸⁹ zārı müstemendī bilür

Yārdan ğayrı 'aşkum añlar yok

Ḳulınuñ ḥālünü efendi bilür

Bilmezem tebdilüm o ḥun-rīze

Bī-günāh öldürürse kendi bilür

Ḥüblardan dili su'āl itdüm

⁸⁸ Ehlî mahlaslı şairin divanı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

⁸⁹ Metinde ötre ile harekelendirilmiştir.

Çıkmadı kimse derd-mendi bilür

Şānī-i Rumda kemāl-i Ehlī

Eş‘ārda Hücendī bilür

[3a]

(5)⁹⁰

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Bize ey dil bütün dünyā deger bir yār-ı cān olsa

Söz añlasa güzel olsa zarif-i nükte-dān olsa⁹¹

Cemāli āfitāb-ı mihr-i ‘ālem-tāba fer virse

Bize bir māh-ı enver āfet-i devr ü zamān olsa

Dem-ā-dem ehl-i diller meclisinde gönçe-femlerle

Tekellüm eylese tütj-şifat şahib-beyān olsa⁹²

Yolına cān-ı şīrīni fedā idüb kul olurduk⁹³

Dil olur luţfila bir Hüsrev ü Şirin-zebān⁹⁴ olsa

‘Ubeydī biz nazār-bāzuz bize maḥbūb olan kimse

Ġazel-h‘ān u zarīf u kāmīl ü rind-i cihān olsa

---

⁹⁰ Ubeydī Divanı G 298

⁹¹ Divanda: sevse

⁹² Bu beyit divanda bulunmamaktadır.

⁹³ Divanda: olurduk

⁹⁴ Divanda: Hüsrev-i gītīsītān

[3b]

(6)⁹⁵

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Dār-ı dünyā deli göñlüm gibi virān olsa

Ne cihān olsa ne cān olsa ne hicrān olsa

Bir demür tağı delüp boynuña almağ gibidür⁹⁶

Her kişi ‘āşık olurdı eger āsān olsa

Kāşki sevdigümi sevse şamu halk-ı cihān⁹⁷

Sözümüz hāşılı heb kışsa-i cānān olsa⁹⁸

Şāzımānam gam-ı yār ile bir gam⁹⁹ yoğdur

Bir gedā cümle cihān mülkine sultān olsa

Cān atar karşı çıkar ‘izzet iderdi Yahyā¹⁰⁰

Hañcer-i dilber ile bir çıkışur cān olsa

[4a]

(7)¹⁰¹

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

---

⁹⁵Taşlıcalı Yahyâ Divanı G 386

⁹⁶ Divanda 3. beyittir.

⁹⁷ Divanda: ehl-i cihān

⁹⁸ Divanda: cümle hemān // Divanda 2. beyit olarak yer almaktadır.

⁹⁹ Divanda: sevinmez

¹⁰⁰ Divanda: ider ey

¹⁰¹ Âhî Divanı G 22

Oklarun cān almağa tīgünle yoldāş oldılar

Sīnelerde ƙan yalaşdılar ƙarındāş oldılar

La‘l-i mercānı leb-i cānāna¹⁰² nisbet itdiler

Kimi¹⁰³ deryāya düşüb¹⁰⁴ kimisi taş oldılar

Şol ƙadar taşvīr iderler dilde naƙş-ı yārı kim¹⁰⁵

Şimdi şā‘irler ƙodılar şī‘ri naƙƙāş oldılar

Bir ayakda iki ‘ālem m[ü]lkini¹⁰⁶ seyrān ider¹⁰⁷

Şāğar-ı bādeyle anlar kim ayakdāş oldılar

Başlar çıƙmuş durur bağrumda Āhī şöyle kim

Niçeler ol derd ile varub ƙızılbaş oldılar

(8)¹⁰⁸

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Top-ı āh ‘āşīƙāndur ki itmez taħammül Ƙāf aña

Hoş döyer dildārımuñ sengīn dili insāf aña

[4b]

---

¹⁰² Divanda: La‘l ü yāƙut ol leb-i mercāna

¹⁰³ Divanda: kimisi

¹⁰⁴ Divanda: düşdi

¹⁰⁵ Divanda: yāruñ naƙşını

¹⁰⁶ Metinde esre ile harekelendirilmiştir.

¹⁰⁷ Divanda: seyr ider iki cihānuñ mülkini

¹⁰⁸ İlk mısradā vezin kusurludur.

(9)¹⁰⁹

mef‘ülü / fā‘ilātün / mef‘ülü / fā‘ilātün

Medhūş-ı cām-ı la‘lūñ mestānedür şanurlar

Mest-i şarāb-ı ‘ıŝkuñ dīvānedür şanurlar

Cān [u]¹¹⁰ cihān¹¹¹-ı şeydā birle ten-i ħarābı

Divāneler yatağı dīvānedür¹¹² şanurlar

Şöyle fütāde mestem ħāk-i der-i muğānda

Görenler āsitānın mey-ĥānedür¹¹³ şanurlar

Dāğ-ı siyehler ile cism-i nizār-ı zerdı

Bir bāl ü peri yanmış pervānedür şanurlar

Zülfüñden ayru Bākī bir ĥāl ile yürür kim

Zencirden boşanmış dīvānedür şanurlar

(10)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

‘Aşķ ‘Anķāsı ki gelmez çūbla kūh-ı Kāf aña

Şāh-bāz diline cūş itdi ŝikār inşāf aña

---

¹⁰⁹ Bākī Divanı G 115

¹¹⁰ Metinde esre ile harekelendirilmiştir.

¹¹¹ Divanda: cenān

¹¹² Divanda: virānedür

¹¹³ Divanda: āsitān-ı meyĥāne

[5a]

(11)¹¹⁴

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Şūfī seyr itmez döner hüs-n-[i]¹¹⁵ dil-ārādan kaçır

Gör ne eblehdür bunuñ¹¹⁶ gibi temāşādan kaçır

Hāy¹¹⁷ hūy¹¹⁷ terk idüb yā hū didük mey-hāneye

‘Āşıkı bilmez misin şūfī ki ğavġadan kaçır

Zülfüñi elden kıomaz bildi¹¹⁸ ki kāfirdür göñil¹¹⁹

Merdüm¹²⁰-i Yezdān olan durmaz kenīsādan¹²¹ kaçır

ƘorƘaram bī-ħoş olam dilden ğam-ı hicrūñde kim¹²²

Dostum şanma beni sen cām-[ı]¹²³ şahbādan kaçır

Ol gözi āhūya n’itdüm n’eyledüm İshāk kim

Bir dem ārām eylemez görse bu şeydādan kaçır

(12)

¹¹⁴ Üsküplü İshak Çelebi Divanı G 58

¹¹⁵ Metinde ötre ile hareketlendirilmiştir.

¹¹⁶ Divanda: nenüñ

¹¹⁷ Divanda: hāy u

¹¹⁸ Divanda: bildüm

¹¹⁹ Divanda: gözün

¹²⁰ Mecmuada hareketlendirme yanlışlıkları bulunmaktadır. Yanlış hareketlendirilen kelimeler bağlamdan yola çıkarak düzeltilmiştir.

¹²¹ Divanda: yezdān-perest olan çelipādan

¹²² Divanda: hicrūñ gide

¹²³ Metinde ötre ile hareketlendirilmiştir.

Ferd

mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün

Ey an ki cüz'vi lā yetecezzā dehān-ı tüst

Ṭülī ki hiç 'arz-ı nedāred miyān-ı tüst

[5b]

(13)¹²⁴

mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün

Ebrūlaruñ ğamını dil-i nā-tüvān çeker

Şol pehlevāna döndi ki iki kemān çeker

Çeksün livā-yı saltanat-ı hüsnü kadd-i yār

Ol kāmēti ne serv ü şanavber ne bān çeker

Gelmez vücūda naqd-i vişālūñ taşavvurı

'Aşkuñ metā'ı h'āceleri çok ziyān çeker

Ḥaḳḳa bu kim berāt-ı hümāyun-[1]¹²⁵ hüsnuñe

Ebrū-yı dil-firībi ne ğarrā nişān çeker

Bāḳī ğamuñda hūn-[1]¹²⁶ ciger yutsa güyiyā

Bezm-i şafāda cām-[1]¹²⁷ meyi arguvān çeker

---

¹²⁴ Bâkî Divanı G 154

¹²⁵ Metinde ötre ile hareketlendirilmiştir.

¹²⁶ Metinde ötre ile hareketlendirilmiştir.

¹²⁷ Metinde ötre ile hareketlendirilmiştir.

(14)

Ferd

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

(...) Һазрет-i zāt-ı Һақдур hemān dilā

Heb ālet-i mülāҺазадур cümle kā'ināt

[6a]

(15)¹²⁸

Hey dilber saña ҡul oldım

Severem n'eylerseñ eyle

Düşdi gönlüm o servi boyuña

Severem n'eylerseñ [eyle]

Kim diyem cemālũñ görelden

Ben saña göñül virelden

Gitdi 'aqlum şabrum elden

Severem n'eylerseñ eyle

Қаçма benden güzel cānum

Fedādur yoluña cānum

Benüm devletlü sulţānum

Severem n'eylerseñ eyle

Aça gögsüñi efendüm

---

¹²⁸ Sekizli hece ölçüsüyle yazılmış semaidir.

Ben seni sevdüm begendüm
Mekānum yok şeh-levendüm
Severem n'eylerseñ eyle

Bil seni sevmişem gel
Dilber ağlatma beni
Öksüz 'Āşık söyler bunu
Severem n'eylerseñ eyle

(16)

Ferd

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün
Yar kim post urmadı arz u semā-yı Kāf aña
Baş tutar Ferhādveş gönülüm benüm inşāf aña
Vaşfi

[6b]

(17)¹²⁹

Yine geldi gül bahârı
Söyle bülbülüm söyle
Sendedür haqquñ kelāmı
Söyle hey bülbülüm söyle

Kışın çıkdı geldi bahār

Cānuñı ğafletden uyar

---

¹²⁹ Sekizli hece ölçüsüyle yazılmış semaidir.

Cennete döndi yine dîdâr
Söyle hey bülbülüm söyle

Yaz geldi ağaçlar donandı
Bağlarda gül açıldı
Eşk-i derdün neye döndi
Söyle hey bülbülüm söyle

Bahâr gülleri açıldı
‘Aleme rahmet saçıldı
Yeşil tonlar çün biçildi
Söyle hey bülbülüm söyle

Bu Kul ‘Âlim gider oldu
İşi âh ile zâr oldu
Cümle çiçek senün oldu
Söyle hey bülbülüm söyle

(18)

Ferd

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Tiše-i minnet ki hiç döymez vücûda Qâf aña

Baş tutar Ferhâdveş dîvâne dil inşâf aña

Emânî

[7a]

(19)¹³⁰

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

La'lüñ olalı mu'ciz¹³¹-i i'zār Mesîhâ

Tâ 'arşa irişdi güle nâz-ı Mesîhâ

Güftâr-ı lebüñ eyledügi feyz-i hayâtı

İtmez nefes-i mu'cize perdâz-ı Mesîhâ

Olmuş dem-i cân başuñıla Meryem-i nuḡkuñ

Âbisten-i şad nükte-i i'câz-ı Mesîhâ

Olduḡca lebüñ nâṭıka pirâ-yı tekellüm

Fâş olmamaḡa çäre mi var râz-ı Mesîhâ

Var cân-ı Fehîmâ gibi şad-ḡâne-i ḡarâbuñ

Ey şür-ı leb-i ḡâne-ber endâz-ı Mesîhâ

[7b]

(20)¹³²

fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

Yine nevruz irişüb geldi gülüstâna şabâ

Virdi peygâm-ı güli bülbül-i nâlâna şabâ

¹³⁰ Fehîm-i Kadîm Divanı G III

¹³¹ Divanda: mucib

¹³² Fehîm-i Kadîm Divanı G I

Nakd-i āşār-ı dem-i ‘İsī-yi ruh-efzāyı

Yine vaz‘ eyledi ceyb-i gül-i ḥandāna şabā

Ādemūñ ‘aqlın alur neşve¹³³-i bŷy-ı ezhār

N’ola geşt eyler ise¹³⁴ gülşeni mestāne şabā

Bŷlbŷlān āteş-i reşk¹³⁵ ile hem āġŷ¹³⁶ olsun

Dŷgme-i ġoncayı çözdü yine rindāne şabā

Nŷr-[ı]¹³⁷ Hurşid-i zamīrŷmden alur¹³⁸ feyz Fehīm

Gŷlleri kıldı mŷşābih meh-i tābāna şabā

[8a]

(21)¹³⁹

fā‘ilātŷn / fā‘ilātŷn / fā‘ilātŷn / fā‘ilŷn

Her cefā kim eyledŷñ geldi vefālar bilmiş ol

Uca¹⁴⁰ raḥatdur ġamuñ cāna şafālar bilmiş ol

Gerçi serġerdān idŷb şalduñ belā girdābına

Yŷz çevirmezler ḳadīmī āşinālar bilmiş ol

---

¹³³ Divanda: neş‘

¹³⁴ Divanda: eylerse şikest

¹³⁵ Divanda ‘aşḳ

¹³⁶ Divanda: derāġŷ

¹³⁷ Metinde ötre ile harekelendirilmiştir.

¹³⁸ Divanda: alup

¹³⁹ Bākī Divanı G 297// Divandaki 5. 6. ve 7. beyitler mecmuada eksiktir.

¹⁴⁰ Divanda: rŷḥa

Cüy-ı eşküm şöyle tuğyān itdi kim bir gün hemān
Āsumānuñ āsiyāb¹⁴¹ sengin yuvarlar bilmiş ol¹⁴²

İltifātuñ Bāki-i dünyāda¹⁴³ maḥsūd eyledi
Heb senüñdür çekdügi derd ü belālar bilmiş ol
(22)

Ferd

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün
Baña bī-gāne ol şūḥ-ı cihān ğayra āşinādur heb
Güzeller ğam yime ey dil ki böyle bī-vefādur heb

[8b]

(23)¹⁴⁴

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün
‘Ārif ol ehl-i dil ol ḳalender-meşreb¹⁴⁵ ol
Ne müselmān-ı ḳavī ne mülhid-i bī-mezheb ol
‘Aḳla mağrūr olma Eflātun-ı vaḳt iseñ¹⁴⁶ eger
Bir edīb-i kāmili gördükde tıfl-ı mekteb ol

Āfitāb-ı ‘ālem-ārā gibi sür ḥāke yüzün

---

¹⁴¹ Divanda: āsiyā

¹⁴² Divanda 4. beyittir.

¹⁴³ Divanda: dünyāya

¹⁴⁴ Nef‘î Divanı G 83 // Gazel divanda 6 beyittir. Divandaki 5. beyite mecmuada yer verilmemiştir.

¹⁴⁵ Divanda: rind-i kalendermeşreb

¹⁴⁶ Divanda: olsan

Kevkebe başdur cihānı hem yine bî-kevkeb ol

Lā-mekān ol hem maḥallinde bergi¹⁴⁷ bekle yine

Gāh mihr-i ‘ālem-ārā gāh māh-ı Neḥşeb ol

Ḥızr’a minnet çekme var şoñra dil-i Nef‘î gibi

Lüle-i āb-ı ḥayat-ı feyz ile leb-ber-leb ol

(24)

Ferd

mefā‘ilün /mefā‘ilün / fe‘ülün

Şifāu’l-ḳulüb liḳāu’l-maḥbūb

Gözüm yaşıyla yazıldı bu mektüb

[9a]

(25)¹⁴⁸

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Bitmez yüregüm yāre¹⁴⁹ işler oñulmaz

Şabr eyleyelüm çāre nedür bitmez iş olmaz

Günden güne artarsa n’ola ḥüsn-i dil-ārā

Gülzār-ı cinānuñ gül-i ra‘naları şolmaz

---

¹⁴⁷ Divanda: yerin

¹⁴⁸ Derzî-zāde Ulvî Divanı G 215

¹⁴⁹ Divanda: yāreleri

Peymāne-şıfat¹⁵⁰ ḥasret-i la‘lūñle dem-ā-dem

Bir dem mi olur¹⁵¹ dīdelerüm ḳan ile ṭolmaz

Bir ğamzesi fettānı¹⁵² bulub sevmiř o ḥūñı

Şanmañ ki kişi kişiye itdügin bulmaz

‘Ulvi ḳuluñı ḥıřm ile reddeyledi dirler

Ol řāh-ı keremden bu cefālar hiç umulmaz

(26)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

‘Ařḳ ‘Anḳası ki cā olmişdı küh-ı Ḳāf aña

Serçe şayd ider gibi şayd itdi dil inřāf aña

[9b]

(27)¹⁵³

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Bugün bir haftadır cāñāñ görünmez

Sitāremden meh-i tābāñ görünmez

Didüm cāñā görünmezsın sebeb ne

Didi eyle olma cāñ görünmez

---

¹⁵⁰ Divanda: peymāne gibi

¹⁵¹ Divanda: geçer

¹⁵² Divanda: fettān

¹⁵³ Necātî Bey Divanı’nda bulunmamaktadır.

Görem dirseñ dehānın ey dil o mehe

Nihāndur çeşme-i hayvān görünmez

Görünmezse raķīb olmaz ‘aceb kim

Meşeldür dünyāda şeytān görünmez

Hayāl-i yār ile firķat belürmez

Ümmīd-i vaşl ile hicrān görünmez

Necātī’ye leb-i la‘lünden özge

Dil ü cān derdine dermān görünmez

[10a]

(28)¹⁵⁴

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Rağbet mi ķodı tatlu dilüñ sükkere cānā

ķıymet mi ķodı la‘l-i lebüñ gevhere cānā

Şalın yüri ger bağı tolan serv-i revānum

Haçlet gele şimşād ile tā ‘ar ‘ara cānā

Hayretde ķodı halkı senüñ hüsni cemālüñ

Mişlüñ bulunmaz gelse cihān bir yire cānā

¹⁵⁴ Mevcut divanlarda bulunamadı.

Zülfüñ gibi elbetde olur ‘aqlı perîşān
Her kim ki virür göñlüni sen dil-bere cānā

Mihrüñde neler çekdügini yazsa Murādī
Şıgmazdı divan ile eger deftere cānā

(29)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün
‘Aşk-ı bî-pāyān kim itmez tecellî Kāf aña
Şabr ider ‘Ankā vücūdum āferīn inşāf aña

[10b]

(30)¹⁵⁵

mef‘ülü / mefā‘ilün / mef‘ülü / mefā‘ilün
Herkes mey-i ‘aşkuñla mestāne midür cānā
Başdan başa bu ‘ālem virāne midür cānā

Her bir şanemüñ baķsañ taşviri derūnumda
Yoķsa bu benüm sīnem büt-ħāne midür cānā

Aldı şu kadar ‘aqlum zencir-i ser-i zülfüñ
Mecnūn da baña nisbet dīvāne midür cānā

---

¹⁵⁵Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı G 20

Peymānesi gerdūnuñ anumla dola¹⁵⁶ her dem

Bilmem bu benüm barum mey-āne midür cānā

Lezzet-i viālūnden bi'llahi beyān eyle

‘Ālī gibi bir¹⁵⁷ ‘āı¹⁵⁸ bīgāne midür cānā

(31)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Ket-gīr-i ‘a kim itmez taammül āf aña

Ba baa ho dūer dīvāne dil ināf aña

[11a]

(32)¹⁵⁹

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

ehrimüzde ‘aa ābil dil mi yo dilber mi yo¹⁶⁰

Mest yo meclisde bilmem mey mi yo sāgar mı yo

once-i dil aılub ātır iün ād olmaya

Bada güller mi yo gülende bülbüller mi yo

Bilmezüz¹⁶¹ bir dil ki tūtī gibi gūftār ider¹⁶²

---

¹⁵⁶ Divanda: tolar

¹⁵⁷ Divanda: her

¹⁵⁸ Divanda: ‘ālim

¹⁵⁹ eyhülislam Yahyā Divanı G 180

¹⁶⁰ Divanda: ‘Aa ābil dil mi yo ehr ire yā dilber mi yo

¹⁶¹ Divanda: görmeziz

¹⁶² Divanda: eyleye

Söyledir mi yok cihānda bilmezüz¹⁶³ söyler mi yok

Sengden dil kem mi kim¹⁶⁴ seng-i siyāhı ehl ider¹⁶⁵

Āfitāb-ı feyż-i baḥşāyiş¹⁶⁶ bülend-aḥter mi yok

Niçün ebkār-ı me‘ānī beslemez erbāb-ı nazm

Yohsa Yaḥyā gibi üstād-ı suḥan-perver mi yok

(33)¹⁶⁷

Ferd

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Hiç cem‘iyyet-i ḥāṭırdan eşer gördüñ mi

Yokdur¹⁶⁸ meclise uğrar yoluñ ey bād-ı şabā

Fā‘izī

[11b]

(34)¹⁶⁹

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Şehrimüzde ‘aşka qābil dil de var dilber de var

Mest-i ‘aşkuz meclis içre mey de var şāgar da var

---

¹⁶³ Divanda: bilmezem

¹⁶⁴ Divanda: yā

¹⁶⁵ Divanda: la‘l iden

¹⁶⁶ Divanda: feyż-baḥşā-yı

¹⁶⁷ Kaf-zāde Fā‘izī Divanı G 2, 2. beyit

¹⁶⁸ Divanda: bu kadar

¹⁶⁹ Rusûhî mahlaslı şairlerin divanları yoktur.

Sicn-i mü'minde açılmaz hâtır-ı merd-i hüdâ

Gerçi kim güller de var gülşende bülbüller de var

Bir nazarda hâki zer seng-i siyâhı la'l ider

Gün gibi pertev şolar merd-i bülend-ahter de var

Çand-ı ihşân ile dil-i tûñi-şifat güftâr ider

Söyle dirseñ luñf ile söz de var söyler de var

Rum ilidür bunda ebkâr-ı me'âni beslenür

Bu Rusûhî bendeñiz gibi sühan-perver de var

(35)

Ferd

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Yoğiken kevn-i mekân şelisâ ağ u kara

Cüşa geldi 'aşk ile bañr-ı mañabbet ibtidâ

Meşki

[12a]

(36)¹⁷⁰

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Yâri ayırmağ diler benden münâfıklar meded

Almağ isterler benden cānumı münâfıklar meded

---

¹⁷⁰ Hayretî Divanı G 42

Göreyin¹⁷¹ başı kesilsün her birinüñ dostum

Kesmek isterler beni senden münāfıqlar meded

Yandıgum yağıldıgum budur ki ben pervāne

Reddiderler şem‘-i rüşenden münāfıqlar meded

Vechi var mıdur görüñ ey ehl-i diller ‘ārifi

Men‘ iderler vech-i ahsenden münāfıqlar meded

Uçurular gibi seni ta‘n ile ey Hāyreti

Bülbül-i güyāyı gülşenden münāfıqlar meded

(37)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Cüybār-ı eşki kim pāyende olmaz Kāf aña

Bunca seylāba taḥammül itdi yār inşāf aña

Şānizāde

(38)¹⁷²

[12b]

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Eylesün vaşlını¹⁷³ dermān dil-i bīmāra meded

---

¹⁷¹ Divanda: dilerem

¹⁷² Bâkî Divanı G 40 // Gazel divanda 6 beyittir. Divanda bulunan 5. beyit mecmuada yer almamaktadır.

¹⁷³ Divanda: la‘liñi

Dostlar işte ben gitdüm¹⁷⁴ baña bir çāre meded

Zaḥm-ı sīnemde¹⁷⁵ oḡuñ pārelerin heb alma

Ṭursun Allah'ı severseñ hele bir pāre meded

Gevher-i cāmı yitirdük bizi ğam öldürüyor

Sāḳiyā gel bulıvir ḳanda ise ara meded

İhtirāz itmedüñüz aldılar elden cāmı

Vāḳıf itmeñ şaḳınuñ kimseyi esrāra meded

Mededüñ ḳalmadı feryād u fiġān eylemege¹⁷⁶

Saña kimden ire ey Bāḳī-i bī-çāre meded

(39)

Ferd

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Tiġ-i hicr-i yār kim itmez taḥammül Ḳāf aña

Hoş duyar bu çeşm-i pür-ḥūnum benüm inşāf aña

Sa'dī

[13a]

---

¹⁷⁴ Divanda: öldüm

¹⁷⁵ Divanda: sīnemden

¹⁷⁶ Divanda: eyleyecek

(40)¹⁷⁷

Mef ‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Cānum vireyüm yoluña merdāne disünler

Merdāne imiş ıalmadı bir cāna disünler

Öldür beni kim ğamze-i ğammāzuña uydum

Miskini görüñ uğradı buhtāna disünler

ıanlı cigerüm eylediler lāleye teşbih

Döndi cigerüm lāle-i büryāna disünler

Edindi gönül bir güzelüñ zülfini zincir

Ya n’olsa gerek n’eyesün divāne disünler

ıanı’ye bugün açmadı yine şüfî diyenler

Şāfî mey içer yār ile rindāne disünler

(41)

Ferd

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

İderdi bezm-i ‘ālemde felek āyende nā-peydā

Eger kendi çerāğı olmasa mihr-i cihān-ārā

[13b]

---

¹⁷⁷ Gazel, Edirneli Nazmî’nin Mecma’u’n-Nezâ’ir adlı nazire mecmuasında “Nazîre-i Şâhidî” başlığı ile 1629 numarada bulunmaktadır. Bazı farklılıklar vardır. Pervâne Bey Mecmuası’nda “Nazîre-i La’lî” başlığı ile 841. sayfada bulunmaktadır.

(42)¹⁷⁸

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Şun sāğarı sāķī bize mestāne disünler

Uşlanmadı gitdi göre¹⁷⁹ dīvāne disünler

Peymānesini her kişi ʔoldurmada bunda

Şimden girü bu mescide mey-ḥāne disünler

Dil ḥānesini yıķ koma taş üstüne taş¹⁸⁰

Sen yap anı iller aña virāne disünler

Gönlünde senüñ ğayr u sivā şūreti n’eyler

Lāyık mı bu kim Ka‘beye büt-ḥāne disünler

Yaḥyā’nuñ olub sözleri heb sırr-ı muḥabbet

Yārān işidüb söyleme dīvāne¹⁸¹ disünler

(43)

Ferd

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Baña raḥm it saña raḥm ide mevlā

Eyā meh-pāre-i a‘lādan a‘lā

¹⁷⁸ Şeyhülislam Yahyā Divanı G 92

¹⁷⁹ Divanda: gör o

¹⁸⁰ Divanda: taş üstüne bir taş

¹⁸¹ Divanda: yabāne

[14a]

(44)¹⁸²

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Dost elüñden ciger pāre pāredür bilmez misin

Heb kelāmum ol vefāsız yāredür bilmez misin

Rū-be-rū gördi bugün der ki eyā Mecnün mısın

Didüm Mecnün olduğum āşkāredür bilmez misin

Behey bālā bülendüm sen beni ‘üryān eyledüñ

Dögünmekden bu şinem kapkaradur bilmez misin

Şöyle kim fikr ü hayālünle cenānum şubha dek

H̄‘aba varmaz dıdeler āvāredür bilmez misin

Çeküb hercāyi niķābın bendesin bilmezlenür

Didüm ol ‘Āşık Musā bī-çāredür bilmez misin

(45)

Ferd

fā‘ilātün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / fā‘ilün

Sākiyā gam bizi öldürdi kanı cām-ı şarāb

‘Ardur ehl-i ħarābāta ferāğ-ı mey tāb

[14b]

---

¹⁸² Vezin kusurları bulunmaktadır.

(46)¹⁸³

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Cān hüsnuñ şem‘ine pervānedür bilmez misin

Dil ‘aşkuñ zencirine şükrānedür bilmez misin

Didüm dilber lebüñ öpsem devādur derdüme

Didi her busem biñ kānedür bilmez misin

Didüm dilber la‘l-i lebüñ beni mest eyledi

Didi her mestüñ yeri mey-ḥānedür bilmez misin

Didüm dilber ‘aceb bu ğazablar bendeñe

Didi yā cümbüşüm merdānedür bilmez misin

Nesimī’yi ta‘n eyleme yürü hey zāhid şūfī

Pendüñi ğuş eylemez dīvānedür bilmez misin

[15a]

(47)¹⁸⁴

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Cemālün bāĝ-ı Rıdvān’a ḳaddüñ Tübā’ya beñzetedüm

Bu ‘izzet ü nezāketle seni bed-rāya beñzetedüm

¹⁸³ Vezin kusurları bulunmaktadır.

¹⁸⁴ Aynı mahlası kullanan birden fazla şair olduğu için kime ait olduğu tespit edilemedi.

Belālar bezm-gāhında neye demsāz olur her dem
Kılurlar nāleler her dem qurı gavgaya beñzetedüm

Ham olmışdur elif kıaddüm belā-yı derd-i miñnetden
Terahḥum itmedüñ ‘ömrüm seni dünyāya beñzetedüm

Belā küncinde ey dilber kılarım murğveş nāle
Bu ḥāletle seni görüb gül-i ḥamrāya beñzetedüm

Belā şahrāsına Vişālī düşüb āvāre ser-gerdān
Gezer Mecnūn gibi cānā seni Leylā’ya beñzetedüm

(48)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Ey melek Simurğ merdüñ kim felekdür Kāf aña
Göñlümüñ şebbāzını hoş şayd eylemiş inşāf aña

[15b]

(49)¹⁸⁵

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Şanma beni nāleyle cihāndan güzār itdüm
Gördüm seni ey gāfil uyursın ḥaber itdüm

Gördüm ki kirā ucuz u yoldāş münāsib

---

¹⁸⁵ Ubeydī Divanı G 205

Cân nakdini virdüm de ğamuñla sefer itdüm

Yaşumla yudum cevheri hāk-i reh-i hāki

Ter düşse n'ola dīde aña çok zarār itdüm

Encüm dime hākister-i pür-aḥker-i çarḥı

Āhum yeli ile tağıdub pür-şerer itdüm

Bu şūrete koyunca ‘Ubeydī ben o cānı

Ġam potası içinde niçe cānlar eritdüm

(50)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Dehre-i āh-ı dilüm kılmaz taḥammül Kāf aña

Pek duyar cānānımuñ rüyın dili inşāf aña

[16a]

(51)¹⁸⁶

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Hāy zālīm va‘de¹⁸⁷-i luṭf itdigüñ heb lāf mı

‘Āşık-ı şūrīdeden şabr eylemek inşāf mı

Yār dīdārın temāşā itmek isterseñ müdām

---

¹⁸⁶ Şemsi Paşa Divanı G 455

¹⁸⁷ Divanda: da‘vā

Bilmezem mir‘ātveş ey dil derūnuñ şāf mı

Gördügünce rū-yı zerdinden bilür āşüftesin

Bilmem ol şimîn-beden zerger mi yā şarrāf mı

Cennet-i kūyunda yir yok keşret-i ‘uşşāğdan

Ey raqīb-i rū-siyeh yoksa¹⁸⁸ yerüñ a‘rāf mı

Yañılıb bir gün yüzine toğrı bakmaz mısın¹⁸⁹ gelüb

Bu cefālar Şemsi‘ye ey māh-rū inşāf mı

(52)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Şöyle kim ardıncadur dā‘im Züleyhā’yı şabā

Ser-ķarīn-gül Yusuf’inüñ ħala dāmeni dürüst

[16b]

(53)

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

‘Aceb bu derdimüñ dermānı yok mı

‘Aceb bu fūrķatüñ pāyānı yok mı

Bu hicrāna nice şabr itsün ādem

---

¹⁸⁸ Divanda: bilmem

¹⁸⁹ Divanda: bakmazsın

Vişālũñ çāre vü imkānı yođ mı

Niçe bir bār-ı miħnet çektüñ ‘āşık

‘Aceb ol derdmendũñ cānı yođ mı

Nedendür kim cefā-cūlık ider yođ mı

Anuñ gögsinde hiç imānı yođ mı

Enīsī’yi cefā-yı tığ-i dildār

Helāk eylerse yā Rab kıanı yoğ mı

[17a]

(54)¹⁹⁰

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Ķand-ı lebũñe doymayacak mül disem olmaz

Ruħsārlaruñı görmeyecek gül disem olmaz

Ķübdur didiler gerçi güftār-ı lađifũñ

Güş itmeyecek fendini bülbül disem olmaz

Rüyunda olan ĥaller temāşāya muħtāc

Seyr itmeyicek anlara fülful disem olmaz

¹⁹⁰ Gafletî mahlaslı şair hakkında hiçbir bilgi yoktur.

Kāküllerüñe lüb-i mu‘atṭar dimiş iller
Ben қоқмайық anlara sünbül dimek olmaz

Bende geçinür saña ḥaḳīr Ğafletī ammā
İḥsānuña ırmeyecek ḳul disem olmaz

[17b]

(55)¹⁹¹

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün
Dilā bezm-i cihānda kimse āḥir pāyidār olmaz
Müdām elden ḳoma ayağı fırsat ber-ḳarār olmaz
Şaḳın Mecnūn şanmañ ehl-i ‘aşḳuñ iḥtiyārıdur
Güzel sevmekde zirā kimseye hiç iḥtiyār olmaz

Kenār itsem diyen ol gevheri ka‘r-ı yem-i ğamdan
Kenāra çıkmasun herkes ki gevherdür kenār olmaz

Ne ḳanlar aĝların hicrinde yāruñ derd-i fūrḳatde¹⁹²
‘Aceb bir dem mi vardur çeşm-i pür-ḥūn āşikār eyler¹⁹³

Ol āhūyı saña şayd ola şanma iltiyāmından
Öñüñce ḳaçar ammā Bāḳiyā āḥir şikār olmaz

---

¹⁹¹ Bākī Divanı 195. G.

¹⁹² Divanda: fūrḳatden

¹⁹³ Divanda: eşk-bār olmaz

[18a]

(56)¹⁹⁴

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Yäre dil virmek kolaydur eylemek inkār güç

Vaşl-ı gül āsān velī şabr-ı cefā-yı yār güç

Bī-sebeb güftār müşkil āşinālīk mūmteni‘

Böyle istiğnā şatan dildār ile bāzār güç

‘Arz-ı hāle yok meded kūyına varmak hod maḥal

Mest-i ‘aşkam şöyle kim bīmār güç tīmār güç

Bir oñulmaz yaradur ‘aşk-ı muḥabbet yarası

Hāşılı şarılmayunca çāre yok tīmār güç

Nev‘iyā esrār-ı ‘aşkı şaklamak āsān degil

Mey içüb keyfiyyetin itmek izhār güç

(57)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

‘Işk bābında benümle eyledi ol yār baḥş

Cān ile virdüñ cevābın itmedi tekrār baḥş

---

¹⁹⁴ Nev‘î Divanı G 42

[18b]

(57)¹⁹⁵

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün /fā‘ilün

Ölmek āsān ‘āşığa bir dem firāk-ı yār güç

Böyle müşkil derd esiri hastaya tīmār güç

‘Aşğ mühlik yār gāfil mübtelālar n’eylesün

Birbirine derdini ikrār güç inkār güç

Gerçi ‘aşğ izhārı bī-tāb olmayınca güç¹⁹⁶ olur

Dilber ammā müdde‘ā fehm olıcağ inkār güç

Yār eger ‘āşığ ne eylerse muḥabbet iktizā

İtmemek olur maḥallinde anı izhār güç

Olsa Nef‘î n’ola ger endişesiyle hem-zebān

N’eylesün yā şoḥbet-i yārān-ı nā-hem-vār güç

[19a]

(58)

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Sīnem güzelüm hicrūñ ile çāk olayum dir

Yüzler sürüyüb pāyuña hem ḥāk olayum dir

---

¹⁹⁵ Nef‘î Divanı G 30

¹⁹⁶ Divanda: cürm

Luţf ābı ile kendüyi arıtmada dā'im
Bu rāh-ı meşakkatde yunub pāk olayum dir
Dil çekdi felekde o kadar cevri-i felāket
Şād olmadı felekde bāri ğamnāk olayum dir

Dīvāne göñül itse heves kākül-i Çin'e
Uslanmadı gitdikçe bī-idrāk olayum dir

Vaşluñ ğaminuñ hastesidür Ğafletī cāna
Hüsn-i nazaruñ cānuma tiryāk olayum dir
[19b]

(59)

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün
Dil-şāda heves kılmadı maḥzūn olayum dir
Dīdemde ağan āb-ı gül-gün olayum dir

Bu cevri-i felek virmedi raḥat diyü göñlüm
Fūrkat gözedüb dile maġbūn olayum dir

Gör nākış-ı 'aqlumı ki maṭlaba tālib
Ḥayretde görüb Leyla-yı Mecnūn olayum dir

Üns alçağa düşmiş diyü dil ünsiyyet itmez

Bālā-yı muḥabbet ile meftūn olayum dir

Ey Ğafletī bilmem nice olur ḥāl-i siyāhum

Günden güne gitdükçe diger gün olayum dir

[20a]

(60)

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Yazanlar kışsa-i Mecnūn’ı heb yabana yazmışlar

Benüm derd-i derūnum çün bilinmez ya ne yazmışlar

Egerçi medḥ olunmuş zülf [ü]¹⁹⁷ ruḥsār güzel şūret

Velķim cümle eş‘ārı yazanlar ana yazmışlar

Bilürsin ḥār imiş bülbüllerüñ kanın döker her dem

Revā mıdur bu fānī ğonçe-i ḥandāna yazmışlar

Baña ‘ayn-ı ‘ināyetdür niĝāhı geç idersin sen

Ğazabla ğamze-i ḥūnī hezār iḥsāna yazmışlar

Senüñ mümkün rāz-ı serĝüzeştüñ buña itmāmı

Yazanlar kışsa-i Mecnūn’ı heb yabāna yazmışlar

---

¹⁹⁷ Metinde esre ile harekelendirilmiştir.

[20b]

(61)¹⁹⁸

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Yazanlar peykerüm destümde bir peymāne yazmışlar

Görüb mest-i mey¹⁹⁹ olduğum mestāne yazmışlar²⁰⁰

Baňa teklif-i zühd itmezdi idrāk olsa zāhidde

Yazıklar kim²⁰¹ anı ‘ākıl beni dīvāne yazmışlar

Degildür gözlerinde sāye-i müjgānı ol yāruñ²⁰²

Haṭuñ resmin beyāz-ı dīde-i giryāna yazmışlar

Benem āşık ki rüsvâlıkda tutdı şöhretüm şimdi

Yazanlar kışsa-i Mecnün’ı heb yabāna yazmışlar

Ḳatı²⁰³ zāhirdür ey Nef‘î sözünnden dildeki sūzuñ

Yazınca nüşha-i şî‘rūñ kalemler yana yazmışlar

[21a]

(62)²⁰⁴

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

---

¹⁹⁸ Nef‘î Divanı G 33

¹⁹⁹ Divanda: mest-i mey-i ‘aşk

²⁰⁰ Aşk kelimesi mecmuuda yazılmadığı için vezin bozulmaktadır.

²⁰¹ Divanda: ki

²⁰² Divanda: ‘uşşâkın

²⁰³ Divanda: nice

²⁰⁴ Bâkî Divanı G 380

Bir lebi gonca yüzi gülzâr dirseñ işte sen

Hâr-1 gamda ‘andelîb-i zâr dirseñ işte ben

Lebleri mül şaçı²⁰⁵ sünbül yañağı berg-i gül

Bir semenber serv-i hoş-reftâr dirseñ işte sen

Pâyine yüzler sürer ol²⁰⁶ serv-i dil-cüy-i²⁰⁷ revân

Şu gibi bir ‘âşık-1 dîdâr dirseñ işte ben

Zülfi sâhir turreşi tarrâr şüh-1 şivekâr

Çeşmi cādū ğamzesi mekkâr dirseñ işte sen

Fürkatünde teşne-leb hâtır-perîşân haste-dil

Künc-i ğamda bî-kes ü bîmâr dirseñ işte ben

Gözleri şabr u selâmet mülkini târâc ider

Bir amânsız ğamzesi Tâtâr dirseñ işte sen

Bâkiyâ Ferhâd ile Mecnûn-1 şeydâdan bedel

Âşık-1 şâdıķ eger kim dirseñ işte ben²⁰⁸

[21b]

---

²⁰⁵ Divanda: saçları

²⁰⁶ Divanda: her

²⁰⁷ Divanda: dil-cünûn

²⁰⁸ Divanda: ‘Âşık-1 bî-şabr u dil kim var dirseñ işte ben

(63)²⁰⁹

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Āteş-i ‘aşk ile bir yüregi büryānum ben

Acıyub ağlamalı ‘āşık-ı giryānum ben

‘Ömr pāyāna ire ‘aqlımı cem‘ idemeyem

Kākülün fikri ile şöyle perişānum ben

Her gören sen gözi ser-mesti olur lā-ya‘kıl

Nice olur hāli bu halkuñ aña hayrānam ben

Hāke başduk ser-i kūyuñda başub ben hāki²¹⁰

Ben şanurdum ki şehā hāk ile yeksānum ben

Baş virelden reh-i ‘aşkında ‘Ubeydī yāruñ

Şaf-ı ‘uşşāğda ser-ḥayl-i şehidānam ben

[22a]

(64)

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Mest-i medhüş-ı elesti bende-i perverdigār

Çün bilürsin bu fenā mülki degildür ber-karār

---

²⁰⁹ Ubeydī Divanı G 225

²¹⁰ Divanda: kuluñı

Sendedür vech-i ‘ālā hulq-ı hasen aç cān gözün

Kim ola baħr-ı ma‘nāda saña devr-i āşikār

Pādişāh-ı devr olasın ‘ākıbet ölseñ gerek

Ƙıl ħaz̄er bāzū-yı ecel bir gün seni eyler şikār

Görmek isterseñ eger vech-i ħaƙƙı şāf it

Ƙonmasun mirāt-ı ƙalbũnde senũñ bir dem ğubār

Ey Yusũfi bu fenāya sũde iĉün ƙıldıñ sefer

Gitdigũñ mũlk-i beƙādur aldanañ var yādigār

[22b]

(65)²¹¹

fe‘ilātũn / mefā‘ilũn / fe‘ilũn

Ĝama vir göñlüñi diyelden yār

Kendũyi virdi bu dil-i bĩmār

Cānına geĉdi ħaņĉer-i hicrũñ

N’ola göĝsin geĉerse ‘āşık-ı zār

Gördi sĩm-i sirişküme nazaruñ

Yüz ursa²¹² ‘aceb degil dĩnār

---

²¹¹ Ubeydĩ Divanı G 50

²¹² Divanda: bulursa

Öykinürse ğubār-ı haṭṭuña ger

Güldürür ehl-i dilleri esrār

Hüsrev nazmsın²¹³ ‘Ubeydī saña

İrse āhı olur dāmı senc kadar

[23a]

(66)²¹⁴

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Biz senüñ hüsni cihān-efrūzuña ‘āşıklaruz

Anuñ çün kanda güzel görsevüz ‘āşıklaruz

Ehl-i hüsni içinde sen her nice müsteşnā iseñ

Ehl-i diller arasında biz dağı fāyıklaruz

Gerçi sen bir beg güzelsin biz dağı beg kullarıyuz

Terbiyetler eyle kim her himmete lāyıklaruz

Ağladıkça şıklığı artar gül ile bülbülün

Bilmiş ol şimden girü biz dağı ağlar şıklaruz

Şüfi sen rü’yā ile bağlayamazsın gözümüz

Biz Necātī meşrebinde dā’im uyanıklaruz

---

²¹³ Divanda: nazmın

²¹⁴ Necātī Bey Divanı G 214

[23b]

(67)²¹⁵

mef‘ülü / fā‘ilātü / mefā‘ilü / fā‘ilün

Mey hoş tutarsa n’ola bizi nā-tüvānlaruz

Birkaç esir-i bāde vü rind-i cihānlaruz

Bir tolı cāmı milket-i Cemşid’e virmezüz

Bezm-i şafāda beglik ider²¹⁶ kāmūrānlaruz

Keyfiyyet-i cihānı güzel bilmiş añlamış

Ġonçe-dehenler ile ier²¹⁷ nükte-dānlaruz

Dünyā ġamın ekenler ile şöhet itmezüz

Ġam bilmezüz zamānede biz şādmānlaruz

Kimlersüñüz deyü şorar iseñ ‘Ubeydiyā

Güşe-be-güşe ‘ālem ider lā-mekānlaruz

[24a]

(68)²¹⁸

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Leblerüñ emsem didüm dilbere emme didi

---

²¹⁵ Ubeydî Divanı G 108

²¹⁶ Divanda: iden

²¹⁷ Divanda: açar

²¹⁸ Mezâkî Divanı’nda bulunamadı.

Kimseye bu sırrı ifşā eyleme ammā didi

Yañılıb yüzine karşı ruhlarına gül didüm

Hışm idüb ben kuluna ol gonçe-fem lāle didi

Teşne cāna leblerinden bir içim şu istedüm

Leblerin ağzuma şunub luğ ile mā mā didi

Ġayrılar şirīn lebün seftālūsın alıcak

Haste gönlüm derd ile āh eyleyüb eyvāh didi

Ey Mezākī göricek ol şeh bu şirīn sözleri

Āferīnler saña ey tūṭī-şekker hā didi

[24b]

(69)²¹⁹

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Haste cān ol yāre bir emsem lebün cānā didi

Dimedī hoş ola güldi remz ile ammā²²⁰ didi

Ḳaddümi lām itdi hicrān²²¹ ol elif ḳāmetlüye

Lām vaşl olsa elif n’olaydı didüm lā didi²²²

²¹⁹ Bursalı Remzî Divanı G 211

²²⁰ Divanda: ābā

²²¹ Divanda: hecrānuñ

²²² Divanda 3. beyittir.

Āb-ı la‘lünden şusız teşne cān cānā didüm²²³

Tiz²²⁴ şundi hānçerin al isterseñ mā²²⁵ didi²²⁶

Yā öldürdüm didigün²²⁷ işidüb āh itdi ol

Öldürür bir gün beni ol va‘de-i ferdā didi

Virme didüm ‘āşık-ı şādıkdan ayruğa selām²²⁸

Remziyā sen gerçek itdün²²⁹ merhabā saña didi

[25a]

(70)²³⁰

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

‘Aqlum tağılur zülf-i siyeh-kāruña baqsam

Bağrum talabur²³¹ aşı²³²-ı güher-bāruña baqsam

Gönlüm delinür²³³ āteş-i ruhsāruñı görsem²³⁴

Cānum sevinür şive-i reftāruñı görsem²³⁵

Nuḫkum tütülür lezzet-i güftāruñ işitem

---

²²³ Divanda: Teşne cāna şu serper tıguñ senüñ cānā didüm

²²⁴ Divanda: hey

²²⁵ Divanda: yā

²²⁶ Divanda 2. beyittir.

²²⁷ Divanda: öldürem yarın didüğün

²²⁸ Divanda: Didüm itme merhabāñı yār-ı şādıkdan dirig

²²⁹ Divanda: Gerçek idersiñ be Remzî

²³⁰ Gelibolulu Mustafa Ālî Divanı G 891

²³¹ Divanda: delinür

²³² Divanda: la‘l

²³³ Divanda: talabur

²³⁴ Divanda: ruhsāruña karşı

²³⁵ Divanda: reftāruña baqsam

Şabrum gider evzā‘-ı eṭvāruña baqsam

Doymaz gözüm olmaz yine göñlüm tesellî²³⁶

Ben ne kadar²³⁷ şevk ile dīdāruña baqsam

‘Ālī karşımda²³⁸ gözüm ve göñlüm açılsa

Geh zülfüñi geh nergis-i bahāruña²³⁹ baqsam

[25b]

(71)²⁴⁰

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Cānum diler ol dilber-i cānānı bir öpsem

Cān pāremi ol gözleri mestānı²⁴¹ bir öpsem

Sükker²⁴² lebüni kıand u mükerrer gibi emsem

Şīrīn dudağı la‘l-i Bedaḥşānı bir öpsem

Nāzük teni gül hırmanıdur kıoynuma kıoysam

Ol beste-ağız gönçe-i hıandānı bir öpsem

Sünbül şaçınuñ silsilesin boynuma kıaksam

---

²³⁶ Divanda: mütesellî

²³⁷ Divanda: her ne kıadar

²³⁸ Divanda: Ālī gibi karşıñda

²³⁹ Divanda: bīmāruña

²⁴⁰ Ahmed-i Dā‘i Divanı G 130 // Gazel divanda 9 beyittir. 5. ve 7. beyitlere mecmuada yer verilmemiştir.

²⁴¹ Divanda: fettānı

²⁴² Divanda: şekker

Ol yüzi güneş hūb²⁴³ meh-i tābānumı bir öpsem²⁴⁴

İnce belini şāḥ-ı şānavber gibi kıcsam

Ol boyı uzun serv-i hıramānı bir öpsem²⁴⁵

Ağız ağıza kıoyu beni sīne-be-sīne

Ol tatlu dili derdüme dermānı bir öpsem

Sikke-i Edhem gibi cān u gönül terk ideyüm²⁴⁶

Dā‘ī gibi ol Yusuf-ı Ken‘ān‘ı bir öpsem

[26a]

(72)²⁴⁷

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Bir sencileyin ruḥları gül yār ele girmez

Bir bencileyin bülbül-i gülzār ele girmez

Bir bencileyin yoluña terk ide bu cānı²⁴⁸

Bir sencileyin dilber-i ra‘nā²⁴⁹ ele girmez

Bir sencileyin kimdür iden ‘āşıka cevri

---

²⁴³ Divanda: çün

²⁴⁴ Divanda 6. beyittir.

²⁴⁵ Divanda 3. beyittir.

²⁴⁶ Divanda: Şükrāneye biñ cān u gönül terk ide idüm

²⁴⁷ Muhibbî Divanı G 1114 // Gazel divanda 6 beyittir. 4. ve 5. beyitlere mecmuada yer verilmemiştir.

²⁴⁸ Divanda: terk eyleye cānı

²⁴⁹ Divanda: ‘ayyār

Bir bencileyin ‘āşık -ı dīdār ele girmez²⁵⁰

Bir bencileyin kimdür ien²⁵¹ cām-ı muħabbet

Bir sencileyin gözleri ħummār ele girmez²⁵²

Bir bencileyin derd ile²⁵³ bī-āre Muħibbī

Bir sencileyin yār-ı cefākār ele girmez

[26b]

(73)

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Bir bencileyin bülbül-i nālān ele girmez

Bir sencileyin gül-i ħandān ele girmez

Bir bencileyin ‘aşk ile pervāneye lāyık

Bir sencileyin şem‘-i şebistān ele girmez

Bir sencileyin şūĥ-ı sitemkār ħabībüm

Bir bencileyin teslīm-i cān ele girmez

Bir sencileyin ħamzesi cellād-ı cihāna

Bir bencileyin maħrem-i yārān ele girmez

²⁵⁰ Bu beyit divanda bulunmamaktadır.

²⁵¹ Divanda: var mı ier

²⁵² Divanda 3. beyittir.

²⁵³ Divanda: derd-i dile

Bir bencileyin yaraya şarmağa Mecnūnī

Bir sencileyin dertlüye dermān ele girmez

[27a]

(74)²⁵⁴

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Ḥasretā derdā ki senden ayru düşdüm ey melek

Yıkdı bünyādum yıkılsın göreyin çarḫ-ı felek

Ol perī boynum ḥamā’il-vār çalmağ istese

Heykeli kımaz şalınub²⁵⁵ boynına eyler dilek

Gözlerüm yaşına ğarḫ oldım kenār ol baña kim

Bu cihān içinde her deryāda bir sāḫil gerek

Vaşluñ eyyāmında öldür şevḳ ile ‘āşıqları

Çünkü var ‘ālemde bayrām olsa ḳurbān eylemek

Kimse dildāruñ Mu‘idī ağızı var dimez velī

İşde lafz-ı gevher²⁵⁶-bārdan ider yok yire şekk

[27b]

---

²⁵⁴ Mu‘idī Divanı G 227

²⁵⁵ Divanda: şalınur

²⁵⁶ Divanda: güher

(75)²⁵⁷

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

Niçe bir ben ‘āşıkı zār eylemek

Hicre şalub böyle bīmār eylemek

Eyleyüb sergeşte ben üftādeyi

Müzd-i ğamda niçe berdār²⁵⁸ eylemek

Ey ṭabībüm senden umar derdine

Bu dil-i bīmāra fīmār eylemek

Ben ṭururken āh kim aġyāra sen

Vechi midür ‘arz-ı dīdār eylemek

Nazmiyem kim burcum olsun ‘ākıbet

Yoluñda²⁵⁹ cān naḳdin iṣār eylemek²⁶⁰

[28a]

(76)²⁶¹

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Ey yüzüñ āyine-i ‘ālem-nümā

---

²⁵⁷ Edirneli Nazmî Divanı G 562

²⁵⁸ Divanda: bir zār

²⁵⁹ Divanda: yoluña

²⁶⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

²⁶¹ Mesîhî Divanı G 9 // Gazel divanda 7 beyittir. Divanda yer alan 4. ve 6. beyitlere mecmuada yer verilmemiştir.

Hatt-ı la'lüñ âyet-i fih-i şifâ

Çünkü İbrâhim yaptı Ka'beyi

Sende gönülüm Ka'be²⁶² yapsañ n'ola

Bu sarâyüñ şimdilik sensin begi

Biz şikâyet eylerüz senden saña

Dirhem-i eşküm alursañ rehn ile

Hâk-i pâyuñ gözde tursun tütüyâ

Yoğısa vaşluñ²⁶³ Mesîhî bendeñe

Göz ucıyla kıl ey âfet²⁶⁴ merhabâ

[28b]

(77)²⁶⁵

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Merhabâ ey büy-ı zülf-i dilrübâ

Kağı yeller esdi geldüñ bu yaña

Bir²⁶⁶ gice gel rüşen eyle bezmimiz

Şevküñ olursa eger ey mehlikâ

---

²⁶² Divanda: Ka'besin

²⁶³ Divanda: var ise rahmuñ

²⁶⁴ Divanda: irakdan

²⁶⁵ Zâtî Divanı G 18

²⁶⁶ Divanda: bu

Yollar önümde²⁶⁷ selām olsun saña

Merḥabāsızlarda ‘aşk olsun saña

‘Āşıkā düşünām iderken nā-gehān

Yāre n’eylersün didüm didi ey du‘ā

Öykünelden ḥāk-i pāy-ı dilbere

Çıkdı Zātī gözlerümden tūtiyā

[29a]

(78)²⁶⁸

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Cānāna cefā kılsa n’ola cāna şafādur

Ağyār elemin çekdigimüz yā ne belādur

Her tāk olımaz faqr u fenā tācına²⁶⁹ ser-tāk

Terk ehlinüñ ey ḥāce biraz başı qabādur

İziñ tozına sürüb²⁷⁰ yüzün āyineveş dil

Maqşūd benüm pādişāhum kesb-i şafādur

‘Aşq ehline şol cāmı şunar sākī-yi devrān²⁷¹

---

²⁶⁷ Divanda: öñmekde

²⁶⁸ Bākī Divanı G // Gazel divanda 7 beyittir. Divandaki 5. beyite mecmuada yer verilmemiştir.

²⁶⁹ Divanda: şāhına

²⁷⁰ Divanda: sürdi

²⁷¹ Divanda: la‘lün

Kim ‘aqla cilā albe řafā rūa ıdādur

Sāı meyi Bāı getürüb bezme zıyā²⁷² vir

Çün kār-ı cihān ‘āıbetü’l-emr fenādur

Va’llāhi azel söylemeden çodan uřandım²⁷³

Mařūd hemān hāside bir pāre ezādur

[29b]

(79)²⁷⁴

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

řehā mařūdumuz senden vefādur

Geçer almaz bu dünyā bı-vefādur

Selāınler zebūndur ‘ař elinden

Müdebbirler bu yolda mübtelādur

Degil bizden seni sevmek hābıbüm

Yeñilmez sevdiğüm gönül belādur

Nedendür bu belā vü ahr u mişnet

Bugün baa ise yārın saadur

---

²⁷² Divanda: afā

²⁷³ Divanda: usanduk

²⁷⁴ Divanlarda bulunamadı.

Ne ma'nādur kāmuya luṭf idesin

Ne cevruñ var ise heb Aḥmed'edür

[30a]

(80)²⁷⁵

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Şanmayın²⁷⁶ rüsvālîkdan ğam çeker ferzāneyüz

Ṭaşā çalmış şîşe-i nāmusı bir dīvāneyüz

Ġonca dir iller saña biz şem'-i bezm-ārā dirüz

Ġonca iseñ 'andelibüz şem' iseñ pervāneyüz

Genc iseñ²⁷⁷ gözden nihān olmağ münāsibdür saña

Dostum gel bizde pinhān ol ki biz vīrāneyüz

Āşinālîk itmeyenlerden²⁷⁸ kıyās itmeñ bizi

Āşināya āşinā bīġāneye bīġāneyüz

Şanma ey gül-çehre ben ser-i kūyuñdan geçem²⁷⁹

Ya koyam baş kuhsāra ya dutam yabana yüz

²⁷⁵ Bağdatlı Rûhî Divanı G 426 // Gazel divanda 8 beyittir. Divandaki 3. ve 7. beyitlere mecmuada yer verilmemiştir.

²⁷⁶ Divanda: şanmañuz

²⁷⁷ Divanda: gencsin

²⁷⁸ Divanda: bilmeyenlerden

²⁷⁹ Divanda: Sen beni ol bü'l-heves şanma ki kūyuñdan geçem

Rūḥiyā zarfı olan gelsün şalādur ‘āleme

Bezm-i vaḥdetde²⁸⁰ māl-ā-māl pür²⁸¹-ḥum-ḥāneyüz

[30b]

(81)²⁸²

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Muttaşıl şanma bizi cevr ü cefānuñ ḳulıyuz

Dostum gāhī²⁸³ cefā gāhī vefānuñ ḳulıyuz

Şāh-ı ḥüsn olduñsa mesrūr olma devlete²⁸⁴

Hey begüm biz daḥı sizi yaradanuñ ḳulıyuz

Bir büt-i Çin’e gönül virdükse ey zāhid eger

Bize kāfir dime biz daḥı ḥüdānuñ ḳulıyuz

Çün beḳası yoğımış tāc u ḳabāyı n’idelüm

Bu fenā dünyānuñ²⁸⁵ bir köhne ‘abānuñ ḳulıyuz

Kimi şāh kimisi pāşā geçinür kimi beg²⁸⁶

Ey Uşûlî biz²⁸⁷ daḥı ibn-i filānuñ ḳulıyuz

[31a]

---

²⁸⁰ Divanda: Biz mey-i vaḥdetle

²⁸¹ Divanda: bir

²⁸² Usûlî Divanı G 41

²⁸³ Divanda: gāh

²⁸⁴ Divanda: olduñ ise devlete maḡrūr olma

²⁸⁵ Divanda: dünyede

²⁸⁶ Divanda: Kimisi şāh kimi beg kimi pāşā geçinür

²⁸⁷ Divanda: hele biz

(82)

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Her kaçan āteş-i ğam-sîne-i sūzana gelür

Bir uğurdan tutuşub hāne-i dil yana gelür

Ben nice yanmayayın kim senüñ ey şem‘i münir

Himmetüñ çeşmine ‘Anķā dahı pervāne gelür

Eşigüñ tākına aġyār yine secde ider

Harem-i mescide men‘ eyleye tersā ne gelür

Ne perī neslisin ey peyker-i rühānī kim

Her ne ‘ākil ki vara kūyuña divāne gelür

Muṭribā oķı suruñdan Behiştī ğazelin

Kim ne dirse disün ol baña ğaribāna gelür

[31b]

(83)²⁸⁸

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

İllere mihr ü vefāsı hoş gelür

Bendeye cevır ü cefāsı hoş gelür

---

²⁸⁸ Bâkî Divanı G 148

Almazın kühl-i cilāyı ‘aynuma

Ḥāk-i pāyuñ tūtiyāsı hoş gelür

Bir ‘aceb dārü’ş-şifādur kūy-i yār

Ḥaste varan mübtelāsı hoş gelür

Ḥūr-i ğılman añma kim her ‘āşıkā

Kendü yār u bî-vefāsı hoş gelür

Mülk-i ğamda eşk ü āh eĝler beni

Ol yerün āb u hevāsı hoş gelür

Ğayrı dermān istemez Bākī kuluñ

Zaḥmına derdüñ devāsı hoş gelür

[32a]

(84)²⁸⁹

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Ğülistānuñ yūzi ğülse açılsa nev-bahār olsa

Teferrüc itmege varsam²⁹⁰ ben olsam ol nigār olsa

Ol sīmün bedenlerle şarılsağ²⁹¹ şahn-ı ğülşende

²⁸⁹ Üsküplü İshak Çelebi Divanı G 261 // Gazel divanda 7 beyittir. Divandaki 5. ve 6. beyite mecmuada yer verilmemiştir.

²⁹⁰ Divanda: ğitsek

²⁹¹ Divanda: O serv-i ser-firāz ile şalınsağ

Gahi güftâr gahi reftâr gahi²⁹² bûse kenâr olsa

Müheyyâ irse aşhabıla feraḥca²⁹³ bezmi şevkıyle

Nazarda la‘l-i meygûn elinde²⁹⁴ cām hoş cenân²⁹⁵ (olsa)

Bu miḥnet²⁹⁶ âteşine göz kararub²⁹⁷ lâleveş düşsem

Derûn-ı dilden tağ ile servi²⁹⁸ yir yir âşikâr (olsa)

Güzel sevmek²⁹⁹ güzel ḳocmaḳ degil mi didüğüñ İshak

Göreydüñ devletüñ vaḳti sa‘âdet³⁰⁰ baña yâr olsa

[32b]

(85)

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Gidüb cünd-i şitâ yir yir çemenler nîzedâr olsa

İrüb ceşş-i bahâr ‘âlem bezense lâlezâr olsa

Şafâ-yı ‘îş ü zevḳ olurdı kâmurân olmak

Mey ü maḥbûb ve eyyâm cüvânı pâyidâr olsa

Şarâb-ı nâb ile dilden küdüret gitmek olurdı

²⁹² Divanda: Gehî reftâr u geh eş‘âr u geh

²⁹³ Divanda: olsa esbâb-ı feraḥ cân

²⁹⁴ Divanda: elde

²⁹⁵ Divanda: cām-ı hoş-güvâr

²⁹⁶ Divanda: maḥabbet

²⁹⁷ Divanda: kararub

²⁹⁸ Divanda: Derûn-ı dilde olan dağ

²⁹⁹ Divanda: öpmek

³⁰⁰ Divanda: baḥt u sa‘âdet

Nigār olsa kenār-ı āb olsa sebzezār olsa

Gül-i şad-berge dönse gonçe-lebleri gülse açılsa

Nevālar eylese ‘uşşāk bülbüller hezār olsa

Şalınsa serv-i ra‘nā dilrubālar gülsitān içre

Yüz ursam ayağına eşk-i cūybār olsa

(86)

Ferd

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Ne hicr itdüh baña ey serv-i āzād

Ki senden dur olalı olmadum şād

[33a]

(87)³⁰¹

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Sākiyā qalmaz imiş bu³⁰² şöhet bākī

Mey-i gül-gün içelüm var ola³⁰³ bākī

H`ābda almış idüm būs-ı leb-i cānānı

Cān dimāğında dahı şimdi o lezzet bākī

Beni öldürdi firākuñ meded ey dost yitiş

---

³⁰¹ Bākī Divanı G 525

³⁰² Divanda: çünkü bu

³⁰³ Divanda: bāde-i cennet

Hele bir pāre dahı tende Һarāret bākī

Ađlamazam³⁰⁴ bu Һadar zār u zebūn olduđuma

Қalsa bir pāre ğamuñ Һekmege tākāt bākī

Bākī ölsün yoluñda³⁰⁵ pādišāhum sen sađ ol

Baht-ı pāyende Һüdā yār sa‘ādet bākī

[33b]

(88)³⁰⁶

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Sākiyā Һünki değil kimseye fursat bākī

Gel şabūhı idelüm var ola elbet bākī

Fursat el virmiş iken bezm-i Һayātı Һoş gör

Dimedın cān-ı ‘azizūñ saña şihhat³⁰⁷ bākī

Ger vefā itmez iseñ ‘ahde cefākār olasun

Ger devā itmez iseñ derdüme ‘illet bākī

Baña yazıķ diseñe saña ne var ey şūfī

Küy-ı yār olmaz ise ğüşe-i cennet bākī

---

³⁰⁴ Divanda: ağlamazdum

³⁰⁵ Divanda: yoluña

³⁰⁶ Necātî Beg Divanı G 604 // Gazel divanda 9 beyittir. Divandaki 5. 6. 7. ve 8. beyitlere mecmuada yer verilmemiştir.

³⁰⁷ Divanda: şoĥbet

Salṭanat virdi Necāṭī'ye hümāyun luṭfuñ³⁰⁸

Bāreke'l-lāhū begüm sāye-i devlet bākī

[34a]

(89)

mefā'ılün / mefā'ılün / fe'ülün

Nigārumdan iderem dād u feryād

Ki itmez bu dil-i ğamgīni şād

Vefā 'ilmini öğrenmedi ƙaldı

Velī oldı cefā fenninde üstād

Göñül zülfine dolaşduñ fiğān it

Ki murğ eyler duzağā düşse feryād

Ƙoculur yād olana ol gül-endām

Diriğā āşināsın eylemez yād

Dağı bir serv-i ƙadde bende olmaz

Eger 'Ömrī olursa bundan azād

[34b]

(90)³⁰⁹

mefā'ılün / mefā'ılün / fe'ülün

---

³⁰⁸ Divanda: zülfün

³⁰⁹ Edirneli Nazmî Divanı G 1269

Bizi bir bűseyile itmedűn³¹⁰ yād

Senűn űirġn lebűnden dād u feryād³¹¹

İden ādemlerűn ‘aqlını³¹² yağma

Gözűn merdűmleridűr ey perġ-zād

‘İzār u zűlf ű la‘lűn gűren olur

Miűāl-i Vāmıķ u Mecnűn u Ferhād

Esirge hey gűzeller űāhı luķf it

Nice bir ‘āűıķa bu zűlm-i bġ-dād

Dil-i ğam-gġnűme³¹³ raħm eyle ey dost

Kerem kıl eyleme dűűmanlarum űād

Belā bezminde bilmez³¹⁴ n’eydűgin āh

Elinden ol nigārűn³¹⁵ dād u feryād

Bu Nazmġ bendeġi bend-i belādan

ķuluġnam ey boyı serv eyle āzād

---

³¹⁰ Divanda: bűse-yile itmedi

³¹¹ Divanda: Hűsrevā dād

³¹² Divanda: gűġlġnġ

³¹³ Divanda: ğam-gġne

³¹⁴ Divanda: benűm bezm-i ğamunda

³¹⁵ Divanda: bilűr bilmezlenűrsin

[35a]

(91)

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Eyyām-ı bahār oldı şafā günleri geldi

Yār eylediği ‘ahde vefā günleri geldi

Cānā ne şafādur ki yine Ka‘be-i kūyuñ

‘Āşıkā hicāz oldı nevā günleri geldi

Ḥavf eyleme ‘adūdan yūri yārūñe yalvar

Būseyle kenār iste recā günleri geldi

Luṭf eyler ise ol şeh-i iklīm-i melāḥat

‘Āşıklarına ‘afv u ‘aṭā günleri geldi

Her köşede bir gūne tef ü ney ü terennüm

Diñledür şabā anı hevā günleri geldi

[35b]

(92)³¹⁶

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Ṭağlar çün nālemi gūş itdi feryād eyledi

Didiler kim dehr bir Ferhād bünyād eyledi

---

³¹⁶ Āhî Divanı G 123

Bir perī-taṣvīrdür dīvāne naḳṣ iden beni

Baṅna naḳṣ ol³¹⁷ melek yüzlü perī-zād eyledi

Çāh-ı ğam maḥbūsıyam ol ūṣḥ ḥalāṣ idüb beni

Bir levendi sin bugün zindāndan azād eyledi

Göñlümi yıḳduñ bugün yapsañ n'ola kim bir zamān

Yıḳdı bir ūṣḥ Ka'be'i tekrār bünyād eyledi

Adına düşmezdi gerçi ḳaddümüz dal eyledi

Ol elif ḳāmet bugün Āhī 'aceb ad eyledi

(93)

Ferd

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Bāğ-ı ḳadrüñ ola mānend-i cihān-ı cāvid

'Ömrüñi devlet gibi eyleye Allah mezīd

[36a]

(94)³¹⁸

müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

Döndi murād üzre felek devrān bizümdür bu gice

Sāḳī ṭolandur sāğarı devrān bizümdür bu gice

³¹⁷ Divanda: naḳṣı o

³¹⁸ Taşlıcalı Yahyâ Divanı ve Şeyhülislam Yahyâ Divanı'nda bulunmamaktadır.

Bezm-i şarāb itmek gerek ref'-i hicāb itmek gerek
Cāmı kebāb itmek gerek mihmān bizümdür bu gice

Geldüñ dil-i maḥzūn ile çeşmüm pür itdüñ ḥūn ile
Cām-ı mey-i gül-gūn ile meydān bizümdür bu gice

Bī-niṣā ḥūyı hāyı koy müdde'î ğavġāyı koy
Zāhid yūri da'vāyı koy burhān bizümdür bu gice

Yaḥyā'ya hoşdur bezmimiz gülzāra geldük şanki biz
Bülbülleri söyletmezüz efgān bizümdür bu gice

[36b]

(95)³¹⁹

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Şem'-i bezm eyleyüb ol māh-liķāyı bu gice

Şevķ ile nūş idelüm cām-ı şafāyı bu gice

Tāb-ı mey āyine-i sāġara pertev şalsun

Çarḥ-ı farķ eylesün māh u Süḥāyı bu gice

Cem' idüb bir yire ḥübān-ı Süreyyā gibi hep

Kevkebe başduralum çarḥ-ı dütāyı bu gice

---

³¹⁹ Cevrî Divanı G 216

Şu‘le-i cām-ı şafā bezmimüzi rüşen ider
Māhdan istemezüz nūr [u]³²⁰ ziyāyı bu gice

Yeter itdi ğam-ı hicrān ile rüzın şeb-i tār
Cevrî’ye itmesün ol māh cefāyı bu gice

[37a]

(96)³²¹

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Seni hüsününden āgāh itdi āhum

Beni odlara yaqdı āh şāhum

Günāh itdüm yanūnda buse añdum

Keremler eyle bağışla günāhum

Eyā meh oldı sāk-ı ‘arş³²² halhal

Ķapuñda halka-i dūd-ı siyāhum

Yüregi kopuban ağızına geldi

İşitdi şubh āh-ı şubh-gāhum

Senüñ bendüñ çeker³²³ kapuñda Zātī

³²⁰ Mecmuada esre ile harekelendirilmiştir.

³²¹ Zâtî Divanı G 946

³²² Divanda: ‘arşa

³²³ Divanda: bendeñ geçer

‘Aceb sultān işidür³²⁴ pādişāhum

[37b]

(97)³²⁵

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Rüşen ola tā işigüñe varmağa rāhum

Yıl mumlarını yaqdı gice şu‘le-i āhum

Hem-reng-i peleng itdi beni kūh-ı belāda

Cismümde ser-ā-pā görinen³²⁶ dāğ-ı siyāhum

Luţf eyle iñen kıllaruña cevri çok³²⁷ itme

Āh eylesün kimse(ye) zılm eyleme şāhum

Dildür saña ‘arz itmege aĥvālümü güyā

Ķabrümde ĥāk üzre biten tāze giyāhum

Bāķī dilemez denī salţanatın bu dil-i maĥzūn³²⁸

Yār işiginüñ ĥidmetidür devlet-i ĥ‘āhum³²⁹

(98)

Ferd

---

³²⁴ Divanda: kişidür

³²⁵ Bâkî Divanı G 321

³²⁶ Divanda: görmen

³²⁷ Divanda: çoğ

³²⁸ Divanda: dehr-i denī salţanatın dil // Kelime fazlalığından dolayı vezin bozulmaktadır.

³²⁹ Divanda: detlet ü cāhum

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Vişālũñ şerbeti maḥz-ı şifādur

Lebũnden bũse bu derde devādur

[38a]

(99)³³⁰

müstef‘ilün / fe‘ülün / müstef‘ilün / fe‘ülün

Zũlfi gibi³³¹ ayağın kıymaz öpem nigārum

Yoğdur anuñ yanunda bir kılcıca i‘tibārum

İnşāf hoşdur ey ‘ışk ancak beni zebũn it

Ha böyle mihnet ile geçsün mi rũzigārum

Bildi tamām-ı ‘ālem kim mest-i derd-i ‘ışkām³³²

Yā Rab henüz ḥālũmi bilmez mi ol nigārum³³³

Vaşluñdan ayru n’ola kıanum dökũlse³³⁴ gül gül

Ben gül-bũni bulayum³³⁵ bu faşıldur bahārum

Taşvır iden vücũdum yazmış elũmde şāğar

Def³³⁶ olmağā bu şũret yok elde ihtiyārum

³³⁰ Fuzũlî Divanı G 189 // Gazel divanda 6 beyittir. 5. beyite mecmuuda yer verilmemiştir.

³³¹ Divanda: kimi

³³² Divanda: derd-mend-i ‘ışkām

³³³ Divanda: ola yārim

³³⁴ Divanda: tøkelse

³³⁵ Divanda: belāyem

³³⁶ Divanda: ref‘

Rüsvâlarından ol meh şaymaz beni Fuzûlî

Dîvâne olmayam mı ‘âlemde³³⁷ yok mı ‘arum

[38b]

(100)³³⁸

mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün

Şafâ gülzârıdur şînem gül-i bî-ğârdur dâğum

Muğabbet gülşeninde açılan gül-nârdur dâğum

Der-i ümmîdi kıldum beste hûbânuñ vefâsında

Görinür sînede yir yir ser-i mismârdur dâğum

Beni müflis şanur gerçi görenler rûy-i zerdümden

Velî ağ aqçadur eşküm kızıl dînârdur dâğum

Şarâb³³⁹-ı nâr-ı hırmen-süz-ı ğamda şîne yanmışdur

Nişân-ı âteş-i endüh-ı ‘aşk-ı yârdur dâğum

Ƙızardı göz gibi nâr-ı ğam-ı fûrkatde ey Bâķî

Derûn-ı hâlin³⁴⁰ ağlar dîde-i hûn-bârdur dâğum

(101)

---

³³⁷ Divanda: dünyâda

³³⁸ Bâķî Divanı G 335

³³⁹ Divanda: şîrâr

³⁴⁰ Divanda: derûnum hâlin

Ferd

mef'ülü / fâ'ilätü / mefâ'ilü / fâ'ilün

Tâ şarmayunca sine-i mecrûhına seni

Sâmî'-yi hasta hâtıra gelmez şifâ-yı şadr

Sâmî'

[39a]

(102)³⁴¹

mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

Te'ehhül kaçdın itdüm dirîgâ telh-kâm oldum

Tağıldı boynuma toz torbası rüsvâ-yı 'âm oldum

Te'ehhül nişf u dîn olduğına kıldum heves ammâ

Zebûn oldum zen-i dehre dağı şimdi tamâm oldum

Tecerrüd 'âleminde başuma âzâd iken şimdi

Hevâ-yı germe uydum eşir-i bend ü bâğ oldum

Çanı ol zevk u şevk u şoĥbet-i yârâni terk itdüm

Dirîgâ bir mülevveş âm bitti mühmel cüdâm oldum

Cenâbetden kaçub ğamlar çekerdüm ihtilâm olsam

Cünübler zümresinde 'Avniyâ şimdi imâm oldum

³⁴¹ Avnî mahlaslı şairlerin divanlarında bulunamadı.

(103)³⁴²

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Cüy-ı tab‘a kııl terāzū hāmeñi ey Nādirī

Ġarqa-i nazma zülāl-i çeşme-i hayvān çıkar

Nādirī

[39b]

(104)³⁴³

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Zevrāk-ı şahbāyı sākī şundi çün nūş eyledüm

İrdi bir hālet ki deryālar gibi hoş eyledüm

‘İşret-i bezm-i vişāl-i yār geldi yāduma

Ġuşşa-i dehri ğam-ı dehri ferāmūş eyledüm

Terk idüb tāk-ı kabāyı şevk-ı şem‘-i hüsñüñe

Kendümi pervāne āsā bir nemed-pūş eyledüm

Fürkatüñde bāğa vardum hasret-i bālāñ ile

Ġalmadı şabrum görüb serv-i der-āĝūş eyledüm

Nāleler kıldum ser-i kūyuñda yārüñ Bākiyā

³⁴² Gani-zāde Nādirī Divanı G 45 9. beyit

³⁴³ Bākī Divanı 324. G.

Bülbülânı gülistânı dehri hāmūş eyledüm

(105)

Ferd

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

La‘lûñi Hızır koyub āb-ı hayāt içdügiçün

Utanur halka görünmez o hicāb ile yürür

[40a]

(106)³⁴⁴

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Gün gibi mihr ü maḥabbet ‘āleme yayılmasa

Sevdüğümü sevdüğümünden ğayrı kimse bilmese

Ben gedādan ‘ār ider çün ol şeh³⁴⁵-i ‘ālī-cenāb

Şoḥbetinde kâşki adum daḥı añılmasa

Çokdan ol şāh-ı cihāna ‘arz iderdüm ḥālümü

Baķıcaķ şabrum gibi ‘aqlum eger dağılmasa

Bir³⁴⁶ gice tebdil-i şüret eyleyüb virdüm selām

Hergiz almazdı selāmumı eger yañılmasa

‘Aşķum ey Yaḥyā benüm olmazdı halka dāsitān

³⁴⁴ Taşlıcalı Yahyâ Divanı G 406

³⁴⁵ Divanda: ol dilber

³⁴⁶ Divanda: Dün

Ol ŧacı Leyli beni Mecnūn u ŧeydā kılmasa

(107)

Ferd

mefā‘ilūn / mefā‘ilūn / mefā‘ilūn / mefā‘ilūn

Leb-i ŧirīnlerūñ ‘aŧkıyla Ferhād’ı benem aŧruñ

Yanumda cem‘ olan seng-i melāmet bī-sūtūnundur

[40b]

(108)³⁴⁷

mefā‘ilūn / mefā‘ilūn / mefā‘ilūn / mefā‘ilūn

Açılsa ğonca mānend-i leb-i la‘l-i nigār olsa

ŧaçılsa ħurde-i pīrūze ŧahrā sebzēzār olsa

Getürsem pendini bir bir yirine vā‘iz-i ŧehrūñ

Bahār olsa nigār olsa ŧarāb-ı ħoŧ-güvār olsa

Elinden sāki-i dehrūñ ne ŧanlar yutduğum görseñ

Açılsa ğonçeveŧ³⁴⁸ dāğ-ı nihānum āŧikār olsa

N’olur bī-raĥm u sengīn-dil cefā-ħūnriz serkeŧden³⁴⁹

Göñüller alsa ŧūĥ olsa dilber ŧivekār olsa

Piyāle dönse ey Bākī yine gül devrini görsek

³⁴⁷ Bākī Divanı G 452

³⁴⁸ Divanda: lāleveŧ

³⁴⁹ Divanda: ħū-tünd ü serkeŧden

Kenār-ı cüdā ‘ıyş³⁵⁰ itdükçe dilber der-kenār olsa

(109)

Ferd

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Añub tenhālığı ħāk içre nefret kıılma ölmekden

Ṭarīk-i ünsi tüt kim her avuç topraq bir ādemdür

Pāk

[41a]

(110)

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Ah kim bir dilber-i zībāya düşdi gönlümüz

Yine bir şūh-ı cihān-ārāya düşdi gönlümüz

Yollarında sāyeveş pāy-māl olursam ğam degil

Bir kıyāmet kāmēt-i bālāya düşdi gönlümüz

Gāh ser-gerdān u gāh ħayrān olub Mecnün gibi

Bir gözi āhū için sahrāya düşdi gönlümüz

Ḥubābīdür felek deryā-yı a‘zam kaṭresi

‘Aşq dirler bir ‘aceb deryāya düşdi gönlümüz

Şubḥ olunca jāleveş her gice ağılarsam n’ola

---

³⁵⁰ Divanda: ‘ayş

‘Ārifî bir gonca-i ra‘nāya düşdi gönlümüz

(111)

Ferd

mef‘ülü / fā‘ilätü / mefā‘ilü / fā‘ilün

‘Aşk ile cām-ı çeşmüm üstādı hüsni devlet

Bir şan‘at eylemiş ki hevādan pür-āb olur

Nāzik

[41b]

(112)³⁵¹

fā‘ilätün / fā‘ilätün / fā‘ilün

Derd-i ‘aşka mübtelādur gönlümüz

Hey bize özge belādur gönlümüz

Her hümānuñ yeltenirsin şaydına³⁵² āh

Hağ bu kim ehl-i hevādur gönlümüz

‘Āşıkuz didāra biz şāfî bezm³⁵³

Şu gibi hoş pür-şafādur gönlümüz

Fikr ü fāsidden biri olmağ gerek

Çün bizüm beyt-i Hüdādur gönlümüz

³⁵¹ Edirneli Nazmî Divanı G 2633

³⁵² Divanda: yiltenür ‘aşkıma

³⁵³ Divanda: bizüm

Haḡ bu kim Nazmî güzeller sevmede

Şıdkıladur bî-riyâdur gönlümüz

(113)

Ferd

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Ne maḡrūr ol ne nevmîd ol ki ‘âlem ber-ḡarâr olmaz

Ne toḡar kim bilür her ŧeb zen-i gerdün ḡâmildür

[42a]

(114)³⁵⁴

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / fe‘ülün

Bugün seyrân günü meydân benümdür

Haḡka teslîm olan ḡurbân benümdür

Ya ben Mañşür gibi geldüm dâruma

Bu ḡalk ne(den) üŧer seyrân benümdür

Buyuruñ celladuñuza emir ḡüdânuñ

Nâ-ḡaḡ yire dökilen ḡanlar benümdür

Bunda sorulmazsa benim günâhum

Yarın maḡŧer günü dîvân benümdür

³⁵⁴ Hatâyî Divanı’nda bulunmamaktadır.

Ĥatāyi`yem bugün meydān içinde

‘Āşıķa cevr olursa sultān benümdür

(115)

Ferd

fā`ilātün / fā`ilātün / fā`ilātün / fā`ilün

Yār ĥaĥtını tırāş eyler anuñçün durmaz

Ķatı nāzik geçinür üstine Ķıl Ķondurmaz

Cevrī

[42b]

(116)³⁵⁵

fā`ilātün / fā`ilātün / fā`ilātün / fā`ilün

Şanma iķlīm-i tene ĥākim olan cānumdur

Sīnede tīr-i ğam-ı ğamze-i cānānumdur

Ĥ`āb-ı ğafletde yatur baĥt-ı siyāhum ammā

Giceler ‘ālemi bī-dār iden eğānumdur

Görinen encüm-i eflāk degildür ey meh

Dūd-ı āh-ı şerer ālūde-i dil³⁵⁶ ü cānumdur

Ney-şeker vaşf-ı lebüñ yazduğum işitdi meger

Ki kemer-beste-i külk ü şeker³⁵⁷-efşānumdur

³⁵⁵ Bākī Divanı G 118

³⁵⁶ Divanda: ālūd-ı dil

³⁵⁷ Divanda: kilik-i şeker

Zāhirā gerçi gedā-şüretüm ammā Bākī

Maḥzen-i genc-i ma‘ānī dil-i vjṛānumdur

(117)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Çünkü dūr olduñ cemāl-i bā-kemālünden seni

Kā‘ilüz mektüb-ı merğūbuñ ola eglencemüz

Laṭif

[43a]

(118)

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Ġubār-ālūde resül-i baḥtiyāruz biz

Ġulām-ı āl u aşhāb-ı güzjñ-i aşfiyāyuz biz

Tecerrüd ‘āleminde kayd-ı‘ālemden müberrāyuz

Vücūd-ı kaba yalın ayak başı kabayuz biz

Anuñcün kılmışuz dünyāda biz dünyāya isti‘nād

Ķanā‘at gücünü bulduğ bugün ehl-i ğināyuz biz

Necef sulṭānına cān u dil ile olmuşuz bende

Şafā-yı ḥāṭır ile ‘abd u şāh-ı belāyuz biz

Ṭaleb eyler şehadet ‘Ārifî sizden bu ikrāra

Şehid-i Kerbelā'nuñ āsitānında gedāyuz biz

(119)

Ferd

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Dökme kanın ehl-i 'aşkuñ zulm ile nā-ḥaḳ yire

Çün bilürsin pādişāhum yirde qalmaz kanumuz

Fazlī

[43b]

(120)

mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün

Bugün mihr-i muḥabbetle o şāha āşināyuz biz

Egerçi şifata baksañ şāh u kemter gedāyuz biz

Olupdur sīnemüz ḥāl-i ğubār-ı māsivādan pāk

Ki ma'nā baḥrına dalmış mu'ammā dil-güşāyuz biz

Ezelden 'abidüz āl-i 'abānuñ ḥamdına kim

Ḥüseynüñ 'aşkına düşmiş şehīd-i Kerbelāyuz biz

Söz añlar ehl-i ma'nādan degil eş'ārumuz geri

Ferāgat küncini mesken tutub şāhib şafāyuz biz

Ḥamīdī ḥamd ider bi'llah dil-i sırça serālarda

Ḥarīrī bāġ-ı gülşende siḥr-i bülbül güşāyuz biz

(121)

Ferd

müstef' ilün / müstef' ilün / müstef' ilün / müstef' ilün

Şüret-i dīvāre izdürür miḥnet-i 'aşkuñ beni

Ġayrısına (...) biz künc-i miḥnet beklerüz

Pāk

[44a]

(122)

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Āh kim göñlüm diler seyr ide cānān illerin

La' l-i nābı şevķine görsem Bedeḥşān illerin

Döne döne hū deyü girsem semā'a şevķ ile

Ḳaşd-ı Mevlānā kılub görsem Ḳaraman illerin

Surḥ-ı serler başını ḥāke berāber eyleyüb

Sürme deyü gezdürüb görsem Şıfānān illerin

Ḳabza-i teshīr çekse luṭf idüb moñla bizi

Seyr idüb A' cem' i görsem ol Ḥorasān illerin

Ey Murādī mu' cizāt-ı Aḥmed ola reh-nümün

Ḳār-ı yār 'aşķına alsak cümle Ġrān illerin

(123)

Ferd

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Çeng ü neysiz olma bir dem ey esîr-i derd ü gam

Sâzdur her çâresiz miskîn bu derde çâre-sâz

[44b]

(124)

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Hoş bilür şürîde göñlüm kûy-ı cānān illerin

'Andelîbe yaraşur bilmek gülistān illerin

Bülbül-i sultān-ı 'aşka serverā ta'zīm için

Şaf dutub gül 'askeri zeyn itdi bostān illerin

Bezm-i 'aşk-ı yārda 'uşşāk-ı ğamgîn inleşür

Nāye ta'lim itdiler feryād ü efgān yolların

Şîve-i reftārın ben bilürem ey bāġbān

Baňa öğretme yürü serv-i hırāmān yolların

Şi'r-i ter eṭvārına kaşd itme ey meh-i nürsuz

Bî-delîl itme temennā āb-ı hayvān yolların

(125)

Ferd

fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün

Gevher-i pāk gerekdür ki ola kâbil-i feyz

Yohsa her seng-i hazef la‘l-i Bedehşân olmaz

[45a]

(126)³⁵⁸

müfte‘ilün / mefâ‘ilün / müfte‘ilün / mefâ‘ilün

Müşkil imiş ki dil-rübâ tıfl ola nev-cüvân³⁵⁹ ola

‘Āşık-ı zâr mübtelâ pîr ola nâ-tüvân³⁶⁰ ola

Güş dutub münâfıka cevri ço yâr-ı şādıka

Dilber odur ki ‘āşık müşfik ü mihribân ola

Yaşuma bakmaz ol peri bilmedi kâdr-i cevheri³⁶¹

Tâlib ola bu demleri bulmaya bir zamân ola

Hayl-i şerâr-ı nâr-ı dil cünd-i nücûma muttaşıl

Böyle kalursa şöyle bil gökde niçe kırân ola

Sâki Bâkî’ye ferah vir ki fenâ bula tarh³⁶²

Şol meyi şun ki bir kadeh pîr içe nev-cüvân³⁶³ ola

(127)

---

³⁵⁸ Bâkî Divanı G 404

³⁵⁹ Divanda: dil-sitân

³⁶⁰ Divanda: nâ-tevân

³⁶¹ Divanda: gevheri

³⁶² Divanda: terah

³⁶³ Divanda: nev-cevân

Ferd

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Ṭotalım şaydı (...) elden şikâr ammâ

Kemingâh-ı belâ vü ğamda (...) olmağa degil

Dilgîr

[45b]

(128)³⁶⁴

müfte‘ilün / mefâ‘ilün / müfte‘ilün / mefâ‘ilün

Lâyık odur ki dil-rübâ yâr ola mihribân ola

‘Āşık odur ki dâimâ zâr ola nâ-tüvân ola

Cānumı eyledüm fedâ bilmedi kıdrümi dilâ

Ben kuluñı o bî-vefâ bulmaya bir zamân ola

Ol meh-i tâbedârumuz kılsa ziyâde zârumuz

Çarha çıķub şerârumuz belki niçe kırân ola

‘Āşık odur cünün olub derd-i dili füzün olub

Hicr ile baĝrı hün olub gözleri hün-fişân ola

Çünkü bu bezm-i bî-vefâ ‘âķıbeti bulur feñâ

Ol meyi gör ki Emriyâ teşnesi cāvüdân ola

---

³⁶⁴ Divanlarda bulunamadı.

[46a]

(129)³⁶⁵

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Ḳāmeti mevzūn nihāle mā’ilüz

Ṭoğrusu ḥüsni ḥayāle mā’ilüz

Geh miyānın geh lebin vaşf eylerüz

İnce vü nāzük ḥayāle mā’ilüz

Al meyle yāri müsahḥar eylerüz

Biz ezelden böyle āle mā’ilüz

Bezmdede āb-ı ḥarāma teşneyüz

Naẓmda siḥr-i ḥelāle mā’ilüz

Māzi ü müstaḳbeli terk eylemiş

Ey ‘Atūfi ehl-i ḥāle mā’ilüz

[46b]

(130)³⁶⁶

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Derlese ol ḥadd-i āla mā’ilüz

Düşse gül-berg üzre jāle mā’ilüz

³⁶⁵ Atūfi mahlaslı şairlerin divanı yoktur.

³⁶⁶ Sun’i mahlaslı şairlerin divanlarında bulunamadı.

Bakmazuz ħurşid-i ‘ālem-tāba biz

Şimdi seyr-i қаş-ı hilāle mā‘ilüz

Gitmedi ħālūñ ħayāli dīdeden

Nāfe-i müşk-i ħazāle mā‘ilüz

Yāre çekdüm na‘l keddüm sīneye

Bir elif ħadarlıĝı āle mā‘ilüz

Ĥasteyüz şāfi cevābuñ isterüz

Teşneyüz āb-ı zülāle mā‘ilüz

Şun‘iyā nazm içre bākī-pīrüz

Bir zehir olsa kemāle mā‘ilüz

[47a]

(131)³⁶⁷

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Yar olub aĝyār³⁶⁸ ile ādem begenmez ol perī

Kendüye hem-rāz idinmiş³⁶⁹ ya‘ni bizden yegleri

İtlerüñden ĝayrıyı görmez raķībūñ gözleri

---

³⁶⁷ Bākī Divanı G 515

³⁶⁸ Divanda: aĝyāra ādemler

³⁶⁹ Divanda: idindi

Böyle ĥod-bīn eyleyen anı sensin³⁷⁰ ey perī

Şām-ı ġamda meskenüm bir künc-i zulmetdür velī

Şu‘le-i āhum yaġar her şubĥ şem‘-i ĥāveri

Bezm-i meyde buse-i la‘l-i nigāra ġaşd ider

Göġsüde olursa n’ola cām-ı mey-i sürāĥī³⁷¹

Almaz oldum Bāġiyā küĥl-i cilāyı ‘aynuma

Tütüyā-yı ġeşm idelden ĥāk-pāy-ı dilberi

[47b]

(132)

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Eger ‘avn-i Ĥüdā yāri ġılub virirse ol yāri

Baġa bu intizāruġ derdini ġekdirmesün bāri

Olaldan kākül-i yār ile hem-ser başdan aşmışdur

Şarılıb bī-tekellif her zamānda ġarşumda destāri

Şaġınur bed-nigehden ġurma der vir der üstüne

O şāhuġ perġem-i müşġini olmışdur ġafadāri

³⁷⁰ Divanda: heb sensin anı

³⁷¹ Divanda: Göġsine ursa n’ola cāmuġ şurāĥī ĥaġçeri

Neden gün gibi hercâi'ilikden bu şikâyetler

Dilâ kim dirdi şu ol mâh-rû gibi cefâkârı

Buluşdurmaz beni kûyına varsam ey Şerîf ammâ

Bulur buluşdurur her kanda ise yâr ağıyârı

[48a]

(133)³⁷²

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Ṭañ degildür olmasa meclisde cānān her gice

Ey gönül aḥşamlamaz çün mâh-ı tābān her gice

Nice gün toğmaya çarḥuñ başına her şubḥ u şām³⁷³

Meh gibi dilber yatur ḳoynında 'üryān her gice

Ḥasret-i zülf ü zeneḥdānuñla ey Yūsuf-cemāl

Çağrışub feryād iderler ehl-i zindān her gice

Şubḥ olunca meclisde³⁷⁴ yanuban yakılmağa

Müm-dārı³⁷⁵ mâh-rû şem'-i şebistān her gice

Hicrūñ olmışdur Revānī dil-rübālar meskeni

---

³⁷² Revânî Divanı G 345

³⁷³ Divanda: şubḥ kim

³⁷⁴ Divanda: meclisünde şubḥ olunca

³⁷⁵ Divanda: mumdur

Eksük itmez³⁷⁶ tekyede elbetde mihmān her gice

[48b]

(134)

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün

Ah kim ben ḥaste-i dil derde giriftāram bugün

Ḥaḫ bilür kim ölmekden özge yoḫdur çārem bugün

Kār ü bārın cümle terk itdüm cihān bāzārnuñ

Oñmaduḫ yer nekbeti āvāre bī-kāram bugün

Reh-i ‘aşḫ içre çü terk itdim murādātın gōñül

‘Azm-i kūy-i yār mümkindür sebab-gubāram bugün

Cümle ‘ālem ḥalkı ger düşman olursa ḡam degil

Ben ki kūyuñ itleriyle dostum yārānam bugün

Şiše-i ḡamdan Günāhī bulmadım hergiz küşād

Mihnet ü ḡam taşu içre ḥāşılı zāram bugün

[49a]

(135)³⁷⁷

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Bildirürdim derdümi bir āh ile cānāna heb

---

³⁷⁶ Divanda: olmaz

³⁷⁷ Nef‘î Divanı G IV

ƘorƘaram sūz u derūnumdan felekler yana heb

Gūn gibi bilmem kimūñ ğam-ħānesin pūr-şevƘ ider

Ħaĸ-ı ‘ālem mübtelā bir āfet-i devrāna heb

Dāne virmez Ħırmeninden merdūm-i dānāya Ƙarĸ

BezI ider vārını ammā bulsa bir nādāna heb

Ceng iderler şinede³⁷⁸ her şeb Ħayāl-i yār için

Girseler müjġānlarum n’ola boyunca Ƙana heb

Olmaz ey Nef‘ī benümle bu vādīde³⁷⁹ hem‘inān

Gelsūn esb-i ŧab‘ına maġrūr olan meydāna heb

[49b]

(136)³⁸⁰

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

Şöyle olmuş ‘ışƘ-ı yārdan mest ü medħūş³⁸¹ Ħarāb

Kendūsin dīvārdan dīvāra urmuş āfitāb

ŦoƘıdur³⁸² ol bāde-i ġülgūna ceşm-i rūzigār

³⁷⁸ Divanda: dīdede

³⁷⁹ Divanda: bu vādīde benümle

³⁸⁰ Bâkî Divanı G 20

³⁸¹ Divanda: cām-ı ‘aşƘ-ı yārdan mest ü Ħarāb

³⁸² Divanda: ŧoƘmubdur

Şāgar üzre şanmañuz peydā olur yir yir ‘itāb³⁸³

Şahne-i devrān n’ola çekse çevirse dem-be-dem

İki kanlıdur añılmış bāde-i nān u kebāb

Derd-i ‘iştāñ ‘āşık-ı miskīni āhir öldürür

Mestligi³⁸⁴ pāyāne irse³⁸⁵ irişür elbette h’āb

Bākiyā senden ferāgat virdi ey gerdūn-ı dūn

Südde-i devlet me’āb u pādişāh-ı kāmīyāb³⁸⁶

(137)

Ferd

mef’ülü / fā’ilātü / mefā’ilü / fā’ilün

Verd-i rūhuñda haṭṭ-ı sīne koma kim şehā

Lāyık degil ki Rūmī başa bir alay Hābeş

Yādigār

[50a]

(138)

müstef’ilün / fe’ülün / müstef’ilün / fe’ülün

Nāşih sözi ḥabībüm tatsız rivāyet ancak

Sükker lebün ḥadīşi şirīn hikāyet ancak

---

³⁸³ Divanda: ḥarāb

³⁸⁴ Divanda: mestlik

³⁸⁵ Divanda: yitse

³⁸⁶ Divanda: kām-yāb

Mescīde girmiş itüñ kapuñda hürmeti yok

Fehm itmemek raqıbüñ qatı sefâhat ancak

Qanğı birin diyeyin cânımı yakdı ‘aşkuñ

Qadd ü rûhuñ kıyâmet çeşmüñ hod-âfet ancak

‘Ayn-ı ‘aynuñ cânı bîmâr ider diyenler

‘Ayn-ı ‘aynuñ cânı ‘ayn-ı ‘inâyet ancak

Şi‘iriñi ehl-i ma‘nâ güş eyleyüb Hâdîdî

Bî-ihtiyâr ider şi‘ire nihâyet ancak

[50b]

(139)³⁸⁷

müstef‘ilün / fe‘ülün / müstef‘ilün / fe‘ülün

Ol mihr-i mâh-ı rüyum bir serv-i kâmet ancak

Yok yok ne kâmet olsun ol serv-i kâmet [ancak]³⁸⁸

Qamzeñle gözlerüñe her kim nazâr kıla dir

Ol fitne-i zamâna bu cânı âfet ancak

Cân oldu haqq [u] la‘lün tefsîri içre ‘âciz

Ser-nihân vardur bir müşkül it ancak

³⁸⁷ Divanda bulunamadı.

³⁸⁸ İkinci mısradaki kelime eksikliğinden dolayı vezin eksik çıkmaktadır. Mecmuada yazılmayan “ancak” kelimesi bağlamdan yola çıkılarak eklenmiştir.

Āb-ı ‘izāruñ üz[e]re bāde şaldı zülfün

Uşlanmadı ayağı hayli kerāmet ancak

Sīnemde ğamzeñ okı Şehrī sa‘ādet oldu

Cānıma hışm-ı çeşmün ‘ayn-ı ‘ināyet ancak

[51a]

(140)³⁸⁹

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Doymaz cānum cevrine ol benüm cānānenün³⁹⁰

Āşināsısın habībüm³⁹¹ gördüğün bīġānenün

‘İyş-i nüş eylemege vardı yār bayram irtesi

Açılıb şād oldu toġdı çün³⁹² günü meyhānenün

Dün gice mey meclisinde öpdüğü çün ehlün³⁹³

Ķanını içsem gerekdür ben bugün peymānenün

Al giyüben³⁹⁴ al idersün dostum ‘āşıklara

Böyle mi olur şivesi her şāhid-i kāşānenün

---

³⁸⁹ Vechī Divanı G 95

³⁹⁰ Divanda: Cānı ġitmek şabr ider cevrüñe sen cānānenün

³⁹¹ Divanda: hemişe

³⁹² Divanda: çün toġdı

³⁹³ Divanda: la‘lini

³⁹⁴ Divanda: giyüb

Raḥm idüb yab³⁹⁵ Vechi'nün gönli evin didüm didi

Kimse ma'mür olduğumı bilmez ol vīrānenün

[51b]

(141)³⁹⁶

fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün

Didüm ey meh beni hicründe çok ağlatdı felek

Didi naz ile geçen yağmura tutma kepenk

Seni sevdügi günāh ise suçın bağışla

Ƙıyma miskīne meded hāy meded hāy dilek

Görmeyen tāze nihāli gül-i nesrīnler ile

Görsün ol şūhı kaçan kim giyer altunlı benek

Ƙanuma ğamzelerün yok yire etmek toğrar

Yokdur arada meger anuñla haqq-ı nemek

Gel begüm cān vireyüm bu saña didüğüm çün

Baña ol ğonca dehen gitdi Zātī sögerek

[52a]

(142)

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

---

³⁹⁵ Divanda: yā Rab

³⁹⁶ Zātī Divanı'nda bulunmamaktadır.

Bir nazarda ‘aql u şabrum aldı gitdi ol melek

Ağla ey dīde ki gitdi cümle elden mā-melek

Zahm-1 âteş bār-1 cismim dāğ-1 miḥnet şanmañuz

Pādişāh-1 ‘ışk giyerdi bir altunlı benek

Bunca demdür tīrūñi ḥūn u ciğerde beslerüm

Şimdi kaşd-1 cān ider anda kanı ḥaqq-1 nemek

Āhum işitmiş işigünde gice raḥm eylemiş

Ḥamdüli’llah kim bugün oldı hevādārum felek

Güşe-i ğamda Vefāi bendeñi tenhā koma

Yoluña cānum fedā olsun begüm gel gitme tek

[52b]

(143)³⁹⁷

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Āyine-i ‘ālemde göñül³⁹⁸ rüy-1 şafā yok

Mihrinde³⁹⁹ kerem yüzleri mähında⁴⁰⁰ vefā yok

Bir āyinedür seng-i ḥavādişle şikeste

³⁹⁷ Gelibolulu Âlî Divanı G 668 // Gazel divanda 7 beyittir. 5. ve 6. beyitlere mecmuada yer verilmemiştir.

³⁹⁸ Divanda: dilā

³⁹⁹ Divanda: mähında

⁴⁰⁰ Divanda: mihrinde

Bakdıķca anuñ raħnesi ok Őekl-i beķā yok

Ey Őāh-ı kerem syleye lāyık mıdur anda⁴⁰¹

Devrũnde senũñ ekmedũgũm cevr ũ cefā yok

Var yok yire cignetme bizi ĥayli belāya

Ey Őũħ-ı cefā-piŐe bu evzā‘a rızā yok

‘Ālĩ bu zeminde daħı dimezse ĥazeller

Bildũm ki bu yirde Şu‘arā yok fuŐaħā⁴⁰² yok

[53a]

(144)⁴⁰³

mef‘ũlũ / mefā‘ilũ / mefā‘ilũ / fe‘ũlũn

Ol Őũħ-ı cefā piŐede āyin-i vefā yok

Mirāt-ı derũnumda disem n‘ola Őafā yok

Ķaddũm bũkilũb derd ile yāy olsa ‘aceb mi

Yoluñda senũñ ekmedũgũm derd ũ belā yok

Āhũ-yı Ĥoten didũm ise eŐmũne ey yār

in itme kaŐuñ baña ne var bunda ĥaťa yok

⁴⁰¹ Divanda: andan

⁴⁰² Divanda: bũlega yok Şu‘arā

⁴⁰³ Sũheylĩ Divanı G 166

Vezn itdi terāzū-yı hayālümde seni dil
Bildüm saña ey Yūsuf-ı gül-çehre bahā yok

Bir tāze ğazel söyle Sūheylī bu zemīnde
'Ālī dimeye tā bu zemīnde ŧu'arā yok

[53b]

(145)

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kim bilür atmayalardı katı yabana beni

Ŧaş toĝuraydı toĝurmakdan ise ana beni

Bilmezin Hāzret-i lā-yūs'el u 'ammā yef'al

Ne için koydı ola hilkat-i insāna beni

Ŧā'il idüm ki yatam çāh-ı 'ademde niçe yıl

Mālik itmekden ise Yūsuf u Kenān'a beni

Yaluñız bu ne belādur ki şafā-yı ŧāb'um

Bā'ıŧ u hıkd u hased eyleye yārāna beni

Ŧomasā muhliŧ-i Şāfi gibi alçağda ne var

Bāri fi'l-cümle qarīn eylese akrāna beni

[54a]

(146)

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Bildi bir dürr idüğüñ etmedi yabana seni

Ƨođduğıñ gibi şarub şarmaladı ana seni

Ƨo bu bilmezlügi kim kendüyi bildürmek için

Ƨoydı ħallāk-ı ezel ħayāt-ı insāna seni

Raħm-ı māder gibi zindāna giriftār olduñ

Mālik idünce ħüdā Yūsuf u Kenān’a seni

Sükker-i şî‘irdür āvāz-ı şafā-yı tab‘uñ

Dilledürse n’ola tütī gibi yārāna seni

Muħliş-i Şāfi iseñ ğill u ğışı terk eyle

İrgüre himmet-i ‘Ālī daħı aħrāna seni

[54b]

(147)⁴⁰⁴

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Ƨoma elden ħadeħi yār-ı vefādār olıcaħ

Kişiye ħoş dem imiş hem-dem-i dildār olıcaħ

ħabs idermiş zenaħuñ zülfüñe ber-dār olanı

---

⁴⁰⁴ Figānî Divanı G 41

Ne kılsar ‘acebā ben dahı ber-dār olıcaķ

Her ne cevruñ var ise baña⁴⁰⁵ dirıg eylemeduñ

Dostum sencileyin olsa baña yār olıcaķ

Dir imişsün ki Fiğāni’yi bugün öldüreyüm⁴⁰⁶

Ne tekellüf řanemā hıdmeti yārān⁴⁰⁷ olıcaķ

Ķademüñ hākine yüz sürdügümi didi gören

Dünyede buncılayın⁴⁰⁸ olsa hevādār olıcaķ

[55a]

(148)⁴⁰⁹

fā’ilātün / fā’ilātün / fā’ilātün / fā’ilün

Seyr-i gülřenden⁴¹⁰ ne hāřıl bile yār olmayıcaķ

řāh-ı gülden ne biter tāze bahār olmayıcaķ

şüret-i sebz-i çemen⁴¹¹ ‘ālemi tutdı gerçi

Muřribā n’eylelüm naķř-ı nigār olmayıcaķ

Menzil-i bāğ-ı behişt eyleseñ ārām itmez⁴¹²

---

⁴⁰⁵ Divanda: cānā

⁴⁰⁶ Divanda: öldüreyin

⁴⁰⁷ Divanda: hıdmete yarar // Bu beyit divanda 5. beyit olarak yer almaktadır.

⁴⁰⁸ Divanda: bencileyin // Bu beyit divanda 4. beyit olarak yer almaktadır.

⁴⁰⁹ Bākî Divanı G 240

⁴¹⁰ Divanda: gülşende

⁴¹¹ Divanda: şavt-ı mürğān-ı çemen

⁴¹² Divanda: Menzilin bāğ-ı behişt eyleseñ itmez ārām

Cānda şabr u dil-i şeydāda karar olmayıcağ

Her ğazaluñ ten-i pu itmede ardınca göñil

Şāhlar eglenemez şayd u şikār olmayıcağ

Bāḳiyā şāhid-i maḳşūda⁴¹³ olur çehre-nümā

Şāf u pāk āyine-i dilde ğubār olmayıcağ

[55b]

(149)

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Bilmezem n'oldı suçum ol yār-ı cānum söylemez

Dünyeyi başdan başa dutdı fiğānum söylemez

Luṭf idüb dildāra söyleñ ne günāh itdüm aña

Kim leb-i Kevşer leb-i şirîn zebānum söylemez

Dā'imā aġyār ile hem-dem olub ğüftār ider

Bülbül-i şeydāsıyam ğonce dehānum söylemez

El bir idüb cümle 'ālem söyledi söyleş diyü

Yek cevāb itmez baña şāh-ı cihānum söylemez

Ölmez isem bu cihānda söyleşem ol yār ile

---

⁴¹³ Divanda: maḳşūd

Şādīkī dil hastayam rūḥ-ı revānum söylemez

[56a]

(150)⁴¹⁴

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Āh kim ben bendeye şāh-ı cihānum söylemez

Dutdı mülk-i ‘ālemi āh-ı fiğānum söylemez

Acı acı dil virür⁴¹⁵ şāyed günāhum vār ola

Ṭatlu ṭatlu ṭūṭī-i sūkker⁴¹⁶ zübānum söylemez

Söyleşür dā‘im raḳībi zāğ ile ammā baña

Bülbül-i güyā gibi ğonca-dehānum söylemez

Söyledi aña bütün ‘ālem yazıḳ söyleş diyü

Yarım ağız āh kim ol yār-ı cānum söylemez

Bu cihānda⁴¹⁷ şağ olursam söyleşem anuñla ben

Zātiyā ben bendeye⁴¹⁸ rūḥ-ı revānum söylemez

[56b]

(151)⁴¹⁹

---

⁴¹⁴ Zâtî Divanı G 524

⁴¹⁵ Divanda: virün

⁴¹⁶ Divanda: şekker

⁴¹⁷ Divanda: cihāndur

⁴¹⁸ Divanda: hastaya

⁴¹⁹ Bâkî Divanı G 300

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Gül gibi olmak dilerseñ şād u hürrem ey göñil

Lāleveş elden düşürme cāmı bir dem ey göñil

Devr elinden kāse kāse yutduğum ol anlardur⁴²⁰

atre atre tamlayan gözden dem-ā-dem ey göñil

Devlet-i dünyā için hergiz ne amgīn ol ne şād

Ber-arār olmaz bilürsin hāl-i ‘ālem ey göñil

Gülşen-i kūyında me’vā bulsa bir hūrīveşüñ

İhtiyār eyler mi bāğ-ı huld-i Ādem ey göñil

Devr ider Bāı-şıfat gerdün⁴²¹ o māhuñ menzilin

‘Iş ser-gerdānıdur Allahu a‘lem ey göñil

[57a]

(152)⁴²²

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Aldanub her dilbere dolaşma zinhār ey göñil

Kim bulunmaz isteseñ dünyāda⁴²³ bir yār ey göñil

---

⁴²⁰ Divanda: anlardur ol

⁴²¹ Divanda: hurşid

⁴²² Hayretī Divanı G 248

⁴²³ Divanda: dünyāyı

Hil‘at-i hüsün görüb aldanma her meh-pāreye⁴²⁴

Hılelenmişdür⁴²⁵ şağın olma haridār ey göñil

Naqd-i cān harc⁴²⁶ eyleseñ bir pula almaz⁴²⁷ hūblar

Eylemez bunlar iñen bizümle⁴²⁸ bāzār ey göñil

Görmedüm bir pāk-dāmen serv-i ser-keş dünyede

Bulmadum bilinmedi⁴²⁹ bir verd-i bī-hār ey göñil

Şimdiki dilberlere ‘arz-ı şadākat eyleseñ

Hayretīveş sen de olırsuñ günahkār ey göñil

[57b]

(153)⁴³⁰

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Bī-қarār oldı göñil ey mūnis-i cānum meded

Hasret-i ‘aşkuñ beni yandurdı sulţānum meded

Şabrum ārāmum tükendi ihtiyārum қalmadı

Ey melek çekdi felekde āh u efgānum meded

---

⁴²⁴ Divanda: meh-pārenün

⁴²⁵ Divanda: kullanılmışdur

⁴²⁶ Divanda: şarf

⁴²⁷ Divanda: şaymaz

⁴²⁸ Divanda: bī-zerle

⁴²⁹ Divanda: yıylanmaduқ

⁴³⁰ Fasihî Divanı’nda bulunmamaktadır.

‘Ăşıkam zāram ġarībem nā-murādam ‘ācizem
Derdüme bir çāre eyle şāh-ı hūbānum meded

Hālüme raĥm eyle ey yolunda kurbān olduġum
İştıyākum vaşluña ey māh-ı tābānum meded

Āb-ı ĥayvāndur lebüñ itme Faşīĥi’den dirġ
Teşnedür ġāyet fidā olsun saña cānum meded

[58a]

(154)⁴³¹

mef‘ülü / fā‘ilātü / mefā‘ilü / fā‘ilün

Yıllarla yildüm olmadı⁴³² sen māhdan meded

Gören didi ki hey yazık Allāh’dan meded

Müşkil olurmış o ki içinden belā vire⁴³³

Yandum yağıldum āh ciger-gāhdan meded

ġam leşkeri içerde⁴³⁴ şebĥün ider dile

Sultānum Allāh āh-ı seher-gāhdan meded

Rum illerinde gibi hem ölü⁴³⁵ hem öldürür

⁴³¹ Necâtî Beg Divanı G 52 // Divandaki 2. beyite mecmuada yer verilmemiştir.

⁴³² Divanda: irmedi

⁴³³ Divanda: belā dura // Divanda 3. beyittir.

⁴³⁴ Divanda: erişti

⁴³⁵ Divanda: alır

Yollar başıcı kākül-i güm-rāhdan meded

Kendü mi⁴³⁶ gördi cennet-i kūyunda señ⁴³⁷ raķīb

Şeytān gibi sürülmedi der-gāhdan meded

Miskīn Necāti⁴³⁸ hatt-ı hoş-bū türāb ider

Ey zülfi kara irmez ise şāhdan meded

[58b]

(155)⁴³⁹

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Ol⁴⁴⁰ dilber bir kıyāmet dilber ancak

Yüzi cennet tuṭađı kevşer ancak

Olur cān-baḥş her sözde dem-ā-dem

O bir dilber ‘īsī baķışlu dilber ancak⁴⁴¹

Meh-i bedr alnı ve kaşı meh-i nev

Dağı bir āfitāb-ı envār ancak

Güzellikde nazır olmaz aña hiç

---

⁴³⁶ Divanda: kendüyi

⁴³⁷ Divanda: ol

⁴³⁸ Divanda: Necātiyi

⁴³⁹ Edirneli Nazmî Divanı G 3371

⁴⁴⁰ Divanda: o

⁴⁴¹ Divanda: O bir ‘īsī nefeslü dilber ancak // Dilber kelimesi iki defa kullanıldığı için vezin bozulmaktadır.

Güzellik mülkine ol server ancak

Nişār it añā cān naḳdini Nazmī

Ki⁴⁴² ol biñ cān deger bir cevher ancak

(156)

Ferd

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Ġam degil bī-ḥāl olursa şafḥa-i ḥüsnüñde ḥatt

Resmdür 'āriflere nāme yazarlar bī- nuḳat

Nāzik

[59a]

(157)⁴⁴³

fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün

Varısa ol güzelün⁴⁴⁴ hem-demi aġyār ancak

Raḥmı yok 'āşıkına ḥayli sitemkār ancak

Ṭolaşur mihr ü felek görmege ey meh yüzüñi

O⁴⁴⁵ daḥı bencileyin 'āşık-ı dīdār ancak

Yañilub şı're şaḳın ḳoyma meded aġyārı

Şıġmaz ol beyt-i dile⁴⁴⁶ yiri anuñ dār ancak

---

⁴⁴² Divanda: kim

⁴⁴³ Şemsi Paşa Divanı G 182

⁴⁴⁴ Divanda: şanemüñ

⁴⁴⁵ Divanda: ol

⁴⁴⁶ Divanda: it anuñ

Esb-i nâzına kaçan beni görenler diyeler
Hüblar hayline ser-defter-i serdâr ancak

Çapısında kulıyam⁴⁴⁷ kendüsi istiğnâda
Şemsiyâ ol didigün varısa hünkâr ancak

[59b]

(158)⁴⁴⁸

fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün
Söylesem söyleme dir yâr baña n’eyleyeyin
Aña ‘arz itmeyeyin hâlümü ya n’eyleyeyin

Ney gibi inleme âh eyleme dirler ammâ
Ney gibi inlemeyin⁴⁴⁹ ‘acebâ n’eyleyeyin

Günde biñ derde düşen hasteye dermân nice olur⁴⁵⁰
Bilmezem ey dil-i bî-çâre saña ben n’eyleyeyin

Baña dirler inen açılma hevâyiligi ço
Güller açıldı eser bād-ı şabâ ben n’eyleyeyin⁴⁵¹

Hamdüli’llah kime incinse dir imiş⁴⁵² hele yâr

---

⁴⁴⁷ Divanda: kulı çok

⁴⁴⁸ Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı G 1162

⁴⁴⁹ Divanda: ney ile egleneyin

⁴⁵⁰ Divanda: n’olur

⁴⁵¹ Divanda: bād-ı şabâ n’eyleyeyin

⁴⁵² Divanda: dir olmuş

Seni ‘Ālî gibi rüsvā-yı cihān eyleyeyin

[60a]

(159)⁴⁵³

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Cānuma cevr eyleme rūḥ-ı revānum söyle yā

Ağzuma gelmiş durur çıkmağa cānum söyle yā

Tiṣe-i cevr ile kesdüñ başumı Ferhādveş

Ola kim dir göresin şîrîn zebānum söyle yā

‘Āşîkuña söylemez olalı ey gül yüzlü yār

Hārdur bülbül gibi dā’im mekānum söyle yā

Şabr iderdüm gözlerimüñ yaşına ammā n’idem

‘Āleme fāş eyler esrār-ı nihānum söyle yā

Bu Cününî ‘āşîk-ı dil-ḥastaya cāndur sözüñ

Söyle yā ol derdmende nev-civānum söyle yā

[60b]

(160)

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Şol zemān kim ‘ālem-i aḥyāda ben nihān idüm

---

⁴⁵³ Cününî mahlaslı şairin divanı yoktur.

‘Ālem-i ervāhda cānā saña hayrān idüm

Olmadın ‘ālemde daħı gerdiş-i gerdün-ı dñn

Ey kamer tal‘at reh-i ‘aşkuñda ser-gerdān idüm

Tekye-i dünyāda ādem daħı başmadın kadem

Hāniķāh-ı ‘aşkuñ içre dostum mihmān idüm

Fāni oldum ki gedā-yı kūyuñ idüm dostum

Kimseye baş egmez idüm başuma sultān idüm

Daħı te’sir itmedin erbāb-ı şevķe nār-ı şevķ

Ey [Selīķi]⁴⁵⁴ bezm-i ğamda şem‘veş sūzān idüm

[61a]

(161)⁴⁵⁵

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Şol zamān kim hāne-i dilde ğamuñ mihmān idi

Eşķ-i hūnīnüm şarāb u yüregüm giryān idi

Ķubbe-i çarħuñ daħı kandīl-i mihiri yānmadın

Burc-ı dilde sūz-ı ‘aşkuñ gün gibi rahşān idi

⁴⁵⁴ Metinde Selefî okunacak şekilde harekelendirilmiştir.

⁴⁵⁵ Divanda bulunmamaktadır.

Künc-i ‘aşkıda yār ile gön̄lüm ezel ma‘mür iken
‘Arşa-i ‘ālem dağı bir menzil-i vj̄rān idi

Bilmez iken kimse ‘ālemde meyūñ keyfiyyetin
Lāleveş dil bezm-i ‘aşk içre kadeh gerdān idi

Bāğ-ı ‘ālem ey ‘Ubeydī dağı peydā olmadın
Gülşen-i ‘aşk içre dil bülbül-i nālān idi

[61b]

(162)⁴⁵⁶

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Dil-rübālar çok velī hergiz nazīr olmaz saña

Hey ne dırsın pādīşāhum kim esīr olmaz saña

Sen ki h̄sün iqliminūñ şimdi begüm sulṫānısın
Gön̄lümün tahtı gibi ‘ālī serīr olmaz saña

Ey gön̄ül n’eylerseñ eyle koma elden dāmeni
Ger bilürseñ andan özge dest-gīr olmaz saña

‘Aqla uyma ey gön̄ül⁴⁵⁷ ‘āşık⁴⁵⁸ tedbiri kō

⁴⁵⁶ Üsküplü İshak Çelebi Divanı G 4

⁴⁵⁷ Divanda: vaz gel

⁴⁵⁸ Divanda: āşık sen ol

‘Aşk mülki pâdişâhısın nazîr⁴⁵⁹ olmaz saña

Gör nice mişl ü bî-hemtâya virmiş gönlünü

Âferîñ İshâk va’llahi nazîr olmaz saña

[62a]

(163)⁴⁶⁰

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fa‘ilâtün / fâ‘ilün

‘Âkıbet cevri ile cân almağ olupdur⁴⁶¹ hû saña

Yüri terk itdüm seni şimden girü yâhu saña⁴⁶²

Seyle virüb ‘âlemi aqıtma her dem yaşımı

Dostum hayr eylemez âhir bu kanlu şü saña

Çünkü alduñ bûy-i zülfin itme⁴⁶³ vaşlından ümîd

Yüri ey bād-ı şabâ yeter ölince bu saña⁴⁶⁴

Kaşlaruñ fikri ile döndi hilâle kâmetüm

Gerçi ‘âlem⁴⁶⁵ kılca kaldı⁴⁶⁶ ey kemân⁴⁶⁷-ebrü saña

---

⁴⁵⁹ Divanda: vezîr

⁴⁶⁰ Necâtî Beg Divanı G 10

⁴⁶¹ Divanda: çün oldu

⁴⁶² Divanda: Ben de geçdim cân ü dilden ey sanem yâhu saña

⁴⁶³ Divanda: tutma

⁴⁶⁴ Divanda: ölünce yeter bu saña

⁴⁶⁵ Divanda: cânım

⁴⁶⁶ Divanda: gelmez

⁴⁶⁷ Divanda: hilâl

Ol gözi mestāneye uyduñ Necātī yūri var

Giceler tā şubħa dek olsun ħarām uyħu saña

[62b]

(164)⁴⁶⁸

fa‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Bir ayak teklif iderse ol elif kāmēt baña

Bezm-i devrān içre sākī el vire⁴⁶⁹ devlet baña

‘Iyş ider ādem şanub her dem raķīb-i dīv ile

Gerçi ay olur görünmez o⁴⁷⁰ perī-behcet baña

Ger görürse ehl-i diller ħālūme ħayrān ola

Dil-berā esrār-ı ‘aşkuñ virdi bir ħālet baña

Ṭabl-ı ‘aşkı niçe yıl Ferhād çaldı gerçi kim

Mehter-i ‘aşkum degüpdür şimdilik nevbet baña

Añıcaķ kūyum itidür dir imiş dilber müdām

Raħmiyā yiter cihān içre⁴⁷¹ bu devlet⁴⁷² baña

[63a]

---

⁴⁶⁸ Bursalı Rahmî Divanı G 5

⁴⁶⁹ Divanda: virür

⁴⁷⁰ Divanda: ol

⁴⁷¹ Divanda: içinde

⁴⁷² Divanda: ‘izzet

(165)⁴⁷³

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Didi ölme şabr kı1 bir gün vefā idem saña

Şabr iderdüm eylese 'ömr-i 'azīzüm ger vefā

Çalmadı bād-ı şabāyı görecek gözüm benüm

Virmeyelden tütüyā-yı hāk-i pāyüñden baña

Çanda kaldı cūylar gözüm yeñer deryāları

Mevc-i cūy-ı 'aşka⁴⁷⁴ 'aynum olalıdan āşinā

Dest-i mālüm gevher-i eşküñle pür kıldum bugün

Gönderem dirdüm saña şıkmış raķīb-i bedlikā

Görmedi bir kimseden ol gözlerinden gördüğün

N'ola Zātī gözlerinden her dem ağlarsa aña

[63b]

(166)⁴⁷⁵

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Mübtelā-yı derd ü ğam bulsam melālüm söylerem

Ehl-i hāle rast gelsem ḥasb-i hālüm söylerem

⁴⁷³ Zātī Divanı G 9

⁴⁷⁴ Divanda: baħr-ı 'aşkuña

⁴⁷⁵ Behiştī Divanı G 342

Çanda bir dīvāne bulsam eylerem ‘arz-ı cünün
Hem-demüm ehl-i kemāl olsa kemālüm söylerem

Ger şikār aḥvālin aña cem‘ olub şayyādlar
Şayda kâbil olmayan vahşi ğazālüm söylerem

İtmesün mi ol güneş yüzlü⁴⁷⁶ felekde ‘ār kim
Bulduğum yerde hemān başlar zevālüm söylerem

Ey Behiştī bahardār⁴⁷⁷ olsun diyü erbāb-ı ‘aşk
Çışsa-ḥ’ān olub raḳīb ile cidālüm⁴⁷⁸ söylerem

[64a]

(167)⁴⁷⁹

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Tesellī virmez ey dil derdüñ ol cānāne söylersin
Açılmaz saña gūyā gonca-i ḥandāne söylersin

Varub Mecnün gibi āhuñ kemendin şalma şahrāya
Ol āhu saña şayd olmaz ‘aceb⁴⁸⁰ yabāne söylersin

Çoyub tesbīḥ-i mercānı seni kim diñler ey vā‘iz

---

⁴⁷⁶ Divanda: Güneş benden

⁴⁷⁷ Divanda: hisse-dār

⁴⁷⁸ Divanda: kıtālüm

⁴⁷⁹ Bâkî Divanı G 361

⁴⁸⁰ Divanda: ‘abes

Mufaşşal kışşa başlarsın ğarīb efsāne sōylersin

Anuñ çün ğonca-i gül rāzın açmaz saña ey bülbül

Hezārān hem-zebānuñ var çıkar yārāne sōylersin

Yanub yaqulmaq ister kimse yok yanuñca ey Bākī

Ħadīs-i ‘aşk-ı ‘ālem sūz-ı yāri yā ne sōylersin

[64b]

(168)

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kaçan kim cūş idüb ‘āşık derün-ı dilden āh eyler

Bu dehr-i miñnet ābāduñ yaqar çarhın tebāh eyler

Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i cām-ı muħabbet kim

Şehinşāhı gedā eyler gedāyı pādişāh eyler

Ne ħāletdür ki ehl-i ‘aşka dil-ber nāz u şiveyle

Vedā‘ itmiş giderken döner ardına niğāh eyler

Kanı çeşmüm gibi şāhib-nazar ehl-i başiret kim

Mekānın künc-i ‘uzlet cāmesin şāl-ı siyāh eyler

Ħam-ı ħaţţ-ı lebüñle Fevrī şol deñlü zebün oldı

Ħayātında ecel dahı gelürse iştibāh eyler

[65a]

(169)⁴⁸¹

mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün

Sebeb ne bilsem ol māhum baña bunca cefā eyler

Varısa ol iki yüzlü arada bir fesād eyler

Yeter cevr eyledüñ cānā vefā kı1 ben ğarībüñe

Ki zırā çeşm-i sehħāruñ beni her dem helāk eyler

Raķīb-i kelb-i aġyārı kıatı hem-dem idinmişsün

Revā mıdur benüm şāhum melek şeytānı yār eyler

Yine siħr idüb ol cādu seni kendüye yār itmiş

Şaķın şāhum münāfıķdur saña şāyed ziyān eyler

Vişālī bendenüñ şāhā ğünāhı budur

Yanuñda geçüben geh geh yüzüñe karşı āh eyler

[65b]

(170)

fā'ilātün / fā'ilātün / fa'ilātün / fā'ilün

Yine ey āhü-yı vaħşī kime yār olmuşsın

Kimüñ aġına düşüb kime şikār olmuşsın

⁴⁸¹ Aynı mahlası kullanan birden fazla şair olduğundan dolayı kime ait olduğu tespit edilemedi.

Hārılar dāmenüñe gül gibi dest urmuşlar
Gül idüñ sen yine bülbül gibi zār olmuşsın

Gül gibi dāmenüñe her tarafı çāk olmuş
Bildüm ey gonca-dehen hem-dem-i hār olmuşsın

Ben belā bahri miyānında idüm şubha degin
Sen varub bir iki nādāna kenār olmuşsın

Yāruñ ağyār ile yār olmuş anuñçün Vaşfi
Eşk-i çeşmüm gibi bī-şabr u qarār olmuşsın

[66a]

(171)⁴⁸²

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Peri-şüret melek-simā imişsin

Güzeller içre müsteşnā imişsin

Behey āfet nedür bu qadd ü qāmet

İñen bī-meşel⁴⁸³ bī-hemtā olmuşsın⁴⁸⁴

Göz ucıyla nazār yok ben faķire

⁴⁸² Üsküplü İshak Çelebi Divanı G 214

⁴⁸³ Divanda: mişl ü

⁴⁸⁴ Divanda: imişsin

Be-gāyet ḥüsnüñe ğarrā⁴⁸⁵ imişsin

Baňa sögüklerüñ heb tatlu geldi

Begüm sen sükkeri ḥelvā imişsin

O gül-i ruḥsārı hoş vaş itdüñ İshak

Be sen ḥod bülbül-i güyā imişsin

[66b]

(172)⁴⁸⁶

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Sīneye çekmeye bir serv-i dil-ārām olsa

Ser-keş olmasa iñen ‘āşığına rām olsa

Biz daḥı kâ‘ilüz inşāfa dilā büse kenār

Her gün olmaz ise bāri her aḥşam olsa

Mevsim-i gülde ne olur medrese vü mescidde⁴⁸⁷

Leb-i cūy u leb-i cānān u leb-i cām olsa

Künc-i meyḥāne ile gülşen-i meclis⁴⁸⁸ birdür

Sākī-yi lāle-‘izār u mey-i gül-fām olsa

---

⁴⁸⁵ Divanda: dilber-i ra‘nā

⁴⁸⁶ Bâkî Divanı G 435

⁴⁸⁷ Divanda: mescidden

⁴⁸⁸ Divanda: güşe-i gülşen

Terk iderdi mey ü maḥbūb hevāsın Bākī

Cānda şabr u dil-i āvārede ārām olsa

[67a]

(173)⁴⁸⁹

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kişinüñ bir vefā ehli mülāyim dilberi olsa

Belā vü derd ü ḥasretde bu ğamgīn dilberi olsa

Seḥer vaḳtinde rindāne vefā ḥammāmına düşsek

Hemān tenhāca ḥalvetde ben olsam ol perī olsa

Metā‘-ı vaşl-ı dildāra ḥarīdār olmağa neydi

Kişinüñ mey gibi elde muḳavvim cevheri olsa

Hevāyī düşdi dil tıflı kesilmez zülf-i dilberden

Anı naḳd eylemek yegdür hemān bir müşterī olsa

Lebünnden buse aldıḳça⁴⁹⁰ ko sögsin aḡzuña İşak

Ki sen buse lezīz olur be-ḡāyet sükkerī olsa

[67b]

(174)⁴⁹¹

⁴⁸⁹ Üsküplü İshak Çelebi Divanı G 231

⁴⁹⁰ Divanda: olduḳça

⁴⁹¹ Üsküplü İshak Çelebi Divanı G 306

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / fe‘ülün

Olub dilber⁴⁹² nigāruñ mübtelāsı

Yolında olmadı⁴⁹³ derd ü belāsı

‘Acebdür mülk-i istignāsı ‘aşkuñ

Baş egmez degme sultāna gedāsı

Şu kim cān naqdi ile vaşf-ı yāra

Harīdār olmaya bir pul bahāsı

Gönül şol⁴⁹⁴ bī-vefāya karşı her dem

İñen āh itme götürmez hevāsı

Nezāketle seni tenhāda İşhak

Ne varmış öpmeye hey kuculası

[68a]

(175)⁴⁹⁵

mef‘ülü / mefâ‘ilü / mefâ‘ilü / fe‘ülün

Hoş geldi baña mey-gedenüñ āb u hevāsı

Va’llahi güzel yerde yapılmış yıķılası

---

⁴⁹² Divanda: dil ol

⁴⁹³ Divanda: ölmedür

⁴⁹⁴ Divanda: ol

⁴⁹⁵ Bâkî Divanı G 508 // Gazel divanda 7 beyittir. Divanda yer alan 4. beyite mecmuada yer verilmemiştir.

Men' eyler imiş mes'ele-i 'aşk-ı müderris

Ey h'âce anuñ var ise yaklaştı kazāsı

Gitmez o mehüñ rā gibi hañçer kemerinden

Üftādelerin öldürür āh işte burası

Diğğatler ile seyr ide⁴⁹⁶ yāri ser-ā-pā

Görmez mi idük biz de eger olsa vefāsı

Dünyā deger ol mäh-1 liğā şüh-1 dilārā⁴⁹⁷

Yusuf'da dağı yoğdur anuñ hüsn ü bahāsı

Meddāh olalı çeşm-i ğazālānene Bākī

Öğrendi ğazel tarzını Rum' uñ şu'arāsı

[68b]

(176)

fā'ilātün / fā'ilātün / fa'ilātün / fā'ilün

Dilberā kāmı benümle 'ahd u peymānuñ senüñ

Āh eger peymāneye beñzerse peymānuñ senüñ

Ķāmetüñ gibi şanurdum 'ahdüñi toğrı velī

Egri imiş kaşlaruñ mānendi peymānuñ senüñ

---

⁴⁹⁶ Divanda: idertüz

⁴⁹⁷ Divanda: dil-ber-i ğarrā

İnanurdım işidüb imānuñı peymānenüñ

Ṭağa ṭaşa düşmana uğrasun imānun

Ḥaḵ seni bir dil-ber-i hercāyiye itsün esīr

Tā belāsın ne çeker ‘uşşāk-ı sūzānuñ senüñ

Çarḥ-ı ḥüsnüñ mihrin āh Sabāī’den şaḵın

Tā hilāl olmaya māh-ı bedr-i tābānuñ senüñ

[69a]

(177)⁴⁹⁸

fā‘ilātün / fā‘ilatün / fa‘ilātün / fa‘ilün

Künc-i ḥasret olmasun yā Rab durağı kimsenüñ

Şu‘le-i āh olmasun hergiz⁴⁹⁹ çerāğı kimsenüñ

Vay eger böyle yaḵarsa nār-ı düzāḥ ‘aşīyi

Nār-ı fürḵat yaḵmasun bağrında dāğı kimsenüñ

Ben gözümle⁵⁰⁰ gördigüm ben nāleden işitdigüm

Görmedi işitmedi gözi kulağı kimsenüñ

Yañılıb öpsem didi⁵⁰¹ sākī şaşırđı dilümi⁵⁰²

---

⁴⁹⁸ Zâtî Divanı G 729

⁴⁹⁹ Divanda: her şeb

⁵⁰⁰ Divanda: gözümnden

⁵⁰¹ Divanda: didüm

⁵⁰² Divanda: ayagum

Şaşmasun bu devrde hergiz⁵⁰³ ayağı kimsenün

‘Aşqdan haq gönlümüz bir lahza hālî itmesün

Zātiyā āteşsiz olmasun ocağı kimsenün

[69b]

(178)

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Yüzüme bir tabanca urdı ol şāh

Nişānunu görenler didi Allāh

Dirīgā öldürür hışm ile halkı

Beni öldür disem hışm eyler ol māh

Cihānuñ cümle āhın ben iderdüm

Ben ölürsem ider cümle cihān āh

Görünmezsın diyü ağlarsun ey göz

Saña bir gün görünse bāri ol māh

Terahḥum ide şāyed varı varı

Der-i dil-dāra var Zātī her gāh

[70a]

---

⁵⁰³ Divanda: yā Rab

(179)⁵⁰⁴

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Fürkat eyyāmında bāri yāri görsem gāh gāh

Şol gönül eglencesi dildārı görsem gāh gāh

Mümkin olmaz kim ayağı tozına yüzüm sürem

Bāri şol seyr itdügi yolları görsem gāh gāh

Şol kara bahtum gibi uyhuya varsa gözlerüm

Ṭal'at-ı yāri düşümde bāri görsem gāh gāh

Leşker-i ğamdan şikāyet eylemezem⁵⁰⁵ kimseye

Eglenürdi bu gönül gülzārı⁵⁰⁶ görsem gāh gāh

Ğamzesi bir tīr-i cāna⁵⁰⁷ şatar imiş kemterin⁵⁰⁸

Ey Uşūli bāri şol bāzārı görsem gāh gāh

[70b]

(180)⁵⁰⁹

fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün

Gün yüzün eylesün kaḥbe felek zerd şaḫın

Aç gözün er gibi depren bire nā-merd şaḫın

⁵⁰⁴ Usūli Divanı G 119 // Gazel divanda 6 beyittir. 5. beyite mecmuada yer verilmemiştir.

⁵⁰⁵ Divanda: eylemezdim

⁵⁰⁶ Divanda: anları

⁵⁰⁷ Divanda: biñ cāna

⁵⁰⁸ Divanda: şatardı gönlüme

⁵⁰⁹ Gelibolulu Mustafa Âli Divanı G 1094

Eyle vahdet yakasından iki ‘âlem seyrin
Duymasun ‘âlemüni dünyâda bir ferd şağın

Kim bilür sen dahı bir âfete bîmâr olasın
Ey tabîb-i dil ü cañ müşkül olur derd şağın

Pây-ı bûsuñ hevesiyle hele ben hâk oldum
Konmasun hâtıruñ âyinesine gerd şağın

Başın ortaya kômış ma‘reke-i ‘aşkuñda
Hele ‘Âlî kuluñ incitme cüvân-merd şağın

[71a]

(181)

fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün

Alma dil bülbülinüñ âhını verd şağın

Qılmasun bād-ı hazân gül-rûhuñı zerd şağın

‘Ârızuñda hâtıruñı koma tırâş eyle meded

Konmasun âyine-i ruhsâruña gerd şağın

Müzd olur gönli katı ‘aşıkuñ ey nâzük ten

Seng-dil olma iken söyleme gel serd şağın

Hançerüñ sîneñe çek ‘aşık iseñ merdâne

Alamaz rā gibi şadra anı her merd şaķın

O tabīb-i dil eger itmez ise cāna şifā

Nāliyā ğāyet eyle müşkil olur derd şaķın

(182)

Ferd

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Naķd-i 'ömr-i zāhidāndır tevbe azmi şu telef

Ķul lehüm an yentehū yağfir lehüm mā ķad selef

Muşanna'

[71b]

(183)⁵¹⁰

fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün

Merħabā rūħ-ı revānum nicesin hoşça mısın

Ķayra muķdim dil ü cānum nicesin hoşça mısın

Bize fūrķat neler itdüĝini bir bir bulasın

Hele sen cān ü cihānum nicesin hoşça mısın

Ķorķaram sūz-ı dilümden saña şerħ eylemeĝe

Ķutuşur vird-[i] zebānum nicesin hoşça mısın

Va'de-i vaşla vefā eylemedüñ böyle m'olur

---

⁵¹⁰ Divanlarda bulunamadı.

Anda ey avl-i yalanum nicesin oca mısın

Gözlerim gün yüzüñi ub-ı dem-i adıda

Anda ey genc-i nihānum nicesin oca mısın

[72a]

(184)⁵¹¹

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Nigārā hemdem-i ayār imisin

Diriā bir gül-i pür-ār imisin

Seni āyet vefāsız dirler idi

Begüm didüklerince var imisin

Bana diller virürsin acı acı

Be hey zālīm ne tatlu yār imisin

Raībūñ obetine cā(n) virürsin

Muıbbūñden velī bī-zār imisin

İdersin her vefāsız yāra meyli

Be hey Zātī ‘aceb⁵¹² bī-‘ār imisin

[72b]

---

⁵¹¹ Zātī Divanı G 1040

⁵¹² Divanda: nice

(185)⁵¹³

fā'ilātün / fā'ilātün / fa'ilātün / fā'ilün

Hālümü 'arz itmege söylersem ol yār incinür

Söylemezsem söylemez dir yine tekrār incinür

Bî-ḥuzūr olur aña āzāde dirsem eger

Ḳuluñam dirsem ider inkār fi'l-ḥāl incinür

Şāzımān olsam eger 'āşık degil dir ṭa'n ider

Ağlayub derd ile itsem nāle vü zār incinür

Bî-vefādur dirsem biñ dürlü ḥışm eyler baña

Yalvarub dirsem eger yār-ı vefādār incinür

Ey Şenāi bilmezem kim n'eyleyüm şimden girü

Her ne idersem baña ol mäh-ı tábān incinür

[73a]

(186)⁵¹⁴

fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün

Yārdan cevr ü cefā luṭf u kerem gibi gelür

Ġayrıdan mihr ü vefā derd ü elem gibi gelür

⁵¹³ Senāi mahlaslı şairlerin divanları bulunmamaktadır.

⁵¹⁴ Bâkî Divanı G 146

Fürkat-i yār katı zār u zebūn itdi beni
Doymasam miḥnet ü hicrāna ölüm gibi gelür

İndirüb⁵¹⁵ leşker-i ‘uşşākımı ol şāh-ı cihān
Nāz ile şalını şalını ‘ālem gibi gelür

Dil-i pür-ḥūn elem-i hicrūn⁵¹⁶ ile ḥoş ideli
Çeşme-i çeşmi gibi⁵¹⁷ şuları dem gibi gelür

Bākiyā kangı gönül mülkiñe⁵¹⁸ gelse şeh-i ‘aşk
Bile ebdūh-ı belā ḥayl u ḥışm gibi gelür

[73b]

(187)⁵¹⁹

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Ḳanı ol günler ki bir serv-i bülendüm var idi
Sünbülinden her gice boynumda bendüm var idi

Medḥ iderdüm ḥüsn-i mir’atına karşı leblerin
Ṭūti-i gūyā gibi ağzumda ḳandum var idi

---

⁵¹⁵ Divanda: uydurub

⁵¹⁶ Divanda: ‘aşkuñ

⁵¹⁷ Divanda: çeşmüñ ağan

⁵¹⁸ Divanda: şehriñe

⁵¹⁹ Zâtî Divanı G 1480

Cüst ü [cū] kılrıldı⁵²⁰ kūyın görmesem bir dem nūr ben⁵²¹

‘Aşķ dırler adına çāpūk levendüm vār idi

Hā~ce-i hicrāna şatdı āh kim ben bendeyi

Bir kıyāmet serv-ķad maħbūb efendüm vār idi

Ey ṭabīb-i cān u dil bir gün ola kim añasın⁵²²

Zāti dırler⁵²³ adına bir derd-i mendüm var idi

(188)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Ķadd-i yāre kimisi ‘ar ‘ar dimiş kimisi elif

Cümlenüñ maķşūdı bir illā rivāyet muħtelif

Pāk

[74a]

(189)⁵²⁴

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

‘Aşķuñın zaħmeti ħod cānuma raħmetler idi

Dostum cevr ü cefālar da ne zaħmetler idi

Kāşķī cānı şaçuñ dārına ber-dār itseñ

---

⁵²⁰ Divanda: cüst ü cū eylerdi

⁵²¹ Divanda: gün yüzüñ

⁵²² Divanda: diyesin

⁵²³ Divanda: dırlerdi

⁵²⁴ Bâkî Divanı G 502

Hākden ref̄ idi bī-çāreye rif̄ atler idi

Āşinā olmasın aġyār ile dirdüm olduñ

Çekdigüm derd ü belālar heb o ġayrılar⁵²⁵ idi

Gelse ol şūḥ-ı cefā-pīşe dil-i virānı

Tīşe-i cevr ile bir pāre merāmetler⁵²⁶ idi

Ben Bākī'yi ser-ā-pā kılcuñ⁵²⁷ pārelese

Şöyle va'llāhi begüm cānına minnetler idi

(190)

Ferd

mefā'ılün / mefā'ılün / fe'ülün

Cemālün görmege bülbüller 'āşık

Senün ġül-rūḥlarına ġüller 'āşık

Lezīz

[74b]

(191)⁵²⁸

mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün

Dilā bülbül şanurdum ben hemān ġülşende dil-dāde

Belā bu ġüllerün ruḥsārına şebnem de üftāde

---

⁵²⁵ Divanda: gayretler

⁵²⁶ Divanda: meremetler

⁵²⁷ Divanda: kılcım

⁵²⁸ Bākî Divanı G 449

Nümüne gonca-i gülşen leb-i rengin-i Şirin'e

Nişâne lāle-i şahrā dil-i hūn-in-i Ferhād'a

Disem bir buse vir cānā dir ihsān itdi mi Leylā

Cemāli bağınuñ şeftālüsinden Kays-ı nā-şāda

İşitdük āhiretde hūr u Kevşer var imiş ammā

Nazar olur mı ey⁵²⁹ şūfī mey ü maḥbūba dünyāda

Sözün añla⁵³⁰ muğannī nağmesin gūş eyle Bākī⁵³¹

Ġaraż saña naşīḥatdur kulağ tut pend⁵³²-i üstāda

(192)

Ferd

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Ka'betü'l-'uşşāk u maḥbūbu'l-afāk

Aḫālu'llah u 'ömrü'l-ilā yevmi'l-mişāk

[75a]

(193)⁵³³

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Dil giriftār itme şāhum bend ile zindānda

Böyle kânun eyleme bu milket-i Oşmānda

---

⁵²⁹ Divanda: hey

⁵³⁰ Divanda: dînle

⁵³¹ Divanda: eyle ey Bākī

⁵³² Divanda: qavl

⁵³³ Necâtî Bey Divanı'nda bulunmamaktadır.

Ben saña evvel melek didüm haþāsın bilmedüm

Soñra bildüm ki kerāmet var imiş insānda

Sencileyin bir cefālu dünyā duraldan beri

Bencileyin bir cefākeş gelmedi devrānda

Ėamzesi cān almada dem-be-dem ‘uşşāqda

Eyle şanur ol meger kim cān biter bostānda

Ben Necātī kuluña raħm it ki raħmet bulasın

Raħm iderseñ raħmet iderüm didi Haķ Kur’ānda

(194)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Şāhbāz-ı çeşmüñe şayd olmağa cānlar virür

Tek göñül murğına bir kere alur göziyle baķ

Ėüdāyī

[75b]

(195)⁵³⁴

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Didüm yād it beni bir merħabādan

---

⁵³⁴ Zâtî Divanı G 1027

Didi hergiz elüm degmez cefâdan

Yaşam çāk eyledüm ol yāra⁵³⁵ karşı

Şikāyet itdüm aña geñ yağadan

Oruc ayı gibi hürmetli eyle

İlāhī şaqla ol mähı kazādan

Getürdi bŷy-ı zŷlfin āferin bād

Ūmidüm bu idi bād-ı şabādan

Saña el virmiş iken Zātī fırsat

El açub vaşlını⁵³⁶ iste Hŷdādan

(196)⁵³⁷

Ferd

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Baña bayram yirin⁵³⁸ aña şaqlın ey Yahyā

Bile şarılmağa⁵³⁹ bir serv-i hırāmānum yok

Yahyā

[76a]

---

⁵³⁵ Divanda: şāha

⁵³⁶ Divanda: vuşlatı

⁵³⁷ Taşlıcalı Yahyā Divanı G 206 5. beyit

⁵³⁸ Divanda: yirini

⁵³⁹ Divanda: şalınmağa

(197)⁵⁴⁰

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

Dil helāk oldu meded ol⁵⁴¹ gözleri mekār(dan)⁵⁴²

Derdüme dermān erişmez ol sükker⁵⁴³-güftārdan

Ġam ŧebinde fürkatünle cānum alduñ toymaduñ⁵⁴⁴

Gel berü ŧulḡ idelüm bir büseyle⁵⁴⁵ inkārdan

Vaŧluñ ile cānumı elbetde al dirseñ eger⁵⁴⁶

Kim kaçır 'ālemde ey meh bu aŧıl⁵⁴⁷ bāzārdan

Pādiŧāh-ı milk-i ḡüsнем deyü germ olma ŧehā

Kim vefā gelmez cihānda çarḡ-ı kec-reftārdan

Ey Ḥayālî 'ömri zā'î itmeyem dirseñ eger

Ḥāli olma devr içinde bir muŧāḡib yārdan

[76b]

(198)⁵⁴⁸

fe' ilatün / fe' ilātün / fe' ilatün / fe' ilün

---

⁵⁴⁰ Hayālî Bey Divanı G 379

⁵⁴¹ Divanda: ŧol

⁵⁴² Divanda: bīmārdan

⁵⁴³ Divanda: ŧeker

⁵⁴⁴ Divanda: tınmadım

⁵⁴⁵ Divanda: büseye

⁵⁴⁶ Divanda: cānum istibdāl ederseñ n'ola kim

⁵⁴⁷ Divanda: aŧşılı

⁵⁴⁸ Āhî Divanı G 58

Nice taħrîr ideyin vaşfını derd ü elemüñ

Bağrı yufka kağıduñ gözleri yaşlu kalemüñ

Nāmede nām-ı hümāyunuñı taħrîr ideli

Yiri baş üzredür ol nāme-i müşgîn raqamuñ

Ġam-ı hicrūñle neler çekdüğini yazmadın⁵⁴⁹

Nāmenüñ kaddin yuñdı⁵⁵⁰ şanema nār-ı ğamuñ

Nāmenüñ barmağına rişte-i cān bağladı dil

Ki varub benden elin öpe o şāh-ı keremüñ

Ne bilür hālūmi nāme ki anı şerh eyleye⁵⁵¹ Āhī

Bir elif çıkmaya karnın yarar olsañ⁵⁵² kalemüñ

[77a]

(199)⁵⁵³

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Yine ey Leylī-hırāmum beni Mecnūn itdūñ

Başdan tāzeledūñ derdümi mağbūn itdūñ

Ey yüzi āyet-i Hāq yine efsūn itdūñ

---

⁵⁴⁹ Divanda: yazdum idi

⁵⁵⁰ Divanda: kaddini bükdi

⁵⁵¹ Divanda: hāme ki şerh eyleye hālüm

⁵⁵² Divanda: karnını yarsañ

⁵⁵³ Hayretî Divanı G 223

Ān-ı vāhıdden elif kāmētümi nūn itdūñ

Bir elif çekmişdüm yanına bir dāğ itdūñ

Yine dil derdin⁵⁵⁴ cānā bir iken on itdūñ

Çeng-i ‘aşkuña düşen cānı halāş eyleyemez

Kendüyi kendüñe kıan itmegi kıānūn itdūñ

Çün vaşluñı⁵⁵⁵ nevāle idüben ğayrılara

Ĥayretı’ nūñ yine besbellü⁵⁵⁶ cigerin hūn itdūñ

(200)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Lem‘a-i hūsn ü nigārumdur Ĥüdā ĥakkı çün ān

Nitekim nār-ı ĥacım bir zerresidür nārımuñ

[77b]

(201)

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Ĥarım bāğ-ı cennetden baña kūy-ı vefā yegdür

Hezārān hūr u ğılmāndan vefālu dilber yegdür

Güneş bālin felek altun beneklü cāmlar olsa

---

⁵⁵⁴ Divanda: derdini

⁵⁵⁵ Divanda: ĥān-ı vaşluñı

⁵⁵⁶ Divanda: başlu

Bilürseñ hālūñi şūfi bir bu riyā yegdür

Ne aşşī ‘āşıķa iki cihānuñ bu ivānından

Göñül bezm-i çerāğın yakmağa bir mehlikā yegdür

Saña kandil-i minberde olan nūr-ı ziyā şūfi

Baña cām-ı muḥabbetde olan nūr-ı şafā yegdür

Baķarlar bezm-i vuşlatda kişi şem‘-i meh-rūlar

Hilāl ebrū güzellerle ırakdan merḥabā yegdür

(202)

Ferd

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Secdegāh eylerdi Ka‘beyi mihrāb gibi

Kūyuñ içinde melek görse nişān-ı kademüñ

[78a]

(203)⁵⁵⁷

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Şarāb içmek güzel sevmek behey şūfi hoş zarāfetdür

Eger ol hāleti fehm eylemezseñ hoş cehāletdür

Muḥabbet rāhına gitmek eger isterseñ ey zāhid

---

⁵⁵⁷ Divanlarda bulunamadı.

Benüm bildigüm bu yolda günāhum bī-nihāyetdür

Lebüñ Nüşirevān'ı dād iderdi Hüsrevā ammā

Ƙomaz bu çeşm-i cellāduñ ne zālimdür ne āfetdür

Çü geldüñ gitme cān u dil degil gitdüğüñe rāzı

Begüm gelmek irādātdur velī gitmek icāzetdür

Cefāya şalma cānuñı delü olma naşīhat tüt

Vefāsız yāra dil virmek behey 'İlmī sefāhatdür

(204)

fe'ılātün / fe'ılātün / fe'ılātün / fe'ilün

Dehenin derdime dermān didiler cānānımuñ

Bildiler derdümi yoǵdur didiler dermānuñ

[78b]

(205)

fe'ılātün / fe'ılātün / fe'ılātün / fe'ilün

'Acebā Ƙanda iki ol gözi mestān bu gice

Bizde aǵşamlamadı ol meh-i tābān bu gice

Ƙanda reyĥanculuǵ itdi 'acebā sünbil-i yār

Ƙanǵı meclisde yine ol gül-i ĥandān bu gice

O yalıñ yüzlü varur her yere hercāyilenür

Ḳanda pâr pâr yanar ol ŧem‘-i ŧebistân bu gice

Virmedi gönümümüzi levḩa-i ğamḩânemüz

‘Acebâ ḳanda yine ol ḩaṭṭ-ı reyḩân bu gice

Ḩübdur meclisimiz ṭâlib olan ‘ârife diñ

Ḳandî’nüñ ḩüccresine cem‘ ola yârân bu gice

(206)

mef‘ülü / mefâ‘ilü / mefâ‘ilü / fe‘ülün

Cüş itmez idi öykenüben yaşımı deryâ

Taḩrirüñe uymasa eger bād-ı ŧabânuñ

[79a]

(207)⁵⁵⁸

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Şüretüñ gördüm nigâra mest ü ḩayrânum bugün

Şol⁵⁵⁹ ḳara zülfüñ gibi⁵⁶⁰ ğamda perişânum bugün

Dünyede her kim⁵⁶¹ yüzüñ gördi bu ‘âlem⁵⁶² ŧâhıdur

Yüzüñi bir görmişem ben daḩı sultânum bugün

---

⁵⁵⁸ Hatâyî Divanı G 298

⁵⁵⁹ Divanda: ol

⁵⁶⁰ Divanda: teki

⁵⁶¹ Divanda: kim ki

⁵⁶² Divanda: gördi âlem

Ger beni⁵⁶³ kulluğa maqbül eyle yāhud eyleme⁵⁶⁴

Āsitānuñda senüñ ey şāh derbānam bugün

Āsitānuñ itlerinden bulmuşam nazlım şeref⁵⁶⁵

Ey peri ‘aşkuñda ben hicrūñle⁵⁶⁶ seg-bānam bugün

Der Ḥaṭāyī tā ezelden kullığa ḥaṭ virmişem

Her ne kim emr⁵⁶⁷ eyleseñ emrūñe⁵⁶⁸ fermānum bugün

(208)

Ferd

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Beni Mecnūnveş āvāre kılduñ

Ġam-ı hicrūñle hem bī-çāre kılduñ

[79b]

(209)⁵⁶⁹

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fa‘ilün

Ḥoş degildür ‘āşık-ı dil-ḥasteye kıлма cefā

Ey ṭabib-i cān u dil göñli ḥoş olsun kııl vefā

Ağlayub didüm helāk itseñ n’ola ben ḥasteyi

---

⁵⁶³ Divanda: meni

⁵⁶⁴ Divanda: eylegil yā eyleme

⁵⁶⁵ Divanda: tā ki bulmuşam şeref

⁵⁶⁶ Divanda: men mihr ile

⁵⁶⁷ Divanda: hükm

⁵⁶⁸ Divanda: emrūñe

⁵⁶⁹ Zâtî Divanı G 11

Ol tabib-i cān u dil güldi ayıtdı hoş ola

Nesne düşmiş yāre bakarken raķībūñ gözine⁵⁷⁰

Dostlar el kaldırub hācet dilek tā kim çıkā⁵⁷¹

Yā Rab irgür dilberūñ āb-ı hayāt-ı vaşlına

Şunmadın bu sāķi-i devrān ecel cāmın baña

Cismüne degdüm feraħdan cismüme cān şıǵmadı

Degme havrada bulunmaz işbu hālet Zātiyā

(210)

Ferd

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Ruħuñ vaşf eylesem ħüsn ü cemālūñ

Neye teşbīh idem eyā mişālūñ

[80a]

(211)

fā‘ilātün / fa‘ilātün / fa‘ilātün / fa‘ilün

Bir nazār gördüm yüzüñi sana oldum mübtelā

Ger baña yar olmaz iseñ ħasretā vā fūrķatā

Ehl-i ‘aşķ olduñ dilā terk eyle şād u rāħatı

⁵⁷⁰ Divanda: Zülfi altında görürseñ ħattın iste vuşlatın

⁵⁷¹ Divanda: Ejder ayağı görünse müstecāb olur du‘ā

Derd [ü] ğam gelsün berü ehlen ve sehlen merhabā

Cevre yok mı bir nihāyet nice bir katl idesin

Tiĝ-i miḥnet birle ‘uṣṣāk çeker sözi şehā

Dil tolaşdı bir gözi fettān u zülfi qaraya

Bilmezem kāfir midür ki zālīm ü key bī-vefā

Vādi-i ğamda döküb gözyaşunı olma melül

Ehl-i ‘aşka Şarfiyā çünkim naşīb itmiş belā

(212)

Ferd

mef’ülü / mefā’ilü / mefā’ilü / fe’ülün

Ey dil yine giryene dıvāne mi olduñ

Keyfüñe yād ile mestāne mi olduñ

[80b]

(213)⁵⁷²

fā’ilātün / fa’ilātün / fā’ilün

Ḳaddüñe özendüĝiçün⁵⁷³ serverā

Servi her dem silküben şarşar şabā

Beni şarmışsın düşüñde didi dost

---

⁵⁷² Me’ālî Divanı G 45

⁵⁷³ Divanda: öykündüĝiçün

Hub söyler şarmışam hem vâkı'â

Şa'sa'a şanma görinen kim güneş

El uzadub saña eyler merhabâ

Aña şâdam kim gamuñı çekmege

Bendeñi lâyıķ görürsin serverâ⁵⁷⁴

Ey Me'âlî zâhid-i huşki yarın

Bu riyâ gibi yaķışur⁵⁷⁵ buraya⁵⁷⁶

(214)

Ferd

mefâ'ilün / fâ'ilâtün / mefâ'ilün / fâ'ilâtün

Recâ-yı vaşluña ol şâha 'arz-ı hâl itdün

Ne bir maħallî didirdük ne der- kenâr idebildük

[81a]

(215)⁵⁷⁷

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Dostum 'aşkuñ senüñ müşkil-i belâ

Düşmenüm olsun aña mübtelâ

---

⁵⁷⁴ Divanda: dil-berâ

⁵⁷⁵ Divanda: yaķısar

⁵⁷⁶ Divanda: bu riyâ

⁵⁷⁷ Edirneli Nazmî Divanı G 347

Ayda günde⁵⁷⁸ görmedüm bir gün senüñ

Zerre deñlü mihrüñi ey mehlikā

Derdüñ ile kanlu yaşı çeşmümüñ

Oldı derdā bir oñulmaz⁵⁷⁹ mācerā

Anı kim zār eyleye zād⁵⁸⁰-ı ğam

Vāy aña bu devr içinde vāy aña

Nazmiyā derd ü ğam ile kimseler

Olmasun yār u diyārından cüdā

(216)

Ferd

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Bahār mevsimidür gülüstāna varıgörüñ

Güli müşāhede eyleñ cemāl-i yārı görüñ

[81b]

(217)⁵⁸¹

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Lāle-ḥadler yine gülşende neler itmediler

Servi yürütmediler goncaıyı söyletmediler

---

⁵⁷⁸ Divanda: yılda

⁵⁷⁹ Divanda: dükenmez

⁵⁸⁰ Divanda: nerrād

⁵⁸¹ Necâtî Beg Divanı G 198

Ṭaşradan geldi çemen bezmine⁵⁸² bīgāne diyü

Yine gül⁵⁸³ şöhetine lāleyi iletmediler

‘Ādeti hūblaruñ cevr ü cefādur ammā

Baña itdüklerini kimseye itmediler

Ḥamduli’llah leb⁵⁸⁴-i cān-baḥş ile sākīlerimiz

Āb-ı ḥayvan ile Kevşer şuyın istetmediler

Ey Necātī yūri şabr eyle elüñden ne gelür

Hūblar cevr ü cefāyı kime öğretmediler

(218)

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Dem-ā-dem sīm ü zer ‘arz eyleyüb gūşuña

[82a]

(219)

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Nevbahār oldı güzeller ‘azm-i gülistan itdiler

Ġam tenūrında dil-i ‘uşşākı büryān itdiler

Herbiri dāmen-keşān gülzāra oldılar revā

Şānasın ṭāvuslar cennetde cevelān itdiler

---

⁵⁸² Divanda: mülkine

⁵⁸³ Divanda: devr-i gül

⁵⁸⁴ Divanda: mey

Gördiler gül yüzlüler dāmen-küşāde oldılar

Ğonçeler bu şevķ ile çāk-1 giribān itdiler

Şaçdılar sünbüllerin gülberg-i ra'nā üstüne

Bülbül-i şeydā gibi 'uşşāk-1 nālān itdiler

'Ömriyā ben ħaste kıldum ğam bucağında dirīĝ

Her kişi yār ile seyr-i ğülistān itdiler

[82b]

(220)⁵⁸⁵

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Belüni ķocdurmaĝa 'ahd eyledi cānānımız⁵⁸⁶

İntizārı ile velī bir kılcā ķaldı cānımız

Çünkü⁵⁸⁷ ğāmda beñzimüz sār⁵⁸⁸ oldu döndük bir kıla

Gökde sārı Zühre'ye dem-sāzdur efgānımız

Aĝladuĝum bir⁵⁸⁹ teraħħum dāmeniyle silmedün

Dīde-i giryānımızdan eşķ çün⁵⁹⁰ efşānımız

---

⁵⁸⁵ Zâtî Divanı G 551

⁵⁸⁶ Divanda: eylemişti yārumuz

⁵⁸⁷ Divanda: çeng-i

⁵⁸⁸ Divanda: sār

⁵⁸⁹ Divanda: bu

⁵⁹⁰ Divanda: eşķ-i ħün

Behey⁵⁹¹ kıyāmet cān virürmiş⁵⁹² yoluña⁵⁹³ ‘āşıkларуñ

Ger dökerse tığ -i hūn-rizūñ demidür anımuз

‘Aş-ı dilber bizi bir derde giriftār itdi kim

almadı ölmekden özge Zātiyā dermānımuз

[83a]

(221)⁵⁹⁴

mef‘ūlü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ūlün

Bitmez yüregüm yāreleri işler oñulmaz

Şabr eyleyem⁵⁹⁵ çāre nedür bitmez iş olmaz

Günden güne artarsa n’ola hūsn-i dil-ārā

Gülzār-ı cinānuñ gül-i ra’nāları şolmaz

Peymāne gibi asret-i la‘lūñle dem-ā-dem

Bir dem mi olur dādelerüm anıla olmaz

Bir amzesi fettāni⁵⁹⁶ bulub sevmiş o hūñi

Şanmañ ki kişi kişiye itdügüni bulmaz

---

⁵⁹¹ Divanda: hey

⁵⁹² Divanda: virürmişsin

⁵⁹³ Divanda: yoluñda

⁵⁹⁴ Derzī-zāde Ulvī Divanı G 215

⁵⁹⁵ Divanda: eyliyelim

⁵⁹⁶ Divanda: fettān

‘Ulvî kuluñı hışm ile redd eyledi dirler

Ol şâh-ı keremden bu cefâlar hiç umulmaz

[83b]

(222)

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Bir tarafda baht durmaz dâ‘ima yüz dönderür

Bir tarafda rast gelsem dilrubâ yüz dönderür

Devr-i girdâb-ı çenber-i gerdün-ı dün

Bunda ey dil âşinâdan âşinâ yüz dönderür

Şüret-i mihrin görüb aldanma gerdünuñ dilâ

Ber-çarâr olmaz bu çarh-ı bî-vefâ saña yüz dönderür

Varsa gülzâra peyâm-ı maqðemsiz bād-ı şubh

Her gül-i şad-berg-i bağıñ dilberâ yüz dönderür

Terk-i nâz-ı ‘işve nazuñdan irmekle gubar

Şanma senden Fâ‘izî mübtelâ yüz dönderür

[84a]

(223)

mef‘ülü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün

Yâ Rab ya baña kayd-ı cihândan ferâg vir

Ya guşsa-i cihâñı döyer bir dimâg vir

Ben n'eyleyem şarāb-ı cedel h̄izi sākīya

Sermāye-i muḥabbet olur bir ayağ vir

Yağ gayretüñle ḥārsitān-ı 'alāyıkı

Deşt-i ümīde ḥālet-i gülzār u bāğ vir

Muḥtāc-ı merde şem'-i ḥasred eyleme beni

Envār-ı 'aşkuñ ile sönmez çerāğ vir

Çıksun ko ḥalka ḥalka duḥānuñ feleklere

Şemşir āhı Fā'izīyā turma zāğ vir

(224)⁵⁹⁷

mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün

Dem-i vaşluñ irişse çeşm-i 'āşıkdan⁵⁹⁸ bükā artar

Şular tuğyān ider ol bahār olduqça mā artar

Ḳıyās eylerse⁵⁹⁹ Nil-i Mışra ol Yusuf-liḳā yaşum

Anuñ miḳyāsı yoqdur durmaz ol mā dā'imā artar

Bu Nüh dulābı gerdān eyleyen seyl-āb-ı 'aşkumdur

Yaşum ser-çeşmesinden bahş idersem mācerā artar

---

⁵⁹⁷ Bâkî Divanı G 64

⁵⁹⁸ Divanda: 'āşıkda

⁵⁹⁹ Divanda: eyler mi

Şular çağlar tıyūr avāzesinden kūhsār inler

Bahār eyyāmıdır şimden girü şit u şadā artar

Güzellik burcına bir māh-ı nevdür ol hilāl ebrū

Çerāğ-ı hüsnuñe günden güne tırmaz ziyā artar

Dil-i derviş-i dil-rişîñ du‘ā-yı şubḥ-gāhından

Belālar eksilür cāh u celāl u kibriyā artar

Toyılmaz ḥʿān-ı iḥsāna kana‘at gelmez insāna

Kerem gördükce ey Bāki gedālardan recā artar

[84b]

Terci‘-i bend-i Mevlāna Rūḥī-yi Bağdādī ‘aleyhi’r-raḥmet Rabbü’l-hādi

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Şanmañ bizi kim şire-i engūr ile mestüz

Biz ehl-i ḥarābātđanuz mest-i elestüz

Ter-i dāmen olanlar bizi ālüde şanur līk

Biz mā’il-i būs-ı leb-i cām ü kefi destüz

Biz ‘ālem-i fānide ne mīr ü ne gedāyuz

A‘lālara a‘lālanıruz pestle pestüz

Şadrın gözedüb n’eyleyem bezm-i cihānuñ

Pāy-ı ħum-ı meydür yerimüz bāde-perestüz

Mā'il degilüz kimsenüñ āzārına ammā

Ĥātır-şiken-i zāhid-i peymāne-şikestüz

Erbāb-ı ġarāz bizden ıraġ oldıġı yegdür

Düşmez yire zirā oġımız şāhib-i şastuz

Hem kā'se-i erbāb-ı dilüz 'arbedemüz yok

Meyĥānedeyüz gerçi veli 'aşġla mestüz

Biz mest-i mey-i meygede-i 'ālem cānuz

Ser ħalka-i cem'iyet-i peymāne-keşānuz

Sāġı getir ol bādeyi kim dāfi'-i ġamdur

Şayġal ur o mir'āta ki pür-jeng-i elemdür

Dil-bestelerüz bizden ıraġ eyleme bir dem

Ol bādeyi kim nūr-ı dil ü dāde-i Cem'dür

Ey ħ'āce fenā ehline zinhār ululanma

Dervīşi bu mülküñ şeh-i bī-ĥayl ü ĥaşemdür

Gel doğrulalum mey-gedeye raġmına anuñ

Kim bār-ı riyādan ƙadd-i bergeştesi ƣamdur

[85a]

Baħr-ı Tavīl Beyt-i Evvel Güfte-i Coşkun

Benim āşüfte vü ālüfte vü bī-çāre vü nā-çār meded yār meded dinle sözüm iki gözüm sen güzeli bī-bedeli ben görelī cān vireli kim ki görür cānı virür pādīşehüm şehen-şehüm hūnī gözün ƣan dökıyor ğamzelerün cān sökiyor ‘aşkuñ cünün itdi beni zār zebün itdi beni hāl-i dili nice itdüm bī-bedeli nic’ideyüm sevsem olmaz güzelüm ğamzesi ğammāz güzelüm gözleri şehbāz güzelüm işvesi şehnāz güzelüm hūsn ile mümtāz güzelüm hūbsın maħbūbsın merğūbsın maħcūbsın ‘āşıƣınam şādıƣınam mā’ilüñem tālībūñüm diñle beni yoħsa seni yandırurum söndürürüm āhum-ilen vāhum-ilen ben seni zār iderüm zār ile bī-zār iderüm belki de ğam h’ār iderüm ey şūh-ı sitemkār

Beyt-i Şānī ‘Aşƣ nedür şīve nedür sizde yā bu ‘işve nedür nāz nedür niyāz nedür [85ba] Ol ƣadd-i mümtāz nedür nedür ol nāzende gülüşler nedür ol tarz-ı revişler düşler ƣadd-i mevzūnum dürr-i meknūnum mülk-i dil hānı cānımuñ cānı sihr ile sāhir mikr ile māhir kākül-i ağı zülfi duzağı şayd-ı cān eyler dil nişān eyler bī-īmān eyler sīne ƣān eyler kim görür anı āfet-i cānı cāna bedeldür ƣana bedeldür nūr celālī hūsn-i cemāl hūrşīd-i enver māh-ı münevver hāl-i mükedder kākül-i ‘anber rüyı güzeldür hūyı güzeldür būyı güzeldür şuyı güzeldür cismi nāzīkdür hūlƣı laţīfdür kendi hoş bilür kā’il mi olur derdümden sevdüm ‘aşƣumdan sevdüm cānumdan sevdüm ben ‘āşıƣ oldum mum-ı ışık oldum itdügüm buldüm şekli ğazanfer bir hevānı dilber (...) āsā yer ƣadd-i belā ƣahrı mātemdür ol sipehsalār **Beyt-i Şālīş** Gezerken tağda ola dem bağda besbelli bu nedür tut beri döndür [86a] Bilse gelürdi hāli bilürdi ya itse çok mı n’eylerüm vaħşī yaƣlaşmaz yaħşī bir būse baħşı belki uğurdur ol melek-sīmā seyr ü temāşā serv ü dilārā ol meh-i ğarrā ƣaşlar tuğrā aldı ol hūnī ‘aƣl-ı Mecnūn’ı dil-i meftūnı uçurdi tenden cānı bedenden vaşlı hayālī ğeçdüm ölmeden tutdı elimden bilürdi hāli gördüm bīmārı itdi tımārı cānuma minnet bulayum şıhhat olmuşum ‘āşıƣ bilmişüm hāzıƣ yār-ı muvāfiƣ şadık ol şadık sende (...) sevindür cānı cān ider ƣurbān sizi gören cān gel mürüvvet eyle bir kere söyle hışmla baƣma hātırım yıƣma ey gül-i ruhsār **Beyt-i Rābī** nice olur hālüm benüm aħvālüm tāze nihālüm zūlm itme zālīm gitdi mecālüm olursın düşman şoñra pişmān şaƣınuñ şaƣın yaƣlaşmañ yaƣın baña

dönersen oda yanarsın [87b] Giryān olursın şoñra duyarsın cāna kıyarsın evvel sevişde
bilmedüm ben de diñlendüm şandum āteşe yandum ammā uyandum cevāba kıandum
didi işitdüm i‘tikād itdüm ben ne bilürdüm ‘āşık mı olurum ışık mı olurum gör baña
n’itdi işimüz bitdi derdleri çoқdur rahmı hiç yoқdur gel gör ki Coşқun düşkündür
düşkün şoñı hayrdur özge seyrdür ağıladub anı itdi dil-āzār temmet.

Gökden inen sırr-ı hüdā beng ider

Köle idüb İşāķ kulum seng ider

Şıçra geyik gibi (...) (...)

Dimiyeler tā bunuñ (...) ider

IV.BÖLÜM

4.SEÇİLEN GAZELLERİN ŞERHİ

4.1.Ahmedî

[29b]

mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ülün

- 1 Şehâ maşşûdumuz senden vefâdur
Geçer kıalmaz bu dünyâ bî-vefâdur
- 2 Selâîñler zebûndur 'aşk elinden
Müdebbirler bu yolda mübtelâdur
- 3 Degil bizden seni sevmek habîbüm
Yeñilmez sevdigüm gönül belâdur
- 4 Nedendür bu belâ vü kıahr u miñnet
Bugün baña ise yârın sañadur
- 5 Ne ma'nâdur kıamuya luţf idesin
Ne cevruñ var ise heb Aħmed'edür

Gazelin Şerhi

1 Şehā maḳşūdumuz senden vefādur

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Geçer ḳalmaz bu dünyā bī-vefādur

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: **bī-vefâ:** (Far. olumsuzluk bildiren **bī** + Ar. **vefâ**) Vefasız, sözünde durmayan, döneḳ, sadakatsiz. **dünyâ:** [Ar.] En yakın, en aṣağı, içinde yaşadığımız alem. **maksūd:** [Ar.] Kastedilen, amaçlanan, istenen. **ṣehâ:** [Far. ünl.] Ey ṣah, ey padişah, ey sevgili. **vefâ:** [Ar.] Sözünde durma, sözünü yerine getirme, dostluğu devam ettirme, samimi olma, sadakat.

Kurallı Cümle: Şehâ! Bu dünyā bī-vefādur, geçer ḳalmaz. Senden maksūdumuz vefādur.

Diliçi Çevirisi: Ey (gönlümün) padişahı (olan sevgili)! Gelip geçici olan bu dünyadan sözünde durması beklenmez. Senden sözünde durmanı isteriz.

“Divan edebiyatında dünyanın içinde yaşayanlara istediklerini vermemesinden, gelip geçici olmasından sıkça bahsedilir.”⁶⁰⁰ “Efsaneye göre dünya bir öküzün boynuzunda, öküz bir balığın sırtında, balık da çalkantılı bir su içinde bulunmaktadır. Bu bakımdan dünyanın değişip durması ve kararsızlığı insanlara kötü günler gösterir. Her insana eziyet etmektedir.”⁶⁰¹ Dünyanın âşığa yaptığı eziyet onu sevgiliye kavuşturacak zamanı getirmemesindedir. Âşık, sevgiliden ayrı kalmanın verdiği sıkıntıya sevgiliye bir gün kavuşacağını düşünerek katlanır. Ancak kavuşacağı gün bir türlü gelmez. Âşık için bu durumun sebebi dünyadır. Âşık ha bugün ha yarın diye bekler. Döneḳ dünyā sözünde durup kavuşma gününü bir türlü getirmemiştir. Bu durumda âşığın yapacağı tek şey sevgiliye yalvarmaktır. Dünya sana kavuşacağım günü getirmedi. Sen sözünde dur, diyerek sevgiliye yalvarır.

⁶⁰⁰ Muhsin Macit, “Dünya” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 251.

⁶⁰¹ İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, 13. Basım, İstanbul: Kapı Yayınları, 2004, 16.

Dünya, insanın yaratıcısından ayrı kaldığı bir mekandır. Gönlünde Allah aşkı olan kişi sevgiliye kavuşacağı günün gelmesini, bekler. Ancak bu kavuşmanın gerçekleşmesi için zaman ve sabır gerekir. Zaman göreceli bir kavram olduğundan, bir şeylerin bir an önce olmasını beklediğimizde çok yavaş, geçmesini istemediğimiz anlarda da çok hızlı geçmektedir. Âşık, sevgiliye bir an önce kavuşmak istediği için zaman geçmemektedir. Âşık bu sebepten dolayı dünyanın sözünde durmadığından bahseder.

Şair, “ey” ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida, sevgiliyi ifade etmek için “şeh” kelimesini kullanarak açık istiare yapmıştır. Sözünde durmak veya durmamak insana ait bir özelliktir. Şair insana ait bir özelliği dünyaya yükleyerek teşhis yapmıştır.

2 Selâtinler zebündür ‘aşk elinden

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Müdebbirler bu yolda mübtelâdur

. _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: mübtelâ: [Ar.] Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün, tutkun.

müdebbir: [Ar.] Gerekli önlemleri önceden alan, tedbirli. **selâtin:** [Ar.] Sultanlar.

zebün: [Ar.] Zayıf, kuvvetsiz, dermansız.

Kurallı Cümle: Selâtinler, aşk elünden zebündür. Müdebbirler bu yolda mübtelâdur.

Diliçi Çevirisi: Güç kuvvet sahibi olan insanlar âşık olduğu anda tüm gücünü kaybeder. Tedbirli davranan insanlar da akıllarını kaybeder.

Gönlüne aşk ateşi düşen insan ne kadar tedbirli davranırsa davranırsın, ne kadar güçlü kudretli olursa olsun gücünü de aklını da yitirir. Sevgili uğruna elinde ne varsa harcar. Aklını gücünü hatta canını bu yolda tüketir. Divan edebiyatında “sevgili, gönül ülkesinin sultanıdır.”⁶⁰² Beyitte sultan kelimesi sevgiliyi değil güç ve kuvvet sahibi insanları ifade etmek için kullanılmıştır. Sevgili o kadar güzeldir ki onun güzelliği karşısında padişahlar güçsüz, her şeyi ince düşünüp aklıyla hareket edenler de akılsız hale gelir. Gönüllerine aşk ateşi düşünce ellerinde ne varsa sevgili uğruna harcarlar.

⁶⁰² Saadet Karaköse, “Sevgili” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt V, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 284.

Beyitte uğruna padişahların bile güçsüz kaldığı, akıllı insanların aklını kaybettiği sevgili Allah'tır. İster padişah ister köle olsun herkes Allah katında eşittir. Bu yolda statünün hiçbir önemi yoktur. Gönlüne Allah aşkı yerleşen insan için dünyaya ait hiçbir şeyin önemi yoktur. Dolayısıyla dünyalık işleri planlayıp ince düşünmeye de gerek yoktur. Onlar için önemli olan ellerindeki güç ve akıl değil Allah'ın rızasını kazanmak, Allah aşkıyla elindeki tüm varlığını harcamak önemlidir.

Şair, selâtîn kelimesini insanın güç ve kudretini ifade etmek için kullanmıştır. Bu anlamda ele alındığında selâtîn ve zebûn kelimeleri anlamca birbirinin karşıtıdır. Müdebbir akıllı insanı, mübtelâ aklını yitirecek kadar âşık olmuş insanı ifade eder. Bu açıdan ele alındığında müdebbir-mübtelâ kelimeleri anlamca birbirinin zıttıdır. Şair, anlamca birbirine zıt olan selâtîn (güçlü)- zebûn (zayıf), müdebbir (akıllı)- mübtelâ (deli) kelimeleri ile tezat yapmıştır.

3 Degil bizden seni sevmek habîbüm

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Yeñilmez sevdigüm gönül belâdur

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün

Kelimeler: belâ: [Ar.] 1. İmtihan, keder, sıkıntı. Başa dert olan, insanı çok üzen kimse veya şey. 2. Evet, peki, hay hay. **gönül:** [T.] İman, sevgi ve nefretin iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı kabul edilen kalbin mânevî yönü. Allah'ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı. **habîb:** [Ar.] Sevgili, dost, sevilen kimse. Hz. Muhammed. **yenmek:** [T.] Karşısındakine üstün gelmek, onu mağlup etmek, hükmü altına almak.

Kurallı Cümle: Habîbüm, seni sevmek bizden degil(dür). Sevdüğüm gönül belâdur, yenilmez.

Diliçi Çevirisi: 1. Sevgilim, seni sevmek benim elimde değil, başa bela olan gönül söz dinlemez.

2. Sevgilim, seni sevmek benim elimde değil. (Kâlû Belâ'da) sana söz verdim. Bu sözümden dönemem.

Divan edebiyatında gönül, âşığın aşk ve istek konusunda önüne geçemediği iç kuvvetidir.⁶⁰³ Âşık sevgiliye olan aşkının kendi iradesi dışında olduğunu, gönlüne söz dinlemediğini ifade eder. Âşık olmak çok güzel veya yakışıklıymış ben bunu seveyim diye insanın kendi isteğiyle gerçekleştireceği bir iş değildir. İnsanın elinde olmadan gönlünün vereceği bir karardır. İnsan iradesiyle bu isteğin önüne geçemez. Beyitte sevgiliyi ifade etmek için habîb kelimesinin kullanılması burada bahsedilen sevgilinin Allah ve Hz. Muhammed olduğunu anlatmak içindir. Belâ kelimesi evet anlamıyla ele alındığında âşık, Allah'a duyduğu sevginin Kâlû Belâ'da evet dediği günden beri gönlünde yer aldığını ifade eder.

Şair, belâ kelimesini hem başa dert olan şey hem de evet anlamına gelecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır.

4 Nedendür bu belâ vü kahr u miñnet

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Bugün baña ise yârın sañadur

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ülün

Kelimeler: **belâ:** [Ar.] İmtihan, keder, sıkıntı. Başa dert olan, insanı çok üzen kimse veya şey. **kahr:** [Ar.] Zorlama, zorla bir iş yaptırma, cebir. Gâlip gelip ezme, perişan etme, helak etme. **miñnet:** [Ar.] Acı, sıkıntı, hüznün, gam, tasa, kaygı, keder, ızdırıp.

Kurallı Cümle: Bu belâ vü kahr u miñnet nedendür? Bugün bana ise yarın sanadur.

Diliçi Çevirisi: Bana neden eziyet ediyorsun? Bu düzen böyle devam etmez. Bana yaptıklarının aynısını bir gün sen de yaşarsın.

“Divan edebiyatında âşığa eziyet eden sadece sevgili değildir. Rakipler, felek ve zaman da âşığa eziyet eder.”⁶⁰⁴ Beyitte âşığa eziyet eden, onun çektiği eziyetlerin aynısını bir gün yaşayacak olan rakiplerdir. “Rakibin görevi âşık ile sevgili arasına

⁶⁰³ Ahmet Arı, “Gönül” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 84.

⁶⁰⁴ Filiz Hançerlioğlu Kılıç, “Cefâ” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt I, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001, 525.

engel teşkil etmektir. Âşığın derdini anlamadığı için ona eziyet eder.”⁶⁰⁵ Rakiplerin neden eziyet ettiklerini bilen âşık, aynı durumu siz de yaşayacaksınız diyerek eziyetlere son vermelerini bekler. Âşığı sevgiliye ulaştırmayıp eziyet eden şey insanın nefsidir. Nefis dünyalık her şeyi ister. Âşığı sevgiliden yani Allah’tan uzaklaştıran şey de nefsinin dünyalık istekleridir. Bugün bana ise yarın sanadır cümlesine mezarlıklarda rastlarız. Şair nefsinin geçici dünya lezzetlerinden vazgeçmesini, bir gün ölümle sevgiliye kavuşacağını, bunun için de dünyadayken hazırlık yapması gerektiğini anlatır.

Şair, anlamca birbirleriyle ilgili “bela, mihnet ve kahr” kelimeleriyle tenasüp, sevgilinin yaptığı eziyetlerin sebebini sorarak istifham yapmıştır.

5 Ne ma‘nâdur kamuya luţf idesin

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ne cevruñ var ise heb Ahmed’edür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: **cevr:** [Ar.] Eziyet, haksızlık, zulüm, eza, cefa, sitem. **kamu:** [ET.] Hep, bütün, herkes. **luţf:** [Ar.] İyilik, yumuşak davranış, hoşluk, güzellik, yardım, kerem, ihsan. **mânâ:** [Ar.] Kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifade ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam.

Kurallı Cümle: Kamuya lutf idesün ne cevrün var ise heb Ahmed’edür ne ma‘nâdur?

Diliçi Çevirisi: Herkese iyi davranırken, tüm eziyetleri Ahmed’e yapıyorsun. Bu davranışının sebebi nedir?

“Divan edebiyatının en belirgin özelliklerinden birisi sevgilinin âşığa bitmez tükenmez eziyetlerde bulunmasıdır. Bu durum âşığın kaderi olduğu kadar sevgilinin onu hatırlamasıdır.”⁶⁰⁶ Sevgili herkese iyi davranırken âşığa haksızlık ve eziyet etmektedir. Âşığın istediği sevgilinin onunla ilgilenmesidir. Sevgiliden gelen ilgi onun âşığa

⁶⁰⁵ Ayşe Yıldız, “Rakib” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt, V, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 122.

⁶⁰⁶ Pala, 90.

çektirdiği sıkıntılarla doğru orantılıdır. Sevgili âşıkla ne kadar çok ilgilenirse o kadar eziyet eder, âşık da bu eziyetlere ne kadar tahammül gösterirse âşıklar içinde derecesi o kadar artar. Âşık bunun farkındadır. Sevgili seninle ilgilendiğim için sıkıntı çektiriyorum desin diye sorar. Lütuf Allah'ın kuluna yaptığı iyi muameledir. Bu açıdan bakıldığında herkese iyilik yapıp âşığa eziyet eden sevgili Allah'tır. Allah kulun yakarıklarını duymak, kendine daha çok yaklaştırmak için çeşitli müsibetlerle imtihan eder. Çünkü insan sıkıntılı olduğu anlarda yaratıcısını daha çok anar. Ona daha çok yaklaşır. Bundan dolayı da Allah tarafından çeşitli sıkıntılarla imtihan edilir.

Haksızlık ve eziyetlerin sebebi nedir diye soran şair istifham yapmıştır. Şair, anlamca birbirinin zıttı olan lütuf ve cevir kelimelerini kullanarak tezat yapmıştır. Ne soru zamirini iki mısra da tekrarlayarak tekrar yapmıştır.

4.2. Ârifî

[41a]

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- 1 Ah kim bir dilber-i zibâya düşdi gönlümüz
Yine bir şüh-ı cihân-ârâya düşdi gönlümüz
- 2 Yollarında sâyeveş pây-mâl olursam gam degil
Bir kıyâmet kâmet-i bâlâya düşdi gönlümüz
- 3 Gâh ser-gerdân u gâh hayrân olub Mecnûn gibi
Bir gözi âhû için sahrâya düşdi gönlümüz
- 4 Hübâbîdür felek deryâ-yı a'zam kaşresi
'Aşk dirler bir 'aceb deryâya düşdi gönlümüz
- 5 Şubh olunca jâleveş her gice ağlarsam n'ola

‘Ārifî bir gonca-i ra‘nāya düşdi gönlümüz

Gazelin Şerhi

1 Ah kim bir dilber-i zibāya düşdi gönlümüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Yine bir şûh-ı cihān-ārāya düşdi gönlümüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **cihān:** [Far.] Yaratılmış olan şeylerin bütünü, evren, kâinat, dünya, yeryüzü. **cihān-ārā:** [Far.] Cihanı süsleyen. **dilber:** [Far.] Gönüller alan, mahbube, maşuka. **şûh:** [Far.] Neşeli, şen ve oynak. **zibā:** [Far.] Süslü, işlemeli, ziynetli.

Kurallı Cümle: Gönlümüz bir dilber-i zibāya, âh kim yine bir şûh-ı cihān-ārāya düşdi.

Diliçi Çevirisi: Gönlümüz yine cihanı süsleyecek kadar güzel bir sevgiliye düştü.

Âşık, güzelliği ile kâinatı süsleyen, bu güzelliği ve neşesiyle âşıkların gönlünü çalan bir sevgiliye gönül vermiştir. Âşık eşsiz güzellikteki sevgiliye gönül verdiğinde ona kavuşmak uğruna ne acılar çekeceğini bildiği için âh çekmektedir. Beyitte bahsedilen sevgili cihanı süsleyecek güzelliktedir. Şair bu tasvirle sevgilinin bütün güzellik unsurlarını anlatmak istemiştir. “Sevgili servi boylu, gül yanaklı, sümbül saçlı, menekşe benli, çemen hatlıdır. Sevgilinin güzellik unsurları ile ilgi benzetmeler tabiattan alınmış olup Allah’ın eserlerine yansıttığı güzelliktir.”⁶⁰⁷ Şairin bahsettiği cihanı eşsiz güzellikte süsleyen sevgili Allah’tır. Şair, nereye baksa dünyayı en güzel şekilde süsleyen Allah’ın yansımasını görüp ona yine hayran olur. Yaratılmışlar bu kadar güzelse yaratan Allah’ın güzelliği tahmin dahi edilemez. Ondan başka âşık olmaya değer hiçbir şey de yoktur.

Şair, şûh ve dilber kelimeleri ile sevgiliyi ifade edilerek açık istiare yapmıştır. Şair, anlamca birbirleriyle ilgili zibâ, ârâ, şûh ve dilber kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır. “düşdi” ve “gönlümüz” kelimelerini her iki mısradaki da tekrar ederek tekrar

⁶⁰⁷ Saadet Karaköse, “Sevgili” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt V, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 286.

yapmıştır. Şair, âşık olma eylemini gönlü düşmek deyimi ile ifade ederek irsâl-i mesel yapmıştır.

2 Yollarunda sâye-veş pây-mâl olursam gam degül

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bir kıyâmet kâmet-i bâlâya düşdi gönlümüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **bâlâ:** [Far.] Yüksek, yukarı, yüce. **sâye-veş:** [Far.] Gölge gibi. **pây-mâl:** [Far.] Ayak altında kalmış, telef olmuş, sürünmüş. **kâmet:** [Ar.] Boy, endam. **kıyâmet:** [Ar.] Büyük felaket, müsibet, afet.

Kurallı Cümle: Yollarında saye-veş pây-mâl olursam gam değil. Gönlümüz bir kıyamet kâmet-i bâlâya düşdi.

Diliçi Çevirisi: Uzun boylu bir güzele âşık oldum. Yolunda gölge gibi sürünsem de üzülmem.

“Sevgilinin boyu düz ve uzundur. Sevgili uzun boyuyla yürüyünce fitne koparır, kıyâmet olur, belâ ve kargaşa başlar. Âşığın boyu ise aşk derdiyle iki büklüm olmuştur.”⁶⁰⁸ Âşık, uzun boylu sevgiliye gönül verdiği başına gelecekleri bilir. Aşk derdiyle iki büklüm olan boyu gölge gibi yerde sürünse de kederlenmez. Gölgenin sahibini terk etmediği gibi âşık da gölge gibi sürünür ama sevgilisinin yanından ayrılmaz. Onu asıl kederlendiren sevgiliden ayrı düşmektir. Şairin bahsettiği sevgili Allah'tır. Kul ancak Allah'ın huzurunda eğilir. Âşık, Allah'ın huzurundan ayrı kalmaktansa gölge gibi sürünmeyi tercih eder.

Şair, sevgili uğruna ayaklar altında gezen âşığı yerlerde sürünen gölgeye benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır. Sevgilinin uzun boyunu ifade etmek için bâlâ, âşığın iki büklüm kalmış kısa boyunu sâye kelimeleri ile ifade etmiştir. Beyitteki bağlamı ile ele alındığında şair, bâlâ-sâye (uzun-kısa) kelimeleri ile tezat yapmıştır. Şair, âşık olma eylemini gönlü düşmek deyimi ile ifade ederek irsâl-i mesel yapmıştır.

⁶⁰⁸ Pala, 75.

3 Gah ser-gerdān u gah hayrān olub Mecnūn gibi

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bir gözi āhu için sahrāya düşdi gönlümüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **āhu:** [Far.] Ceylan, karaca, maral. **gah:** [Far.] Zaman, vakit. Bazen. **hayrān:** [Ar.] Şaşakalmış, şaşkın, hayretde kalan. **Mecnūn:** [Ar.] 1. Deli. 2. Leyla ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı. **sahrā:** [Ar.] Ova, kır, çöl. **ser-gerdān:** [Far.] Başı dönen, ahmak, sersem, budala.

Kurallı Cümle: Gönlümüz bir gözi āhū için gah ser-gerdān ü gah hayrān olub Mecnūn gibi sahraya düşdi.

Diliçi Çevirisi: Gönlümüz ahu gözlü bir (sevgili) için bazen sersem bazen şaşkın (bir halde) Mecnun gibi çöle düştü.

“Āhu, güzel gözlü, güzel koklu ve ürkek olduğu, zor avlandığı için sevgiliye benzetilmiştir. Sevgilinin gözleri için kullanılmıştır.”⁶⁰⁹ Sevgilinin güzel gözlerini bir defa olsun görmek ister. Sevgilinin āhu gözlerini gördüğünde ise bu güzellik karşısında hayrete düşüp aklı başından gider. Sevgilinin gözleri uğruna aklını yitiren âşık Mecnun gibi çöllere düşer. Tasavvufî açıdan ele alındığında âşık için sevgilinin güzel gözünü görmek, Allah'ın kuluna lütufla, merhametle bakmasını istemektir. Gönlüne Allah aşkı düşen âşık Allah'ın kendisine iyilikle bakmasını ister. Bu iyi bakışa layık olmak için gönülde dünya sevgisi barındırmamak gerekir. Gönlünden dünya sevgisini çıkaran insan dünya ve dünya ile ilgili hiçbir şeyle ilgilenmez.

Şair, insana ait bir fiil olan çöllere düşme eylemini somut olmayan gönüle yüklenerek teşhis yapılmıştır. Sevgilinin gözünü, güzel olması dolayısıyla ceylanın gözüne benzeterek teşbih-i beliğ yapılmıştır. Mecnun, āhu ve sahra kelimeleri ile Mecnun'un sevgili uğruna aklını kaybedip çöllere düşmesine telmih yapmıştır.

4 Hübābīdür felek deryā-yı a'zam kaṭresi

⁶⁰⁹ Ahmet Arı, “Āhu” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt I, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001, 78.

.. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ _ . _

‘Aşk dirler bir ‘aceb deryāya düşdi gönümüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: ‘**aceb:** [Ar.] Çok garip ve tuhaf olan. **a‘zam:** [Ar.] En büyük, daha büyük. **deryā:** [Far.] Deniz, bahr. **felek:** [Ar.] Gök, gökyüzü, sema. Dünya, alen, kainat. **hubāb:** [Ar.] Su kabarcığı. **katre:** [Ar.] Damla.

Diliçi Çevirisi: Dünya okyanusta bir damla su kabarcığı (kadar)dır. Gönümüz (bir su kabarcığı kadar olan) dünyanın içinde aşk denilen tuhaf bir denize düştü.

“Eski anlayışa göre evrenin merkezi dünyadır. Dünyanın etrafını dokuz felek çevreler.”⁶¹⁰ Dokuz katman feleğin içinde bulunan dünya, bir damla suyun oluşturduğu kabarcık kadardır. Kâinata dünyanın kapladığı yer bu kadar küçükken şairin gönlündeki aşk, dünyadan büyük, tuhaf bir denizdir. “Allah bilinmek ve sevilmek için bu kâinatı yaratmıştır.”⁶¹¹ Yaratılışın temelini aşk oluşturduğu için dünyadan büyük tuhaf bir deniz olarak ifade edilmektedir.

Şair, kâinatın büyüklüğünü okyanusa, okyanus kadar büyük olan kâinatın merkezinde bulunan dünyayı da okyanustaki bir damlaya benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır. Şair, anlamca birbiriyle alakalı olan derya, katre, hubāb kelimeleriyle tenasüp yapmıştır.

5 Şubh olunca jāleveş her gice ağlarsam n’ola

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

‘Ārifi bir gonca-i ra‘nāya düşdi gönümüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

⁶¹⁰ Muhsin Macit, “*Dokuz Eflāk*” meddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 223.

⁶¹¹ Ahmet Arı, “*Aşk*” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt I, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001, 241.

Kelimeler: **gonca:** [Far.] Açılmamış çiçek tomurcuk. **jale:** [Far.] Çiğ tanesi, şebnem. **jāle-veş:** [Far.] Jāle gibi, jaleyi andıran. **subh:** [Ar.] Sabah, sabahın ilk ışıkları, sabah vakti. **ra'nā:** [Ar.] Hoş, güzel, latif, çekici.

Kurallı Cümle: Ārifî, gönlümüz bir gonca-i ra'nāya düşdi. Jāleveş her gice subh olunca(ya dek) ağlasam n'ola?

Diliçi Çevirisi: Ārifî, bir gonca gül (kadar) güzel (sevgiliye) âşık oldum. Jale gibi her gece sabaha kadar ağlasam ne olur?

“Sabahleyin ve özellikle bahar mevsiminde bazı çiçekler üzerine düşen şebnem, göz üzerinde bülbülün gözyaşına benzer.”⁶¹² Bu bakımdan ele alındığında gonca sevgili, gülün yapraklarına düşen çiğ tanesi de âşığın gözyaşındır. Gül uğruna gözyaşı döken âşık da bülbüldür. Beyitte sevgiliyi ifade etmek için gonca kelimesi kullanılmıştır. “Gonca, gülün açılmamış halidir. Sevgilinin ağzını ifade etmek için kullanıldığı bilinir.”⁶¹³ Sevgilinin açılmamış gül olması âşığıyla konuşmadığını ifade eder. Sevgiliden iyi ya da kötü bir söz duymak isteyen âşık, bülbül gibi ağlayıp inler. Âşık bülbül olup ağlayınca gözünden akan yaş, gül yaprağının üstüne düşer. Böylece sevgiliye durumunu bildirmiş olur.

Şair, birbirinin karşıt anlamlısı olan “subh” ve “gice” kelimeleriyle tezat, âşığın gözyaşını çiğ tanesine benzetilerek teşbih-i belîğ, “Her gice ağlasam ne olur?” soru cümlesiyle istifham yapmıştır. Âşık olduğunu ifade etmek için gönlü düşmek deyimini kullanarak irsal-i mesel yapmıştır. Sevgili uğruna döktüğü gözyaşlarını çiğ tanesine benzeterek teşbih yapmıştır. Gonca kelimesi ile sevgiliden bahsederek açık istiare yapmıştır.

[43a]

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

1 Ğubār-ālūde-i resūl-i bahtiyāruz biz

Ġulām-ı āl ü aşhāb-ı güzīn-i aşfiyāyuz biz

⁶¹² Pala, 423.

⁶¹³ Muhsin Macit, “Gonca” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 71.

2 Tecerrüd ‘āleminde kayd-ı‘ālemden müberrâyuz

Vücüd-ı kıba(yuz) yalın ayağ başı kıbayuz biz

3 Anuñçün kılmışuz dünyāda biz dünyāya isti‘nād

Ķanā‘at gücünü bulduk bugün ehl-i ğınâyuz biz

4 Necef sulţānına cān u dil ile olmışuz bende

Şafā-yı hātır ile ‘abd u şāh-ı belâyuz biz

5 Taleb eyler şehadet ‘Ārifi sizden bu ikrāra

Şehid-i Kerbelā’nuñ āsitānında gedâyuz biz

Gazelin Şerhi

1 Ķubār-ālūde-i resūl-i bahtiyāruz biz⁶¹⁴

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / _ _

Ķulām-ı āl ü aşhāb-ı güzīn-i aşfiyāyuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kelimeler: **āl:** [Ar.] Aile, evlat, **asfiyā:** [Ar.] Samimi dostlar. Özü sözü doğru kimseler. **ashāb-ı güzīn:** [Ar.] Mümtaz ve en meşhur sahabeler. **ālūde:** [Far.] Bulaşmış, karışmış. **bahtiyār:** [Far.] Bahtı açık, talihli. Mutlu huzurlu. **gubār:** [Ar.] Toz, ince toprak. **gubār ālūde:** Toza bulaşmış. **gulām:** [Ar.] Hul, köle, esir, kölemen. **resūl:** [Ar.] Elçi, sefir. Peygamber, yalvaç, mürsel, nebi.

Kurallı Cümle: Biz gubār-ālūde-i resūl-i bahtiyāruz. Biz gulām-ı āl ü ashāb-ı güzīn-i aşfiyāyuz.

⁶¹⁴ Kelime eksikliğinden dolayı vezin bozulmaktadır.

Diliçi Çevirisi: Biz peygamberin (ayağının) tozuna bulaşmış talihli sahabeleri ve (peygamberimizin) ailesini dost bildik, (onların kapısında) köleyiz.

Peygamberimizin yüzünü bir kere bile görenlere ashab denir. Peygamberimizin enyakın dostlarına ve onun yüzünün bir kere bile görenlere ashab denir. Peygamberimiz ashâbı hakkında, “Ashabımın herbiri gökteki yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız selamete kavuşursunuz” buyurmuştur.”⁶¹⁵ Şair, peygamber efendimizin soyundan gelenleri, peygamber efendimizin sahabelerini, hatta onun ayağının tozuna bulaşmış her şeyi ve herkesi kendine dost edinmiştir. onlara olan bağlılığını ifade etmek için onların kölesiyiz demiştir.

Şair, anlamca birbirleri ile ilgili resûl, âl, ve ashâb-ı güzîn kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır. Şair, âhengi sağlamak için “biz” (ikinci çoğul şahıs) zamirini iki mısradaki da tekrar ederek tekrar yapmıştır. Şair peygamberimizin soyundan gelenlere ve sababelere olan bağlılığını ifade etmek için kendini köleye benzeterek açık istiare yapmıştır.

2 Tecerrüd ‘âleminde kayd-ı ‘âlemden müberrâyuz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Vücüd-ı kaba(yuz)⁶¹⁶ yalın ayak başı kabayuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Kelimeler: ‘âlem: [Ar.] Evren kainat. **kaba:** 1. Özenilmeden yapılmış, gerektiği gibi ince işlenmemiş. 2. Söz ve davranışları nazik olmayan. **kabâ:** [Ar.] Üste giyilen elbise, kaftan, cübbe. **kayd:** [Ar.] Bağ, zincir, kayıt. **müberrâ:** [Ar.] Uzak tutulmuş, berî olmuş, kötülüklerden arınmış, temize çıkmış. **tecerrüd:** [Ar.] Yalnız olma, Allah’a yönelme. **vücüd:** [Ar.] Var olma, bulunma. İnsan veya hayvan gövdesi, beden. **yalın:** [ET.] 1. Gösterişsiz, süsü olmayan, sade. 2. Çıplak, üryan.

⁶¹⁵ Pala, 34.

⁶¹⁶ Kelimede eksik olan bir ekten dolayı vezin bozulmaktadır. Veznin tam çıkması için bağlamdan hareketle kelimeye (+yuz) eki getirilmiştir.

Kurallı Cümle: Biz kayd-ı ‘âlemde müberrâyuz. Tecerrüd ‘âleminde vücüd-ı kaba yalın ayak başı kabayuz.

Diliçi Çevirisi: (Kendimizi) dünyadan uzak tuttuk, yalnızlık âleminde perişan bir haldeyiz.

Yalın ayak başı kabak deyimi perişan bir kılıkta dolaşan kimse için kullanılır. Dünyadan uzaklaşmış üstü başı perişan halde bir âşık tasvir edilmektedir. Âşığın tek isteği sevgiliye kavuşmaktır. Bu emeli uğruna dünyadan da kendinden de vazgeçer. Beyitte anlatılan âşığın bu hali bir hırka bir lokma diyip yollara düşen dervişi anımsatır. “Derviş, Allah yolunda alçak gönüllülüğü ve fakirliği kabul eden kimsedir. O dünyadan el çekip kendisine verilene razı olmayı öğrenmiş kişi olarak ele alınır. Fakir, kanaatkar, dünyaya önem vermez ve ızdıraba alışkindir.”⁶¹⁷ Şair, Allah yolunda ilerlemek isteyen âşığı anlatmaktadır. Kaba vücut tamlaması âşığın bu yolun başında olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Aşk yoluna yeni giren âşık ilk etapta hamdır. Bu yolda ilerleyip giriştiği işi layığıyla yerine getirmesi için dünyalık her şeyden vazgeçmesi gerekir. Âşık, dünyadan ve dünyalık her şeyden uzaklaşıp yeni girdiği bu yolda üstüne düşeni yapmaya başlamıştır.

Şair, âşığın perişan halini anlatmak için “yalın ayak başı kabak” deyimini kullanarak irsal-i mesel yapmıştır. Anlamca birbirleri ile ilgili ayak, baş vücut kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır. İlk mısradâ âlem, ikinci mısradâ kaba kelimelerini tekrar ederek tekrar yapmıştır.

3 Anuñçün kılmışuz dünyâda biz dünyâya isti‘nâd

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ḳanâ‘at gücünü bulduḡ bugün ehl-i ġinâyuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Kelimeler: **anun:** [ET.] Onun. **çün:** [Far.] 1. Çünkü, mademki. 2. Gibi. 3. Ne vakit ki. **ehl:** [Ar.] Dost, sahip, mensup. **ġmâ:** [Ar.] Tokgözlülük, yeterlilik, sahip olduğu şeyle yetinme. **güç:** [T.] 1. Kuvvet. 2. Manevi kuvvet. 3. Vücuttaki bir iş yapabilme,

⁶¹⁷ Pala, 112.

faal olabilme kuvveti, derman, takat, enerji. 4. Kendini zorlayarak, gayret ve kuvvet sarfederek, güçlkle, zorla. **isti'nād:** [Ar.] Direnme, üstleme, inat etme, ısrarcı olma. **kanaat:** [Ar.] Aç gözlü olmayıp hırs göstermemek. Kısmetinden fazlasına göz dikmemek.

Kurallı Cümle: Biz dünyāda dünyāya isti'nād kılmışuz. Biz bugün kanā'at gücünü bulduk anıncün ehl-i gınāyuz.

Diliçi Çevirisi: Biz dünyadayken dünyaya direndik. Bugün açgözlü olmayıp hırs göstermemeyi öğrendik. Bundan dolayı tokgözlüyüz.

Dünya, yaşayan insanlar için bir imtihan yeridir. Nefse hoş gelecek birçok günahlar süslenip püslenip sunulur. Bu durumda insana düşen nefsiyle baş edip günahlardan uzak durmaktır. Ancak insanın nefsinin yenmesi o kadar da kolay değildir. Çünkü nefis günah olan her şeyi istemeye meyillidir. Şair, bu dünyada nefsinin yenip dünyalık her şeye karşı tokgözlü olmayı öğrendiğini ifade eder. Bu durum dervişleri anımsatır. “Derviş, Allah yolunda alçak gönüllülüğü, kendisine verilene razı olan, fakirliği kabul eden, dünyaya önem vermeyen kimsedir.”⁶¹⁸ Beyitte anlatılan âşık, tıpkı derviş gibi nefsinin yenmiş, kendisine verilene razı olmuştur.

Şair, “dünya” kelimesini ve “biz” zamirini tekrarlayarak tekrar yapmıştır. Dünyadayken dünyaya direnmesini yani nefsinin yenmesinin nedenini kanaat gücünü bulmasına bağlayarak hüsn-i talil yapmıştır.

4 Necef sultānına cān u dil ile olmuşuz bende

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şafā-yı hātır ile abd u şāh-ı belāyuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün

Kelimeler: **abd:** [Ar.] Kul, köle, bende. **bende:** [Far.] Bağlı, tutsak, esir. **hātır:** [Ar.] İnsanın düşünme ve hıfz etme kuvveti. Fikir, zihin, akıl. Gönülde olan his. Gönül.

⁶¹⁸ Pala, 112.

Necef: [Ar.] Kûfe civarında Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu yerdir. **safâ:** [Ar.] Gönül rahatlığı, gönlün şen olması.

Kurallı Cümle: Biz Necef sultanına cān ü dil ile bende olmuşuz. Biz safâ-yı hâtır ile abd u şâh-ı belâyuz.

Diliçi Çevirisi: Necef sultanına kendi istediğimizle köle olduğumuz için gönül rahatlığıyla kul ve belaların şahıyız.

Divan şiirinde âşık sevgiliden gelecek her türlü sıkıntıya katlanır. Sevgili ne kadar çok eziyet ederse etsin âşık buna katlanarak âşıklıkta dercesini artırıp kul iken şâh olur. Sevgiliye köle olduktan sonra gelecek her türlü müsibete razıdır. Çünkü bu sıkıntılar âşığın aşk yolunda ilerlemesi sağlayıp onu sevgiliye ulaştıracaktır.

“Necef, Kûfe civarında Hz. Ali'nin türbesinin bulunduğu yerdir.”⁶¹⁹ Beyitte, şairin bahsettiği sultan Hz. Ali'dir. “Peygamberimiz, “Ben ilim şehriyim, Ali de onun kapısıdır. O halde ilim isteyen kimse kapıya gelsin.” buyurmuştur.”⁶²⁰ Şair, ilmin kapısı olan Hz. Ali'ye bağlılığını ifade etmektedir. Beyitte Hz. Ali'den sultan diye bahsetmesi ve ona bağlı olduğunu ifade etmesinden şairin Bektâşî bir şair olduğu anlaşılmaktadır.

“Necef sultanı” tamlamasıyla Hz. Ali akla gelecek şekilde kullanıp açık istiare yapmıştır. Necef şehri ile Hz. Ali'nin “hançerlenerek öldürülmesi ve Necef'e defnedilmesi”⁶²¹ne telmih yapmıştır. Şair, statü olarak birbirinin zıttı olan kul ve şah kelimeleri ile tezat yapmıştır. Can sevgili uğruna harcanacak nakittir. Gönül de sevgilinin bulunduğu yerdir. Bu bakımdan ele alındığında şair, sevgili uğruna harcanabilecek can'ı abd kelimesi ile sevgilinin bulunduğu yer olan dil'i de şâh kelimesi ile alt alta gelecek şekilde vererek leff ü neşr yapmıştır.

5 Taleb eyler şehadet 'Ārifi sizden bu ikrāra

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Şehid-i Kerbelā'nuñ āsitānında gedāyuz biz

⁶¹⁹ Pala, 354.

⁶²⁰ Pala, 18.

⁶²¹ Metin Akkuş, “Ali” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt I, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001, 119.

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _
mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

Kelimeler: **āsītān:** [Far.] Eşik, dergah, devlet kapısı, başkent. **gedā:** [Far.] Dilenci, yoksul. **ikrār:** [Ar.] Gizlemeyip açıklama, itiraf etme. Kabul etme, tasdik etme. Bildirme, söyleme. Tarikata girme, bir şeye bağlanma. **şehādet:** [Ar.] 1. Allah yolunda, milli ve manevi değerler uğrunda ölme, canını feda edip şehit olma. 2. Görülen ve bilinen bir durum veya iş hakkında şahitlik etme, tanıklık yapma. **şehit:** [Ar.] Allah yolunda ve din uğrunda savaşırken ölen kimse. **taleb:** [Ar.] İsteme, dileme, istek.

Kurallı Cümle: Biz şehid-i Kerbelâ'nun āsītānında gedâyuz. Ārifî sizden bu ikrara şehādet taleb eyler.

Diliçi Çevirisi: Biz Kerbela şehitlerinin eşigindeki dilenciyiz, Ārifî, bu sözüne tanıklık etmenizi ister.

“Eşik, bir dünyadan diğer dünyaya giriş, yabancı âlemden kendi meskenine geçit yeri vs. olduğu için müslüman ve gayri müslim tüm Türk topluluklarında kutsal sayılmıştır.”⁶²² Eşik, âşığın sevgiliye ulaşacağı son basamak olmasından dolayı da önemlidir. Sevgiliye ulaşması için gereken her şeyi yerine getiren âşık sevgiliye kavuşacağı ânı onun kapısında köle gibi beklemektedir. Beyitte şair, Kerbelâ'da şehit edilen Hz. Hüseyin'den bahsedilmektedir. Şair Kerbelâ şehitlerinin kapısında köle olduğunu söyleyerek hem Kerbelâ şehidi Hz. Hüseyin'i yüceltmiş hem de ona bağlı olduğunu dile getirmiştir. “İkrâr, Âlevilik yoluna girmenin, âlevîliğe bağlı olmanın adıdır. Âlevî inancına uygun yaşamak isteyen kişinin ikrar vermesi gerekir. verdiği bu ikrarla bundan sonraki hayatında inancının gerektirdiği gibi yaşayacağına söz verir.”⁶²³ Şair bu beyitte Âlevîlik yoluna girmek için gereken ikrârı verdiğini anlatmaktadır. İkrâr cem'inde bulunanların bu ikrâra şahitlik etmesini istemektedir.

“Kerbelâ, Peygamberimizin torunu İmam Hüseyin'in şehit edildiği yerdir. Hz. Hüseyin Halifelik makamını elde etmek için Mekke'den Irak'a yürürken Kûfe nâibinin

⁶²² Fuzuli Bayat, **Türk Mitolojik Sistemi 2 (Kutsal Dişi, Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlk Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)**, 3. Basım, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2016, 269.

⁶²³ <https://halkweb.com.tr/alevi-bektasilikte-ikrar-nedir/>

ordusuyla savaşmış, burada susuz bırakılarak şehit edilmiştir.”⁶²⁴ Şair, şehid-i Kerbelâ tamlaması ile Hz. Hüseyin’in Kerbela’da şehit edilmesine telmih yapmıştır. “Anlamca birbirleriyle alakalı “kerbela”, “şehadet”, “şehit” kelimeleri ile tenasüp yapmıştır.

4.3. Atûfî

[46a]

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

1 Kâmeti mevzûn nihâle mâ‘ilüz

Doğrusu hüsni hayâle mâ‘ilüz

2 Geh miyânın geh lebin vaşf eylerüz

İnce vü nâzûk hayâle mâ‘ilüz

3 Al meyle yâri müsahhar eylerüz

Biz ezelden böyle âle mâ‘ilüz

4 Bezmdede âb-ı harâma teşneyüz

Naızmda sihri helâle mâ‘ilüz

5 Mâzi ü müstağbeli terk eylemiş

Ey ‘Atûfî ehl-i hâle mâ‘ilüz

Gazelin Şerhi

1 Kâmeti mevzûn nihâle mâ‘ilüz

⁶²⁴ Filiz Hançerlioğlu Kılıç, “Kerbelâ” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 104.

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ṭoğrusu hüsni hayāle mā'ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **hayāl:** [Ar.] 1. Aslı olmadığı halde zihinde kurulanşey, düş. 2. Bir kişi, olay veya nesnenin zihinde canlanan, biçimlenen sureti. **hüsn:** [Ar.] Çok, (daha, en, pek) güzel. **kāmet-i mevzūn:** [Ar.] Biçimli, düzgün, uzun boy. **mā'il:** [A.r] Bir tarafa doğru eğilmiş. Eğri. İstekli, heveskar, düşkün. **nihāl:** [Far.] Taze ve yeni sürgün. Yeni çıkan fidan.

Kurallı Cümle: Kāmet-i mevzūn nihāle, toğrusu hüsni hayāle mā'ilüz.

Diliçi Çevirisi: (Sevgilinin) fidan (gibi) uzu boyunu (görmek) isteriz. (Daha) doğrusu biz bu güzel (sevgiliyi) hayal etmeye hevesliyiz.

Divan edebiyatında sevgilinin boyu, ince ve düzgün oluşu nedeniyle taze çıkmış fidana benzetilir. Âşık, sevgilinin fidan gibi düzgün ve uzun boyunu görmek istediğini ancak bu güzelliği görmek mümkün olmadığından hayal edebileceğini ifade eder. “Sevgili ile ilgili tasvirler tabiattan alınmıştır. Beyitte de sevgilinin uzun boyu taze fidana benzetilmiştir. Bu benzetmeler Allah’ın yarattığı eserine yansıttığı güzelliştir.”⁶²⁵ Şair, Allah’ın güzelliğini görmek istediğini ancak bunu dünyadaki güzelliklerden yola çıkarak hayal edebileceğini dile getirmiştir.

Şair, anlamca birbirleriyle ilgili olan kâmet, mevzūn ve nihāl kelimeleri ile tenasüp yapmıştır. Sevgilinin uzun boyunu taze fidana benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır. mailüz kelimesini iki mısradan da tekrar ederek tekrar yapmıştır.

2 Geh miyānın geh lebin vaşf eylerüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

İnce vü nāzūk hayāle mā'ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

⁶²⁵ Saadet Karaköse, “Sevgili” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt V, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 286.

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **geh:** [Far.] Ara sıra, bazen, kimi zaman, bazı. **hayal:** [Ar.] Asıl olmayan ve akıldan geçen fikir. İnsanın kafasında tasarladığı şey. **leb:** [Far.] Dudak, kenar, kıyı. **miyān:** [Far.] Vücudun ortası bel. **nāzik:** [Far.] Nezaketli, zarif, ince, kibar. **vasf:** [Ar.] Nitelik, özellik. Bir kimsenin veya şeyin durumunu anlatarak tarif etmek. Övgü. **mā'il:** [A.] Bir tarafa doğru eğilmiş. Eğri. İstekli, heveskar, düşkün.

Diliçi Çevirisi: Bazen ince belini bazen de ince dudakını tarif etmek isteriz. Bunları ancak hayal ederiz.

“Divan edebiyatında bel, daima kıl kadar ince ve dardır. Bu özellikleri ağız ile ortak olduğundan çok zaman birlikte kullanılırlar. Bel incelik bakımından dudak ise görünmeyecek kadar küçük ve dar olması bakımından hayal olarak ifade edilir.”⁶²⁶ Aşık sevgilinin güzellik unsurlarından biri olan dudak ve belini tarif ettiğini söyler. Ancak sevgilinin beli gözle görülemeyecek kadar ince olduğu için hayal gibidir. Âşık bu durumda sevgilinin belini tarif etmeyi ancak hayal edebilir.

Şairin bahsettiği sevgili Allah'tır. Allah'ın güzelliği ancak dünyadaki yansımalarına göre tarif edilebilir. Bu tasvir de çok yüzeysel kalır. Dünyadaki güzellikler Allah'ın güzelliğinin yüzde biridir. Allah'ın güzelliği hayal dahi edilemez. Şair, Allah'ın güzelliğini hayal dahi edemeyeceğinin farkındadır.

Şair, hayal kelimesini hem sevgilinin belinin inceliği, hem de düş anlamında kullanarak tevriye yapmıştır. Şair, miyan-ince, leb-nazük kelimelerini alt alta simetrik bir şekilde kullanarak leff ü neşr yapmıştır.

3 Al meyle yāri müsahhar eylerüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Biz ezelden böyle āle mā'ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

⁶²⁶ Pala, 64.

Kelimeler: **al:** [T.] Koyu pembe, dorunun açık rengi, parlak kırmızı. **āl:** [T.] Hile, tuzak. **ezel:** [Ar.] Başlangıcı olmayan zaman. Çok eski, uzun geçmişi olan. **mā'il:** [Ar. meyl] Bir tarafa doğru eğilmiş. Eğri. İstekli, heveskar, düşkün. **mey:** [Far.] İçki, şarap. **müсахhar:** [Ar.] 1. Büyülenmiş, büyü, büyü ile aldatılmış. 2. Ele geçirilmiş, zaptedilmiş. 3. Boyun eğdirilmiş, emir ve itaat altına alınmış.

Kurallı Cümle: Yâri al meyle müсахhar eylerüz. Biz böyle âle ezelden mā'ilüz.

Diliçi Çevirisi: Sevgiliyi kırmızı renkli şarabın (verdiği sarhoşlukla) elde edebiliriz. Biz böyle hileler (yapmaya) çok önceden (beri) hevesliyiz.

“Divan edebiyatında en çok kullanılan içecek maddesi şaraptır. Lezzeti ve sarhoş edici özelliği ile de teşbihlere konu olur. Divan edebiyatında olduğu kadar tasavvuf edebiyatında da kullanılır. Aşkî Allah'a ulaşma yolu kabul eden tasavvuf ehli, badeyi de ruh coşkunuğu için bir araç olarak görür.”⁶²⁷ Divan edebiyatında sevgili, âşığa sürekli eziyet eder. Âşık sevgiliye kavuşabilmek için ondan gelen her türlü sıkıntıya katlanır. Tüm sıkıntılara katlanmış ama sevgiliyi hâlâ elde edememiş olan âşık, sevgiliyi ancak şarabın verdiği sarhoşlukla elde edebilir. Ancak bu elde ediş şarabın verdiği sarhoşlukla âşığın kurduğu hayalden ibarettir.

Şair, al kelimesine iki mısra da yer vermiştir. Birinci mısra da kırmızı renk olan al', ikinci mısra da “hile”, “tuzak” anlamındadır. Şair, yazılışları aynı anlamları farklı olan “al” kelimesi ile cinas yapmıştır. İkinci mısra da “Biz ezelden böyle hilelere hevesliyiz.” diyerek yaptığı cinas sanatını açıkça ifade etmiştir.

4 Bezmde āb-ı ḥarāma teşneyüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Nazmda sih-r-i helāle mā'ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **āb:** [Far.] Su. **bezm:** [Far.] İçki meclisi, dostlar toplantısı, meclis. **haram:** [Ar.] Dinin kesin bir delille yasakladığı, işlenmesi azabı, inkar edilmesi küfrü gerektiren (şey, hareket veya davranış). **helāl:** [Ar.] Dinin yasakladığı (şey, hareket ve

⁶²⁷ Pala, 52.

davranış). **mā'il:** [Ar.] Bir tarafa doğru eğilmiş. Eğri. İstekli, heveskar, düşkün. **nazm:** [Far.] Kafiye, vezinli söz, şiir. **sihr:** [Ar.] Büyücülük, göz bağıcılık, büyü kuvveti taşıma, fattanlık. **teşne:** [F.] Susamış, suya kanmamış. Arzulu, istekli heveskâr.

Kurallı Cümle: Āb-ı harama bezmde teşneyüz. Sihr-i helâle nazmda mâilüz.

Diliçi Çevirisi: İçki meclisinde şaraba susamışız, şiir meclisinde sihr-i helâl (sanatına) hevesliyiz.

Âşık, içki meclisinde şarabın verdiği sarhoşluğa susamıştır. Çünkü çektiği aşk acısını tek unuttuğu hal sarhoşluk halidir. İlk mısradaki aşk acısını unutmak isteyen âşık anlatılır. İkinci mısradaki şiirde söz sanatı yapmaya hevesli olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda sihr-i helâl yaptığını dile getirmiştir.

Sihr-i helâl: “Bir beyitte hem önceki hem sonraki kelimelerle anlamca ilgili olan bir söz bulundurmaktır.”⁶²⁸ Şair bezm kelimesini âb-ı haram ile içki meclisi, nazm kelimesi ile de şiir meclisini ifade ederek sihr-i helâl yapmıştır.

Şair, içkiyi haram olarak nitelendirirken sihri, helal olarak nitelendirir. Haram kelimesini sihr ve âb-ı haram (şarap) ile anlamca ilgili bir şekilde kullanarak tenasüp yapmıştır. Anlamca birbirinin zıttı olan haram-helal kelimeleri ile tezat yapmıştır.

5 Mâzi ü müstakbeli terk eylemiş

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ey ‘Atûfi ehl-i hâle mâ’ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

Kelimeler: **ehl-i hâl:** [Far.] Halden anlayıp, duruma göre idare eden kimse. **mā'il:** [Ar. meyl] Bir tarafa doğru eğilmiş. Eğri. İstekli, heveskar, düşkün. **mâzi:** [Ar.] Geçmiş zaman. **müstakbel:** [Ar.] Atı gelecek, ileride olacak.

Kurallı Cümle: Ey ‘Atûfi! Mâzi ü müstakbeli terk eylemiş, ehl-i hâle mâ’ilüz.

⁶²⁸ Pala, 405.

Diliçi Çevirisi: Ey ‘Atûfi! Geçmiş ve geleceği terk etmiş, halden anlayan kimselerle (dost olmaya) hevesliyiz.

Şairin bahsettiği geçmiş ve geleceği terk etmiş, halden anlayan dostlar, Fenâ-fi’llah’a erip Allah ile bir olmak isteyen kimselerdir. Fenâ-fi’llah’a erme yolunda masivadan geçmek gerekir. “Mâsivâ, Allah’tan gayrı olan şeyler anlamında kullanılır. Mâsivâdan geçmek kendini Allah’a vermektir. Sufilere göre gönülde, Tanrı’dan başka bir şey bulunmaz. Gönülünde başka bir sevgi olan kişi masivadan kurtulmuş sayılmaz..”⁶²⁹ Şair, gönülünde sadece Allah sevgisi barındırmak ister. Bunun için de gönülünde dünyaya sevgi bulundurmaz. Dünyayla ilgili hiçbir şeye ilgi göstermeme hâli onu anlamayanlar tarafından yadırganır, deli gibi görünür. Bu durumun yadırganmaması için onun gibi bu yolda yürüyen, hâlerinden anlayan kimselerle dost olmak ister. İnsan bulunduğu ortama ister istemez adapte olur aynı şekilde kimle arkadaş olursa ya onu kendine benzetir ya da kendisi ona benzer şair bundan dolayı da dünyalık her şeyden vazgeçmiş kimselerle dost olmak ister.

Şair, “Ey Atûfi” seslenişiyle nida yapmıştır. Mâzi ve müstakbel kelimeleri anlamca birbirinin zıttıdır. Şair anlamca zıt olan kelimeleri kullanarak tezat yapmıştır.

4.4.Avnî

[39a]

mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün / mefâ‘îlün

1 Te’ehhül kaçdın itdüm dirîgâ telh-kâm oldum

Țaķıldı boynuma Țoz Țorbası rüsvâ-yı ‘âm oldum

2 Te’ehhül nişf u dîn olduğına kıldum heves ammâ

Zebün oldum zen-i dehre dağı Şimdi tamâm oldum

3 Tecerrüd ‘âleminde başuma âzâd iken Şimdi

---

⁶²⁹ Pala, 298.

Hevā-yı germe uydum esİR-i bend ü bāĝ oldum

- 4 Kānı ol zevk u Şevk u Őoĥbet-i yārānı terk itdüm
Dirīĝā bir mülevveş ām bitti mühmel cüdām oldum
- 5 Cenābetden kaçub ĝamlar çekerdüm iĥtilām olsam
Cünübler zümresinde ‘Avniyā Şimdi imām oldum

Gazelin Şerhi

- 1 Te’ehhül kaÇdın itdüm dirīĝā telĥ-kām oldum

. _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _

Ŧakıldı boynuma toz torbası rüsvā-yı ‘ām oldum

. _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _ / . _ _ _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kelimeler: **ām:** [Ar.] Herkese özgü, halka ait, umumi. Sıradan, bayaĝı. Yaygın çok bilinen. **dirīĝā:** [Far.] Yazık, eyvah olsun, yazıklar olsun. **kaşd:** [Ar.] Hedef, amaç, niyet. **rüsvā:** [Ar.] Rezil, maskara, halk yanında itibarsız. **teehhül:** [Ar.] Evlenme, ev bark sahibi olma, evcilleşme, ehlileşme. **telĥ-kām:** [F.] Damaĝı acı, kederli, dertli.

Kurallı Cümle: Teehhül kaÇdın itdüm, dirīĝā boynuma tuz torbası takıldı, rüsvā-yı ām oldum.

Diliçi Çevirisi: EhlileŐmeye niyetlendim, aĝzımın tadı kaçtı. Ne yazık ki (beceremedim) boynuma tuz torbası takıldı, rezil oldum.

Şair, dini konularda bilgi sahibi olup kendini yetiştirmek istemektedir. Bunun için ilk yapacaĝı Şey nefsini öldürüp, dünyalık hırs ve istekleri terk etmektir. Dünya nimetleri ve nefse hoş gelen günahları terk etmek, nefsi öldürmek kolay bir iş deĝildir. Şair, bu yolda çok zorlandıĝını, amaçladıĝı ile elde ettiĝi sonucun bir olmadıĝını, “boynuna tuz torbası takılmak” deyimiyle ifade etmiştir. Şair, evyah ünlemi ile nidā yapmıştır. Şair,

herkese rezil olduğunu “boynuna tuz torbası takmak” deyimiyle ifade ederek irsal-i mesel yapmıştır.

2 Te’ehhül nısf u dîn olduğına kıldum heves ammā

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Zebūn oldum zen-i dehre dahı şimdi tamām oldum

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kelimeler: **dîn:** [Ar.] Allaha inanma ve ibadet etme konusunda herkesin ve her milletin tuttuğu yol. **dehr:** [Ar.] Zaman, uzun zaman, dünya, cihan. **nısf:** [Ar.] Bir bütünün yarısı. **teehhül:** [Ar.] Evlenme, ev bark sahibi olma, evcilleşme, ehlileşme. **zebūn:** [Ar.] Zayıf, kuvvetsiz, dermansız. **zen:** [Far.] Kadın, hanım.

Kurallı Cümle: Teehhül ü nısf u dîn olduğına heves kıldum şimdi tamam oldum ammā zen-i dehre dahı zebūn oldum.

Diliçi Çevirisi: Dînî konularda eksik olduğumu anlayıp (bu konuda) bilgi sahibi olmak istedim, (eksiklerimi görüp öğrenmeye başladığımda) şimdi tamam oldum (dedim) ama dünya kadınlarına (nefsimin dünyalık isteklerine) bile güçsüz düştüm.

Şair, dînî konularda eksik olduğunu anlayıp bu konuda kendini yetiştirmek ister ama nefsini yenemez. Dünya kadını tamlamasıyla insanın nefsine hoş gelen dünyalık işler ifade edilmiştir. Dünyalık her şey kadın gibi güzel ve cezbedicidir. Şair, zen-i dehr tamlaması ile dünyayı insanları güzelliğiyle tuzağına düşüren kadına benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

3 Tecerrüd ‘āleminde başuma āzād iken şimdi

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Hevā-yı germe uydum esīr-i bend ü bāğ oldum

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kelimeler: **ālem:** [Ar.] Dünya, evren, kainat. **āzād:** [Far.] Özgür, hür, serbest. **bağ:** Bağlayacak nesne, saran şey, sargı **bend:** [Far.] Bağlama, kendi hükmü altına alma. **esir:** [Ar.] Kul, köle, bende. **hevā:** [Ar.] İstek, arzu. **germ:** [Far.] Sıcak, ateşli, coşkulu. **tecerrüd:** [Ar.] Yalnız olma.

Kurallı Cümle: Tecerrüd âleminde başuma āzād iken hevā-yı germe uydum şimdi esir-i bend ü bāg oldum.

Diliçi Çevirisi: Yalnızlık âleminde özgürken (nefsimin) isteklerine aldandım şimdi eli kolu bağlı bir köle oldum.

Yalnızlık âlemi dünyadan ve nefse hoş gelen şeylerden uzaklaşıp Allah'a ve Allah'ın razı olduğu işlere yönelmektir. Nefse hoş gelen dünya nimetleri insanı eli kolu bağlı bir köle haline getirir. Bu durumda olan kişinin efendisi nefsi olur. Şair, nefsinin isteklerine yenik düştüğünü ifade etmektedir. Şair, anlamca birbirleriyle ilgili āzād, bend, bağ, esir kelimelerini kullanarak tenasüp, anlamca birbirinin karşıtı olan azad ve köle kelimeleri ile tezat yapmıştır.

4 Kānı ol zevk u şevk u şöhbet-i yārānı terk itdüm

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Dirīgā bir mülevveş ām bitti mühmel cüdām oldum

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün

Kelimeler: **ām:** [Ar.] Herkese özgü, halka ait, umumi. Sıradan, bayağı. Yaygın çok bilinen. **cüdām:** [Ar.] 1. Cüzam hastalığına yakalanmış, miskinliğe karmış. 2. Kaba ve cahil kimse. **dirīgā:** [Far.] Yazık, eyvah olsun, yazıklar olsun. **kanı:** [ET.] Hani. **mühmel:** [Ar.] Bırakılmış, terk olunmuş, metruk, bakılmamış, itina olunmamış. Anlamsız, saçma. **mülevves:** [Ar.] Kirlenmiş, telvis olunmuş, pis, murdar, bulaşık. Düzensiz, tertipsiz, karmakarışık. **şevk:** [Ar.] Coşkulu, heyecan, şiddetli arzu. Keyif, neşe, sevinç. **yārān:** [Far.] Dostlar, arkadaşlar. **zevk:** [Ar.] Tatma, tat alma, lezzet.

Kurallı Cümle: Kanı ol zevk u şevk u sohbet-i yārānı terk itdüm. Bir mülevves ām bitti, dirīgā mühmel cüdām oldum!

Diliçi Çevirisi: Hani dost sohbetinin tadını ve neşesini terk ettim (ya o zamandan beri) bayağı bir düzensizlik ortaya çıktı. Yazıklar olsun anlamsızlaştım, miskinleştim.

İnsana doğruyu ya da yanlışı seçebilmesi için irade ve akıl verilmiştir. İsin yanına giden is, misin yanına giden mis kokar atasözü bu durumu en iyi şekilde ifade eder. Şairin bahsettiği dost, Allah yolunda ilerleyen kimselerdir. Şair, Allah'a yaklaştıracak işlerle ve kişilerle meşgul olduğu zamanlarda mutlu ve huzurlu olduğundan, bu ortamdaki uzaklaştığında anlamsızlaşıp tembelleştiğinden bahseder. Nefse hoş gelen şeyler kişiyi Allah'tan uzaklaştırır. Dünyalık isteklere yaklaştırır. Allah yolunda olan kimse için dünya düzensiz ve anlamsızdır. Şair, anlamca birbirleri ile ilgili cüdâm, mülevves, mühmel kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır.

5 Cenâbetden kaçub gamlar çekerdüm ihtilâm olsam

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Cünübler zümresinde 'Avniyâ şimdi imâm oldum

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün

Kelimeler: **cenâbet:** [Ar.] Gusül gerektiren durum. Küfür yollu söylenen söz. **cünüb:** [Ar.] Boy abdesti almak gerektiren durum. **gam:** [Ar.] Keder, sıkıntı. **ihtilâm:** [Ar.] Şeytan aldatması, düşte kirlenmek. **zümre:** [Ar.] Topluluk, cemaat.

Kurallı Cümle: Avniyâ! Cenâbetden kaçub ihtilâm olsam gamlar çekerdüm. Şimdi cünübler zümresinde imâm oldum.

Diliçi Çevirisi: Ey Avnî! Düşte kirlensem kederlenirdim. Şimdi günahkarların bulunduğu cemaate imam oldum.

Şair, ufacık bir günah işlese kederlenirken, şimdi günah işleyenler topluluğunda içinde herkesten daha çok günahkar olduğunu anlatmıştır. Şair, ey ünlemi ile nida yapmıştır. Cünüb, cenabet, ihtilam kelimeleri gerçek anlamlarının dışında kullanarak mecaz-ı mürsel yapılmıştır. Şair, anlamca birbirleri ile ilgili cünüb, cenabet, ihtilam kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır.

4.5.Behiştî

[31a]

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

1 Her kaçan âteş-i ğam-sîne-i sūzana gelür

Bir uğurdan tutuşub hâne-i dil yana gelür

2 Ben nice yanmayayın kim senüñ ey şem'î münîr

Himmetüñ çeşmine 'Ankâ dahı pervâne gelür

3 Eşigüñ tākına aġyār yine secde ider

Harem-i mescide men' eyleye tersâ ne gelür

4 Ne perî neslisin ey peyker-i rûhânî kim

Her ne 'âkil ki vara kûyuña dīvâne gelür

5 Muṭribâ oġı suruñdan Behiştî ġazelin

Kim ne dirse disün ol baña ġaribâna gelür

Gazelin Şerhi

1 Her kaçan âteş-i ğam sîne-i sūzâna gelür

— . — _ / _ . — _ / _ . — _ / _ . —

Bir uğurdan tutuşub hâne-i dil yana gelür

— . — _ / _ . — _ / _ . — _ / _ . —

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **dil:** [Far.] Gönül. **gam:** [Ar.] Tasa, kaygı, keder. **hâne:** [Far.] Ev, beyt, dār mesken. **kaçan:** Her ne vakit veya zaman. **sîne:** [Far.] Göğüs, sadr. **sūzân:** [Far.] Ateş. **uğur:** Kut, saadet, bereket, hayır. Yol, amaç.

Kurallı Cümle: Āteş-i ğam sîne-i sūzana her kaçan gelür hāne-i dil bir ugrundan tutuşub yana gelür.

Diliçi Çevirisi: Gam ateşi, ateş (dolu) göğsüme ne zaman gelse gönül evi bundan dolayı tutuşup yanar.

Divan edebiyatında ateş âşığın içinde bulunduğu aşkın ızdırabıdır.⁶³⁰ Âşığın aşk ateşiyle dolu gönlüne bir de kavuşamamaktan kaynaklanan dertler eklenince gönülde kor halde bulunan aşk ateşi alev halini alır. Ancak bu durum âşık için asla şikayet konusu değildir. Aksine onun amacı sevgili uğruna yanıp tutuşmaktır. Âşığın mertebesi çektiği sıkıntılarla doğru orantılı bir şekilde artar. Ayrıca gam ateşinin diğer bir sebebi sevgilinin âşığa yaptığı eziyetlerdir. Sevgilinin âşığa eziyeti onunla ilgilenmesindedir. Beyitte geçen uğur kelimesi ile gönülde yanan ateşin amacı anlatılmaktadır.

Şair, anlamca birbirleri ile alakalı tutuşmak, yanmak, suzan, ateş kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır.

2 Ben nice yanmayayın kim senüñ ey şem‘i münir

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Himmetüñ çeşmine ‘Ankâ dahı pervâne gelür

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Kelimeler: **Ankâ:** [Ar.] Kaf dağında yaşadığı varsayılan, yüzü insan insan yüzüne benzeyen ve kendisinde her hayvandan bir alâmet olan, asla yere konmayıp daima yükseklerde uçan adı var kendi yok bir kuştur. **çeşm:** [Far.] Göz, ayn, dide. **himmet:** [Ar.] Kalb isteği ile gösterilen ciddi gayret. Allah indinde makbul ve mübârek bir kimsenin yardımı ile birisini koruması, yardım etmesi. Şevk, meyil ve heves. **münir:** [Ar.] Nurlandıran, ziya veren, parlak. **pervâne:** [Far.] Geceleyin ışığın çevresinde görülen küçük kelebek. **şem‘:** [Ar.] Mum, çerağ.

⁶³⁰ Pala, 41.

Kurallı Cümle: “Ey şem‘-i münîr! Ankâ dahı senün çeşmin himmetine pervâne gelür kim ben nice yanmayayın?”

Diliçi Çevirisi: Ey (sevgili! Senin gözlerini (görmek) istediği için Anka bile (senin etrafında) pervane olurken ben nasıl yanmayayım?

Divan edebiyatında mumun parlaklık bakımından sevgilinin yüzüne ve yanağına benzetilir. Sevgilinin parlak yüzü ve güzel gözlerini görebilmek için yere konmayıp yükseklerde uçan Ankâ bile pervâne olmuştur. Ankâ bu vaziyette olunca âşığın yapacağı tek şey sevgilinin güzelliği karşısında pervâne olup yanmaktır. Ankâ kuşu güzelliği,

Şair, ey şem‘-i münir seslenişiyle nida, şem‘-i münir tamlamasıyla sevgiliden bahsederek açık istiare yapmıştır. Anlamca birbirleri ile ilgili pervâne, şem, münir kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır. Anka güzelliği ile bilinen bir kuştur. Ancak sevgili ondan daha güzeldir. Şair, sevgilinin güzelliği karşısında Anka‘nın bile pervane olduğunu söyleyerek mübalağa yapmıştır.

3 Eşigün tākına aġyār yine secde ider

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __

Ĥarem-i mescide men‘ eyleye tersā ne gelür

__ . __ _ / __ . __ _ / __ . __ _ / __ . __

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **aġyār:** [Ar.] Rakip, yabancılar. **eşik:** [T.] Kapı sökelerinin dayandığı ağaç ve taş basamak. Saray ve konak kapısının önü, dergah, bargah. Başlangıç yeri. **harem:** [Ar.] Girişi herkese açık olmayan saygın veya kutsal yer. Saray ve konaklarda kadınlar için ayrılmış bölüm. **men‘:** [Ar.] Engelleme, savma, durdurma, yasak etme. **mescid:** [Ar.] Camiden küçük ibadet yeri. **secde:** [Ar.] Allah‘ın büyüklüğü, yüceliği önünde hiçliğini göstermek ve Allah‘ı ululamak maksadıyla vücudu alın, burun, el ayaları, dizler ve ayak parmakları yere değecek duruma getirme, bu durumda yere kapanma. **tāk:** [Ar.] Kemer, yarım daire şeklinde kapı pencere ve pencere üstü, dikdörtgen bir kubbeye örtülü yapı, kemer, kemerli bina. **tersā:** [Far.] Hristiyan, putperest

Kurallı Cümle: Aġyār eşigün tākına yine secde eder. Tersā ĥarem-i mescide ne gelür?

Diliçi Çevirisi: Rakipler, kapının önündeki basamağa yine secde ediyor. Putperestler kutsal ibadet yerine niye geldi? Bunları kov.

“Eşik, bir dünyadan diğer dünyaya giriş, yabancı âlemden kendi meskenine geçit yeri vs. olduğu için müslüman ve gayri müslim tüm Türk topluluklarında kutsal sayılmıştır.”⁶³¹ “Divan edebiyatında ise âşığın ulaşacağı son mertebe, sevgiliye kavuşacağı son basamak olması, bakımından önemlidir. Sevgilinin ayak izi, ayağının tozu ve kokusunun görüleceği mekan olması bakımından da önemlidir. Âşık için bu eşığe ulaşabilmek en yüce makama ulaşmak ve sevgiliye kavuşmak anlamındadır.”⁶³² Beyitte sevgilinin evi herkesin ulu orta giremeyeceği bir mescid, kapısının eşığı ise ibadet edilecek kutsal bir mekan olarak ifade edilmiştir. Âşığın isteği o kutsal mekana ulaşmaktır ama orada âşığın düşmanı olan rakipler bulunmaktadır. Âşığı bir türlü sevgilinin yanına yaklaştırmazlar. Bundan dolayı âşık, rakipleri kutsal mekanda tapınan putperest olarak anlatmaktadır. Rakipler yüzünden sevgilinin yanına yaklaşamayan âşık, sevgiliden onları kovmasını ister. Ancak sevgilinin âşığa yaptığı tek şey ona eziyet etmektir. Bu eziyeti de rakiplere yüz vererek yapar. Ayrıca sevgilide de put kadar güzeldir ve tapılmaya değerdir. Rakipler de bundan dolayı sevgilinin kapısının eşığında secde etmektedir. Bundan dolayı da rakipler putperest olarak ifade edilmiştir.

Kapısının eşığına secde edilecek tek sevgili Allah'tır. Allah sevgisinin gönle yerleşmesi için nefsin dünyevi isteklerinden vazgeçmek gerekir. Bu bakımdan ele alındığında sevgiliye kavuşmayı engelleyen şey insanın nefsidir. Şair, nefsinin yeni dünyalık isteklerinden vazgeçtiğinde Allah sevgisini gönlüne yerleştireceğini bilir. Bunun için mücadele eder. Bunu Allah'ın yardımı olmadan yapamayacağını bildiği için Allah'tan yardım ister.

Şair, sevgilinin kapısından ayrılmayan rakipleri kutsal mekanda ibadet eden putperestler olarak ifade ederek açık istiare yapmıştır. Şair, “Neden gelir” sorusuyla istifham yapmıştır. Sevgilinin evi kimsenin girip çıkamayacağı bir mescide benzetilerek açık istiare yapmıştır.

⁶³¹ Fuzuli Bayat, **Türk Mitolojik Sistemi 2 (Kutsal Dişi, Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)**, 3. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016, 269.

⁶³² Ahmet Arı, “Eşik” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 411.

4 Ne perī neslisin ey peyker-i rūhānī kim

— . — _ / _ . — _ / _ . — _ / _ —

Her ne ‘ākil ki vara kūyuña dīvāne gelür

— . — _ / _ . — _ / _ . — _ / _ . —

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **ākil:** [Ar.] Akıllı, uslu, bilinçli. **dīvāne:**[Far.] Deli, çılgın. **küy:** [Far.] Köy, sokak, sevgilinin bulunduğu yer. **perī:** [Far.] Cinlerin pek güzel olduklarına inanılan dışisine verilen ad. **peyker:** [Far.] Yüz, surat, çehre, görünüş, şekil, biçim. **rūhānī:** [Ar.] Cisim olmayıp gözle görülmeyen cin ve melâike gibi bir mahluk. Ruhtan meydana gelmiş, melek.

Kurallı Cümle: Ey peyker-i rūhānī! Ne peri neslisin kim kūyunda her ne ākil varsa dīvāne gelür.

Diliçi Çevirisi: Ey melek yüzlü (sevgili)! Hangi perinin soyundansın ki senin bulunduğun yerde ne kadar akıllı (kimse) varsa aklımı yitirir.

Peri, cinlerin dışisine verilen addır. Çok güzel ve çekici olduklarına inanılır.”⁶³³ Beyitte sevgilinin güzelliğini ifade etmek için kullanılmıştır. Divan edebiyatında sevgili o kadar güzeldir ki onun güzel yüzünü gören kim varsa bu güzellik karşısında aklımı yitirir. Gönlüne aşk ateşi düşmeyen insan aklıyla hareket edebilir ama gönlüne aşk ateşi düşen insan mantıklı hareket edemez. Beyitte bu durum ifade edilmiştir.

Şair, sevgiliyi gözle görülmeyen cismi olamayan ruhtan ibaret bir melek, eşsiz güzellikte bir peri olarak ifade etmiştir. Şairin bahsettiği sevgili Allah’tır. Dünyada bulunan her şey Allah’ın yansımasıdır. Yarattığı her şeyde kendi güzelliğinden bir parça bulunur. Yarattıkları bu kadar güzel olan Allah’ın güzelliğini tasvir edecek hiçbir şey yoktur. Şair, sevgilinin yüz güzelliğini periye benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır. Şair, “ey” ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida yapmıştır. “Ne peri neslisin?” diye anlamı pekiştirmek için soru sorarak isfham yapmıştır. Birbirine zıt olan ākil ve dīvāne kelimeleri ile tezat yapmıştır.

⁶³³ Pala, 369.

5 Mutribā okı suruñdan Behiştî gazelin

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kim ne dirse disün ol baña ğaribāna gelür

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **garibān:** [Ar.] Garip, zavallı. **mutrib:** [Ar.] Çalgıcı, sazende, şarkıcı. **sür:** [Ar.] Büyük boynuzdan boru. Kıyamet gününde Hz. İsrafil'in üfleyeceği boru.

Kurallı Cümle: Mutribā! Behiştî gazelin sürundan okı. Kim ne dirse disün ol bana garibāna gelür.

Diliçi Çevirisi: Ey çalgıcı! Behiştî'nin gazelinı sur (eşliğinde) söyle. Kim ne derse desin o ben zavallıya gelir.”

Şair, bulunduğu meclisde yazmış olduğu gazelinı sanatçının okumasını istemektedir. İsrafil, suru üflediğinde kıyamet kopacaktır. Şair de “mutriba surunla okı” diyerek gazelinin çok ses getirip ortalığı karıştırmasını ister. Gazeli hakkında çok yorum alacağını, kim ne derse desin diyerek söylenenleri umursamadığını ifade eder. Şiiri hakkındaki yorumların okuyana değil şaire yapıldığını ifade eder. Şair, sur kelimesi ile İsrafil'in suru üfleyerek kıyameti başlatacağına telmih yapmıştır.

4.6.Cünûnî

[60a]

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

1 Cānuma cevr eyleme rūḥ-ı revānum söyle yā

Ağzuma gelmiş durur çıkmağa cānum söyle yā

2 Tīşe-i cevr ile kesdün başumı Ferhādveş

Ola kim dir göresin Şīrīn zebānum söyle yā

3 ‘Āşıkuña söylemez olalı ey gül yüzlü yār
Hārdur bülbül gibi dā’im mekānum söyle yā

4 Şabr iderdüm gözlerimüñ yaşına ammā n’idem
‘Āleme fāş eyler esrār-ı nihānum söyle yā

5 Bu Cünūnī ‘āşık-ı dil-ḥastaya cāndur sözüñ
Söyle yā ol derdmende nev-civānum söyle yā

Gazelin Şerhi

1 Cānuma cevır eyleme rūḥ-ı revānum söyle yā
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
Ağzuma gelmiş durur çıkmağa cānum söyle yā
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _
fā’ilātün / fā’ ilātün / fā’ilātün / fā’ilün

Kelimeler: cān: [Far.] Ruh. cevır: [Ar.] Eziyet, zulüm, cefa, eza. revān: [Far.] Giden, yürüyen, akan. rūḥ: [Ar.] İnsan ve hayvandaki hayatın özü, can, nefes. rūḥ-ı revān: Canlı ruh.

Kurallı Cümle: Yā rūḥ-ı revānum! Cānuma cevır eyleme, söyle. Cānum agzuma gelmiş, çıkmağa durur.

Diliçi Çevirisi: Ey canlı ruhum! Eziyet etme, söyle.(Çünkü) canım ölmek üzereyim.

“Divan edebiyatında sevgilinin dudağı can bağışlayan bir özelliğe sahiptir. Bu dudaktan çıkan sözler de can bağışlayıcı özelliktedir.”⁶³⁴ Sevgilinin can bağışlayıcı dudağından bir güzel söz duymak ister. Ancak sevgili ona can bağışlayacak tek kelime etmez. Bir de eziyet ve sıkıntı edince âşık ölmekten beter olur. Sevgiliden güzel bir söz duymak için elindeki tek nakdi olan canını vermeye hazırdır. Aslında ikisinin

⁶³⁴ Pala, 83.

görevi de bellidir. Sevgili sürekli eziyet eder. Âşık da bu eziyetlere katlanır. Sevgili uğruna canını bile vermeye hazırdır. Eziyetlere katlanıp sevgili uğruna ölümü göze aldığı anda hem aşıklıkta mertebesini artıracak hem de sevgilinin yanında değeri artacaktır.

Şair, yâ ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida yapmıştır. Sevgiliyi ifade etmek için rûh-ı revân tamlamasını kullanarak açık istiare yapmıştır. Sevgiliden yüz bulamayıp kederlenen âşığın çektiği ızdırabı can veriyormuş gibi anlatarak mübalağa yapmıştır. “Söyle yâ” kelimelerini her iki mısra da kullanarak tekrar yapmıştır.

2 Tîşe-i cevri ile kesdün başımı Ferhâdveş

— . — — / — . — — / — . — — / — —

Ola kim dir göresin Şîrîn-zebânum söyle yâ

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

fâ‘ilâtün / fâ‘ ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Kelimeler: **cevri:** [Ar.] Haksızlık etmek, üzme, acı çektirmek, zulüm. **Ferhâdveş:** [Far.] Ferhad gibi. **ola kim:** [ET.] Belki, ihtimal ki, olabilir ki. **tîşe:** [Far.] 1. Balt, nacak, külüng. 2. Keser. **şîrin-zebân:** [Far.] Tatlı dilli, sözü sohbeti dinlenir, hoş sohbet kimse.

Kurallı Cümle: Tîşe-i cevri ile Ferhâdveş başımı kesdün. Yâ Şîrîn zebânum, ola kim göresin, söyle!

Diliçi Çevirisi: Zulüm baltası ile Ferhad gibi başımı kestir. Ey tatlı dilli sevgilim (çektiğim acıları) belki görürsün, (güzel bir söz) söyle!

Divan edebiyatında sevgiliden âşığa gelecek tek şey eziyettir. Beyitte sevgiliden gelen eziyetlerin âşığın canını alacak derecede şiddetli olduğu anlatılmaktadır. “Sevgilinin öldürücü özelliği değerli şeylerin kolay elde edilemeyeceğini ve sevgilinin her şeye değer olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır.”⁶³⁵ Bu bakımdan ele alındığında âşığı sevgiliye ulaştıracak tek araç çektiği sıkıntılardır. Âşık, çektiği tüm sıkıntıları

⁶³⁵ Saadet Karaköse, “Sevgili” maddesi, *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, Cilt V, 2006, 284.

sevgilinin bir gün göreceğini ve bu sıkıntıların bir gün son bulacağını bilir. Bu sıkıntılar onu sevgiliye kavuşturacak ve âşıklıkta değeri o kadar artacaktır.

Şair, anlamı kuvvetlendirmek için Ferhadveş, Şirin ve tişe kelimeleri ile Ferhad'ın intiharına telmih yapmıştır. “Çok eski Acem efsanesine göre Ferhad, Şirin'in diğer aşkıdır. Hüsrev tarafından bir dağın arkasına hapsedilir. Şirin'e kavuşmak için dağı yarmış ve Şirin'in emriyle cüy-1 şır adlı suyu getirdikten sonra Şirin'in öldüğü haberini alınca külüngünü, (kazmasını) havaya atıp altına başını tutarak beyni parçalanıp ölmüştür.”⁶³⁶ Şirin kelimesi, zebân kelimesi ile kullanıldığında tatlı dil anlamındadır. Ferhad ile birlikte anıldığında mesnevinin kadın kahramanı olan Şirin'den bahseder. Şair, Şirin kelimesini iki anlama gelecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır. Sevgilinin dilinden dökülen güzel sözleri “tatlı” olarak ifade ederek mecâz-ı mürsel yapmıştır. Şair, sevgilinin eziyetleri karşısında âşığın halini Ferhad'ın balta ile başını kesmesine benzeterek teşbih yapmıştır.

3 ‘Āşıkūña söylemez olalı ey gül yüzlü yār

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Hārdur bülbül gibi dā'im mekānum söyle yā

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: dāim: [Ar.] Devam eden, devamlı, sürekli, her zaman. **hār:** [Far.] Diken.

mekān: [Ar.] Yer, mahal. Durulan oturulan yer, ev, mesken.

Kurallı Cümle: Ey gül yüzlü yār! ‘Āşıkuna söylemez olalı mekānum dā'im bülbül gibi hārdur.

Diliçi Çevirisi: Ey gül yüzlü sevgili söyle! Sen benimle konuşmadığından beri mekanım her zaman bülbül gibi dikenliktir.

“Divan edebiyatında bülbül, sesinin güzel oluşuyla ele alınır ve âşığı temsil eder. Baharda güllerin açtığı günlerde daha canlı öttüğünden dolayı gül ile bülbül arasında

⁶³⁶ Ahmet Talat Onay, **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü**, Ankara: Berikan Yayıncılık, 2016, 177.

bir bağ olduğuna, aralarında bir aşk hikayesi olduğuna inanılmıştır.”⁶³⁷ Beyitte sevgilinin güzel yüzü güle benzetilmiştir. Sevgilinin ağzı, âşığa bir şey söylememesinden dolayı kapalıdır. Beyitte açıkça ifade edilmese de sevgilinin kapalı halde bulunan ağzı da goncaya benzetilmiştir. Sevgili âşıkla konuşmayı ona eziyet etmektedir. Şair sevgilinin bu eziyetlerini diken kelimesi ile ifade etmiştir. Güle âşık olan bülbül nasıl dikenlikleri yurt edinirse, âşık da sevgiliden gelen eziyet ve sıkıntıların merkezi olan sevgilinin etrafını yurt edinip oradan ayrılmak istemez. Çünkü sevgiliye kavuşmanın yolu dikenler içinde yaşamaktan yani sevgiliden gelen her şeyi kabul edip bunlara katlanmaktan geçer.

Şair, sevgilinin yüzünü güzellik bakımından güle, çektiği sıkıntılar karşısında ne halde olduğunu ifade etmek için kendisini dikenler arasındaki bir bülbüle benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır. Birbirleriyle alakalı olan gül, bülbül, hâr kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır.

4 Sabr iderdüm gözlerimüñ yaşına ammâ n’idem

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

‘Âleme fâş eyler esrâr-ı nihânum söyle yâ

Kelimeler: **âlem:** [Ar.] Yeryüzü, dünya, kâinat. **esrâr:** [Ar.] Sırlar, gizemler, gizlilikler. **fâş:**[Far.] Ortaya çıkarma. Görünme. Meydana çıkarma. duyulma, açığa vurma, dile verme. **nihân:** [Far.] Gizli, sakılı. Bulunmayan. Mevcut olmayan. Sır. **sabır:** [Ar.] Tahammül gösterme, acelecilik etmeme.

Kurallı Cümle: Gözlerimün yaşına sabr iderdüm ammâ esrâr-ı nihânum âleme fâş eyler, söyle yâ n’idem?

Diliçi Çevirisi: Gözümden akan yaşlara tahammül ederdim ama (sevgili) gizli sırlarımı herkese anlatıyor. Söyle ben ne yapayım?

Beyitte bahsedilen sır sevgilinin dudağıdır. Sevgili, sır olan ağzını âşıkla konuşmak için değil âşık dışında herkesle konuşmak için açmıştır. Diğer beyitlerde âşığa ettiği eziyet konuşmamasından, onunla ilgilenmemesindendi. Bu beyitte sevgili, sır olan ağzını âşık hariç herkese açmakta ve bu şekilde ona eziyet etmektedir. Âşık sevgilinin

⁶³⁷ Ahmet Arı, “Bülbül” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt I, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001, 484.

yaptığı eziyetlere alışmış, tahammül etmiştir. Âşık alışık olmadığı bu eziyet karşısında ne yapacağını şaşırılmış, çaresiz bir haldedir. Bu durum karşısında yardım isteyeceği tek kişi yine sevgilidir. İnsan hayatta çaresiz kaldığı durumlarda yaratıcısından yardım istemektedir. Bu durum insanlık tarihi boyunca böyle süre gelmiştir. Hayatında sıkıntı olmadığı dönemlerde tanrısını unutan insan tanrıdan gelen ufak bir müsibette hemen yaratıcısına yönelmiş, ondan yardım istemiştir. Beyitte bahsedilen sevgili de bu sebeple âşığa sıkıntı etmekte kendini hatırlatmaktadır.

Şair, esrar-ı nihan tamlaması ile sevgilinin ağzından bahsederek açık istiare yapmıştır. Hem çaresizliğini ifade etmek için hem de sevgiliden yardım istemek için “n’idem” diye sorarak istifham yapmıştır.

5 Bu Cünûnî ‘âşık-ı dil-ḥastaya cāndur sözüñ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Söyle yā ol derdmende nev-civānum söyle yā

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: cān: [Far.] Ruh. derdmend: [Far.] Dertli. dil: [Far.] Gönül, yürek. nev-civān: [Far.] Taze, genç delikanlı. ol: [ET.] O, üçüncü tekil şahıs zamiri.

Kurallı Cümle: Yā nev-civānum söyle! Ol derdmende, Cünûnî âşık-ı dil-hastaya bu sözüñ cāndur.

Diliçi Çevirisi: Ey taze delikanlı (sevgilim)! O dertliye, (yani) gönlü hasta olan âşık Cünûnî’ye söyleyeceğin (güzel bir söz) can veren (ilaç gibidir).

Nev-civan kelimesi ile sevgilinin cinsiyetinden değil, genç oluşundan bahsedilmektedir. Sevgili genç, âşık ise aşk yüzünden hasta, öldü ölecek bir halde tasvir edilmektedir. “Sevgilinin dudağı can bağışlayan bir özellik taşıdığı için söyleyeceği sözler âşığa can bağışlayacak niteliktedir.”⁶³⁸ Hem genç hem de can bağışlayıcı özelliğe sahip olan sevgili, âşığın gönül hastalığına ilaç olacak, ağzından çıkan güzel sözlerle ona can bağışlayacaktır.

⁶³⁸ Pala, 83.

Şair, ey seslenişiyle nida yapmıştır. Şair, âşığın çektiği ızdırabı hastalıkla ifade etmiştir. Hastalanmak somut canlı varlıklara ait bir özelliktir. Aşk derdinden hasta olan gönül değil, âşıktır. Şair, gönlü hastalanabilen canlı bir varlıkmiş gibi ifade ederek teşhis yapmıştır. Şair, “söyle yâ” kelimelerini aynı mısırada iki defa söyleyerek tekrar yapmıştır.

4.7.Ehlî

[2b]

fâ‘ilâtün / mefâ‘ilün / fâ‘ilün

- 1 Gönlümi yâr esîr-i bendi bilür
‘Āşık-ı zârı müstemendî bilür
- 2 Yârdan ğayrı ‘aşkum añlar yok
Kulınuñ hâlünü efendi bilür
- 3 Bilmezem tebdilüm o ğun-rîze
Bî-günâh öldürürse kendi bilür
- 4 Hûblardan dili su‘âl itdüm
Çıkmadı kimse derd-mendi bilür
- 5 Şâni-i Rumda kemâl-i Ehlî
Eş‘ârda Hucendî bilür

Gazelin Şerhi

- 1 Gönlümi yâr esîr-i bendi bilür
_ . _ _ / . _ _ _ / _ . _
‘Āşık-ı zârı müstemendî bilür

_ . _ _ / . _ _ _ / _ . _

fā‘ilātün / mefā‘ilün / fā‘ilün

Kelimeler: bend: [Far.] Bağlama, rabt. Kendi hükmü altına alma. Bağ, kayıt, rabita.
esir: [Ar.] Tutsak, kul, köle, bende. **müstemend:** [Far.] Acılı, hüznü, mükedder.
Zavallı, çaresiz. **zār:** [Ar.] Ağlayan, inleyen. Güçsüz, zayıf, dermansız. Ağlama,
inleme, nale, figan.

Kurallı Cümle: Yār gönlümü esīr-i bendi bilür. Āşık-ı zārı müstemendi bilür.

Diliçi Çevirisi: Sevgili gönlümü (kendine) bağlı kölesi olarak görür. (Halimi anlamaz.) Ağlayan âşığın halini (ancak aşk) acı(sı) çekenler bilir.

Divan edebiyatında âşığın canı sevgilinin saçına bağlıdır. Sevgiliden bir an olsun ayrı kalmayacağı için halinden memnundur. Efendi kölesine nasıl eziyet ederse sevgili de âşiğe sürekli eziyet eder. O eziyet ettikçe âşığın çektiği ızdırap artar. Sevgili onun bu halini asla görmez. Görse de umursamaz. Bu durumda olan âşığın halini sadece kendi gibi aşk esiri olanlar anlar. Kısaca ifade etmek gerekirse damdam düşenin halini yine damdan düşen anlar.

Şairin bahsettiği sevgili Allah, bağlı köle ise gönlüne Allah aşkı düşmüş insandır. Gönlüne Allah aşkı düşen insan bir an olsun Allah’tan ayrı kalmak istemez. Sürekli Allah’ı anmak, Allah’ı hoşnut edecek işler yapmak ister. Kul bu halde olunca Allah da onu çeşitli sıkıntılarla imtihan eder. İnsan da Allah’tan gelen tüm sıkıntılara yaratıcısına layık bir âşık olmak, onun rızasını kazanmak için tahammül eder. Āşığın bu durumunu anlayabilecek tek kişi yine onunla aynı amaçla ilerleyen kimsedir.

Şair, bilür kelimesini iki mısra da tekrarlayarak tekrar yapmıştır. Āşığın gönlünü sevgiliye olan bağlılığından dolayı köleye benzeterek açık istiare yapmıştır.

2 Yārdan ğayrı ‘aşkum añlar yok

_ . _ _ / . _ . _ / _ _

Ḳulınuñ ḥālını efendi bilür

_ . _ _ / . _ . _ / _ . _

fā‘ilātün / mefā‘ilün / fā‘ilün

Kelimeler: efendi: [T.] Sâhip, mâlik, mevlâ. Hükümünü yürüten, kendisine uyulan kimse. **gayrı:** [ET.] Başka. **hâl:** [Ar.] Bir şeyin bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum. **kul:** Allah'ın mahluku, Allah'a itaat ve ibadet eden. İnsan. Köle. **yâr:** [Far.] Sevgili.

Diliçi Çevirisi: Sevgiliden başka aşkıyı anlayacak kimse yok. Kulun ne halde olduğunu (ancak) sahibi bilir.

Divan edebiyatında sevgili âşığa sürekli eziyet etmektedir. Bu eziyetler âşığın sevgiliye kavuşması için birer araçtır. Sevgiliden gelen eziyetlere ona kavuşmak için tüm sıkıntılara tahammül eden âşık, bu yolda çektiği sıkıntıların başkaları tarafından anlaşılmayacağını bilir. Onun bu halini anlayacak tek kişi sevgilidir. Âşık, kul olarak ifade edildiğinde kulun âşık olduğu efendi, yüce yaratıcı Allah'tır. Şair, gönlüne Allah aşkı düşmüş bir kuldür. Gönlünde Allah aşkı olan insan nefisini terbiye edip dünyalık her şeyden vazgeçer. Allah'tan gelen her şeye katlanır. Yeri gelir aklını yitirir. Onun bu hali aşk ateşiyle yanmayan insanlar tarafından yadırganır. Onun bu halini yadırgamayan tek kişi sevgilisi yani Allah'tır.

Şair kul kelimesi ile âşığı, efendi kelimesi ile de sevgiliyi ifade ederek açık istiare yapmıştır. Kul kelimesi köle anlamında düşünüldüğünde efendisi ile arasında statü farkı vardır. Bu bakımdan ele alındığında kul-efendi kelimeleri birbirinin zıttıdır. Şair, statü bakımından birbirinin zıttı olan kul-efendi kelimelerini bir arada kullanarak tezat yapmıştır.

3 Bilmezem tebdilüm o hun-rîze

_ . _ _ / . _ _ _ / _ _

Bî-günâh öldürürse kendi bilür

_ . _ _ / . _ _ _ / _ . _

fâ'ilâtün / mefâ'ilün / fâ'ilün

Kelimeler: bî-günâh: [Far.] Kabahatsiz, masum. **hun-rîz:** [Far.] Kanlı, kan akıtan, kan döken. **tebdîl:** [Ar.] Değiştirme, başka bir şekil ve surete koyma.

Kurallı Cümle: O hun-rize tebdîlim bilmezem, bî-günah öldürürse kendi bilür.

Diliçi Çevirisi: (Sevgilinin) kan dökücü (bakışlarından) kendimi gizlemeyi bilemiyorum. (Bu halde olan) günahsız (âşığı) öldürürse kendisi bilir.

“Sevgilinin gözleri, gamze ve kirpikleri kan dökücülük özelliğine sahiptir.”⁶³⁹ Âşık sevgilinin kan dökücü bakışlarının hedefindedir. Hedefte olan âşığın canı sevgilinin elindedir. İsterse günahsız âşığı öldürebilir. Aslında âşığın istediği de budur. Kan dökücü ve öldürücü de olsa o bakışlar kendisine ulaşsın ister. Çünkü sevgili ona yüz vermiştir. Âşık, sevgiliden gelen her şeye katlandığı sürece sevgiliye kavuşabilir. Şair, sevgilinin yan bakışlarını kan dökücü bir kâtil olarak tasvir etmiştir. Kan dökme yani öldürmeye teşebbüs etme eylemi insana ait bir özelliktir. Şair, insana ait olan öldürme eylemini sevgilinin bakışına yükleyerek teşhis yapmıştır.

4 Hüblerden dili su‘âl itdüm
_ . _ _ / . _ _ _ / _ _
Çıkmadı kimse derdmendi bilür
_ . _ _ / . _ _ _ / _ _
fâ‘ilâtün / mefâ‘ilün / fa‘lün

Kelimeler: derd-mend: [Far.] Dert sahibi, tasalı, kaygılı kimse. **dil:** [Far.] Gönül. **hüb:** [Far.] Hoş, iyi, güzel. **su‘âl:** [Ar.] Sorma, soru.

Kurallı Cümle: Hüblerden dili su‘âl itdüm. Dermendi bilür kimse çıkmadı.

Diliçi Çevirisi: Güzellerden gönlü sordum. Dert sahibi (gönlümü) kimse tanımadı.

“Âşığın gönlü sevgilideki güzellikler ile darmadağın olduğu için perişan ve dertlidir.”⁶⁴⁰ Şair, gönlünü kimsenin bilmediğinden bahseder. Dertli gönlü tanımayan sevgilidir. Onu aşk derdine düşürüp yüz vermeyerek görmezden gelir. Âşığa naz yapıp onunla ilgilenmez, derdine çare olmaz. Sevgilinin âşığı görmezden gelmesi, aslında onunla ilgilendiği içindir.

Şair, hüb kelimesi ile sevgiliden, derdmend kelimesi ile de gönülden bahsederek açık istiare yapmıştır.

⁶³⁹ Pala, 212.

⁶⁴⁰ Pala, 168.

5 Şāni-i Rūmda kemāl-i Ehlī

_ . _ _ / . _ _ _ / _ _

Eş‘ārda Hucendī daḥı bilür⁶⁴¹

_ . _ _ / . _ _ _ / _ . _

fā‘ilātün / mefā‘ilün / fā‘ilün

Kelimeler: eş‘ār: [Ar.] Çok zeki, pek kavrayışlı en güzel şiir söyleyen kimse.

Hucend: Tacikistan’da bulunan bir şehrin ismi. **kemāl:** [Ar.] Olgunluk, pişkinlik, erginlik. **sānī:** [Ar.] Yapan, yaratan, halik. Sanat eseri oluşturan, yaratan. **Rum:** [Ar.] Anadolu.

Kurallı Cümle: Sāni-i Rum’da kemāl-i Ehlī eş‘ārda Hucendī daḥı bilür.

Diliçi Çevirisi: Rum (ilinin) sanatkârı (olan) Ehlî’nin şiirlerini ve şiirdeki ustalığını Hucend’de yaşayanlar bile bilir.

Şair, Anadolu’da yaşayan şairlerden olduğunu ve şiirlerinin belli bir olgunluğa eriştiğini dile getirmektedir. Şiirlerini ve şairlik yeteneğini Tacikistan’ın bir şehri olan Hucend’de yaşayanlar dahi bilir. Eski zamanlarda ulaşım hayvanlarla sağlandığı için bir yerden başka bir yere gitmek günümüzdeki kadar hızlı ve kolay değildir. O dönemdeki ulaşım araçları göz önünde bulundurulduğunda şairin yaşadığı Anadolu diyarından Hucend şehrine gitmek aylar sürermiş. Ehlî, şairlik yeteneğinin uzak diyarlara kadar ulaştığını ifade etmek için Hucend şehriden bahseder.

4.8.Emrî

[45b]

müfte‘ilün / mefā‘ilün / müfte‘ilün / mefā‘ilün

1 Lāyık odur ki dilrubā yār ola mihribān ola

‘Āşık odur ki dāimā zār ola nā-tüvān ola

⁶⁴¹ Mecmuada yazılmayan bir kelimenin eksikliğinden dolayı vezin eksik çıkmaktadır. Bağlamdan yola çıkarak “daḥı” ya da “bile” kelimesi getirildiğinde vezin düzelmektedir. Vezin ve anlamın tam olması için “dahi” kelimesi eklenmiştir.

2 Cānumı eyledüm fedā bilmedi adrūmi dilā
Ben uluñı o bī-vefā bulmaya bir zamān ola

3 Ol meh-i tābedārumuz ılsa ziyāde zārumuz
Çara ıub Őerārumuz belki nice ırān ola

4 ‘ĀŐı odur cūnūn olub derd-i dili fūzūn olub
Hicr ile bađrı ħūn olub gōzleri ħun-fiŐān ola

5 Çūnki bu bezm-i bī-vefā ‘āıbeti bulur feñā
Ol meyi gōr ki Emriyā teŐnesi cāvūdān ola

Gazelin Şerhi

1 Lāyık odur ki dil-rūbā yār ola mihribān ola

_ . . _/ . _ . _/ _ . . _/ . _ . _

‘ĀŐı odur ki dāimā zār ola nā-tūvān ola

_ . . _/ . _ . _/ _ . . _/ . _ . _

mūfte‘ilūn/ mefā‘ilūn/ mūfte‘ilūn / mefā‘ilūn

Kelimeler: **dil-rūbā:** [Far.] Gōnūl alan, sevgili. **lāyık:** [Ar.] Uygun, yaraŐır, mūnasip.
mihribān: [Far.] Sevimli, Őefkatli, vefalı. **nā-tūvān:** [Far.] Gūçsūz, bakımsız, zayıf,
çaresiz. **zār:** [Far.] Ağlayan, inleyen.

Kurallı Cümle: Yār dil-rūbā ola, mihribān ola. ‘ĀŐı dāimā zār ola, nā-tūvān ola ki
lāyık odur.

Diliçi Çevirisi: Sevgiliye, (āŐıđın) gōnlūnū almak, ona Őefkatli davranıp verdiđi sōzū
tutmak yakışır. ĀŐıđa da çaresiz bir Şekilde ağlayıp inlemek yakışır.

“Sevgilinin özellikleri içinde acı ve ızdırıp verici oluşu başta gelir. Cevr oku atar. Cana kasteder. Zulüm ve eziyette sınırları zorlar. Gönlü taşır. Âşığa yâr olmaz. Ele geçmez, vuslatı yoktur. Söz verir ama sözünde durmaz, merhametsizdir.”⁶⁴² Beyitte bahsedilen sevgiliye yakışan özellikler ile sevgilinin özellikleri arasında zıtlık vardır. Beyitte bahsedilen sözünde durma, merhamet, âşığın sevgisine karşılık verme sevgiliye yakışan özellikler olarak ifade edilse de bunlar âşığın sevgiliden beklediği davranışlardır. Âşığa yakışır davranışlar sevgiliden beklenen gibi değildir. Sevgiliye kavuşamadığı için çaresizdir. Elinden gelen tek şey gözyaşı dökmektir. Çünkü âşığa yakışan ve ondan beklenen davranış çaresizce ağlayıp inlemektir. Beyitte sevgilinin sözünde durması, merhametli olması beklense de âşık için önemli olan sevgiliden gelen sıkıntı ve eziyetlerdir. Bu sıkıntılar âşığın sevgiliye olan aşkını ispatlaması açısından önemlidir.

Şair “ola” ve “odur ki” kelimelerini ahenk oluşturmak için iki mısradaki da tekrar ederek tekrar yapmıştır. Yine ahengi sağlamak amacıyla iki mısradaki da “â” ünlüsünü tekrarlayarak asonans yapmıştır.

2 Cānumı eyledüm fedā bilmedi kadrūmi dilā

_ . . _ / . _ . _ / _ . . _ / . _ . _

Ben kuluñı o bî-vefā bulmaya bir zamān ola

_ . . _ / . _ . _ / _ . . _ / . _ . _

müfte‘ilün / mefā‘ilün/ müfteilün / mefā‘ilün

Kelimeler: **bî-vefā:** [Far. **bî** + Ar. **vefā**] Vefasız, sözünde durmayan, dönecek, sadakatsiz. **cān:** [Far.] Ruh. **dil:** [Far.] Gönül. **fedā:** [Ar.] Gözden çıkarma, uğruna verme, kurban. **kadr:** [Ar.] Değer, kıymet. **kul:** [ET.] 1. Allah tarafından yaratılmış insan. 2. Köle.

Kurallı Cümle: Dilā! Cānumı fedā eyledüm, o bî-vefā kadrūmi bilmedi. Bir zamān ola bu kulunu bulmaya.

Diliçi Çevirisi: Ey gönül! Sevgili uğruna canımı verdim (de ne oldu), o vefasız (sevgili yine) değerimi bilmedi. Bir gün bu kulunu bulamasın.

⁶⁴² Pala, 402.

Divan edebiyatında sevgili “söz verir ama sözünde durmaz. Gönlü taştır. Âşığa yâr olmaz. Vuslatı yoktur.”⁶⁴³ Âşık, sevgili uğruna tek nakdi olan canını feda eder ama sevgili sözünde durmaz, âşığın kıymetini bilmez. Sevgilinin sözünde durmaması üzerine âşık, bir gün bu kulunu bulamasın diyerek sevgiliye sitem etmektedir. Dilâ diyerek gönlüne seslenen şair nida yapmıştır.

3 Ol meh-i tâbedârumuz kılsa ziyâde zârumuz

_ . . _ / . _ . _ / _ . . _ / . _ . _

Çarha çıkub şerârumuz belki nice kırân ola

_ . . _ / . _ . _ / _ . . _ / . _ . _

müfte‘ilün / mefâ‘ilün/ müfteilün / mefâ‘ilün

Kelimeler: **çarh:** [Far.] Felek, gökyüzü, sema. **kırân:** [Ar.] 1. Yakınlık, mukarenet. 2. İki gezegenin ve özellikle Zühre ile Müşteri’nin bir burçta rast gelmesi veya kavuşması. **meh:** [Far.] Ay. **nice:** [T.] Çok, pek çok, birçok **ol:** [ET.] O, üçüncü şahıs zamiri. **tâb-dâr:** [Far.] Işıklı, aydınlık. **şerâr:** [Ar.] Kıvılcım. **zâr:** [Far.] Ağlayan, inleyen. **ziyâde:** [Ar.] Artma, çoğalma. Fazla, baki, artan miktar.

Kurallı Cümle: Ol meh-i tâbedârumuz zârumuz ziyâde kılsa, nice şerârumuz çarha çıkub belki kırân ola.

Diliçi Çevirisi: O parlak ay (kadar güzel olan sevgilimiz), ağlayıp inlemelerimizi artırsa âhımızdan çıkan kıvılcımlar göğe çıkıp belki (ay gibi güzel olan sevgili ile) buluşur.

“Âşığın sevgiliden ayrı kalışından dolayı çektiği acılar ateş olarak nitelendirilmektedir. Ateş, çeşitli dinlerde manevi temizlenme olarak kabul edilmiştir. Ayrıca kötülükleri giderici, iyileştirici, sağlık verici özellikleri ile hayatı ve canlılığı temsil eder.”⁶⁴⁴ Âşığın sevgiliye kavuşması için çeşitli sıkıntılar çekmesi gerekir. Değerli olan şeyler kolay elde edilmez. Âşık, sevgili uğruna acı çekerek aşkını sevgiliye kanıtlayacak, sevgiliye kavuşma uğruna ödemesi gereken bedeli ödeyecektir. Âşık, sevgiliye kavuşma yolunun ayrılık acısına katlanmasından geçtiğini bilir ve bu

⁶⁴³ Pala, 402.

⁶⁴⁴ Ahmet Arı, “Ateş” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt I, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001, 259-260.

acıların artmasını ister. Âşığın ayrılık acısından dolayı çektiği acı ateş olarak ifade edilmiştir. Ateşin dumanının gökyüzüne doğru çıktığı bilinir. Beyitte sevgili yüzünün parlaklık ve güzelliği bakımından Ay olarak ifade edilmiştir. Bu bakımdan ele alındığında beyitte bahsedilen sevgilinin yeri göktedir. Âşığın gönlünde yanan ateşinin dumanı çektiği âhlarla göklere yükselerek sevgiliye ulaşır. Âşığın durumundan haberdar olacan sye kavuşma ihtimali artacaktır.

Divan edebiyatında Ay, güzelliği ve etrafı aydınlatma özelliği ile ele alınır. “Etrafını aydınlatan, geceyi güzelliştiren Ay, sevgiliden başkası değildir.”⁶⁴⁵ “Ay’ın dünyaya yakın olması, daha çok bilinen gök cismi olması ve geceleri çıkıp etrafı aydınlatmasından dolayı bir dönem evrenin tek gücü olmuştur. Türklerde ve hemen hemen bütün toplumlarda tanrı olarak kabul edilmiştir.”⁶⁴⁶ Beyitte sevgilinin yüz güzelliğini ifade etmek için meh-i tâb-dâr tamlaması kullanılmıştır.

Şair, meh-i tâb-dâr tamlaması ile sevgiliden bahsederek açık istiare yapmıştır. Çarh, meh, tâb-dâr kelimeleri anlamca birbirleriyle ilgilidir. Şair, anlamca birbiriyle alakalı kelimeleri bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır.

4 ‘Âşık odur cünün olub derd-i dil-füzün olub

_ . . _ / . _ . _ / _ . . _ / . _ . _

Hicr ile bağı hün olub gözleri hun-fişân ola

_ . . _ / . _ . _ / _ . . _ / . _ . _

müfte‘ilün / mefâ‘ilün/ müfteilün / mefâ‘ilün

Kelimeler: bağır: [ET.] Göğüs, sine, ciğer. **cünün:** [Ar.] Delirme, çıldırma, delilik. **dert:** [Far.] Sıkıntı, zorluk, üzüntü. **dil:** [Far.] Gönül. **feşân:** [Far.] Dağıtan, atan, saçan. **füzün:** [Far.] Çok, oldukça fazla, ziyade. **hicr:** [Ar.] Ayrılık, iftirak. **hün:** [Far.] Kan.

Kurallı Cümle: Âşık odur (ki) hicr ile derd-i dil-füzün olub, cünün olub, bağı hün olub gözleri hun-fişân ola.

⁶⁴⁵ Pala, 42.

⁶⁴⁶ Fuzuli Bayat, **Türk Mitolojik Sistemi (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi)** 1, 4. Basım, Ankara: Ötüken Neşriyat, 2017, 268.

Diliçi Çevirisi: Âşık o kimsedir (ki) ayrılık acısıyla gönül derdi artar, deliririr. Ciğeri kan (dolu) olup, gözleri kan(lı gözyaşı) dökmelidir.

“Aşığın en belirgin özelliği ayrılık içinde olmasıdır. Bu ayrılık ona büyük ızdıraplar verirse de o bu durumdan arada sırada şikayetçi olur. Sevgilinin rakiplerle ilgilenmesi, ayrılık acısının çoğalma nedenidir. Âşık ayrılık nedeniyle kan yutar. Ölümcül hasta olur, toprağa döner, geceleri sabahlara kadar ağlar. Daima kanlı gözyaşlarını döker.”⁶⁴⁷ Beyitte sevgiliden ayrı olan âşığın çektiği sıkıntılar dile getirilmiştir. Ayrılık acısı âşığa dayanamayacağı acılar yaşatır. Sevgiliden ayrı kalan âşığın gözleri ağlamaktan kızarmıştır. Şair, bu durumu âşığın gözlerinden gözyaşı yerine kan akıyormuş gibi ifade ederek mübalağa yapmıştır.

5 Çünkü bu bezm-i bî-vefâ ‘ākıbeti bulur fenâ
_ . . _ / . _ . _ / _ . . _ / . _ . _
Ol meyi gör ki Emriyâ teşnesi cāvüdân ola
_ . . _ / . _ . _ / _ . . _ / . _ . _
müfte‘ilün /mefâ‘ilün/ müfte‘ilün/mefâ‘ilün

Kelimeler: **ākıbet:** [Ar.] 1. Son, nihayet. 2. Sonuç, netice. **bezm:** [Far.] Meclis. **bî-vefâ:** [Far. bî + Ar. vefâ]Vefasız, sözünde durmayan. **cāvüdân:** [Far.] Ebedî, sonrası, bengi. **fenâ:** [Ar.] Yokluk, yok olma, geçip gitme. **mey:** [Far.] İçki, şarap. **teşne:** [Far.] Susamış, istekli , heveskar.

Kurallı Cümle: Emriyâ! Ol meyi gör ki teşnesi cāvüdân ola çünkü bu bezm-i bî-vefâ ākıbeti fenâ bulur.

Diliçi Çevirisi: Ey Emrî! O şarabı gör ki susayanı ebediliğe ulaştır. Çünkü bu vefasızlar meclisinde bulunanların sonu yok olmaktadır.

“Fenâ, ölümlülüğü ifade eder. Divan şirinde daha çok maddi varlık ve hayat çerçevesinde kullanılır.”⁶⁴⁸ Beyitte bahsedilen sözünde durmayanlar meclisi, dünyadır. Dünyada olan her şey gelip geçicidir. Gelip geçici dünyadan ebediliğe ancak

⁶⁴⁷ Pala, 159.

⁶⁴⁸ Pala, 150.

ölümle erişilebilir. Şairin bahsettiği bu ölüm, dünyadayken nefsini öldürerek gerçekleşir.

“Şarap divan edebiyatında en çok kullanılan içki maddesidir. Aşk’ı Allah’a ulaşma yolu kabul eden tasavvuf ehli, badeyi de ruh coşkunuğu için araç olarak görür.”⁶⁴⁹ Beyitte ebedediliğe, şaraba susayanların erişeceğinden bahsedilmiştir. Şair, aşk şarabından içen aşığın nefsini öldürerek ebediliğe ulaşabileceğini ifade eder. Şair, “ey” ünlemi ile nida yapmıştır. Sözünde durmayanlar meclisi ile dünyayı ifade eden şair açık istiare yapmıştır. Anlamca birbirleri ile bağlantılı olan teşne, mey, meclis kelimeleri ile tenasüp yapmıştır.

4.9.Enîsî

[16b]

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / fe‘ülün

- 1 ‘Aceb bu derdimüñ dermānı yok mı
‘Aceb bu fūrkatüñ pāyānı yok mı
- 2 Bu hicrāna nice şabr itsün ādem
Vişālūñ çāre vü imkānı yok mı
- 3 Nice bir bār-ı miḥnet çektün ‘āşık
‘Aceb ol derdmendüñ cānı yok mı
- 4 Nedendür kim cefā-cūlık ider
Anuñ gögsinde hiç imānı yok mı
- 5 Enîsî’yi cefā-yı tīg-i dildār

---

⁶⁴⁹ Pala, 52.

Helāk eylerse yā Rab anı yok mı

Gazelin Şerhi

1 ‘Aceb bu derdimũn dermānı yok mı

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

‘Aceb bu fũratũn pāyānı yok mı

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilũn / mefā‘ilũn / fe‘ũlũn

Kelimeler: **aceb:** [Ar.] Őũphe, tereddũt, hayret ifade eden soru zarfı, acaba. **dert:** [Far.] Sıkıntı, zorluk, ũzũntũ. **dermān:** [Far.] 1. İla, Şifa, are. 2. Hal yolu, ıkıŐ yolu. **firkat:** [Ar.] Ayrılık, ayrılış, sevdiklerinden ayrı kalma. **pāyān:** [Far.] U, son, nihayet.

Kurallı Cũmle: Aceb bu derdimũn dermānı, bu fũratũn pāyānı yok mı?

Dilii evirisi: Aceba bu derdimin aresi, ayrılıĝın da sonu yok mu?

Şair, āŐıĝın derdinin sebebini ikinci mısırada belirtmiŐtir. ĀŐıĝın derdi sevgiliden ayrı kalmasından dolaydır. Ayrılıĝın aresinin sevgiliye kavuşmak olduĝu ikinci mısırada dile getirilmiştir. Derdin dermanı de ayrılıĝın sonu olan kavuşma da sevgilidedir. Ayrılık derdinin dermanı sevgiliye kavuşmaktır. Fakat sevgiliden ayrılık derdine are olacak kavuşma beklenmez. ĀŐık bu durumun farkında olmasına raĝmen ũmitlidir. Şair, ahengi saĝlamak iin ‘aceb, bu, yok mı sũzcũklerini iki mısırada da tekrar ederek tekrar yapmıştır. Şair, ‘mı’ soru edatıyla istifham yapmıştır. Derd-fũrat, derman-pāyān kelimeleri birbiriyle ilgilidir. Şair birbirleriyle baĝlantılı kelimeleri alt alta gelecek Şekilde kullanarak leff ũ neşr yapmıştır.

2 Bu hicrāna nice Şabr itsũn ādem

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

ViŐālũn āre vũ imkānı yok mı

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilũn / mefā‘ilũn / fe‘ũlũn

Kelimeler: **âdem:** [Ar.] İnsan. **çâre:** [Far.] Bir engeli aşmak için tutulması gereken yol, çıkar yol. **hicrân:** [Ar.] 1. Ayrılık. 2. Unutulmaz acı, tesir, dokunma. **nice:** [ET.] Nasıl. **imkan:** [Ar.] Olabilecek durumda bulunma, mümkün olma, olabirlik, olanak. **visâl:** [Ar.] 1. Ulaşma, kavuşma, birleşme. 2. Sevdiğine kavuşma, vuslat, erişme, buluşma.

Kurallı Cümle: Bu hicrâna âdem nice sabr itsün, visâlün çâre vü imkânı yok mı?"

Diliçi Çevirisi: İnsan bu ayrılığa nasıl tahammül eder, (sevgiliye) kavuşmanın çaresi, bir yolu yok mu?"

"Âşığın en belirgin özelliği ayrılık içinde olmasıdır. Bu ayrılık ona büyük ızdıraplar verirse de o bu durumdan arada sırada şikayetçi olur."⁶⁵⁰ Ayrılık acısının ilacı sevgiliye kavuşmaktır. Sevgiliye kavuşamayan aşık bu ayrılığa dayanamadığını dile getirir. Durdine çare arar, buna imkan olmadığını bilse de ümidini kesmez. Hicrân-visâl kelimeleri anlamca birbirinin zıttıdır. Şair, anlamca zıt olan kelimeleri kullanarak tezat yapmıştır. Yok mı? Nice sabr itsün? diye cevabı beklenmeyen sorular soraran şair, istifham yapmıştır.

3 Nice bir bār-ı miḥnet çektiñ ‘âşık

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

‘Aceb ol derdmendün cānı yok mı

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: **aceb:** [Ar.] Şüphe, tereddüt, hayret ifade eden soru zarfı, acaba. **bār:** [Far.] Yük, ağırlık veren şey. Manevi ağırlık, eziyet, keder, üzüntü. **cān:** [Far.] Ruh. **derdmend:** [Far.] Dert sahibi, tasalı, kaygılı (kimse). **miḥnet:** [Ar.] 1. Acı, sıkıntı. 2. Acı ve sıkıntı dolu. **nice:** [ET.] Nasıl. **ol:** [ET.] O, üçüncü şahıs zamiri. **yār:** [Far.] Sevgili.

Kurallı Cümle: Âşık! Nice bir bār-ı miḥnet çektiñ, aceb ol derdmendün cānı yok mı?

⁶⁵⁰ Pala, 159.

Diliçi Çevirisi: (Ey) âşık! Bu kadar çok sıkıntıya nasıl dayanıyorsun? Canına yazık değil mi?

“Divan edebiyatının en belirgin özelliklerinden birisi sevgilinin âşığa bitmez tükenmez eziyetlerde bulunmasıdır. Âşığın çektiği eziyetlerin sınırı yoktur. Sabrın sonu selamet olduğu gibi, eziyet ve acının sonu da vuslattır.”⁶⁵¹ Âşığa düşen görev sevgiliden gelen her türlü eziyete katlanmaktır. Aşk yolunda ilerlemek için sevgiliden gelen her şeye tahammül etmek gerekir. Sevgili uğruna canını vermeye hazırdır. Böylelikle sevgiliye ulaşacaktır. Beyitte bahsedilen sevgi Allah sevgisi, sevgili de Allah’tır. Allah aşkıyla yanan âşık için fani olan hiçbir şeyin önemi yoktur. Allah’tan gelen her türlü sıkıntıya Allah’ın rızasını kazanmak, ona layık bir kul olabilmek için katlanır. Zaten canı da Allah’ın kendisine verdiği bir emanettir. Dünyadayken Allah’ı hoşnut ederse emanet olan canını teslim ettiğinde sevgiliye yani Allah’a kavuşacaktır.

Şair, “nice çektün?” ve “cânı yok mu?” diyerek sorarak istifham yapmıştır. Dermend kelimesi ile âşığı ifade eden şair, açık istiare yapmıştır.

4 Nedendür kim cefâcılık ider

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Anuñ gögsünde hiç imānı yok mı

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: **anun:** [ET.] Onun **cefâ:** [Ar.] Eziyet, sıkıntı. **iman:** [Ar.] İnanma. Kalp ile tasdik ve dil ile ikrar etme. İtimad etmek, **kim:** [ET.] Ki gibi kullanılan bağlaç.

Kurallı Cümle: Nedendür cefacılık ider? Anun gögsinde hiç imanı yok mı?

Diliçi Çevirisi: (Âşığına) neden eziyet ediyor? (Âşığın çektiği eziyetlere tahammül ettiğine) inanmıyor mu?

“Divan edebiyatının en belirgin özelliklerinden birisi sevgilinin âşığa bitmez tükenmez cevirlerde bulunmasıdır. Bu durum âşığın kaderi olduğu kadar sevgilinin onu hatırlamasıdır.”⁶⁵² İmân kelimesi beyitte inanç anlamında kullanılmıştır. Bu açıdan

⁶⁵¹ Pala, 90.

⁶⁵² Pala, 90.

bakıldığında âşık, cevr ü cefâlara tahammül etse de kendini sevgiliye henüz ispatlayamamıştır. Zor durumda kalan herkes yaratıcısına sığınır, ona yaklaşır. Beyitte bahsedilen sevgili Allah'tır. Kul Allah'ı iyi gününde unuttur. Kötü gününde hatırlar. Bu sıkıntılar bir an olsun azalsa insan nefesine yenik düşecek dünyalık lezzetlerin peşine düşüp yine Allah'ı unutacaktır. Bundan dolayı da Allah kullarına çeşitli sıkıntılar vererek kendini hatırlatır.

Şair sevgilinin neden eziyet ettiğini bilmesine rağmen bilmiyormuş gibi sebebini sorarak tecâhül-i ârif, aşkıma inancı yok mu diye sorarak istifham yapmıştır.

5 Enîsî'yi cefâ-yı tîğ-i dildâr

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Helâk eylerse yâ Rab kanı yok mu

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün

Kelimeler: cefâ: [Ar.] Eziyet, sıkıntı. **dildâr:** [Far.] Gönül alan, sevgili. **helâk:** [Ar.] Ölme, mahvolma, yok olma. **kanı:** [ET.] Nerede, hani. **Rabb:** [Ar.] Allah, Tanrı. **tîğ:** [Far.] Kılıç, pala.

Kurallı Cümle: Yâ Rabb! Enîsî'yi cefâ-yı tîğ-i dildâr helâk eylerse (dildâr) kanı yok mu?

Diliçi Çevirisi: Allah'ım! Enîsî'yi sevgilinin eziyetlerinin kılıcı öldürürse (ona can bağışlayacak sevgili) nerede, yok mu?

“Sevgilinin özellikleri içinde acı ve ızdırap verici oluşu başta gelir. Cevr oku atar, cana kast eder, zulüm ve eziyette sınırları zorlar. Gönlü taşır, âşığa yar olmaz, ele geçmez, vuslatı yoktur. Söz verir ama sözünde durmaz, merhametsizdir. Aşığın ah u feryadını duymazdan gelir.”⁶⁵³ Sevgiliden gelen her türlü sıkıntının hedefi âşığın gönlüdür. Sevgilinin gelen cefâ kılıcı âşığın gönlüne öldürücü etki yapar. Bu durumda olan âşığa can bağışlayacak tek kişi sevgilidir. Âşık, nerede yok mu diyerek can bağışlayacak sevgiliyi arar. Ancak sevgili âşığa can bağışlayacak hiçbir şey yapmaz.

⁶⁵³ Pala, 402.

Şair, “ya Rabb” seslenişiyle nida, “nerede” soru zarfı ve “mu” soru edatıyla istifham yapmıştır.

4.10.Fasîhî

[57b]

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

- 1 Bî-ķarār oldı gönîl ey mûnis-i cānum meded
Ĥasret-i ‘aşķuñ beni yandurdı sulţānum meded
- 2 Şabrum ārāmum dükendi ihtiyārum ķalmadı
Ey melek ķıkdı felekde āh u efgānum meded
- 3 ‘Āşıkam zāram ġarībem nā-murādam ‘ācizem
Derdüme bir ķāre eyle şāh-ı ĥübānum meded
- 4 Ĥālüme raĥm eyle ey yolunda kurbān olduġum
İştıyākum vaşluña ey meh-i tābānum meded
- 5 Āb-ı ĥayvāndur lebüñ itme Faşīĥi’den dirġ
Teşnedür ġāyet fidā olsun saña cānum meded

Gazelin Şerhi

- 1 Bî-ķarār oldı gönîl ey mûnis-i cānum meded
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Ĥasret-i ‘aşķuñ beni yandurdı sulţānum meded
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: bî: [Far.] Farsça ve Arapça kelimelerin başına gelen ve dilimizdeki “-sIz, -sUz, -mAZ” eklerinin anlamını karşılayan ön ek. Olumsuzluk eki. **karâr:** [Ar.] Bir iş veya mesele hakkında verilen kesin hüküm. Bir yerde veya bir halde durma, sebat üzere kalma, sâkin olma. Rahat, huzur, dinlenme. Değişmez olma, devamlı ve sürekli olma. **bî- karâr:** [Far. bî + Ar. karâr] Kararsız. **meded:** [Ar.] Yardım. Yardım et, imdat eyle, yetiş, aman, eyvah. **mūnis:** [Ar.] Alıştıran, alışık. Kolayca dostluk kurabilen, sokulgan, cana yakın.

Kurallı Cümle: Ey mūnis-i cānum! Gönül bî-karâr oldu. Sultānum! Hasret-i aşkun beni yandurdu. Meded!

Diliçi Çevirisi: Ey can alışkanlığı (sevgilim)! Gönül kararsızlığa düştü. Aşkının hasreti beni yaktı. Sultānum bana yardım et.

“Divan edebiyatında ateş, âşığın içinde bulunduğu aşkın ızdırabıdır. Ayrıca sevgilisine duyduğu özlem ve hasret de ateş şeklinde kendini gösterir ve daima âşığı yakar.”⁶⁵⁴ Bî-karâr kelimesinin hem kararsız hem de huzursuz anlamı vardır. Gönlüne aşk ateşi düşen âşık, ne yapacağını şaşırılmış bir haldedir ve aklını kullanarak hareket edemez. Aşk ateşiyle yanan gönül vuslata ermeden rahat edemez. Hasret ateşi ancak sevgiliye kavuşursa sönecektir. Divan edebiyatında sevgiliye kavuşmak gibi bir durum söz konusu olmadığı için âşık da sevgiliye duyduğu özlemden dolayı rahat edemez. Şair, meded kelimesi ile sevgiliden yardım ister. Ancak Divan şiirinde sevgiliye kavuşmak gibi bir durum söz konusu olmadığından âşığa yardım edecek kimse yoktur. Âşığın gönlü hasret ateşiyle yanmaya mahkumdur.

Sevgili gönül mülkünün sahibi olduğu için sultân olarak ifade edilmiştir. Burada bahsedilen sevgili Allah'tır. Gönlüne Allah aşkı düşen insan için yaratıcısından ayrı kaldığı her en huzursuzdur. Âşığın sevgiliye kavuşması ölümle gerçekleşir. Bu ölüm dünyadayken Allah'ın istemediği davranışları terk ederek, dünya sevgisini gönlünden çıkararak gerçekleşir. İnsanın dünyalık isteklerinden vazgeçmesi nefesine zor geldiği için Allah'tan yardım ister.

⁶⁵⁴ Pala, 41.

Şair, ey ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida yapmıştır. Şair, sultân, mûnis-i cân kelimeleri ile sevgiliden bahsederek açık istiare yapmıştır. “Meded” kelimesini her iki mısradaki da tekrarlayarak tekrar yapmıştır. Karar verme eylemi insana ait bir özelliktir. İnsana ait olan karar verme eylemini âşîğın gönlüne yükleyerek teşhis yapmıştır.

2 Şabrum ârāmum dükendi ihtiyārum kalmadı

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ey melek çıkdı felekde āh u efgānum meded

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **ārām:** [Far.] Dinlenme, rahat, huzur. **efgān:** [Far.] Izdırapla bağırma, haykırma, feryat. **felek:** [Ar.] Gök, sema, asman. **ihtiyār:** [Ar.] Seçme, tercih etme, üstün tutma.

Kurallı Cümle: Ey melek! Sabrum, tükendi, ārāmum, ihtiyārum kalmadı, āh u efgānum çıktı, felekde. Meded!

Diliçi Çevirisi: Ey melek! Sabrım tükendi, huzurum, tercihim kalmadı. Ahım, feryadım göklere çıktı. Yardım et!

“Ah, bir acı ünlemidir. Divan şiirinde âşîğın aşk ateşiyle gönlünden çıkan bir duman olarak düşünülür. Ahın en önemli sebebi sevgiliye kavuşamamak ve onun özlemini duymaktır.”⁶⁵⁵ Sevgiliye kavuşamayan âşîğın gönlünde daima aşk ateşi yanmaktadır. Bu ateş feryat ve ah olup göklere çıkar. Bu durumda âşîğın ne sabrı ne de huzuru kalır. Âşîğın sevgiliden yardım istemekten başka çaresi kalmamıştır. Âşîğın bunca ahını ve feryadını sevgili umursamaz. Ona yardım etmez. Bunun sebebi onun bu feryatlarını duymak istemesindedir. İnsan iyi gününde Allah’ı anmaz. Bu durum insanlık tarihi boyunca böyle devam etmiştir. Herhangi bir belaya uğramayan insanoğlu yaratıcısını hatırlamaz.

Şair, ey ünlemi ile nida, melek kelimesi ile sevgiliden bahsederek açık istiare yapmıştır.

⁶⁵⁵ Pala, 10.

3 ‘Âşıkam zāram ġarībem nā-murādam ‘ācizem

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Derdüme bir çāre eyle şāh-ı hūbānum meded

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **āciz:** [Ar.] Zayıf, elinden iş gelmez, beceriksiz. **çāre:** [Far.] Çıkar yol. İlaç, deva. **ġarib:** [Ar.] Yabancı, yabancı yerde bulunan, gurbette yaşayan. **hūbān:** [Far.] Güzeller, dilberler. **meded:** [Ar.] Yardım. Yardım et, imdat eyle, yetiş, aman, eyvah. **nā:** [Far.] Olmayan, değil kelimelerinin anlamını taşır. **Nā-murād:** [Far. nā + Ar. murād] İsteğine ulaşamamış. **şāh:** [Far.] Padişah. **zār:** [Far.] Ağlayan.

Kurallı Cümle: Âşıkam, zāram, ġarībem, nā-murādam, ācizem. Şāh-ı hūbānum, derdüme bir çāre eyle, meded!

Diliçi Çevirisi: Muradına eremediği (için) çaresizce ağlayıp inleyen garip (bir) âşığım. Güzellerin padişahı (olan sevgilim) derdüme bir çare bul, (bana) yardım et.

Divan edebiyatında âşığın muradı sevgiliye kavuşmaktır. Bu vuslat gerçekleşmez, âşık murādına eremez. Sevgiliden ayrı kaldığı için garip yani gurbettedir. Sevgiliden ayrı gurbette gibi olan âşığın elinden ağlamaktan başka bir şey gelmez. Derdini söylemeyenin derman bulamadığı gibi sevgiliye kavuşmak isteyen âşık da ağlayıp inleyerek sevgiliye sesini duyurmaya çalışır. Ondan derdine derman olmasını ister. Ancak sevgili ne bu derde çare bulur ne de âşığın bu yalvarışına kulak verir. Divan şiirinde sevgilinin güzelliği daima yüceltilir. Şair “şāh-ı hūbān” tamlamasıyla tüm güzellerin padişahı olan sevgiliyi ifade ederek açık istiare yapmıştır. Şair, ahengi sağlamak için ilk mısradaki “m” ünsüzünü tekrarlayarak aliterasyon, “a” ünlüsünü tekrarlayarak asonans yapmıştır.

4 Hālūme raḥm eyle ey yolunda kurbān olduğum

_ . _ _ _ / _ . _ _ _ / _ . _ _ _ / _ . _

İştiyākum vaşluña ey meh-i tābānum meded

_ . _ _ _ / _ . _ _ _ / _ . _ _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **iştiyāk:** [Ar.] Büyük arzu duyma, özleme. **māh:** [Far.] Ay, kamer. **meded:** [Ar.] Yardım. Yardım et, imdat eyle, yetiş, aman, eyvah. **rahm:** [Ar.] Acıma, esirgeme, merhamet. **tābān:** [Far.] Parlak, ziyadar, münevver. **vasl:** [Ar.] Ulaşma, sevdiğine kavuşma.

Kurallı Cümle: Ey meh-i tābānum! Vaslına iştiyākum. Ey yolunda kurban olduğum! Halime rahm eyle, meded!

Diliçi Çevirisi: Ey parlak Ay kadar güzel (olan sevgilim)! Sana kavuşmak istiyorum. Ey yolunda kurban olduğum (sevgilim)! Halime acı, bana yardım et.”

“Divan şiirinde âşık, vuslat için sevgiliye devamlı bir yakarış içindedir.”⁶⁵⁶ Sevgiliye kavuşmayı isteyen âşık, bu arzusu uğruna canını bile vermeye hazırdır. Sevgiliden hâline acımasını ve bu amacını gerçekleştirmesi için yardım etmesini istemektedir. Sevgiliye kavuşmak gibi bir durum söz konusu olmadığı gibi merhametsiz sevgiliden yardım beklemek de boşunadır. Ay, güzel ve parlak olmasının yanı sıra mekanının gökte bulunması ve kolay ulaşılamaması yönüyle de sevgili için kullanılmıştır. Mekanı gök olan ve kolay ulaşılamayan, güzellikte eşi benzeri olmayan sevgili Allah'tır. Yine âşığın hâline acıyıp rahmet edecek, medet istenecek sevgili de Allah'tır.

Şair, meh-i tābān tamlamasıyla sevgiliden bahsederek açık istiare yapmıştır. Ey ünlemi ile nida yapmıştır. Ey ünlemini iki mısradan da tekrarlayarak tekrar yapmıştır.

5   Āb-ı hayvāndur lebūñ itme Faşihî'den dirîğ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Teşnedür gāyet fidā olsun saña cānum meded

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **āb:** [Far.] Su. **āb-ı hayvān:** [Far. āb + Ar. hayvān] Āb-ı hayat, ölümsüzlük suyu. **dirîğ:** [Far.] Esirgeme, kıyamama. **fidā:** [Ar.] Kurban. **gāyet:** [Ar.] Son, bitim,

⁶⁵⁶ Pala, 476.

çok. **leb:** [Far.] Dudak. **meded:** [Ar.] Yardım. Yardım et, imdat eyle, yetiş, aman, eyvah.

Kurallı Cümle: Lebün âb-ı hayvandır, gāyet teşnedür. Fasîhî'den dirîğ itme! Cānum sana fidā olsun, meded!

Diliçi Çevirisi: Dudağın ölümsüzlük suyudur. Çok susamış Fasîhî'den esirgeme. Canım sana feda olsun yardım et.

“Divan şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biri de dudaktır. Âşığa can bağışlayan her türlü meziyet ve ilaç dudakta mevcuttur. Âb-ı hayat, çeşme-i can, Kevser ve çeşme-i hayvandır. Ancak onu içebilen olmamıştır.”⁶⁵⁷ “Âb-ı hayât, içeni ölümsüzlüğe, ebedî bir hayata kavuşturduğu, ölüyü dirilttiği, hastayı, yarayı iyileştirdiği kabul edilen ve hemen hemen bütün milletlerin kültürlerinde az veya çok bazı farklarla mevcut olan efsanevi bir sudur.”⁶⁵⁸ Sevgilinin dudağı, âşığa can bağışlayacak güzel sözleri içinde barındırması açısından ölümsüzlük suyu olarak ifade edilmiştir. Âşık, sevgilinin âb-ı hayvân olan dudağına susamıştır. Âşık, bu uğurda canını bile vermeye hazırdır. Sevgili uğruna verebileceği tek şey olan canını bile feda eder. Ancak sevgili ona can bağışlayacak bu suyu âşığa asla sunmaz. Beyitte, sevgilinin âb-ı hayvân olan dudağına canını vermesi hem sevgilinin dudağından dökülen sözlerin candan daha değerli olduğu hem de ölümlü olan canı, ölümsüzlüğe ulaşmak için fânî canı vermenin hiçbir önemi olmadığı ifade edilir.

Şair, sevgilinin dudağını can bağışlayıcı sözler barındırmasından dolayı abı hayata benzetmiş, teşbih-i belîğ yapmıştır.

4.11.Gafletî

[17a]

mef'ülü / mefā'îlü / mefā'îlü / fe'ülün

1 Kānd-ı lebüne doymayacak mül disem olmaz

Ruhsārlaruñı görmeyecek gül disem olmaz

⁶⁵⁷ Pala, 285.

⁶⁵⁸ Filiz Hançerlioğlu Kılıç, “Âb-ı Hayât” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Cilt I, 2001, 3.

2 Hübür didiler gerçi güftâr-ı laîfûñ
Güş itmeyecek fendini bülbül disem olmaz

3 Rüyunda olan haller temâşâyâ muhtâc
Seyr itmeyicek anlara fülful disem olmaz

4 Kâküllerüñe lûb-i mu‘attar dimiş iller
Ben kôkmayıcağ anlara sünbül demek olmaz

5 Bende geçinür saña haķır Ğafletî ammâ
İhsânuña irmeyecek kûl disem olmaz

Gazelin Şerhi

1 Kând-ı lebüñe doymayacak mül disem olmaz

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

Ruhsârlaruñı görmeyecek gül disem olmaz

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

mef‘ülü / mefâ‘ilü / mefâ‘ilü / fe‘ülün

Kelimeler: **kand:** [Ar.] Şeker, şeker kamışı. **leb:** [Far.] 1. Dudak. 2. Kenar, kıyı. **mül:** [Far.] Şarap. **ruhsâr:** [Far.] Yanak, yüz, çehre, izar, had.

Kurallı Cümle: Mül, kand-ı lebüne doymayacak disem olmaz. Gül, ruhsârlarını görmeyecek disem olmaz.

Diliçi Çevirisi: Şarap, şeker (gibi tatlı) dudağına doyamaz. Gül, (senin) güzel yüzünü görmeden duramaz.

“Kand, bir tür bitki şekeridir. Sevgilinin dudağı tatlı olması bakımından şekere benzetilir.”⁶⁵⁹ Beyitte şarap, tat bakımından ele alınmış, sevgilinin dudağının tadını kıyaslamak için kullanılmıştır. Sevgilinin dudağı şeker gibi tatlı ve şaraptan daha lezzetlidir. Şarap bile sevgilinin tatlı dudağına doyamaz. “Ruh, ruhsâr ve ârız şekilleriyle yüz yerine kullanılan kelimelerin çoğunda aslında yanak kast edilmektedir. Yüzün en geniş kısmını kaplaması dolayısıyla yanak en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biridir. Renk bakımından şarap, gül, gül yaprağı, gülistan, gülşen, gonca, lale, lalezara benzer. Ancak çok zaman bu çiçekler yanağa benzeyebilme çabasında görünür ve sevgilinin yanağındaki rengini daima kıskanırlar. Sevgili gül bahçesine yanağını gösterecek olsa bütün güller yere geçer, utanır, inlemeye başlar.”⁶⁶⁰ Sevgilinin yüzü, gülden daha güzeldir. Sevgilinin yüzünü güzellikte çiçeklerin sultanı olan gül görse bu güzelliği elinde olmadan seyreder. Âşık, sevgilinin güzel yüzünü seyretme isteğinin elinde olmadığını, sevgilinin tatlı dudağına da doymamadığını ifade eder.

Şair, sevgilinin dudağını tat bakımından şekere benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır. Görme eylemi insana ve hayvana özgü bir özelliktir. Bitkilerin görme yetisi yoktur. Şair, insana ait bir özelliği güle yükleyerek teşhis yapmıştır. Bir şeyler yiyip içmek, bunların tadını almak insana ait bir özelliktir. İnsana ait olan tat alma duyusu, doyma eylemi şaraba yükleyerek teşhis yapmıştır. “Disem olmaz” kelimelerini iki mısradan da tekrarlayarak tekrar yapmıştır.

2 Hübür didiler gerçi güftâr-ı laîfün

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

Güş itmeyecek fendini bülbül disem olmaz

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

⁶⁵⁹ Nurettin Demir, “Kand” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 38.

⁶⁶⁰ Pala, 181.

Kelimeler: fend: [Far.] Yalan, hile. **güş:** [Far.] 1. Kulak. 2. İşitme, dinleme. **güftâr:** [Far.] Söz, laf, lakırdı. **hüb:** [Far.] Güzel, hasen, cemil. **latîf:** [Ar.] Şirin, hoş, güzel, nazik.

Kurallı Cümle: Güftâr-ı latîfün hübdur didiler. Gerçi fendüni güş itmeyecek bülbül disem olmaz.

Diliçi Çevirisi: Şirin sözlerin güzeldir, dediler. Gerçi yalanlarını duymayacak bülbül de yoktur.

“Bülbül, şakayışlarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona güzel sözler söyleyen âşıktır. Güzel sesi de âşığın güzel sözleri, şiiirleridir.”⁶⁶¹ Divan şiiirinde sevgili, hileli sözleriyle âşığı kandırır. Aşık, sevgiliden güzel bir söz bekler ancak onun güzel sözleri âşığa değil, rakipleridir. Sevgilinin yalanlarına aldanan âşık, sevgilinin sözlerinin güzelliğine sadece kendisinin değil tüm âşıkların kandiğini ifade eder.

3 Rüyunda olan haller temâşāya muhtâc⁶⁶²

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

Seyr itmeyicek anlara fülful disem olmaz

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

mef'ülü / mefâ'ilü/ mefâ'ilü / fe'ülün

Kelimeler: anlar: Onlar. **fülful:** [Ar.] 1. Karabiber. 2. Sevgilinin yüzündeki ben, hal. **hal:** [Far.] Ben, vücutta meydana gelen nokta. **muhtaç:** [Ar.] Gereksinimi olan, ihtiyaç hisseden. **seyr:** [Ar.] Eğlenmek için bakma, temaşa. **rû:** [Far.] Yüz, çehre. **temâşā:** [Far.] Bakıp seyretme, nazar, müşahede.

Kurallı Cümle: Rüyunda olan haller temâşāya muhtâc. Anlara fülful disem seyr itmeyicek olamaz.

Diliçi Çevirisi: Yüzünde bulunan benlerin seyredilmesi gerekir. Yüzündeki benlerine karabiber(dir) desem herkes seyredir.

⁶⁶¹ Pala, 77.

⁶⁶² Bu mısra vezne uymamaktadır.

“Fülfül, çeşitli hastalıklara iyi gelen bir ilaçlardandır. Siyahlığı ve yuvarlaklığı bakımından sevgilinin beni yerine kullanılır.”⁶⁶³ Beyitte sevgilinin güzellik unsurlarından yüzündeki siyah noktanın seyredilmeye değer güzellikte olduğundan bahsedilir. Sevgilinin güzel benleri aşk derdinin ilacıdır denildiğinde tüm âşıklar bu güzelliği seyretmek ister.

Şair sevgilinin benlerini karabibere benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

4 Kāküllerüñe lüb-i mu‘attar dimiş iller

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

Ben koğmayıcağ anlara sünbül dimek olmaz

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Kelimeler: anlar: [ET.] Onlar. **il:** [ET.] Yakın olmayan, yabancı. Halk, ahâli, başkaları, herkes. **kākül:** [Far.] Alna düşen saç demeti, perçem. **lüb:** [Ar.] İç, öz. **mu‘attar:** [Ar.] Kokulu. **sünbül:** [Far.] Açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçek.

Kurallı Cümle: İller o kāküllerüne lüb-i mu‘attar dimiş, anlara kokmayacak sünbül dimek olmaz.

Diliçi Çevirisi: 1. Yabancılar saçlarına kokunun özü demişler, ben onlara kokmayacak sünbül (yoktur) desem olmaz.

2. Yabancılar saçlarına kokunun özü demişler ben senin saçlarına sünbül diyemem (çünkü sünbül kokusunu senin saçlarından almıştır. Bu yüzden güzel kokar.)

“Sünbül, şekli ve kokusu itibariyle sevgilinin saçına benzer.”⁶⁶⁴ Beyitte sevgilinin saçları tüm güzel kokuların kaynağı olarak ifade edilmiştir. Hatta sünbül güzel kokusunu sevgilinin saçlarından almıştır. Bundan dolayı güzel kokmaktadır. Divan edebiyatında sevgilinin özellikleri daima en yüce şekilde ifade edilir. En güzel koku ondadır. Onun güzelliği tarif edilemeyecek kadar güzeldir. Beyitte sevgilinin saçının tüm kokuların özü olarak ifade edilmesi de sevgilinin yüceltilmesinden dolayıdır. Bu bakımdan ele

⁶⁶³ Ahmet Arı, “Fülfül” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 515.

⁶⁶⁴ Pala, 414.

alındığında yarattığı her şeyde kendi güzelliğinden bir parça bulunduran Allah'tan bahsedilmektedir. Her güzelliğin kaynağı olan sevgili Allah'tır. Şair, sevgilinin saçının kokusunu anlatmak için sümbül desem olmaz demekle Allah'ın güzelliğinin hiçbir somut nesneyle tarif edemeyeceğini anlatmaktadır.

Şair, sümbülün güzel kokmasının nedenini sevgilinin saçlarının kokusundan almasına dayandırarak hüsn-i talil yapmıştır. Şair, birbirleri ile bağlantılı kâkül, muattar, sümbül kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır.

5 Bende geçinür saña haķır Ğafleti ammā

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

İhsānuña iremeyecek kul disem olmaz

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **bende:** [Far.] Bağlı, tutsak, esir. Köle, kul, abd. **haķır:** [Ar.] Değersiz, küçük. Eskiden bir kimsenin kendisi için kullandığı tevâzû sözü, bendeniz, kulunuz **ihsān:** [Ar.] İyilik etme, iyi davranma. Bağışlama, bağışta bulunma. **kul:** İnsan.

Kurallı Cümle: Haķır Ğafletî bende geçinür ammā ihsānuna iremeyecek kul disem olmaz.

Diliçi Çevirisi: Ğafletî kulunuz kendini köle gibi görür ama bağışlanmayacak kul demek de doğru değil.

Şair, Allah katında kendini diğer insanlardan daha aşağıda görür. Ardından kendini bu kadar kötüleme sen de bağışlanmaya layık derecede bir kulsun, diyerek hem kendini över hem de bağışlanma bekler. Şair, kendini önce değersiz bir köle olarak ifade ediyor sonra bağışlanmayacak bir kul da değilim diyerek övgüyü pekiştirip te'kidü'l-medh bimā yüşbihü'z-zem yapmıştır.

[19a]

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

1 Sīnem güzelüm hicrūñ ile çāk olayum dir

Yüzler sürüyüb pāyuña hem hāk olayum dir

2 Luṭf ābı ile kendüyi arıtmada dā'im

Bu rāh-ı meşakḳatde yunub pāk olayum dir

3 Dil çekdi felekde o ḳadar cev̄r ü felāket

Şād olmadı felekde bāri ḡamnāk olayum dir

4 Dīvāne gönül itse heves kākül-i Çin'e

Uslanmadı gitdikçe bī-idrāk olayum dir

5 Vaşluñ ḡaminuñ ḡastesidür Ḡafletī cāna

Ḥüsn-i nazaruñ cānuma tiryāk olayum dir

Gazelin Şerhi

1 Sīnem güzelüm hicrūñ ile çāk olayum dir

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

Yüzler sürüyüb pāyuña hem hāk olayum dir

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **çāk:** [Far.] Yarık, yırtık. Kırık, kırılmış parça. **hāk:** [Far.] Toprak. **hicr:** [Ar.] Ayrılık, iftirak. **şine:** [Far.] Göğüs, bağır. Gönül, kalp, yürek. **pāy:** [Far.] Ayak.

Kurallı Cümle: Güzelüm! Sīnem, hicrūn ile çāk olayum, hem pāyüne yüzler sürüyüb hāk olayum, dir.

Diliçi Çevirisi: Sevgilim! Göğsüm ayrılık (acısıyla) paramparça olayım, hem de ayağına yüzler sürüp toprak olayım, der.

“Divan şiirinde sevgilinin yüzü, yanağı, dudakları, saçları, dişleri, çene çukuru, eşiği, mahallesi, ayağının toprağı, vs. âşık için daima birer hicrân sebebidir. Bunun çaresi sabır ve sevgiliyi hayal etmektir. Çünkü gün geçtikçe bu hicrân ve hasret âşığa üstünlük kazandırır, acılar bir zevke dönüşür. Âşık, kavuşma anında bile hasret çeker, ayrılık korkusu yaşar.”⁶⁶⁵ Beyitte sevgiliye güzelim diye seslenilmiştir. Bu sesleniş âşığın, sevgilinin güzelliğinin tamamına özlem duyduğunu ifade eder. Bu acılar âşığın göğsünü paramparça eder. Beyitte âşığın gönlü ayrılık acısıyla paramparça olmak ister. Amacı âşıklıkta mertebesini artırmak, sevgiliye layık bir âşık olmak içindir. Bu uğurda sevgilinin ayağına yüz sürüp toprak olmak ister. Bu durum Allah’ın huzurunda secde etmeyi anımsatır. Ayaklarına yüz sürüp toprak olmaya layık sevgili Allah’tır. İnsanın zorlandığı iki şey vardır. Dünyalık istekleri arzu eden nefsi ve şeytana ait bir özellik olan gururdur. Beyitte âşığın sevgilinin ayakları altında toprak olması ile gururundan vazgeçmiş olduğunu anlatır. Gönlüne Allah aşkı yerleşen insan, yaratıcısından ayrı kaldığı için dünyada gurbettedir. Gurbetten kurtuluş ölümle gerçekleşir. Bu ölüm maddi anlamda bedeninin yok olmasından önce dünyalık isteklerden ve gururdan vazgeçmekle gerçekleşir. Beyitte Allah’tan ayrı kalan insanın ayrılıktan çektiği acılar ve sevgiliye kavuşmak için yapacakları anlatılmaktadır.

Şair, güzelim diye sevgiliye hitap ederek nida yapmıştır. İnsanın göğsü gerçek anlamda parça parça olmaz. Âşığın ayrılık yüzünden çektiği acıları göğsü parça parça olmuş gibi ifade ederek mübalağa yapmıştır. Beyitte “toprak olmayım” diyen âşığın gönlüdür. Şair, insana ait olan konuşma eylemini âşığın gönlüne yükleyerek teşhis yapmıştır. Şair, “olayum dir” kelimelerini iki mısradada da tekrar ederek tekrar yapmıştır.

2 Luţf ābı ile kendüyi arıtmada dā‘im

— — ./ . — — ./ . — — ./ . — —

Bu rāh-ı meşakkatde yunub pāk olayum dir

— — ./ . — — ./ . — — ./ . — —

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

⁶⁶⁵ Rıza Oğraş, “Hasret” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 250.

Kelimeler: **âb:** [Far.] Su. **arıtmak:** [F.] Temizlemek, kirliliğini gidermek. **dâim:** [Ar.] Devam eden, devamlı, sürekli. **lutf:** [Ar.] İyi muamele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk. Bağış, bağışlanma, ihsan, kerem, cömertlik. **meşakkat:** [Ar.] Acı, eziyet, sıkıntı. **pâk:** [Far.] Temiz, arık, saf, tahir. **râh:** [Far.] Yol, iz, tarik. **yunmak:** [T.] Temizlenmek. Yıkanmak.

Kurallı Cümle: Kendüyi lutf âbı ile dâim arıtmada. Bu râh-ı meşakkatde yunub pâk olayum, dir.

Diliçi Çevirisi: Bu sıkıntılı yolda iyilik suyuyla kendini sürekli arıtarak yıkayıp temiz olayım, der.

Divan edebiyatında âşık, sevgiliye kavuşmak için bir takım sıkıntılar çeker. Bu sıkıntıların sebebi âşğın mertebesinin yükselmesi, âşkının ispatı için gereklidir. Bu sıkıntılar karşısında ona yardım edecek tek kişi sevgilidir. Beyitte âşık, sevgili uğruna çıktığı zorlu yolda ilerleyebilmek için mücadele ettiğini, bu yolda sevgilinin yardımı olmadan ilerleyemeceğini ifade eder.

Râh-ı meşakkat “sıkıntılı yol” tamlaması ile âşğın Allah’ın rızasını kazanmak, ona layık kul olabilmek için çıktığı mânevi yolculuk ifade edilmektedir. Bu yoldaki sıkıntıların ilki insanın nefsinin isteklerinden dolayıdır. Çünkü insan nefsi dünyalık her şeye meyillidir. Şair nefsinin isteklerinden Allah’ın yardımıyla arınıp kurtulacağını bilir ve Allah’tan yardım ister. Diğer sıkıntı ise kulun yarartıcısını unutmaması için çeşitli sıkıntılarla imtihan edilmesidir. İnsan başına bir bela gelmeden Allah’a yalvarıp onu hatırlamaz. Allah’a yönelse bile bu durum sıkıntılı olduğu zamanlardaki kadar çok değildir. Vefasız insan ancak başı sıkışınca Allah’ı daha çok anar. Ondan yardım ister. Beyitte Allah’ın rızasını kazanmak, ona layık bir kul olmak isteyen insanın karşılaştığı sıkıntılarla mücadelesi ve bu mücadeleyi Allah’ın yardımıyla kazanacağı anlatılmıştır.

Şair, anlamca birbirleri ile ilgili yunmak, arıtmak, pâk, âb kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır.

3 Dil çekdi felekde o kadar cevır ü felâket

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

Şād olmadı felekde bāri ğamnāk olayum dir.⁶⁶⁶

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **cevr:** [Far.] Cefa, eziyet, sıkıntı. **felek:** [Ar.] Gök, sema. Dünya, âlem, devrân. **felâket:** [Ar.] Afet, müsibet, büyük bela. **dil:** [Far.] Gönül. **gam-nāk:** [Ar. **gamm** + Far. **nāk**] Gamlı, tasalı, kederli. **şād:** [Far.] Mutlu.

Kurallı Cümle: Dil felekde o kadar cevr ü felâket çekdi, Felekde şād olmadı. Bāri gam-nāk olayum, dir.

Diliçi Çevirisi: Gönül, felek (yüzünden) o kadar eziyet ve sıkıntı çekti. Dünyada mutlu olmadım, en azından kederli olayım, der. (Üzüntü içinde olmak ister.)

“Eskilere göre gök tabakası felekler dokuzdur. Her semada bir yıldız tasavvur edilmiştir. Bu yedi seyyar yıldızdan herbirinin dünyaya ve dünya üzerindeki canlı cansız her şeye hükmettiği ve onları etkilediği kabul edilmiştir. Her yıldız az çok uğurlu, uğursuz sayılmış ve herbirinin kendine özgü tabiatları, hakim olduğu iklimleri, hakimiyet saatleri olduğu sanılmış, dünyada olup biten her şeyin sebebi feleğe yüklenmiştir.”⁶⁶⁷ Beyitte felek, dünya anlamında da kullanılmıştır. Dünya dönek olduğu için âşığa istediğini vermez. Dert ve sıkıntı yurdu olan dünyada insanın mutlu olması imkansızdır. Âşık, dünyada mutlu olamayacağını anlamış, en azından eziyet çeken insanın hissedebileceği duyguyu yani kederli olmayı istemektedir. Dünyanın sürgün yeri olduğu bilinmektedir. Bu sürgün yerinde olan insan, Allah'tan ayrı kalışından dolayı da mutsuzdur.

Şair, anlamca birbirine zıt olan şād-gam-nāk kelimeleri ile tezat, anlamca birbirleriyle bağlantılı cevr, felâket, gam-nāk kelimeleri ile tenasüp yapmıştır. Konuşmak insana ait bir özelliktir. İnsana ait konuşma eylemini âşığın gönlüne yükleyerek teşhis yapmıştır.

4 Dīvāne gönül itse heves kākül-i Çīn'e

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

⁶⁶⁶ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁶⁶⁷ Onay, 176.

Uslanmadı gıtdıkçe bî-idrāk olayum dir

— — ./ . — — ./ . — — ./ . — —

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **bî:** [Far.] Olumsuzluk eki. **dîvâne:** [Far.] Deli, meczup. **heves:** [Ar.] İstek, arzu, meyil. **idrāk:** [Ar.] Derk etme, anlama, kavrama, kavrayış, anlama yeteneği. **kākül:** [Far.] Alna dökülen saç demeti. **uslanmak:** [T.] Uslu bir duruma gelmek, yaramazlıktan vazgeçmek. Akılı başına gelmek, akıllanmak.

Kurallı Cümle: Dîvâne gönül gittikçe uslanmadı. Kākül-i Çin'e heves itse, bî-idrak olayum, dir.

Diliçi Çevirisi: Deli gönül gittikçe akıllanmadı. Sevgilinin Çin (miski gibi güzel kokan) saçlarına heves edip aklımı kaybedeyim, der.

“Çin, misk kokusunun elde edildiği âhunun çok olduğu bir ülkedir. Bundan dolayı sevgilinin misk kokulu saçı anılır. Çin kelimesinin kıvrım, büklüm anlamı da vardır. Bu bakımdan sevgilinin saçının şeklini ifade eder.”⁶⁶⁸ “Sevgilinin saçı, âşıқта en çok etki bırakan güzellik unsurlarındandır. Saçın kıvrımlı ve dağınık olması âşığı karmakarışık duygular içinde bırakır.”⁶⁶⁹ Âşık, sevgilinin güzel kokulu ve kıvrımlı saçlarına aslı olmayı istemektedir. Bu isteğinden dolayı aklını yitirmiş bir haldedir. Gönülü söz dinlemez. Bu durumda olan âşık, akıllanmak yerine daha da aklını yitirmek ister. Çünkü âşık, sevgili uğruna neyi varsa vermeye hazırdır. Akılını sevgilinin yanında bulunmak için yitirmiştir.

Şair, anlamca birbirleriyle bağlantılı olan bî-idrāk, dîvane, uslanmadı kelimeleriyle tenasüp yapmıştır. Şair, sevgilinin saçının kıvrımlı oluşunu dolayı Çin olarak ifade edip teşbih-i belîğ yapmıştır.

5 Vaşluñ ğaminuñ ğastesidür Ğafleti cānā

— — ./ . — — ./ . — — ./ . — —

⁶⁶⁸ Ahmet Arı, “Çin” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 47.

⁶⁶⁹ Ayşe Yıldız, “Saç” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt V, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 182.

Hüsn-i nazaruñ cānuma tiryāk olayum dir

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **gam:** [Ar.] Keder, sıkıntı. **hüsn-i nazar:** [Ar.] İyi gözle bakma, takdir etme, iltifat, teveccüh. **tiryāk:** [Ar.] Zehre ve bazı hastalıklara karşı kullanılan bir cins macun. Panzehir. Afyon, uyuşturucu madde. **vasl:** [Ar.] Yetişen, ulaşan, vusul bulan. Allah'a kavuşan.

Kurallı Cümle: Cānā! Gafletî vaslun gaminun hastesidür. Hüsn-i nazarun cānuma tiryāk olayum, dir.

Diliçi Çevirisi: Ey sevgili! Gafletî kederinden hastadır. Benimle ilgilenmen ve (sana) kavuşmak canıma ilaç olur.

“Divan şiirinde âşık, sevgiliye kavuşamamanın verdiği ızdıraptan dolu gamlıdır. Gam âşık için bir sınavdır. Onun âşıklık yolunda ne kadar istekli olduğunu ölçer. Bu yüzden âşık sürekli gam ister.”⁶⁷⁰ Sevgiliye kavuşamayan âşık, ayrılığın verdiği ızdıraptan dolayı hastadır. Bu hastalığın ilacı sevgilidedir. Sevgili âşıkla ilgilense ayrılık acısı biraz dinecek, hastalığına ilaç olacaktır. Ancak bu ilaç âşığa asla ulaşmaz. Sevgili âşığın ızdırabını dindirmek için hiçbir şey yapmaz. Aksine âşığın kederini artıracak davranışlarda bulunur. Sevgiliden gelen her şey değerlidir. Âşık, sevgiliden gelen sıkıntıları da derdine ilaç olarak görür. Kendisinden gelen her şey değerli olan sevgili Allah'tır. Allah'a kavuşmak, ona layık olabilmek isteyen âşık, Allah'tan gelen her şeye tahammül eder. Onun için en iyi ilaç Allah'ın rızasını kazanmış olmaktır.

Şair, ey ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida yapmıştır. Şair, anlamca birbirleri ile ilgili gam, hasta, tiryāk kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır.

[19b]

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

1 Dil-şâda heves kılmadı maḥzūn olayum dir

Dīdemde aḡan āb-ı gül-gūn olayum dir

⁶⁷⁰ Pala, 161.

- 2 Bu cevri-felek virmedi rahat diyü gönülüm
Fürkat gözedüb dile mağbūn olayum dir
- 3 Gör nākış-ı ‘aqlumı ki maṭlaba ṭālib
Ḥayretde görüb Leyla-yı Mecnūn olayum dir
- 4 Üns alçağa düşmiş diyü dil ünsiyyet itmez
Bālā-yı muḥabbet ile meftūn olayum dir
- 5 Ey Ğafletī bilmem nice olur ḥāl-i siyāhum
Günden güne gittükçe diger gün olayum dir

Gazelin Şerhi

- 1 Dil şāda heves kılmadı maḥzūn olayum dir
_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _
Dīdemde aḳan āb-ı gül-gūn olayum dir
_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _
mef’ūlü / mefā’ilü / mefā’ilü / fe’ülün

Kelimeler: **āb:** [Far.] Su **dīde:** [Far.] Göz. Gözbebeği. **dil:** [Far.] Gönül. **gül-gūn:** [Far.] Gül renkli, pembe. **heves:** [Ar.] İstek, arzu, meyil. **maḥzūn:** [Ar.] Üzüntülü, kederli, hüznü. **şād:** [Far.] Sevinçli, memnun, mesrur.

Kurallı Cümle: Dil, şāda heves kalmadı, maḥzūn olayum, dīdemde akan ab-ı gül-gūn olayum, dir.

Diliçi Çevirisi: Gönül, mutlu olma isteğim kalmadı, hüznüleneyim, (üzüntüden dolayı) gözümde akan kanlı gözyaşı olayum, der.

“Gönül, âşîğın aşk ve istek konusunda önüne geçemediği iç âlemindeki kuvvettir. İnsanın hayat unsurudur. Daima âh ve inleyişler içindedir. Âşık gibi kanlı gözyaşı dökerek ağlar, perişandır, dertlidir. Sevgilinin gamze oklarının hedefinde olduğu için yaralıdır, hüznüldür. Gam ve kederle beslenen gönül, sevgilinin hayali ile mutlu olur. Sevgiliden ilgi göremese bile umutludur.”⁶⁷¹ Sevgili âşîğın gönlünü mutlu edecek bir davranış göstermez. Âşîğa sürekli eziyet eder. Sevgilinin eziyetlerine karşı âşîğın gönlünün hissedebileceği duygu hüznüdür. Hüznlenen gönül, gözyaşının gözden ayrıldığı gibi sevgili uğruna âşîğın bedeninden ayrılmak, sevgili uğruna canını bile vermek ister. Böylece sevgiliye aşkını ispat edecek, çektiği sıkıntılar ve döktüğü gözyaşları ile sevgiliye aşkını ispat edecek, sevgiliye bir adım daha yaklaşacaktır.

Şair, âb-ı gülgûn tamlaması ile âşîğın gözünden akan gözyaşının rengini gül rengine benzeterak teşbih-i belîğ yapmıştır. Âşîğın ağlamaktan kızaran gözünü kan ağlıyormuş gibi tasvir ederek mübalağa yapmıştır. Şâd ve mahzûn kelimeleri anlamca birbirinin zıttıdır. Şair, anlamca birbirinin karşıtı olan kelimeleri kullanarak tezat yapmıştır. Şair, “olayum dir” kelimelerini iki mısradaki da tekrar ederek tekrar yapmıştır. Konuşma eylemi insana ait bir özelliktir. İnsana ait konuşma eylemini âşîğın gönlüne yükleyerek teşhis yapmıştır.

2 Bu cevr-i felek virmedi rahat diyü gönlüm

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

Fürkat gözedüb dile mağbûn olayum dir

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

mef‘ülü / mefâ‘ilü / mefâ‘ilü / fe‘ülün

Kelimeler: **cevr:** [Ar.] Eziyet, zulüm, ezâ, cefâ. **dil:** [Far.] Gönül, yürek. **felek:** [Ar.] Gök, gökyüzü, sema. **firkat:** [Ar.] Ayrılık, ayrılış, sevdiklerinden ayrı kalma. **mağbûn:** [Ar.] Aldanmış veya ticarete aldatılmış, kandırılmış. Bir şeyin iç yüzünü bülmediği için aldanmış, kanmış olan. Şaşkın, hayretde kalmış, hayal kırıklığına uğramış. **mağbûn olmak:** Aldanmak.

⁶⁷¹ Ahmet Arı, “Gönül” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 84.

Kurallı Cümle: Bu cevri felek fûrkat gözedüb dile rahat virmedi diyü gönlüm mağbûn olayum, dir.

Diliçi Çevirisi: Feleğin eziyetleri (sevgiliden) ayrı (kaldığım zamanı bekleyip) canıma rahat vermediği için gönlüm (sevgilinin kavuşma ile ilgili sözlerine) aldanayım, der.

“Divan edebiyatının en belirgin özelliklerinden birisi sevgilinin, âşığa bitmez tükenmez eziyetlerde bulunmasıdır. Eziyetin asıl sebebi ayrılıktır. Âşık, bu eziyetlerin sonunda sevgiliye kavuşacağı için şikayet etmez. Ancak kavuşma asla gerçekleşmez. Âşığa eziyet eden diğer unsur zaman ve felektir.”⁶⁷² “Eskilere göre gök tabakası felekler dokuzdur. Her semada bir yıldız tasavvur edilmiştir. Bu yedi seyyar yıldızdan herbirinin dünyaya ve dünya üzerindeki canlı cansız her şeye hükmettiği ve onları etkilediği kabul edilmiştir. Her yıldız az çok uğurlu, uğursuz sayılmış ve herbirinin kendine özgü tabiatları, hakim olduğu iklimleri, hakimiyet saatleri olduğu sanılmış, dünyada olup biten her şeyin sebebi feleğe yüklenmiştir.”⁶⁷³ Beyitte âşığın gönlünün aldanayım demesi sevgilinin kavuşma sözü verip sözünde durmadığını, âşığın sevgilinin yalan sözlerine aldanmasını anlatır. Sevgiliye kavuşamayan âşık, çektiği eziyetleri sevgilinin sözünde durmamasına bulmaz. “Sevgiliden şikayet etmek sadakatsizlik”⁶⁷⁴ olduğu için eziyetlerin sebebi feleğe bulunmuştur. Felek, âşığın sevgiliden ayrı kalmasını pusuda beklemiş fırsat bulur bulmaz âşığa eziyet etmeye başlamıştır. Felek, gök ve dünya anlamındadır. Dünya anlamıyla ele alındığında insan yaratıcısından ayrı olduğu için dünyada eziyet çekmektedir. İnsan Allah’tan uzaklaştıkça dünya, insanı geçici güzellikleri ile aldatmaya çalışır. Dünya, aldatıcı güzellikleri ile insanı kandıran, insanın bir anlık boş bulunmasından yararlanıp onu tuzağa düşürmeyi bekleyen bir düşmandır.

Gözetleme eylemi insana ait bir özelliktir. Şair, insana ait olan bu eylemi feleğe yükleyerek teşhis yapmıştır. İnsana ait olan konuşma eylemini âşığın gönlüne yükleyerek teşhis yapmıştır.

3 Gör nâkış-ı ‘aqlumı ki matlaba tâlib

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ _ _

⁶⁷² Pala, 90.

⁶⁷³ Onay, 176.

⁶⁷⁴ Pala, 90.

Hayretde görüb Leyla-yı Mecnûn olayum dir

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **hayret:** [Ar.] Şaşma, şaşakalma, ne yapacağını bilememe. **nâkıs:** [Ar.] Eksik, tamamlanmamış. **matlâb:** [Ar.] 1. İstek, istenen şey. 2. Halledilecek mesele, bahis. **Mecnûn:** [Ar.] Çıldırılmış, deli, dîvâne. **talib:** [Ar.] İsteyen, arayan, talep ve arzu eden. 2. İstekli, müşteri. 3. Öğrenci. 4. Tasavvuf okuluna yeni başlayan kimse.

Kurallı Cümle: Hayretde görüb matlâba talib (olan) nâkıs-ı aklımı gör ki Leylâ-yı Mecnûn olayum, dir.

Diliçi Çevirisi: Ne yapacağını bilemediği bir anda (seni) görüp (sevgini) arzu eden eksik aklıma bak Leyla ile Mecnun (gibi) olmak ister.

Gâfil bir anda sevgiliyi görüp onun aşkına talip olan âşık, Leylâ ile Mecnûn gibi olmak ister. Şair, nâkıs-ı aklım tamlamasıyla hem bu isteğe ulaşmanın kolay olmadığını hem de Mecnun gibi aklımı kaybettiğini ifade eder.

Şair, Leylâ ile Mecnûn mesnevisine telmih yapmıştır. “Necid çöllerinde Benî Amir kabilesinden Kays ile Leyla çocukken birbirlerini severler. Dedikodular çoğalınca Leyla'nın annesi kızını çadıra kapatır. Kays ise sevgilisini göremeyince aklı başından gider ve sahralara düşer. Orada vahşi hayvanlarla konuşmaya başlar. Bir müddet sonra da Mecnun (deli) diye anılır.”⁶⁷⁵ Şair, Leyla ile sevgiliyi Mecnun ile âşığı ifade ederek açık istiare yapmıştır. Mecnun kelimesi akıl ile birlikte verildiğinde deli anlamındadır. Şair mecnun kelimesini hem mesnevinin erkek kahramanı hem de deli anlamına gelecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır.

4 Üns alçağa düşmüş diyü dil ünsiyet itmez

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

Bâlâ-yı muhabbet ile meftûn olayum dir

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

⁶⁷⁵ Pala, 288.

mef'ülü / mefa'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **alçak:** [T.] Değersiz, kıymetsiz. **bālā:** [Far.] Yüksek, yukarı, yüce. **dil:** [Far.] Gönül. **meftün:** [Ar.] Büyülenmiş gibi kendinde olmayacak derecede vurgun. Mübtela, giriftar. Hayran, şaşkın, mütehayyir, şaşakalmış. Âşık olmuş, vurgun, tutkun. **muhabbet:** [Ar.] Sevgi dostluk, samimim yakınlık. **üns:** [Ar.] Alışma, ülfet, alışkanlık. Kalpte özde Allah'ın insana görünmesi. **ünsiyyet:** [Ar.] Alışkanlık, dostluk, yakınlık.

Kurallı Cümle: Üns alçağa düşmüş diyü dil ünsiyet itmez. Dil, bālā-yı muhabbet ile meftün olayum, dir.

Diliçi Çevirisi: (Sevgiliye olan) dostluğu(nun) kıymeti bilinmedi, (sevgili tarafından) değersiz (sayıldı) diye gönül bu dostluktan vazgeçmez. Gönül, sevgisinin yüceliğine güvenerek âşık olmak ister.

“Divan edebiyatında sevgili, âşığı daima ihmal eder, onu hatırlamaz. Sevgili yüz vermedikçe âşığın aşkı artar. Âşık sevgisinden vazgeçmez, irade ve takdir sevgilininindir.”⁶⁷⁶ Beyitte sevgili tarafından görmezden gelinen, değeri bilinmeyen âşık tasvir edilmektedir. Bu durum karşısında âşık asla vazgeçmez, sevgisinin yüceliğine güvenip sevgiliden vazgeçmez. Ona duyduğu sevginin yüceliği sayesinde bir gün değeri bilinecektir. Bununla teselli olup ümitle sevgilinin hatırlayacağı günü bekler.

Tasavvufî anlamda “üns, Allah'ın cemalini düşünmekle kalbin ferahlayıp sevinmesidir. Üns halinde olan kimse yalnız kalmak ister. Allah'tan başka her şeyi gönlünden atar.”⁶⁷⁷ “Ünsün en aşağı derecesi sâlikin kızgın ateşler içine atılsa bile halinin bozulmaması ve kederin hissedilmemesidir.”⁶⁷⁸ Beyit tasavvufî açıdan ele alındığında üns'ün alçağa düşmesi; Allah'ın hayaliyle ferahlayan kalbinde Allah'tan başka şeylerin bulunmasından dolayıdır. Bu durum karşısında âşık, Allah'a olan sevgisinin bunlardan daha ağır bastığını, bu sevginin yüceliği ile gönlüne Allah'tan başka hiçbir şeyin giremeyeceğini ifade eder.

⁶⁷⁶ Pala, 37.

⁶⁷⁷ İmam Gazâlî, **İhyâu'ulûmi'd-dîn**, Cilt 4, Ahmet Serdaroğlu (Tercüme eden), İstanbul: Bedir Yayınevi, 1975, 609.

⁶⁷⁸ ÜNS - TDV İslâm Ansiklopedisi (islamansiklopedisi.org.tr)

Şair, anlamca birbirinin karşıtı olan alçak ve bâlâ kelimelerini bir arada kullanarak tezat yapmıştır. İnsana ait olan konuşma eylemini âşığın gönlün yükleyerek teşhis yapmıştır.

5 Ey Ğafleti bilmem nice olur hâl-i siyâhum⁶⁷⁹

_ _ ./ _ _ ./ _ _ . / _ _

Günden güne gitdukçe diger gün olayum dir

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

Kelimeler: diğer: [Far.] Başka, öteki, öbür. **gün:** [T.] 24 saatlik zaman dilimi. Gündüz. Zaman, vakit. **hâl: (I)** [Ar.] Oluş, bulunuş, suret, heyet, keyfiyet. Şimdi zaman, geçmiş ile gelecek arası. **hâl: (II)** [Far.] Genellikle yüzde oluşan siyah nokta, ben. **nice:** [ET.] Nasıl. **siyah:** [Far.] En koyu renk, kara. Işıksızlık sebebiyle kara renk almış, kararmış. Kötü.

Kurallı Cümle: Ey Ğaflet! Hal-i siyahım bilmem nice olur? Gün geçtikçe diger gün olayum, dir.

Diliçi Çevirisi:1. Ey Ğafletî! Kara bahtım bilmem ne olur? Zaman geçtikçe başka bir güne erişmek ister.

2. Ey Ğafletî (sevgilinin yüzündeki) siyah ben(leri gördüğümde beri) bir önceki günümü arar oldum. Bu halim ne olur bilmem.

Âşığın içinde bulunduğu kötü durumun sebebi sevgiliden ayrı kalmasından dolayıdır. Âşık, sevgiliden ayrı kaldığı her an eziyet çekmektedir. Bu sıkıntılı durum sevgiliye kavuşana kadar devam edecektir. Âşık sevgiliye kavuşma umuduyla sabreder ancak çektiği acılar her geçen gün artar. Âşığın acısını artıran zaman onu sevgiliye ulaştıracaktır. Bundan dolayı âşık, zamanın çabuk geçmesini ister. Tasavvufi anlamda ele alındığında insanın ayrı kaldığı sevgilisi Allah'tır. Kul Allah'tan ayrı kaldığı her an kötü durumdadır. Allah'a ölümle kavuşacağını bilen âşık bu kavuşma anının gelmesi için zamanın çabucak geçmesi gerekir.

⁶⁷⁹ Bu mısra vezne uymamaktadır.

Şair, âşığn içinde bulunduğu kötü durumu siyah renge benzeterек teşbih-i belîğ yapmıştır. Şair ey Gafleti! seslenişiyile nida, nice olur? diye cevabı beklenmeyen soru sorarak istifham yapmıştır. İkinci mısradada ahengi sağlamak amacıyla “g” ünsüzünü tekrar ederek aliterasyon yapmıştır.

4.12.Günâhî

[48b]

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün

1 Ah kim ben haste-i dil derde giriftâram bugün

Hağ bilür kim ölmekden özge yokdur çârem bugün

2 Kâr ü bârın cümle terk itdüm cihân bâzârınuñ

Oñmaduğ yer nekbeti âvâre bî-kâram bugün

3 Reh-i ‘aşğ içre çü terk itdim murâdâtın gönül

‘Azm-i kûy-i yâr mümkündür sebab-gubâram bugün

4 Cümle ‘âlem halkı ger düşman olursa ğam degil

Ben ki kûyuñ itleriyle dostum yârânam bugün

5 Şîşe-i ğamdan Günâhî bulmadım hergiz küşâd

Mihnet ü ğam taşu içre hâşılı zâram bugün

Gazelin Şerhi

1 Ah kim ben haste-dil derde giriftâram bugün

.. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hak bilür kim ölmekden özge yokdur çārem bugün⁶⁸⁰

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **āh:** Maddî veya mânevî bir acıyı, ağrı, ızdırap, pişmanlık, yanıp yakılma gibi duyguları ifade eder. **çāre:** [Far.] 1. Çıkar yol. 2. İlaç, deva. **dert:** [Far.] 1. Devam eden hastalık. 2. Sıkıntı, zorluk, üzüntü. **dil:** [Far.] Gönül. **giriftār:** [Far.] Yakalanmış, tutulmuş, müptela. **Hakk:** [Ar.] Allah. Doğru. **Kim:** [ET.] Ki. **özge:** [ET.] Başka, gayrı, diğer.

Kurallı Cümle: Āh kim bugün haste-dil derde giriftāram. Hak bilür kim bugün ölmekden özge çārem yokdur.

Diliçi Çevirisi: Eyvah! Hasta gönlüm derde tutuldu. Allah bilir ölmekten başka çarem yoktur.

Âşığın gönlü aşk derdinden hastadır. “Bu hastanın ilacı sevgiliye kavuşmaktır. Ancak bu ilaç sevgiliden asla gelmez.”⁶⁸¹ Dünyada sevgiliye kavuşamayacağını bilen âşık umudu keser. Ölmekten başka çaresinin olmadığını dile getirir. Şairin gönlündeki Allah aşkıdır. Allah aşkıyla yanan âşık önce dünyada nefsini öldürmelidir. Gönlünü dünyalık isteklerden arındırmalıdır. Böylelikle sevgiliye kavuşma yolunda ilerler.

Şair, gönlünü hastaya benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır. Anlamca birbirleriyle ilgili hasta, dert, çāre kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır. Bugün kelimesini iki mısra da tekrar edip tekrar yapmıştır.

2 Kār ü bārın cümle terk itdüm cihān bāzārınūñ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Oñmaduğ yer nekbeti āvāre bî-kāram bugün

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

⁶⁸⁰ Bu mısra vezne uymamaktadır.

⁶⁸¹ Pala, 168.

Kelimeler: **āvāre:** [Far.] Serseri, mekansız, düzensiz. **bār:** [Far.] Yük, ağırlık veren şey, sıklet. Manevî ağırlık, eziyet, üzüntü, keder. **bāzār:** [Far.] Alışveriş. Alışveriş yeri. **cümle:** [Ar.] Hep, bütün, tam. **cihān:** [Far.] Dünya, alem. **kār:** [Far.] Kazanç. **kār ü bār:** [Far.] İş güç kazanç. **nekbet:** [Ar.] Talihsizlik, şanssızlık, bahtsızlık. Müsibet, felaket, düşkünlük. **onmak:** [ET.] İyileşmek, şifa bulmak, daha iyi duruma gelmek, düzelmek. Mutlu olmak, feraha ermek.

Kurallı Cümle: Nekbeti āvāre onmaduk yer(de) bugün bī-kāram. Cihān bāzārınun cümle kār ü bārın terk itdüm.

Diliçi Çevirisi: Uğursuz, düzensiz, (kimseyi mutlu etmeyen) dünyada bugün kazançsızım. (Bundan dolayı) dünya pazarının bütün kazancını ve yükünü terk ettim.

Şair dünyayı alışveriş yapılan pazar yeri olarak ifade etmiştir. Bu pazar yerinde kimse kazancından hoşnut değildir. Çünkü dünya insanı geçici güzellikleriyle aldatıp zarara uğratar. Şairin bahsettiği kār, Allah'ın rızasını kazanmaktır. Kendini dünyanın aldatıcılığına kaptırıp Allah'ın emir ve buyruklarını yerine getirmeyen insan bu pazarda en zararlı alışverişini yapmıştır. Şair bu pazar yerinde kandırıldığını hiçbir kazancının olmadığını anlayıp dünyalık her şeyden uzaklaşmış olduğunu anlatmaktadır.

Şair, dünyayı alışveriş yapılan pazar yerine benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

3 Reh-i ‘aşk içre çü terk itdüm murādātın gönül

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

‘Azm-i kūy-i yār mümkindür sebab-gubāram bugün⁶⁸²

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fa‘ilün

Kelimeler: **azm:** [Ar.] Gayret, kararlılık, azim, keskin karar. **çü:** [Far] (Teşbih edatı) Gibi. **gubār:** [Ar.] Toz. Keder. **içre:** [ET.] İçinde. **kūy:** [Far.] Sevgilinin bulunduğu yer. Yol, semt, sokak. **murādāt:** [Ar.] Muradlar, irade olunan nesnelere. **mümkün:** [Ar.] Olması, gerçekleşmesi imkan dahilinde olan, olabilir.

⁶⁸² Bu mısra vezne uymamaktadır.

Kurallı Cümle: Gönül murādātın reh-i aşk içre terk itdüm. Sebeb-gubāram, bugün azm-i kūy-ı yār mümkindür.

Diliçi Çevirisi: Aşk yolunda kederlenmeme sebep olan gönül isteklerini terk ettim. Şimdi sevgilinin bulunduğu yere ulaşmak için gayret edebilirim.

Âşığın isteği sevgiliye kavuşmaktır. Bu kavuşmanın bir türlü gerçekleşmemesi âşığı kederlendirir. Âşık, sevgiliye kavuşmayı değil ona layık bir âşık olmayı istediğinde kavuşamamaktan kaynaklı tüm sıkıntılarında kurtulacaktır. Eziyet çekse bile sevgiliye layık bir âşık olmak istediği için bu sıkıntılardan etkilenmeyecek böylece sevgiliye ulaşabilecektir. Beyitte bahsedilen sevgili Allah'tır. Dünya ve dünyalık istekler âşığın gönlünü toz gibi kaplayıp kederlendirmektedir. Sevgiliye ulaşmak isteyen âşığın ilk yapacağı şey bu isteklerden vazgeçmektir. Ancak bu şekilde sevgiliye ulaşabilir. Bir gönülde iki sevgi yer almaz. Dünya sevgisi olan kalpte Allah sevgisi yer almaz. Âşık, gönlünden dünyalık istekleri çıkardığında Allah aşkını ve Allah'ın rızasını kazanmak için gayret edebilir.

Şair gönlünün isteklerinden vazgeçtiği için sıkıntılarında kurtulduğunu ifade ederek hüsn-i talil yapmıştır.

4 Cümle 'âlem halkı ger düşman olursa gam degil

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ben ki kūyuñ itleriyle dostam yārānam bugün

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **âlem:** [Ar.] Dünya. **cümle:** [Ar.] Bütün, tüm. **dost:** [Far.] Sevgili, yar. **düşman:** [Far.] İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse. **gam:** [Ar.] Keder, dert. **ger:** [Far.] Eđer. **halk:** [Ar.] Bir milleti meydana getiren insan topluluğu. **it:** [ET.] Köpek. **kūy:** [Far.] Sevgilinin bulunduğu yer. Yol, semt, sokak.

Kurallı Cümle: Ben ki bugün kūyun itleriyle dostam, yaranam, ger cümle âlem halkı düşman olursa gam değil.

Diliçi Çevirisi: Ben senin köyünün köpekleriyle dostum, arkadaşım, tüm dünya bana düşman olsa üzülmem.

“Âşık için sevgilinin bulunduğu yer de orada bulunan köpekler de çok önemlidir.”⁶⁸³ Âşık, sevgiliye ulaşamasa da sevgilinin mahallesindeki köpeklerle arkadaş olmuştur. Sevgilinin mahallesindeki köpeklerden onunla ilgili bir haber alabilecektir. Hiçbir haber alamasa bile onlar sevgilinin etrafında oldukları için çok önemlidir. Çünkü âşık bu köpekler sayesinde sevgiliyle bağlantı kurar. Onunla ilgili her şey âşık için çok önemlidir. “Âşık, için sevgilinin mahallesinde dilenci olmak dünyaya sultan olmaktan daha üstündür.”⁶⁸⁴ Bu durumda olan âşığa tüm dünya düşman olsa onu üzemez. Şair, Allah aşkını gönlüne yerleştirmeye başlamış olan insanı anlatır. Gönlünde Allah aşkı olan insan dünya ve dünyalık hiçbir şeyle ilgilenmez.

Şair, anlamca birbirlerinin karşıtı olan “dost-yaran” ve “düşman” ile tezat yapmıştır.

5 Şişe-i gamdan Günâhî bulmadum hergiz küşâd

· · _ _ / _ · _ _ / _ · _ _ / _ · _

Mihnet ü gam taşu içre hâsılı zâram bugün

_ · _ _ / _ · _ _ / _ · _ _ / _ · _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **gam:** [Ar.] Keder, dert. **hâsılı:** [Ar.] Kısaca, özet olarak. **hergiz:** [Far.] Asla, kat'â, hiçbir vakt. Hiçbir suretle. **küşâd:** [Ar.] Açılma, açılış. **mihnet:** [Ar.] Zahmet, eziyet. **şişe:** [Far.] Şişe, sırça **zâr:** [Far.] İnleyen, ağlayan.

Kurallı Cümle: Günâhî! Şişe-i gamdan hergiz küşâd bulmadum. Hâsılı bugün mihnet ü gam içre zâram.

Diliçi Çevirisi: Ey Günâhî! Gam şişesi (olan gönlüm) asla açılmadı. Kısacası bugün eziyet ve keder içinde ağlıyorum.

Âşığın gönlünü açılmaz cam bir şişe gibidir. Camdan olan gönlün içi kederlerle doludur. Âşığın bu kederlerden kurtulması için bu şişenin açılması gerekir. Gam dolu şişe olan gönlün açılması sevgiliden şikayet olacağı için asla açılmaz. Âşık için sevgiliden gelen her şey önemlidir. Sevgilinin âşığa yaptığı eziyetler âşığı bu yolda

⁶⁸³ Pala, 280.

⁶⁸⁴ “Kûy” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimler Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 208.

imtihan etmesindedir. Bu durumda olan âşığın elinden ağlayıp inlemekten başka bir şey gelmez. Ne yaparsa yapsın şikayet edilmeyen, hesap sorulmayan sevgili Allah'tır. Allah kulunu kendine yaklaştırmak için çeşitli sıkıntılarla imtihan eder. Allah'a layık bir âşık olmak isteyen kişinin elinden gelen tek şey sabretmektir.

Üzüntü ve dertlerin misafir olduğu yer gönüldür. Şair, gam şişesini gönül akla gelecek şekilde kullanarak açık istiare yapmıştır. Gamın hissedildiği yer âşığın gönlüdür. Gönül mecazi anlamda kırılığandır. Bu bakımdan cama benzetilmiştir. Anlam bakımından birbirleriyle ilgili gam, mihnet ve zar kelimeleri ile tenasüp yapmıştır.

4.13.Hadîdî

[50a]

müstef'ülün / fe'ülün / müstef'ülün / fe'ülün

- 1 Nāşih sözi habībüm tatsız rivāyet ancak
Sükker lebün hadîsi şîrîn hikāyet ancak
- 2 Mescīde girmiş itün kapuñda hürmeti yok
Fehm itmemek raķībün katı sefāhat ancak
- 3 Kañğı birin diyeyin cānumı yakdı 'aşkuñ
Kaadd ü rūhuñ kıyāmet çeşmün hod-āfet ancak
- 4 'Ayn-ı 'aynuñ cānı bīmār ider diyenler
'Ayn-ı 'aynuñ cāna 'ayn-ı 'ināyet ancak
- 5 Şi'rüñi ehl-i ma'nā güş eyleyüb Hadîdî
Bî-ihtiyār ider şî'ire nihāyet ancak

Gazelin Şerhi

1 Nâsîh sözi habîbüm tatsız rivāyet ancak

_ _ . _/ . _ _ / _ _ . _/ . _ _

Sükker lebün hadîşi şîrîn hikāyet ancak

_ _ . _/ . _ _ / _ _ . _/ . _ _

Müstef'ülün / fe'ülün/ müstef'ülün / fe'ülün

Kelimeler: **habîb:** [Ar.] Sevgili, yar. Dost ve samimi olan (kimse). Hz. Muhammed.

hadis: [Ar.] 1. Hz. Muhammed'in söz ve davranışları. 2. Yeni, taze. 3. Haber, kıssa,

söz, söylenti. **leb:** [Far.] Dudak. **nâsîh:** [Ar.] Nasihat eden, öğütleyen. **rivāyet:** [Ar.]

1. Bir haber veya olayı nakletme, hikaye. 2. Nakledilen haber veya hikaye. 3. Bir konu hakkında birtakım kimseler tarafından naklolunan hadise. **sükker:** [Ar.] Şeker.

Kurallı Cümle: Habîbüm, nasîh sözi ancak tatsız rivāyet(tir). Ancak sükker lebün hadîs-i şîrîn hikāyet(dir).

Diliçi Çevirisi: Sevgilim, nasihat edenlerin sözü tatsız şeyler söylerler. Benim içib ancak senin şeker (gibi tatlı) dudağından (çıkan) sözler güzeldir.

Âşığa nasihat edenlerin söylediği şey bu kadar acıyı çekmemesi konusundadır. Âşığın acı çekmemesi için sevgiliye gönül vermemiş olması gerekir. Âşık, sevgiliden vazgeçmek yerine sevgilinin tüm eziyetlerine katlanmayı tercih eder. Bundan dolayı ona nasihat edenlerin söyledikleri acı sözlerdir. Âşığa sevgilinin ağzından çıkan her söz tatlı gelir. Şair, nâsîh, hadis, habîb kelimeleriyle bahsettiği sevgilinin kim olduğu hakkında bilgi verir. Şairin bahsettiği sevgili peygamber efendimizdir. Şair peygamber efendimizin söylediği sözler dışında söylenenlerin gerçek olmadığını ifade eder. Çünkü peygamber efendimizin sözleri Allah'ın sözleridir.

Şair, anlamca birbiriyle alakalı olan habîb, nâsîh, hadîs kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır. Şair, sevgilinin dudağından çıkan sözleri güzel olmasından dolayı şekere benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

2 Mescîde girmiş itün kapuında hürmeti yok

_ _ . _/ . _ _ / _ _ . _/ . _ _

Fehm itmemek rakībūñ katı sefāhat ancak

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

müstef' ilün / fe'ülün / müstef' ilün / fe'ülün

Kelimeler: fehm: [Ar.] Zeki, kavrayışı üstün, akıllı (kimse). **hürmet:** [Ar.] 1. Şeref, haysiyet. 2. Riayet, itibar, ikram, i'zaz. 3. Bir şeyin şer'an haram olması. **katı:** Pek, ziyade, çok. **mescid:** [Ar.] Secde edecek yer, namazgah. **rakip:** [Ar.] Aynı sevgiliye gönül verenlerden her biri. **sefāhat:** [Ar.] Akıl hafifliği, akılsızlıklık.

Kurallı Cümle: Mescide girmiş itin kapunda hürmeti yok. Rakībün fehm itmemek ancak katı sefāhat(tir).

Diliçi Çevirisi: İbadet yerine girmiş köpeğin kapında değeri yoktur. Rakiplerin bunu anlamaması akılsızlıklarındandır.

“Ağyar, sevgilinin mahallesinin bekçileri veya köpekleridir. Âşığa sevgili kadar eziyet eder, onu asla içeri bırakmazlar.”⁶⁸⁵ Âşık, sevgilinin evinin etrafında dolaşan rakipleri ibadet yerine girmiş köpek gibi görmektedir. Sevgilinin evinin etrafında dolaşan köpekler âşığı buraya yaklaştırmazlar. Bundan dolayı âşık rakipleri köpek olarak ifade eder. Ona göre ibadet yerine yani sevgilinin bulunduğu yerdeki rakiplerin hiçbir değeri yoktur. Ancak akılsız rakipler bu durumu anlayamazlar. Sevgilinin bulunduğu yeri mescit olarak ifade eden şair sevgili hakkında ip ucu vermiştir. Mescit, ibadet edilecek yerdir. Camiler ve mescitler Allah'ın evi olduğu için beyitte bahsedilen sevgili Allah'tır. Burada bahsedilen rakip, âşığın gönlüne Allah aşkının yerleşmesini engelleyen nefsidir. Âşık, gönlüne Allah aşkını yerleştirmeye karar ver nefsi dünyalık istekler peşinde koşsa da âşık iradesiyle bunu engelleyecektir.

Şair, rakipleri köpek, sevgilinin bulunduğu yeri mescid olarak ifade ederek açık istiare yapmıştır. mescid ve rakib kelimeleri aynı vezindedir. Şair aynı vezinde olan bu kelimelerle müvazene yapmıştır.

3 Kañı birin diyeyin cānumı yakdı 'aşkuñ

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

⁶⁸⁵ Pala, 10.

Ḳadd ü rūḥuñ kıyâmet çeşmüñ ḥod-âfet ancak

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

müstef'ülün / fe'ülün / müstef'ülün / fe'ülün

Kelimeler: **kangı:** [ET.] Hangi. **kadd:** [Ar.] Boy, endam. **rüh:** [Far.] Yanak, yüz, izar. **çeşm:** [Far.] Göz, ayn, dide. **hod:** [Far.] Kendi. **âfet:** [Ar.] 1. Bela, kötülük, sakınılacak şeyler. 2. İnsanın başını döndüren, adamı aşk belasına götüren dilber.

Kurallı Cümle: Ḳadd ü rūḥuñ kıyâmet, çeşmüñ ḥod âfet ancak kangı birini diyeyin. Aşkın canımı yakdı.

Diliçi Çevirisi: Boyun ve yüzün kıyamet, gözlerin kendi (başıbaşına bir) bir bela, hangi birini söyleyeyim ancak şunu söyleyebilirim ki aşkın canımı yakdı.

"Kıyâmet, dünyanın ve dünya hayatının son bulmasıdır. Divan edebiyatında sevgili uzun boyuyla ayağa kalktığında âşıkların mahşer telaşına kapılmalarına yol açıp kıyâmetlerine sebep olur."⁶⁸⁶ Sevgilinin yüzü, boyu ve gözleri ortalığı karıştıracak kadar güzeldir. Sevgilinin birçok güzellik unsuru vardır ancak en etkilisi sevgilinin gözüdür. "Göz, gönül ülkelerini fethetmek için öldürücü özelliklere sahiptir. Kan dökmekte üstüne yoktur. Gönül kuşunun da avcısıdır."⁶⁸⁷ Beyitte sevgilinin güzelliği karşısında aklı başından gitmiş, gönlüne aşk ateşi düşmüş âşığın içinde bulunduğu durum anlatılmaktadır.

Şair, hangi birini söyleyeyim, diyerek anlamı pekiştirmek için soru sorarak istifham yapmıştır. Ḳadd, rūḥ, çeşm sevgiliye ait güzellik unsurlarıdır.

4 'Ayn-ı 'aynuñ cānı bīmār ider diyenler

'Ayn-ı 'aynuñ cāna 'ayn-ı 'ināyet ancak⁶⁸⁸

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

müstef'ülün / fe'ülün / müstef'ülün / fe'ülün

⁶⁸⁶ Ömür Ceylan, "Kıyâmet" maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 139.

⁶⁸⁷ Pala, 101.

⁶⁸⁸ İki mısradaki kelime eksikliğinden dolayı vezin bozulmaktadır.

Kelimeler: **ayn:** [Ar.] Göz. 2. Pınar, kaynak. **bīmār:** [Far.] Hasta, rahatsız. **cân:** [Far.] İnsan ve hayvanın hayat belirtisi, ruh. Gönül, yürek, kalp, dil. **ināyet:** [Ar.] İyilik, lütuf, kayra, ihsan. **lutf:** [Ar.] Hoşluk, güzellik, iyi muamele.

Kurallı Cümle: Cānā ‘ayn-ı aynun cānı bīmār ider diyenler ‘ayn-ı ‘aynun cāna ancak inayet(tir).

Diliçi Çevirisi: Sevgilim! Gözlerinin pınarları gönlü hasta eder diyenler gözlerinin pınarı gönlüme ancak iyiliktir (bilmezler).

“Sevgili, âşık üzerinde gözüyle çok etkilidir. Göz gönül ülkelerini fethetmek için öldürücü özelliklere sahiptir. Kan dökmekte üstüne yoktur. Gönül kuşunun da avcısıdır.”⁶⁸⁹ Sevgilinin gözlerini gören âşığın gönlü aşk derdine düşer. Âşığın bu halini görenler hasta oldu zannederler. Ancak sevgili âşığa iyilik etmiş gözlerini göstermiştir. Onun gözlerini görmek âşığa sevgiliden gelen bir iyiliktir. Lütuf Allah’tan gelir. Burada bahsedilen sevgili Allah’tır. Ondan gelen her sıkıntı âşık için birer iyiliktir. Çünkü Allah’tan gelmiştir ve âşık bunlara tahammül göstererek Allah’a yaklaşacaktır.

Şair, cānâ diye sevgiliye seslenerek nida yapmıştır. Şair, ayn kelimesini iki mısradan da tekrarlayarak tekrar yapmıştır. Cān kelimesini sevgiliyi ifade etmek için kullanıp açık istiare yapmıştır. Şair, cān kelimesini ilk mısradan sevgili için, ikinci mısradan âşığın gönlünü ifade etmek için kullanarak cinas yapmıştır.

5 Şi‘rūni ehl-i ma‘nā gūş eyleyüb Ḥadīdī

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

Bī-iḥtiyār ider şī‘ire nihāyet ancak

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

müstef‘ilün / fe‘ülün / müstef‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: **bī:** [Far.] Olumsuzluk edatı. **ehl:** [Ar.] Sahip, malik. **iḥtiyār:** [Ar.] Kendi isteğiyle hareket etme, razı olma, kabul etme, katlanma. **gūş:** [Far.] Kulak, işitme, dinleme. **ma‘na:** [Ar.] Anlam, kavram, mefhum, bir sözün ifade ettiği şey. 2. İç, batın,

⁶⁸⁹ Pala, 101.

ruh, suret. 3. Rüya, düşü alemi. 4. Akla uygun sebep. 5. Gerçek, sır, marifet. **nihāyet:** [Ar.] Sonuç, netice, son. 2. Sonunda.

Kurallı Cümle: Ehl-i mĀnā Hadīdī ūirūni gūŝ eyleyūb ūiire ancak bī-ihtiyār nihāyet ider.

Diliçi Çevirisi: Marifet sahipleri Hadīdī'nin ūiirini dinlediklerinde ūiire istemeyerek son verirler.

ūair, kendini ve ūiirini övmektedir. Ehl-i mana tamlaması ile diđer ūairlerden bahsetmektedir. ūairler Hadidi'nin ūiirini dinlediklerinde çok beęenmiŝlerdir. O kadar anlamlıdır ki Hadidi'nin ūiiri üzerine bir ūiir yazılmayacaęını anlayıp ellerinde olmadan ūiire son vermiŝlerdir. ūair, ehl-i mĀnā tamlaması ile diđer ūairlerden bahsederek açık istiare yapmıŝtır.

4.14.Hamīdī

[43b]

mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün

1 Bugün mihr-i muĥabbetle o ŝāha āŝināyuz biz

Egerçi ŝifata bakŝaň ŝeh-i kemter gedāyuz biz

2 Olupdur sīnemüz ĥāl-i ğubār-ı māsivādan pāk

Ki ma'nā baĥrına dalmıŝ mu'ammā dil-gūŝāyuz biz

3 Ezelden 'abidüz āl-i 'abānuñ ĥamdına kim

Ĥüseynūñ 'aŝkına düşmiŝ ŝehīd-i Kerbelāyuz biz

4 Söz añlar ehl-i ma'nādan degil eş'ārumuz geri

Ferāęat küncini mesken tutub ŝāĥib ŝafāyuz biz

5   Ĥamīdī ĥamd ider bi'llah dil-i sırça serālarda
         Ĥarīrī bāĝ-ı gülşende sihir bülbul güşâyuz biz

Gazelin Şerhi

1   Bugün mihr-i muĥabbetle o şāha āşināyuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Egerçi şıfata bakşañ şeh- i kemter gedāyuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün

Kelimeler: **āşinā:** [Far.] Ârif, bilgili, malik, tanıdık, yabancı olmayan, yakın, dost.
eĝerçi: [ET.] Gerçi. **gedā:** [Far.] Fakir, kimsesiz, dilenci. **kemter:** [Far.] Âciz, fakir, itibarsız. Pek aşığı, noksan, eksik. **mihr:** [Far.] Sevgi. **muĥabbet:** [Ar.] Sevgi. **sıfat:** [Ar.] Suret, özellik, vasıf. **şāh:** [Far.] Padişah.

Kurallı Cümle: Biz o şāha bugün mihr ü muĥabbetle āşināyuz. Egerçi sıfata baksan, şeh ü kemter-gedayuz.

Diliçi Çevirisi: Biz o padişaha bugün sevgimizle yakınız. Gerçi görünüşümüze baksan fakir dilencilerin padişahıyız.

Âşık, sevgisinin büyüklüğü ile gönül padişahı olan sevgiliye dost (olmuştur). Şair, dış görünüşümüze bakılırsa biz ancak dilencilerin padişahı olabiliriz, diyerek sevgiliye ulaşabilme yolunun görünüşte değil, özde olduğunu ifade eder. Burada bahsedilen gönül padişahı Allah'tır. Allah katında kulun ne bulunduğu makam ne de dış görünüşü önemlidir. Önemli olan insanın Allah'ın rızasını kazanacak işler yapmasıdır. İnsanı Allah'a yaklaştıracak olan bir diğer unsur Allah'ın dostlarıyla yakın olmaktır. İsin yanına giden is misin yanına giden mis kokar. İnsan da kimle dost olursa ondan etkilenir. Şair kendini Allah'a yaklaştıracak dostlar edindiğini de ifade eder. Allah'ın rızasını kazanmaya çalışan ve dış görünüşüyle fakir bir dilenciği andıran kimse dervişleri akla getirir. "Derviş kelimesinin ilk başta dilenci anlamında kullanıldığı, dervişlerin fakir olmaları, dünya nimetlerinden ve geçici heveslerden uzak durmaları"

⁶⁹⁰da göz önünde bulundurulursa şair Allah'ın rızasını kazanmak derdinde olan dervişini anlatır.

Şah kelimesini sevgiliyi ifade etmek için kullanarak açık istiare yapmıştır. Şair sevgiliye yakınlığını alçak gönüllülükle ifade etmek için kendinin fakir bir dilenciye benzeterek açık istiare yapmıştır. Biz zamirini iki mısradan da tekrarlayarak tekrar yapmıştır. Şah ve geda kelimeleri statü bakımından birbirine zıttır. Şair, şah-geda ve şeh-kemter kelimelerini kullanarak tezat yapmıştır.

2 Olupdur sīnemüz hāl-i gubār-ı māsivādan pāk

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ki ma'nā bahrına dalmış mu'ammā dil-güşāyuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün

Kelimeler: **bahr:** [Ar.] Deniz, derya. **dil-güşā:** [Far.] İç açan, gönül açan, kalbe ferah veren. **gubār:** [Far.] Toz. Keder. **hāl:** [Ar.] Sıkıntı, kaygı, güçlük. Sıkıntı, der, keder, elem. **ma'nā:** [Ar.] Anlam, kavram, mefhum, bir sözün ifade ettiği şey. 2. İç, batın, ruh, suret. 3. Rüya, düş alemi. 4. Akla uygun sebep. 5. Gerçek, sır, marifet. **māsivā:** [Ar.] Bir şeyden gayrı olan eşyanın cümlesi, dünyada olan her şey. **muammā:** [Ar.] Manası gizli ve güç anlaşılır söz veya şekil vs. Kavranılamaz iş veya durum. **pāk:** [Far.] Temiz, saf, katkısız. Hep, tamam, mübarek, kutsi. **sīne:** [Far.] Göğüs, bağır. Kalp, yürek.

Kurallı Cümle: Sīnemüz hāl-i gubār-ı masivadan pāk olupdur ki biz muamma, ma'nā bahrına dalmış dil-güşāyuz.

Diliçi Çevirisi: Gönümüz, sırlar denizine dalıp, dünyalık keder ve sıkıntılı durumdan temizlenmiştir. Biz (artık) gönlü feraha erenlerdeniz.

Gönül, sevgilinin mülküdür. Sevgilinin bulunduğu yer olan gönlünde ondan başkasına yer vermemelidir. Şair, gönlünde sevgiliden başkasına yer vermeyip huzura ermiştir. Bunu māsivādan geçtik diyerek ifade eder. "Māsivā, Allah'tan başka her şey

⁶⁹⁰ Muhsin Macit, "Derviş" maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 135.

demektir.”⁶⁹¹ Dünya ve dünyayla ilgili her şey gönle keder verir. Gubâr kelimesi gerçek anlamda toz demektir. Beyitte mecazi anlamda keder olarak kullanılmıştır. Güzel bir şeyin üstü tozla kaplandığında güzelliği görünmez. Aynı şekilde dünya ile ilgili sevgi ve keder de gönlü kaplandığında Allah aşkı orada bulunmaz. Şair, gönlünü dünyalık heveslerden arındırıp gönlüne Allah aşkını yerleştirdiği için huzura erdiğini anlatmaktadır. Şair, dünyalık istek ve hevesleri toz olarak ifade ederek açık istiare yapmıştır.

3 Ezelden ‘âbidüz âl-i ‘abānuñ ħamdına kim

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Hüseynüñ ‘aşkına düşmiş şehid-i Kerbelâyuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Kelimeler: **âbid:** [Ar.] İbadet eden, kulluk eden kimse. Allah’ın emirlerine titizlikle uyan, ibadete düşkün, takva sahibi. **âl-i âbâ:** [Ar.] Peygamber ailesi: Hz. Muhammed, kızı Fatma, damadı Hz. Ali, torunları Hasan ve Hüseyin. **ezel:** [Ar.] Başlangıcı olmayan geçmiş zaman. **hamd:** [Ar.] Övme, övgü. Şükür. Kulun Allah’ın yüceliğini, sonsuz lutuf ve ihsanı karşısında minnet ve şükran duygularını bildirmesi.

Kurallı Cümle: Biz âl-i abānun ħamdına ezelden âbidiz kim Hüseynüñ ‘aşkına düşmiş şehid-i Kerbelâyuz.

Diliçi Çevirisi: Biz Peygamberimizin soyuna çok eski zamandan beri bağlıyız. Hz. Hüseyin’in aşkına düşmüşüz, Kerbela şehitlerindemiz.”

“Kerbelâ, Peygamberimizin torunu İmam Hüseyin’in şehit edildiği yerdir. Hz. Hüseyin Halifelik makamını elde etmek için Mekke’den Irak’a yürürken Kûfe nâibinin ordusuyla savaşmış, burada susuz bırakılarak şehit edilmiştir.”⁶⁹² Şair, Kerbela’da şehit olmadık ama orda şehit edilen Hz. Hüseyin’e, peygamber soyundan gelenlere

⁶⁹¹ İlhan Genç, “*Mâsivâ*” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 305.

⁶⁹² Filiz Hançerlioğlu Kılıç, “*Kerbelâ*” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 104.

gönül verdik, peygamber efendimiz ve onun soyundan gelenlere çok önceden beri kulu, diyerek Âlevî olduğunu ifade etmektedir.

Şair, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesine telmih yapmıştır. Hz. Hüseyin, şehid-i Kerbela, āl-i abā kelimeleri peygamber efendimiz ve ailesiyle ilgilidir. Şair bu kelimeleri bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır.

4 Söz añlar ehl-i ma'nādan degil eş'arumuz geri

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Ferāgat küncini mesken tutub şāhib şafāyuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün

Kelimeler: eş'âr: [Ar.] Çok zeki, pek kavrayışlı. En güzel şiir söyleyen kimse. Şiirler.
ehl: [Ar.] Sahip, malik, mutasarrıf. **ferāgat:** [Ar.] Bir köşeye çekilme, istirahat. Vazgeçme, el çekme. Vazgeçmenin, gönül tokluğunun verdiği huzur. **künc:** [Far.] Köşe, bucak. **ma'nā:** [Ar.] Anlam, kavram, mefhum, bir sözün ifade ettiği şey. 2. İç, batın, ruh, suret. 3. Rüya, düş alemi. 4. Akla uygun sebep. 5. Asıl, öz, gerçek, Hakikat. sır, marifet. **mesken:** [Ar.] Oturulan yer. **safā:** [Ar.] Endişesizlik, rahat, huzur, eğlence. Temizlik, saflık, berraklık.

Kurallı Cümle: Eş'arumuz söz anlar ehl-i mānādan geri degil. Biz ferāgat küncini mesken tutup sāhib-safāyuz.

Diliçi Çevirisi: 1.Şiirlerimiz diğer şairlerden geri değil. Biz yalnızlık köşesini (kendimize) oturulacak yer seçtiğimizden beri huzurluyuz.

2. Kavrayışımız marifet sahiplerinden geri değil. Biz yalnızlık köşesini kendimize yurt edinerek huzura erdik.

Eş'âr kelimesi hem şiirler hem de zekî, kavrayışlı anlamındadır. Şair, kendini diğer şairlerden eksik görmez. Şair, zeka olarak da şairlik yeteneğinde de kimseden eksik değildir. Yalnızlığı seçip kimseyle rekabete girmeyerek huzur bulduğunu ifade eder. Kelime zekî anlamında ele alındığında şair her şeyin farkında olduğunu dünyada huzur bulmak için dünyalık her şeyden vazgeçip yalnızlığı tercih ettiğini dile getirmiştir.

Eş‘ar kelimesini hem kavrayış hem de şiirler anlamında kullanarak tevriye yapmıştır.

5 Hamîdî hamd ider bi’llah dil-i sırça serâlarda

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Harîrî bāg-ı gülşende sihir bülbül güşâyuz biz

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Kelimeler: **bāg:** [Far.] Büyük bahçe, bostan. **bi’llah:** [Ar.] Allah için, Allah hakkı için. **dil:** [Far.] Gönül. **gülşen:** [Far.] Gül bahçesi, güllük. **güşâ:** [Far.] Açıcı, açan manasına gelir ve birleşik kelimeler yapar. **hamd:** [Ar.] medh, sena, şükür, şükran, teşekkür. **harîr:** [Ar.] 1. Hararetili. Ateşli. 2. İpek. **serâ:** [Far.] Büyük konak. [Ar.] Toprak. **sırça-serâ:** Camdan köşk. **sihir:** [Ar.] Büyü, büyücülük, göz bağı. Büyü kuvveti taşıma, fetanlık.

Kurallı Cümle: Biz harîr-i bāg-ı gülşende sihir bülbül-güşâyuz. Hamîdî dil-i sırça serâlarda bi’llah hamd ider.

Diliçi Çevirisi: Gül bahçesinin ateşi içinde büyüleyici sesiyle öten bülbül (gibiyiz) ama Hamîdî camdan yapılmış gönül köşkünde Allah için şükreder.

“Divan edebiyatı bülbülden ayrı düşünülemez. O, şarkılarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve aşk sözlerini arz eden âşık gibidir. Güzel sesi de âşığın güzel sözleri, şiirleridir.”

Şair, şiir meclislerinde şiirimi söyleriz ama kimsenin olmadığı yerlerde ibadetimizi yapıp Allah’a hamd ederiz, der. Şair gönlünü kimsenin giremeyeceği şekilde camdan yapılmış bir köşk olarak tasvir etmektedir. Gönlün camdan yapılmış olması oraya kimsenin girmesini, gönülde saklı olan sırları kimsenin öğrenmesini istemediği içindir. Köşk olarak tasvir etmesi de gönül padişahının orada bulunmasındandır. Şair, şiir söyleme yeteneğini ulu orta sergilediğini ama gönül padişahı olan Allah için yaptığı her ibadeti de gözlerden uzak olarak yaptığını anlatmaktadır. Şair, gül bahçesinin ateşi bülbül gibi şakırız diyerek kendisini ve diğer şairleri gül bahçesinde öten bülbül, şiir meclisini de gül bahçesi olarak ifade edip açık istiare yapmıştır. Şair, gönlüne

Allah'tan başka hiçbir şeyi yerleştirmedığı için gönlünü camdan köşke benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

4.15.Hatâyi

[42a]

mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ülün

1 Bugün seyrân günü meydân benümdür

Haḡka teslîm olan ḡurbân benümdür

2 Ya ben Mansûr gibi geldüm dâruma

Bu ḡalk ne(den) üşer seyrân benümdür

3 Buyuruñ celladuñuza emir Ḥüdânuñ

Nâ-ḡaḡ yire dökilen ḡanlar benümdür

4 Bunda sorulmazsa benim günâhum

Yarın maḡşer günü dîvân benümdür

5 Ḥatâyi'yem bugün meydân içinde

'Âşıḡa cevır olursa sultân benümdür

Gazelin Şerhi

1 Bugün seyrân günü meydân benümdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Haḡka teslîm olan ḡurbân benümdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün

Kelimeler: hakk: [Ar.] 1. Allah, Tanrı, Hüda. 2. Doğru, gerçek. **kurban:** [Ar.] 1. Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan. 2. Bir amaç uğruna kendini feda eden veya feda edilen kimse. **mejdân:** [Ar.] Arsa, geniş yer, açıklık, alan. **seyrân:** [Ar.] Gezip dolaşma, gezinme, gezinti. Bakıp seyretme, temaşa. **teslim:** [Ar.] Vermek, verilmek.

Diliçi Çevirisi: Allah (yolunda) can veren kurban benim (bu nedenle) bugün seyretme zamanı (da) mejdân (da) benimdir.

Allah yolunda can veren kurban, âşğın kendisidir. Âşık, sevgiliye kavuşabilmek için canını vermeye hazırdır. Beklediği kavuşma günü gelmiş olan âşık, sevgili uğruna canını kurban etmesinden dolayı mutludur. Gün onun günüdür. Mejdân da seyrân da onundur. Şair benimdür kelimesini iki mısradan da tekrar ederek tekrar yapmıştır. Arapça aynı vezinden olan seyrân ve mejdân kelimeleri ile müvâzene yapmıştır. Âşık, Allah yolunda canını vermeye hazırdır. Bundan dolayı canını Allah yolunda kesilen kurban olarak ifade edip açık istiare yapmıştır.

2 Ya ben Manşür gibi geldüm daruma

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Bu halk ne(den) üşer seyrân benimdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün

Kelimeler: dâr: [Ar.] Mesken, konak, mahal, mekan. [Far.] Ölenleri asmak için dikilen direk. **seyrân:** [Ar.] Gezinme, gezinti. Seyretme. **üşmek:** [ET.] Toplanmak.

Kurallı Cümle: Ben Mansur gibi dâruma geldüm ya seyrân benimdür. Bu halk neden üşer?

Diliçi Çevirisi: Ben Mansur gibi asılacağım direğe geldiğim için seyretme günü benimdir. Bu halk neden toplandı?

Şair, Hallâc-ı Mansur'un haksız yere eziyet edilerek idam edilmesinden bahsetmektedir. "Hallâc-ı Mansur edebiyatta çokça anılan ünlü bir sûfidir. Tasavvuf yoluna genç yaşta girmiş, bu yolda hızlı bir şekilde ilerleyip fenâfillah'a ulaşmıştır.

“Enel-hak (ben hakkım)” dediği için hapse atılmıştır. Kabe’nin tahrip edilmesine Hallâc’ın bu sözü sebep gösterildiği için Kadı Ebû Ömer-i Hammâdî idam edilmesine hüküm vermiştir. Halifenin de onayıyla Bağdat’ta sırayla kamçılanıp vücudu parça parça edildikten sonra dar ağacına çekilerek herkese gösterilmiştir.”⁶⁹³ Şair, Hallâc-ı Mansur’un idamına telmih yapmıştır. Şair, “ne” soru zarfı ile anlamı pekiştirmek için cevap beklemeden soru sorarak istifham yapmıştır.

3 Buyuruñ celladuñuza emir Hüdānuñ

Nā-ḥaḳ yire dökilen ḳanlar benümdür⁶⁹⁴

Kelimeler: cellād: [Ar.] İdama çarptırılan hükümlülerin ve eskiden örfen katli iktiza edenlerin ölüm işlerini yerine getiren kimse, acımasız, merhametsiz. **emir:** [Ar.] Bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk. **Hüdā:** [Ar.] Allah, Tanrı. **nā-hak:** [Far. nā + Ar. hak] Haksız.

Kurallı Cümle: Emir Hüdānun, celladunuza buyurun. Nā-hak yire dökilen kanlar benümdür.

Diliçi Çevirisi: Siz celladınıza emir verin. Hüküm Allah’ındır. Haksız yere dökülen kanlar benimdir. Bu konuda hüküm Allah’ındır.

Şair Hallâc-ı Mansur’dan bahsetmektedir. “Hallâc-ı Mansur, vücudu parçalanarak öldürülmüş, halka göstermek için asılmış daha sonra başı kesilmiştir. Bu esnada vücudundan akan kanlar kelime-i tevhidi yazmıştır.”⁶⁹⁵ Hallâc-ı Mansur’un haksız yere öldürülmesi konusunda hüküm verip hesap soracak Allah’tır. Ona yapılan eziyetlerin hesabını Allah soracak bunu yapanların cezasını da Allah verecektir. Şair Hallac-ı Mansur’a yapılan bu eziyetleri ve haksızlıkları kendine yapılmış gibi görmekte ve bu konudaki üzüntüsünü dile getirmektedir. Şair haksız yere dökülen kanlar ifadesiyle Hallâc-ı Mansur’un kesilerek idam edilmesine telmih yapmıştır.

4 Bunda sorulmazsa benim günāhum⁶⁹⁶

⁶⁹³ Pala, 186.

⁶⁹⁴ Bu beyit vezne uymamaktadır.

⁶⁹⁵ Dursun Ali Tokel, “Hallac-ı Mansur” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 204.

⁶⁹⁶ İlk misra vezne uymamaktadır.

Yarın mahşer günü dīvān benümdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: dīvan: [Ar.] Büyük meclis. **günah:** [Far.] Allah’ın emirlerine aykırı olan davranış. 2. Dince suç olduğu açıklanmamış olsa da insanlara zarar verdiği, vicdanları incittiği, doğrudan uzaklaştırdığı için suç sayılabilecek iş veya davranış, suç, yazık. **mahşer:** [Ar.] Toplanma yeri. Kıyametten sonra insanların tekrar dirilip toplanmaları ve toplandıkları yer.

Kurallı Cümle: Benim günāhum bunda sorulmazsa yarın mahşer günü dīvān benümdür.

Diliçi Çevirisi: Bana yapılanların hesabı burada sorulmazsa yarın mahşer günü büyük meclis benimdir.

Allah yolunda haksız yere öldürülmüş kimselerin hakkını bu dünyada soracak kimse olmasa dahi hesap gününde büyük meclisde Allah soracaktır. Burada yine Hallâc-ı Mansur’un öldürülmesinden bahsetmektedir. Şair, Allah yolunda şehit edilen Hallâc-ı Mansur’a yapılan haksızlıkları mahşer gününde büyük meclisde bizzat kendisinin şâhitlik edeceğini dile getirmiştir. Şair, anlamca birbirleriyle ilgili mahşer, divan, meclis kelimeleri kullanarak tenasüp yapmıştır.

5 Hātāyī’yem bugün meydān içinde

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

‘Āşıkā cevr olursa sultān benümdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: cevr: [Ar.] Zulüm, haksızlık, ezâ, cefâ. **meydan:** [Ar.] Açık ve geniş yer, açıklık, alan. **sultan:** [Ar.] Padişah, hükümdar, sevgili.

Kurallı Cümle: Hatayī’yem, bugün āşıkā meydan içinde cevr olursa sultan benimdir.

Diliçi Çevirisi: İsmim Hatâyî'dir. Âşığa bugün ulu orta sıkıntı eden olursa (bunun hesabını soracak) sultan benim.

Şair, bu beyitte de Hallâc-ı Mansur'dan bahsetmektedir. Hallâc-ı Mansur öldürüldükten sonra halka gösterilmek için asılmıştır. O dönemde bu haksızlığın hesabını soracak kimse olmadığını aynı olayı bugün yaşasalar âşığa yapılanların hesabını soracağını ifade eder. Sultan kelimesini sevgili için değil o dönemin yöneticileri için kullanmıştır. Hallâc-ı mansurun katledilmesine o dönemin ileri gelenleri engel olmamıştır. Yapılan eziyetlerin hesabının elbet bir gün sorulacağını anlatır. Şair kendini hesap sorma yetkisi olan sultan olarak ifade edip açık istiare yapmıştır.

4.16.İlmî

[78a]

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

- 1 Şarâb içmek güzel sevmek behey şûfî hoş zarâfetdür
Eger ol hâleti fehm eylemezseñ hoş cehâletdür
- 2 Muḥabbet rāhına gitmek eger isterseñ ey zāhid
Benüm bildigüm bu yolda günāhum bî-nihāyetdür
- 3 Lebūñ Nūşirevān'ı dād iderdi Ḥüsrevā ammā
Ḳomaz bu çeşm-i cellāduñ ne zālimdür ne āfetdür
- 4 Çü geldūñ gitme cān u dil degil gitdügüñe rāzı
Begüm gelmek irādātdur velî gitmek icāzetdür
- 5 Cefāya şalma cānuñı delü olma naşihat tüt
Vefāsız yāra dil virmek behey 'İlmî sefāhatdür

Gazelin Şerhi

1 Şarâb içmek güzel sevmek behey şûfi hoş zerâfetdür⁶⁹⁷

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Eger ol hâleti fehm eylemezseñ hoş cehâletdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Kelimeler: **behey:** Hey, ey, be. **cehâlet:** [Ar.] Bilmezlik, nadan olma. **fehm:** [Ar.] Anlayış, kavrayış, zeka. **hâlet:** [Ar.] Hal, suret, keyfiyet. **hoş:** [Far.] İyi, güzel. Gönül okşayan. 2. Tuhaf, garip. **sûfi:** [Ar.] Tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş. **zarâfet:** [Ar.] Güzellik, letafet, naziklik, terbiyeli tavır ve hareket, kibarlık, incelik.

Kurallı Cümle: Behey şûfi şarâb içmek güzel sevmek hoş zarafetdür. Ol hâleti eğer fehm eylemezsen hoş cehaletdür.

Diliçi Çevirisi: Ey derviş! Şarap içmek güzel sevmek gönlü okşayan güzel bir davranıştır. Bu hali anlayamazsan tuhaf bir bilgisizliktir.

“Sûfilere göre aşk gönül işidir ve Allah’a ancak aşkla ulaşılabilir.”⁶⁹⁸ Güzel sevmek, şarap içmek gerçek anlamının dışında kullanılmıştır. “Aşkı Allah’a ulaşma vasıtası gören tasavvuf ehli şarabı ruh coşkunuğu için bir araç olarak görür.”⁶⁹⁹ Allah’a ulaşmak isteyen insan aşk şarabından içip kendinden geçmelidir. Aşk şarabı, Allah aşkıyla yanan insanın kendini kaybetme halidir. Allah âşkıyla kendini kaybeden insanı dışardan görenler deli zanneder. Onların halini anlamak için Allah aşkıyla yanıp kendinden geçmek gerekir. Beyitte akla gelen diğer anlam, aşk yoluna girmeye niyetlenmiş kişinin bu yoldaki bilgisizliğinden dolayı bahsedilen durumu anlayamamasıdır. Şaire göre her iki durumda da kişi bilgisiz ve akılsızdır.

Şair, behey seslenişiyle nida, hoş kelimesini iki mısradaki farklı anlamlarıyla kullanarak cinas yapmıştır. Zerâfet ve cehâlet kelimeleri aynı vezindedir. Aynı vezinde olan

⁶⁹⁷ Bu mısradaki bir hece fazla olduğu için vezin bozulmaktadır.

⁶⁹⁸ Pala, 408.

⁶⁹⁹ Rıdvan Canım, “Şarâb” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt V, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 372.

kelimelerle müvazene yapmıştır. hoş kelimesini iki mısırda da tekrarlayarak tekrar yapmıştır.

2 Muḥabbet rāhına gitmek eger isterseñ ey zāhid

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benüm bildigüm bu yolda günāhum bī-nihāyetdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefa‘ilün

Kelimeler: **bī:** [Far.] Olumsuzluk edatı. **günah:** [Far.] Allah’ın emirlerine aykırı olan davranış. 2. Dince suç olduğu açıklanmış olsa da insanlara zarar verdiği, vicdanları incittiği, doğrudan uzaklaştırdığı için suç sayılabilecek iş veya davranış, suç, yazık. **muhabbet:** [Ar.] Sevme, sevgi. **nihāyet:** [Ar.] Son, bitim, uç. **rāh:** [Far.] Yol, tarik. **zāhid:** [Ar.] Takva sahibi olan, nefsi isteklerden uzak kalan.

Kurallı Cümle: Ey zāhid! Eger muhabbet rahına gitmek istersen benim bildiğim bu yolda günahım bī-nihayetdür.

Diliçi Çevirisi: Ey takva sahibi! Eğer aşk yoluna girmek istersen bildiğim bu yolda günahım sonsuzdur.

Zāhid: “Allah’ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte, şüpheli şeylerden de kaçınan kişi. Bunlar dini konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve imanı dış görünüşüyle anlayan bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip topluma düzen verdiklerini sanan kişiler olarak ele alınır.”⁷⁰⁰

Şairin takva sahibi olarak bahsettiği Allah’ın emir ve buyruklarını yerine getirmek, Allah’a layık kul olabilmek için gerekli davranışlarda bulunmaya çalışan kimselerdir. Aşk yolunda ilerlemeleri için dünya ile ilgili tüm isteklerinden vazgeçmeleri gerekir. Ancak insanın nefsini yenip dünyalık isteklerden vazgeçmesi biraz zordur. Şair, günahım çoktur diyerek hem dünyalık isteklerden vazgeçmek konusunda zorlanacağını hem de Allah aşkına talip olan kulun bu yolda çeşitli sıkıntılarla imtihan edileceğini anlatmaktadır. Şair, ey ünlemi ile takva sahibi kimseye selenerек nida

⁷⁰⁰ Pala, 488.

yapmıştır. Yol ve günah kelimelerini gerçek anlamlarının dışında kullanarak mecaz yapmıştır.

3 Lebûñ Nûşirevân'ı dâd iderdi Hüsrevâ ammâ

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Komaz bu çeşm-i cellâduñ ne zâlimdür ne âfetdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

Kelimeler: **âfet:** [Ar.] Büyük bela, felaket, müsibet. **cellâd:** [Ar.] İdama çarptırılan hükümlülerin ve eskiden örfen katli iktiza edenlerin ölüm işlerini yerine getiren kimse, acımasız, merhametsiz. **çeşm:** [Far.] Göz, ayn, dide. **dâd:** [Far.] 1. Adalet, doğruluk. 2. Verme, veriş. Bağış, ihsan, yardım **Hüsrev:** [Far.] Hükümdar, şah. **leb:** [Far.] Dudak. [Far.] **zâlim:** [Ar.] Haksızlık ve zulüm eden. Haksız, gaddar, kıyıcı, merhametsiz.

Kurallı Cümle: Hüsrevâ! Nûşirevânı lebün dâd iderdi ammâ bu çeşm-i celladun ne zalimdür ne afetdür komaz.

Diliçi Çevirisi: Ey pâdişah! Tatlı canı dudağın bağışlardı ama bu can alıcı bakışların ne kadar merhametsiz, ne kadar büyük bir beladır buna engel olur.

Âşığa can bağışlayan her türlü meziyet ve ilaç dudakta mevcuttur.”⁷⁰¹ Sevgili dudağından çıkacak güzel sözlerle âşığa can bağışlayacaktır. Ancak sevgilinin öldürücü etkiye sahip gözleri âşığı sevgilinin yanına yaklaştırmaz. Âşık, sevgiliden güzel bir söz duyacak olsa sevgilinin gözü ortalığı karıştırır. “Hüsrev hazinesinin çokluğu ile bilinen İran hükümdarıdır.”⁷⁰² Sevgili gönül mülkünün padişahı olduğu için âşık sevgiliden gelen her şeye katlanır. “Nûşirevân kelimesi tatlı can ve âdil kişi anlamındadır. Edebiyatımızda Nûşirevân'ın adalet anlayışından bahsedilip övülmüştür.”⁷⁰³ Şair Nûşirevân'ın adaletine Hüsrev'in de hazinesine telmih yapmıştır. Dâd kelimesi dudak ile birlikte kullanıldığında vermek, bağışlamak anlamındadır.

⁷⁰¹ Pala, 285.

⁷⁰² Dursun Ali Tokel, “Hüsrev” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 329.

⁷⁰³ Dursun Ali Tokel, “Nûşirevân” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 525.

Nûşirevân ile birlikte kullanıldığında adalet anlamını da akla getirir. Şair dâd kelimesini her iki anlama gelecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır. Nûşirevân, dâd kelimesi ile adaleti ile bilinen İran hükümdarını hatırlatır. Leb kelimesi ile kullanıldığında âşığın tatlı canından bahseder. Şair, Nûşirevân'ı hem İran hükümdarını hem de tatlı can anlamı akla getirecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır. Şair, "hüsrev" kelimesini sevgiliyi ifade etmek için kullanarak açık istiare yapmıştır. Şair, Hüsrevâ diye sevgiliye seslenerek nida yapmıştır.

4 Çü geldün gitme cân ü dil degil gitdügüne râzı

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Begüm gelmek irādâtdur velî gitmek icāzetdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ'ilün / mefâ'ilün/ mefâ'ilün / mefâ'ilün

Kelimeler: **beg:** [ET.] Bir beyliğin, küçük bir devletin başında bulunan kimse. Efendi, sahip. **çü:** [Far.] (Teşbih ve tahlil edatı) Gibi. **dil:** [Far.] Gönül. **icāzet:** [Ar.] Müsaade. **irādāt:** [Ar.] İradeler. **râzı:** [Ar.] Rıza veren, muvafakat eden. Mani olmayan. Hoşnut. **velî:** Fakat, ama.

Kurallı Cümle: Begüm geldün çü gitme cân ü dil gitdügüne razı degil. Gelmek iradatdur veli gitmek icazetdür.

Diliçi Çevirisi: Beyim, geldiğin gibi gitme, canım da gönlüm de buna râzı değil. Gelmek kendi istediğindir ama gitmek (için) müsaade gerekir.

Şair, beyim diyerek sevgiliye duyduğu aşktan bahseder. Âşık olmak insanın iradesinde olan bir durum değildir. Beyitte gönlüne aşk Âşık, tamamen duygularının hakimiyeti altındadır.

"Aşk insan yaratılışındaki güzellik ve varlığın temelini oluşturur. Yani Allah insanı kendine ayna olsun diye yaratmıştır. Aşkların temelinde güzellik vardır. Güzelliğin kaynağı ise Allah'ın üstün güzelliğidir."⁷⁰⁴ Şairin gönlüne misafir olan Allah aşkıdır. Nasıl ki misafir kendi isteğiyle gelip müsaade istemeden gitmezse aşk da âşığın

⁷⁰⁴ Pala, 38.

gönlüne misafir olduktan sonra izinsiz gitmemelidir. Âşığın gönlü onun gitmesini asla istemez. Beyitte gönülden gitmesi istenmeyen aşk Allah aşkıdır. Âşığın gönlünden Allah aşkının gitmesine sebep olan dünya ile ilgili sevgidir. Âşık, dünyanın geçici güzelliklerine aldanmamak için Allah aşkının gönlünden gitmesini istemez.

Şair, aynı vezinde olan irâdât ve icâzet kelimeleri ile müvazene yapmıştır. Can âşığın kendi isteğiyle sevgili uğruna feda edeceği tek şeydir. Gönül sevgilinin bulunduğu yerdir ve izinsiz girip çıkılmaz. Bu bakımdan can-irâdât dil-icâzet kelimelerini alt alta gelecek şekilde vererek leff ü neşr yapmıştır.

5 Cefāya şalma cānuñı delü olma naşîhat tut

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Vefâsız yāra dil virmek behey ‘İlmî sefâhatdür

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Kelimeler: **behey:** Ey, hey, be ünlemlerinin hiddet, öfke, azarlama, ifade eden şekli. **cān:** [Far.] İnsanın duygularını taşıyan iç alemi, gönül, iç, yürek. **cefâ:** [Ar.] Eziyet, azar, incitme. **dil:** [Far.] Gönül. **nasihat:** [Ar.] Öğüt. **sefahat:** [Ar.] Akıl hafifliği, akılsızlık. **vefâ:** [Ar.] Sözde durma. Muhabbette sadakat ve devam.

Kurallı Cümle: Behey İlmî! Vefasız yara dil virmek sefahatdür. Deli olma, nasihat tut, canını cefaya salma.

Diliçi Çevirisi: Ey İlmî! Sözünde durmayan sevgiliye gönül vermek akılsızlıktır. Canına eziyet ettirme, deli olma, sözümü dinle.

Şair, vefasız sevgiliye gönül verme, canına eziyet ettirme, sözümü dinle, diyerek gönlüne öğüt vermektedir. Ancak gönül söz dinlemez. Sözünde durmayan sevgiliden gelen her türlü sıkıntıya katlanır. Sevgili sözünde durmasa da âşığa eziyet ederek onunla ilgilendiğini gösterir. Âşığın gönlü de bu durumdan hoşnuttur. Sevgiliden gelen her türlü sıkıntıya katlanır. Bu konuda söylenen öğütleri dinlemez. Şair behey ünlemiyle nida yapmıştır. Gönül vermek deyimini kullanarak irsal-i mesel yapmıştır.

4.17.Kandî

[78b]

fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün

- 1 ‘Acebâ kıanda iki ol gözi mestân bu gice
Bizde aışsamlamadı ol meh-i tâbân bu gice
- 2 Kıanda reyıanculuğ itdi ‘acebâ sünbil-i yâr
Kıangı meclisde yine ol gül-i kıandân bu gice
- 3 O yalıñ yüzlü varur her yere hercâ’ilenür
Kıanda pâr pâr yanar ol şem‘-i şebistân bu gice
- 4 Virmedi gönlüümüzi levıa-i ğamıānemüz
‘Acebâ kıanda yine ol kıatı-ı reyıān bu gice
- 5 Hübduur meclisimüz tälüb olan ‘ârife diñ
Kıandî’nün hüccesine cem‘ ola yârân bu gice

Gazelin şerhi

- 1 ‘Acebâ kıanda iki ol gözi mestân bu gice
. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _
Bizde aışsamlamadı ol meh-i tâbân bu gice
_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _
fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün

Kelimeler: akşamlamak: Bütün bir günü geçirecek akşamı etmek, akşam vaktine kadar meşgul olmak. Gecelemek, geceyi bir yerde geçirmek. **gice:** [ET.] Gece. **kanda:** [ET.] Nerede. **meh-i tábân:** [Far.] Yeni doğmuş aydınlık ay. mec. Sevgili. **mestân:** [Far.] Sarhoşlar, kendinden geçmişler.

Kurallı Cümle: Ol meh-i tábân bu gice bizde ahşamlamadı. Acebâ ol iki gözi mestân bu gice kanda?

Diliçi Çevirisi: O sevgili bu gece bizde kalmadı. Aceba baygın bakışlı gözleri olan sevgili bu gece nerede?

Şair, yeni doğmuş parlak ay tamlamasıyla sevgiliden bahsetmektedir. Sevgilinin yüzü ay kadar parlak ve güzeldir. Geceleri ay etrafı nasıl aydınlatırsa sevgilinin güzel yüzü de etrafını öyle aydınlatır. Beyitte bahsedilen ay hilal şeklindedir. “Ayın hilal şeklinin zaman hesabında kullanıldığı bilinmektedir.”⁷⁰⁵ Bu bakımdan ele alındığında hilal şeklinde doğan yeni ayın gökyüzünde görünmemesi beklenen zamanının henüz gelmediğini ifade eder. Âşık için beklenen zaman sevgiliye kavuşma zamanıdır. Ancak sevgiliye kavuşmak söz konusu olmadığından bu beklentisi son bulmaz.

Sevgilisini göremeyen âşık, bu durumu Ay’ın gökyüzünde görünmeyişi olarak ifade ederek hüsn-i talil yapmıştır. Sevgilisini göremeyip “nerede akşamladı?” diye sorarak istifham yapmıştır. Meh-i tábân kelimesi ile sevgiliyi ifade edilerek açık istiare yapmıştır. Sevgilinin gözleri

2 Kanda reyḥanculuğ itdi ‘acebâ sünbil-i yâr

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / _ . _

Ḳaḡı meclisde yine ol gül-i ḥandân bu gice

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

fâ’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilâtün / fe’ilün

Kelimeler: gül: [Far.] Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği. **handân:** [Far.] Gülen, şen, mesrur. **kanda:** [ET.] Nerede. **meclis:** [Ar.] Oturulacak, toplanılacak yer. **reyhan:** [Ar.] Fesleğen. **sünbül:** [Far.] 1.

⁷⁰⁵ Rıza Oğraş, “Hilâl” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 300.

Zambakgillerden, ilkbaharda basit salkım şeklinde, daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçekler açan soğanlı ve otsu süs bitkisi. 2. Saç kıvrımı, zülûf. **yâr:** [Far.] Sevgili, dost.

Kurallı Cümle: Sünbil-i yâr aceba kanda reyhancılık itdi? Ol gül-i handân bu gice kangı meclisde?

Diliçi Çevirisi: Sevgili sünbül gibi güzel kokulu saçının kokusunu aceba nerede dağıttı? O gülen gül bu gece hangi toplantı yerindedir?

“Sevgilinin saçlarıyla ilgili olarak ele alınan sünbül, şekli ve kokusu itibariyle sevgilinin saçına benzer. Sünbül ile gül hemen çok zaman birlikte bulunur. Bunun nedeni sünbül saçların, gül yanakların üzerine dökülmesidir. Şekilce dağınık ve kıvrımlıdır.”⁷⁰⁶

Şair, sünbül ve reyhanı sevgilinin saçının şeklinden ve güzel kokusundan bahsetmiş kullanmıştır. Sünbül ve reyhan etrafa güzel kokular saçan çiçeklerdir. Reyhan örselendikçe etrafa koku saçan bir bitkidir. Sevgili saçlarını savurdukça sünbül gibi kıvrımlı saçları etrafa güzel kokular yayar. Ancak saçlarının kokusunu bir tek âşığa iletmez.

Sevgilinin yanağı gül gibi kırmızı, yüzü de gül kadar güzeldir. Şair gülün handan olması ile sevgilinin yüzünün gülmesinden bahseder. Sevgili gül kadar güzel gülen yüzüyle etrafına neşe saçar, toplantı yerlerini şenlendirir. Toplantı yerlerini şenlendiren sevgili âşığa bu neşeli halini göstermez, ona yüz vermez. Gül, sünbül ve reyhan güzel kokulu çiçeklerdir. Şair beyitte gül, sünbül ve reyhanı bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır. Şair sünbül ve reyhan kelimeleri ile sevgilinin saçından bahsederek açık istiare yapmıştır. Sevgilinin saçının güzel kokusunu alamayan âşık, güzel kokuları nerede dağıttığını sorarak istifham yapmıştır.

3 O yalıñ yüzlü varur her yere hercâ'ilenür

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / _ . _

Kanda pâr pâr yanar ol şem'-i şebistân bu gice

⁷⁰⁶ Pala, 414.

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _
fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

Kelimeler: **hercâ'î:** [Far.] Başboş, düzensiz, kararsız, sözünden, kararlarından dönen, serseri, derbeder, çul tutmaz. **kanda:** [ET.] Nerede. **şem:** [Ar.] Balmumu, mum, çerağ. **şebistân:** [Far.] Yatak odası. Gece ibadetlerine özgü oda. Harem dairesi. Gece vakti. **yalın:** Oynayan alev, şu'le. Parlaklık.

Kurallı Cümle: O yalın yüzlü her yere varır, hercâilenür. Ol şem-i şebistan bu gece kanda par par yanar?

Diliçi Çevirisi: O parlak yüzlü sevgili gittiği yerde durmaz. Geceyi güzelliği ile aydınlatan sevgili bu gece nereyi aydınlatıyor?"

Sevgilinin yüzü mumun alevi gibi parlak ve güzeldir. Gece vakti odayı aydınlatan mumun ışığını sevgilisinin yüzüne benzeten şair, sevgilinin yüzünü görememiş nerede olduğunu merak etmektedir. Çünkü sevgili her yere gidip her yerde bulunurken bir tek âşığa görünmez, onun olduğu yere uğramaz. Sevgilinin yüzü sadece muma benzetilmemiştir. Beyitte açıkça ifade edilmese de geceyi aydınlatan bir yerde sabit durmayan asıl ışık kaynağı Ay'dan da bahsedilmektedir. Sevgilinin âşığa görünmemesi âşıkla ilgilenmemesindedir. Âşık bundan dolayı duyduğu sıkıntıyı gece karanlıkta kalmış gibi tasvir eder. Karanlıkta kalan insanın nereye gideceğini ne yapacağını bilmediği gibi sevgiliden ilgi göremeyen âşık da ne yapacağını bilemez. Geceyi ışığıyla aydınlatıp âşığı karanlıktan çıkaracak olan sevgili Allah'tır. İnsan kendini Allah'a yaklaştıracak işlerle uğraşmadıkça karanlıktadır. Onun karanlıktan çıkması Allah'a yönelmesiyle olacaktır.

Şem-i şebistan tamlaması ile sevgilinin güzel yüzünden bahsederek açık istiare yapmıştır. Şair, sevgilinin nerde olduğunu sorarak istifham yapmıştır. Şair, anlamca birbirleriyle ilgili şem, yalın (parlaklık, şule), şebistan, gece kelimeleri ile tenasüp yapmıştır. Sevgilinin yüzünü parlak olmasından dolayı mumun alevine benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

4 Virmedi gönülümüzi levha-i gamhānemüz

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / _ _

‘Acebā kıanda yine ol ĥat-ı reyĥān bu gice

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Kelimeler: **gam:** [Ar.] Tasa, kaygı, keder, dert. **hāne:** [Far.] Beyt, dar, mesken. **hatt:** [Ar.] Çizgi, satır. Yazı yazma sanatı. Ayva tüyleri. **levha:** [Ar.] Çerçevenerek duvara asılan yazı. Bir sayfanın üstündeki kalın yazı, başlık. **reyhan:** [Ar.] Fesleğen.

Kurallı Cümle: Ol iki hatt-ı reyhan levha-i gam-hānemüz gönlümüzü virmedi. Aceba bu gice kanda?

Diliçi Çevirisi: Sevgilinin yanağındaki ayva tüyelerinin güzel kokusu keder evimiz olan gönlümüzü çaldı. Aceba bu gece nerede?

Sevgilinin ayva tüyleri koku bakımından ele alınmıştır. Reyhan gibi güzel kokar. Reyhanın güzel kokan bitki olması dışında bir yazı çeşidi olduğu bilinir. Reyhan ve levha kelimeleri birlikte kullanıldığında “sevgilinin ayva tüyleri onun yüzüne yazılmış bir yazıdır.”⁷⁰⁷ Beyitte reyhan iki anlama da gelecek şekilde kullanılarak tevriye yapılmıştır. Yazı çeşidi olarak ele alındığında levha, hat ve reyhan kelimeleri anlamca birbirleriyle ilgilidir. Şarir, anlamca birbirleri ile ilgili olan levha, hat ve reyhan kelimeleri ile tenasüp yapmıştır. Şair keder evinin yazısı diyerek sevgilinin yanağından bahsetmektedir. Sevgilinin yanağı levha, ayva tüyleri de bu levhaya yazılmış yazıdır. Sevgilinin güzel kokusu âşığın aklını da gönlünü de alır. Bundan sonra âşığa düşen sevgiliye kavuşmak için eziyet çekmektir.

5 Hūbdur meclisimüz t̄alib olan ‘ārife diñ

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Ķandi’nūñ hüccresine cem‘ ola yārān bu gice

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

fā‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Kelimeler: **ārif:** [Ar.] Bilgi sahibi, aşına, vākıf. **cem:** [Ar.] Toplama, biriktirme, yığma, devşirme. **hüb:** [Far.] Güzel, hasen, cemil. **hücre:** [Ar.] Küçük oda, odacık.

⁷⁰⁷ Pala, 196.

Tekkelerde , çilehanelerde dedelere ayrılmış odaların beheri. **meclis:** [Ar.] Konuşmak veya bir işi müzakere etmek için bir araya gelmiş kişilerin tamamı, cemiyet, encümen. Bu kümselerin yaptığı toplantı yeri, şura. **tālib:** [Ar.] İsteyen, arayan, talep ve arzu eden. **yāran:** [Far.] Dostlar. Bir amaç veya hizmet için bir araya gelmiş kimseler.

Kurallı Cümle: Meclisimiz talib olan ārife hubdur. Din, yārān bu gece Kandî'nin hücre sine cem' ola.

Diliçi Çevirisi: Toplantımız bilgi sahibi olmak isteyenlere güzeldir.Söyleyin, dostlar bu gece Kandî'nin odasında toplansın.

Şair bilgi sahibi olmak isteyenleri toplantıya davet etmektedir. Yapılacak olan bu toplantının ne ile ilgili olduğu hakkında “din” ve “hücre” kelimeleri ile ip ucu verilmiştir. Şair, dînî konularda bilgi sahibi olmak isteyenler için sohbet meclislerinin güzel bir kaynak olduğunu ifade etmiştir. Şair bir tarikate bağlıdır. “Din kelimesini söyleyin, çağırın anlamında ele alındığında şair, bilgi sahibi olmak isteyenleri mensup olduğu tarikate davet ettiği anlaşılmaktadır.

4.18.Mecnûnî

[20a]

mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

- 1 Yazanlar kışsa-i Mecnûn'ı heb yabana yazmışlar
Benüm derd-i derûnum çün bilinmez ya ne yazmışlar
- 2 Egerçi medh olunmuş zülf [ü] ruhsâr u güzel şüret
Velikim cümle eş'ârı yazanlar ana yazmışlar
- 3 Bilürsin hâr imiş bülbüllerüñ kanın döker her dem
Revâ mıdur bu fânî gönçe-i handâna yazmışlar

4 Baña ‘ayn-ı ‘ināyetdür nigāhı geç idersin sen
Ġazabla ġamze-i hūnī hezār ihsāna yazmıřlar

5 Senūñ mūmkın rāz-ı serġüzeřtūñ buña itmāmı
Yazanlar kıřřa-i Mecnūn’ı heb yabāna yazmıřlar

Gazelin şerhi

1 Yazanlar kıřřa-i Mecnūn’ı heb yabana yazmıřlar

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Benüm derd-i derūnum çün bilinmez ya ne yazmıřlar

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kelimeler: **çün:** [Far.] Çünkü. **derd:** [Far.] İnsana ızdırıp veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü. **derūn:** [Far.] 1. İç, iç taraf, dahil. 2. Kalp, yürek, iç, gönül. **kıssa:** [Ar.] Kısa hikaye, vak’a, macera, serġüzeřt. **Mecnun:** [Ar.] 1. Leyla ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı. 2. Çıldırımış, deli, divane. Ařk yüzünden akılı başından gitmiş, delice sevmiş, kara sevdaya tutulmuş. **yaban:** [T.]1. İnsan yaşamayan ıssız yer. 2. Yabancı.

Kurallı Cümle: Kıssa-i Mecnun’ı yazanlar heb yabana yazmışlar. Çün benüm derd-i derūnum bilmez ya ne yazmışlar

Diliçi Çevirisi: Mecnun’un hikayesini yazanlar benim gönül derdimi bilmediklerinden hep yabancılara yazmışlar.

řair, Mecnūn’un hikayesini yazanların gönlünün derinliklerinde saklı olan ařk derdini bilmediklerinden yazdıklarını söyler. şairin aşkı, Mecnun’un hikayesinden daha yücedir. şairin gönlünün derinliklerindeki ařk hikayesini bilselerdi Mecnun’un ařk hikayesini deġil onun aşkını yazarlardı. Yazmışlar řair Leyla ile Mecnun hikayesine telmih yapmıştır.

Leyla vü Mecnūn: “İslam edebiyatlarında mesnevi konusu olan ařk hikayesi. Necid çöllerinde Benî Âmir kabilesinden Kays ile Leyla çocukken birbirlerini severler.

Dedikodular çoğalınca Leyla'nın annesi kızını çadıra kapatır. Kays ise sevgilisini göremeyince aklı başından gider ve sahralara düşer. Orada vahşi hayvanlarla konuşmaya başlar. Bir müddet sonra da Mecnun (deli) diye anılır.”⁷⁰⁸

2 Egerçi medh olunmuş zülf [ü] ruhsâr u güzel sûret

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Velîkim cümle eş‘ârı yazanlar ana yazmışlar

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / mefâ‘ilün

Kelimeler: **ân:** [Far.] Güzellik, alım, cazibe. **ana:** [ET.] Ona. **cümle:** [Ar.] Bütün, hep, tüm. **eğerci:** [Far.] Her ne kadar, gerçi, nasıl ki. **eş‘âr:** [Ar.] Şiirler. **kim:** [ET.] Ki. **medh:** [Ar.] Övme, övgü, sena. **ruhsâr:** [Far.] Yanak, yüz. **sûret:** [Ar.] Dış görünüş, şekil, biçim. Yüz, çehre, surat. **velî:** [Far.] Ama, fakat, lakin, şöyle ki. **zülf:** [Far.] Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi.

Kurallı Cümle: Zülf ü ruhsâr u güzel-sûret egerçi medh olunmuş velî kim cümle eş‘ârı yazanlar ana yazmışlar.

Diliçi Çevirisi: (Şairler, sevgilinin) güzel yüzünü, yanağını ve saçını her ne kadar övmüşlerse de bütün şiirleri yazanlar ona yazmışlar.

Sevgilinin saç, yanağı ve yüzü Divan edebiyatında şairlerin en çok bahsettikleri güzellik unsurlarındandır. Sevgili her şeyiyle en güzeldir ve övülmeye değerdir. Şairler şiirlerinde sevgilinin saçının, yanağının ve yüzünün güzelliğini övmüş gibi görünseler de aslında şiirlerinde övdükleri bu güzelliklerin sahibi Allah'tır. Kâinâtın tamamı Allah'ın yansımasıdır. Allah dünyadaki her şeye kendi güzelliğinden bir parça vermiştir. Bu nedenle övülmeye değer güzellikteki sevgili de övülen güzellik de Allah'tır.

Şair, sevgilinin güzelliği ile ilgili zülf, ruhsar, sûret, güzel, ân kelimelerini birlikte kullanarak tenasüp, “ana” kelimesini hem güzellik anlamında hem de ona (Allah'a) anlamına gelecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır.

⁷⁰⁸ Pala, 288.

3 Bilürsin hār imiş bülbüllerüñ kanın döker her dem

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Revā mıdur bu fānī gonçe-i handāna yazmışlar

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kelimeler: **dem:** [Far.] Zaman, an, çağ. **fāni:** [Ar.] Son bulucu, sonlu, ölümlü. **gonçe:** [Far.] Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk. Edebiyatımızda sevgili ve sevgilinin ağzı için kullanılmıştır. **handān:** [Far.] Gülen, şen, neşeli. **hār:** [Far.] Diken. **revā:** [Far.] Layık, uygun.

Kurallı Cümle: Bülbüllerin her dem kanın döker hār imiş bilürsin fānī gonçe-i handāna yazmışlar, bu revā mıdur?

Diliçi Çevirisi: Bülbüllerin kanını akıtan diken imiş. Bu durumu gonca (yapıyor gibi yazdıklarını biliyorsun). Bu uygun mu?

“Divan edebiyatında bülbül, gülün (sevgilinin) hasretiyle feryad edip ağlayan, âşığı temsil eder. Gül, yüzünü binbir naz ile gösterir. Bülbülü güle yaklaştırmayan gülün dikenidir.”⁷⁰⁹ Bülbüllerin bağırını delip kanını akıtan dikendir ama bunu yeni açmış, çabuk solup ölen gonca gül yapmış gibi gösterirler. Şair bu durumun güle uygun olmadığını, eylemi yapanı suçlamak gerektiğini dile getirmektedir. Şair gül ile sevgiliden bahseder. Şaire göre âşığa eziyet eden sevgili değil, onun çevresini diken gibi kaplayan rakiplerdir. Rakipler âşığı sevgiliye yaklaştırmadıkları için âşığın canını yakarlar. Ancak Bu da sevgiliye yapılan büyük bir haksızlıktır. Şair, anlamca birbirleri ile ilgili gonçe, handan, bülbül, har kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır. Şair, sevgiliyi ifade etmek için gonçe kelimesini kullanarak açık istiare, “bu revā mı?” sorusuyla istifham yapmıştır.

4 Baña ‘ayn-ı ‘ināyetdür nigāhı geç idersin sen

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

⁷⁰⁹ Ahmet Arı, “Bülbül” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt I, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001, 485.

Ġazabla ġamze-i ħūnī hezār iġsāna yazmıřlar

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kelimeler: **ayn:** [Ar.] Göz, kaynak, pınar. **gamze:** [Ar.] Göz süzerek göz ucu ile bakma, süzgün yan bakış. **gazab:** [Ar.] Aşırı hiddet, kızgınlık, hışım. **hezār:** [Far.] Bin. **ħunī:** [Far.] Kanlı, kan dökmeye alışıġ, zalim, katil. **iġsān:** [Ar.] 1. Baġışlanma, baġışta bulunma. 2. Lutuf, kerem, iyilik. **ināyet:** [Ar.] Lutuf, ihsan, iyilik. **nigāh:** [Far.] Bakış, bakışma, nazar.

Kurallı Cümle: Hezār gazabla gamze-i ħūnī iġsāna yazmıřlar. Bana ayn-ı inayettür sen nigāhı geġ idersin.

Diliġi Çevirisi: Bin kızgınlıkla (dolu) kan dökücü bakışını iyilik (diye) yazmışlar. (Senin bakışın benim için zaten) iyilik kaynaġıdır (ama) sen (benim için iyilik kaynaġı olan) bakışını bana geġ ulaştırırsın.

“Divan şiirinde sevgilinin bakışını gamzeyi doğurur. Gamze yalnızca bakışa dayanmayıp göz, kaş ve kirpiġin birlikte ortaya koyduġu bir harekettir. Gamze öldürücü bir kâtil, bazen de cellattır.”⁷¹⁰ Sevgilinin bakışını kan dökücü özelliġe sahip olsa da âşık için iyilik kaynaġıdır. Çünkü sevgilinin âşığıyla ilgilendiġini gösterir. Âşık, sevgili uğruna ne kadar acı çekerse aşk yolunda o kadar ilerler ve sevgiliye bir adım daha yaklaşır. Bu bakımdan da sevgiliden gelen her şey önemlidir.

şair, sevgilinin bakışıyla ilgili ayn, gamze ve nigāh kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır. Sevgilinin bakışını kan döken bir katile benzetmiş, kendisine benzetilene (katil) beyitte yer vermeden kapalı istiare, sevgilinin gözünü kan döken bir kâtil olarak ifade edip sevgilinin bakışını kişileştirmiş, teşhis yapmıştır.

5 Senün mümkin rāz-ı serġuzeřtün buña itmāmı

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

Yazanlar kışşa-i Mecnün’ı heb yabāna yazmışlar

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

⁷¹⁰ Pala, 162.

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

Kelimeler: itmām: [Ar.] Bitirme, tamamlama. **kıssa:** [Ar.] Kısa hikaye, rivayet, macera. **mümkün:** [Ar.] Olması, gerçekleşmesi imkan dahilinde, olabilir. **sergüzeşt:** [Far.] Macera, serüven. **rāz:** [Far.] Gizlenen şey, sır. **yaban:** [Far.] Yerli halktan olmayan, yabancı kimse.

Kurallı Cümle: Kıssa-i Mecnūn’u yazanlar heb yabāna yazmışlar. Senün rāz-ı sergüzeştün buna itmamı mümkün.”

Diliçi Çevirisi: Mecnun’un hikayesini yazanlar hep yabancılara yazmışlar. Senin hikayenin sırları bunu tamamlamaya mümkün.

Şair, senin hikayenin sırları bunu tamamlamaya yeterlidir. Mecnun’un hikayesini yazanlar senin hikayeni bilmedikleri için yazmışlar diyerek Leyla ile Mecnun’un hikayesine telmih yapmıştır.

Leyla vü Mecnūn: “İslam edebiyatlarında mesnevi konusu olan aşk hikayesi. Necid çöllerinde Benî Āmir kabilesinden Kays ile Leyla çocukken birbirlerini severler. Dedikodular çoğalınca Leyla’nın annesi kızını çadıra kapatır. Kays ise sevgilisini göremeyince aklı başından gider ve sahralara düşer. Orada vahşi hayvanlarla konuşmaya başlar. Bir müddet sonra da Mecnun (deli) diye anılır.”⁷¹¹

[26b]

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

1 Bir bencileyin bülbül-i nālān ele girmez

Bir sencileyin gül-i ḥandān ele girmez

2 Bir bencileyin ‘aşk ile pervāneye lāyık

Bir sencileyin şem‘-i şebistān ele girmez

3 Bir sencileyin şūḥ-ı sitemkār ḥabībüm

---

⁷¹¹ Pala, 288.

Bir bencileyin teslīm-i cān ele girmez

4 Bir sencileyin ğamzesi cellād-ı cihāna

Bir bencileyin maħrem-i yārān ele girmez

5 Bir bencileyin yaraya ŧarmağa Mecnūnī

Bir sencileyin dertlüye dermān ele girmez

Gazelin ŧerhi

1 Bir bencileyin bülbul-i nālān ele girmez

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

Bir sencileyin gül-i ħandān ele girmez

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **bencileyin:** [ET.] Benim gibi. **bülbul:** [Far.] Çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meŧhur küçük kuŧ. **gül:** [Far.] Gül ağacının güzel kokulu çiçeği. **nālān:** [Far.] İnleyen, feryat ve figan eden. **ħandān:** [Far.] Gülen, gülücükler sačan. **sencileyin:** [ET.] Senin gibi.

Kurallı Cümle: Bencileyin bir bülbul-i nālān, sencileyin bir gül-i ħandān ele girmez.

Diliçi Çevirisi: Benim gibi ağlayıp inleyen bir bülbul, senin gibi gülücükler sačan gül bulunmaz.

“Divan edebiyatında bülbul, ŧakayıŧlarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri arzeden bir âŧığın timsalidir. Bülbul güle âŧık kabul edilir.”⁷¹² Gül, etrafına gülücükler sačan sevgili, bülbul ise sevgiliyi görüp aşk ateŧiyle ağlayıp inleyen âŧıktır. Sevgili, uğruna her ŧeye katlanılacak güzelliktedir ve âŧık onun uğruna her türlü sıkıntıyı çekmeye hazırdır çünkü sevgiliye olan aşkını bu ŧekilde ispatlayıp ona kavuŧma yolunda ilerleyecektir. ŧair, senin kadar güzel sevgili, benim kadar da ağlayıp inleyen âŧık bulunmaz diyerek hem sevgilisini hem de kendini

⁷¹² Pala, 77.

övmüştür. Handan ve nâlân kelimeleri anlam bakımından zıttır. Şair gülmek ve ağlamak kelimeleriyle tezat yapmıştır. Şair, kendini inleyen bir bülbüle, sevgilisini de açmış bir güle benzeterek teşbih, “ele girmez” kelimelerini iki mısra da tekrar ederek tekrar yapmıştır.

2 Bir bencileyin ‘aşk ile pervâneye lâyıık

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

Bir sencileyin şem‘-i şebistân ele girmez

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

mef‘ülü / mefâ‘ilü / mefâ‘ilü / fe‘ülün

Kelimeler: **bencileyin:** [ET.] Benim gibi. **lâyık:** [Ar.] Uygun, yaraşır, münasip. **pervâne:** [Far.] Kelebek. **sencileyin:** [E.A.T.] Senin gibi. **şem‘:** [Ar.] Mum, çerağ.

şebistân: [Far.] Gece ibadetlerine özgü oda. Harem dairesi. Yatak odası.

Kurallı Cümle: Bencileyin bir aşk ile pervâneye layık sencileyin bir şem‘-i şebistân ele girmez.

Diliçi Çevirisi: Benim gibi pervâne olmuş âşığa lâyıık senin gibi etrafını aydınlatacak kadar güzel bir sevgili bulunmaz.

“Pervane, gece kelebeği denilen kanatlı bir böcek cinsidir. Bir ışık kaynağı gördüğünde onun etrafında dönmeye başlar ve ateşe düşüp yanar, kül olur. Eskiden yaygın olarak kullanılan ışık kaynağı mum olduğundan şairler mum etrafında dönen kelebeği âşık, mumu da sevgiliye benzetmişlerdir. Bir ateş gördüğünde kelebek nasıl kendisini tutamaz, sonucu yanıp yok olmak olan bu işe kalkışırsa âşık da sevgili uğruna can vermeye hazır bir halde durur. Âşık kelebek olduğunda sevgilinin yüzü ve yanağı da mum olur.”⁷¹³ Beyitte kendini pervaneye benzeten âşık, sevgili uğruna can vermeye hazır olduğunu ifade eder ve her şeyiyle en güzel olan sevgiliye kendisinden başka layık bir âşık olmadığını dile getirir. Aynı şekilde karanlığı aydınlatan parlak muma benzetilen sevgili de uğruna yanıp yok olmaya değer güzelliğindedir. Karanlığı aydınlatan ve sevilmeye layık olan sevgili Allah’tır. İnsan dünyada karanlık bir gecede

⁷¹³ Dursun Ali Tokel, “Pervane-Şem” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt V, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 95.

gibidir. Bu karanlıktan kurtulmak için gönlünü Allah aşkıyla doldurmak ve Allah'ın rızasını kazanabilmek, Allah'a layık kul olabilmek için nefsinin dünyalık isteklerinden vazgeçmek gerekir. Beyitte Allah uğruna her şeyden vazgeçmiş, tek emeli Allah'a ulaşmak, ona layık olmak isteyen kul anlatılmaktadır.

Âşığı mum ışığının etrafında dönen kelebek, sevgiliyi de gece etrafı aydınlatan mum olarak ifade edip açık istiare yapmıştır. Bir kelimesini iki mısradada da tekrar ederek tekrar yapmıştır.

3 Bir sencileyin şüh-ı sitem-kâr habībüm

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

Bir sencileyin teslim-i cān ele girmez

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **bencileyin:** [ET.] Benim gibi. **cān:** [Far.] Hayat, ruh, gönül. **habīb:** [Ar.] Sevgili, yar. Dost, en yakın ve samimi olan (kimse). **sitem-kār:** [Far.] Acımasızca davranan, haksızlık eden. **sencileyin:** [ET.] Senin gibi. **şüh:** [Far.] Neşeli, şen ve oynak. Nazlı, işveli. **teslīm:** [Ar.]

Kurallı Cümle: Habībüm! Sencileyin bir şüh-ı sitemkār sencileyin bir teslīm-i cān ele girmez.

Diliçi Çevirisi: Sevgilim! Senin gibi acımasızca davranan nazlı sevgiliye benim gibi canını veren bir (âşık) bulunmaz.

Sevgili acımasız ve nazlıdır. Âşığa nazıyla sürekli eziyet eder. Âşık, sevgilinin bunca sıkıntısına kendinden başka katlanacak kimse bulunmadığını söyleyerek kendini övmektedir. Sevgili anlatılırken her türlü özelliği en uçlarda anlatılır. Dünyadaki her şeyden güzeldir. Güzellikte onunla yarışacak kimse yoktur. Aynı şekilde âşık da sevgiliden gelen her türlü sıkıntıya sabrederek âşıklıkta derecesini yükseltir. Rakiplerin içinde en iyi âşık odur. Onun gibi âşığı bulmak çok zordur.

4 Bir sencileyin ğamzesi cellād-ı cihāna

_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

Bir bencileyin mahrem-i yārān ele girmez

_ _ ./ _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **cellād:** [Ar.] İdama çarptırılan hükümlülerin ve eskiden örfen katli iktiza edenlerin ölüm işlerini yerine getiren kimse, acımasız, merhametsiz. **cihān:** [Far.] Dünya alem kürre-i arz, yeryüzü, zemin. **gamze:** [Ar.] Sügün bakış. **mahrem:** [Ar.] Gizli sır, herkese açılmaz ve söylenmez söz veya durum. **yārān:** [Far.] Dostlar, arkadaşlar.

Kurallı Cümle: Sencileyin bir gamzesi cellād-ı cihāna bencileyin bir mahrem-i yārān ele girmez.

Diliçi Çevirisi: Senin gibi bakışı dünyanın celladı (olan sevgiliye) benim gibi sırdaş bulunmaz.

“Divan şiirinde sevgilinin bakışı gamzeyi doğurur ve bu gamzede binlerce anlam vardır. Gamze yalnızca bakışa dayanmayıp göz, kaş ve kirpiğin birlikte ortaya koyduğu bir harekettir. Gamze öldürücü bir katil, bazen de cellattır.” (Pala, 2004:162) Aşık, cellat olan gamzenin sırrını kendisinden başka çözecek kimsenin bulunmadığını söyler. Sevgilinin bakışı can alan bir cellat olarak tasvir edilmiştir. Öldürme fiilini insan yapar. Şair, insana özgü bir eylemi sevgilinin bakışına yüklenerek teşhis, sevgilinin bakışını cellada benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

5 Bir bencileyin yaraya şarmağa Mecnūnī

_ _ ./ _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

Bir sencileyin dertlüye dermān ele girmez

_ _ ./ _ _ ./ . _ _ ./ . _ _

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: **bencileyin:** [ET.] Benim gibi. **dermān:** [Far.] Çare, önlem, tedbir. İlaç, deva, em. **dert:** [Far.] İnsana ızdırap veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü. **sencileyin:** [ET.] Senin gibi.

Kurallı Cümle: Mecnûnî! Bencileyin bir dertlüye yareye sarmaga sencileyin bir dermân ele girmez.

Diliçi Çevirisi: Mecnûnî, benim gibi bir dertlinin yarasına saracak senin gibi bir ilaç bulunmaz.

Âşığın gönlü aşk derdiyle yaralıdır. Bu yarayı iyileştirecek ilaç sevgilidedir. Sevgili âşığın haline acıyıp derdine çare olmaz. “Dert” “derman” “yara” kelimeleri anlamca birbirleriyle ilgilidir. Şair, anlamca ilgili kelimeleri kullanark tenasüp yapmıştır. Şair mahlasını kullanarak Mecnun’a telmih yapmıştır. Şair hem mahlasını Mecnun’un hikayesi akla gelecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır.

Leyla ile Mecnun: “İslam edebiyatlarında mesnevi konusu olan aşk hikayesi. Necid çöllerinde Benî Âmir kabilesinden Kays ile Leyla çocukken birbirlerini severler. Dedikodular çoğalınca Leyla’nın annesi kızını çadıra kapatır. Kays ise sevgilisini göremeyince aklı başından gider ve sahralara düşer. Orada vahşi hayvanlarla konuşmaya başlar. Bir müddet sonra da Mecnun (deli) diye anılır.”⁷¹⁴

4.19.Mezâkî

[24a]

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

1 Leblerüñ emsem didüm dilbere emme didi

Kimseye bu sırrı ifşâ eyleme ammâ didi

2 Yañılıb yüzine qarşu ruħlarına gül didüm

Hışm idüb ben kuluna ol gönçe-fem lâle didi

3 Teşne cāna leblerinden bir içim şu istedüm

Leblerin ağzuma şunub luṭf ile mā mā didi

⁷¹⁴ Pala, 288.

4 Ğayrılar ŧir̄in lebüñ ŧeftälüsin alıcak
Haste gönülüm derd ile āh eyleyüb eyvāh didi

5 Ey Mezākī göricek ol ŧeh bu ŧir̄in sözleri
Āfer̄inler saña ey tütü-ŧekker hā didi

Gazelin ŧerhi

1 Leblerüñ emsem didüm dilbere emme didi

— . — _ / — . — _ / — . — _ / — —

Kimseye bu sırrı ifŧā eyleme ammā didi

— . — _ / — . — _ / — . — _ / — . —

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **ammā:** [Ar.] Ama, ancak, fakat, lakin. **em:** [T.] 1. İlaç, çare, deva, derman.
2. Öpmek. **leb:** [Far.] Dudak. **dilber:** [Far.] Gönülüne kendine çeken güzel. **ifŧā:** [Ar.]
Açığa vurma, ortaya dökme, herkese yayma, ilan etme. **sır:** [Ar.] Bilinmesi,
duyulması, açığa vurulması istenmeyen.

Kurallı Cümle: Dilbere leblerün emsem didüm emme didi. Ammā bu sırrı kimseye
ifŧā eyleme didi.

Diliçi Çevirisi: Sevgiliye dudağını öpeyim dedim, öpme dedi. Bu sırrı kimseye
söyleme, dedi.

“Dudak, divan ŧiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biridir. Nitelik bakımından bir tabib, dārü’ŧ-ŧifā, ilaç, devā, em, tiryāk olur. Āŧığa can bağıŧlayıcı özelliğe sahiptir.”⁷¹⁵ Beyitte âŧık, derdine çâre olacak sevgilinin dudağını öpmek istemektedir. Ancak sevgili bu ilacı âŧık derdi çeken âŧıktan esirger. Aslında âŧık için önemli olan sevgiliye ulaşma yolunda mücadele etmektir. Beyitte sevgilinin dudağı için sır kelimesi kullanılmıştır. Sevgilinin dudağı da o dudaktan dökülen sözler de âŧık acısı çeken âŧıklar için ilaçtır. Sevgilinin ilaç olan dudağına ulaşamayan âŧık,

⁷¹⁵ Pala, 285.

sevgilisinin sır olan dudağını rakiplere açmamasını ister. Kısaca ifade etmek gerekirse âşık, sevgilisinin kimseyle ilgilenmemesini istemektedir.

Şair, anlamca birbirleri ile zıt olan sır ve ifşâ kelimeleri ile tezat, “didi” kelimesini iki mısradaki da tekrar ederek tekrar, ilk mısradaki ahengi sağlamak için “d” ünsüzünü tekrarlayarak aliterasyon yapmıştır.

2 Yañılıb yüzine karşı ruhlarına gül didüm

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Hışm idüb ben kuluna ol gonçe-fem lāle didi

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **fem:** [Ar.] Ağız. **gonçe:** [Far.] Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk. **hışm:** [Far.] Öfke, kızgınlık. **kul:** [T.] İnsan, köle, cariye. **rüh:** [Far.] Yanak.

Kurallı Cümle: Yanılıb yüzine karşı ruhlarına gül didüm. Ol gonçe-fem ben kuluna hışm idüp lāle didi.

Diliçi Çevirisi: Sevgilinin karşısına geçip yanağına gül dedim. O gonca ağızlı (sevgili) ben kölesine öfkelenip lale dedi.

“Divan şiirinde kırmızı rengi ile sevgilinin yanağı laleye benzetilir. Ortasındaki karalığı ile lale, üzerinde ben olan bir yanaktır.”⁷¹⁶ “Divan şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biri de dudaktır. Âşık sevgilinin karşısına geçip hem yanağın gül renkli hem de bana karşı bir kere yüzün gülsün demiş ama sevgili yüzüne gülmek yerine öfkelenmiştir. Âşık sevgiliden güzel bir söz söylemesini, âşığa karşı iyi davranmasını bekler ama bu bekleyiş boşunadır.

Şair gül kelimesini hem gülme eylemi hem de çiçek olan gül anlamına gelecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır. Gülmek ve öfkelenmek birbirinin zıttı duygulardır. Şair bu karşıt duyguları kullanarak tezat yapmıştır. Anlamca birbirleri ile ilgili gül, gonçe, lale kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp, sevgilinin yanağını güle, ağızını da goncaya benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

⁷¹⁶ Pala, 284.

3 Teşne cāna leblerinden bir içim şu istedüm

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Leblerin ağızuma şunub luṭf ile mā mā didi

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **cān:** [Far.] İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan madde dışı varlık, ruh. **leb:** [Far.] Dudak. **luṭf:** [Ar.] İyi muamele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk. **mā:** [Ar.] Su. **sunmak:** [T.] Bir şeyi büyük veya saygı duyduğu bir kimseye nezaket kurallarına uyarak vermek. **teşne:** [Far.] Susamış.

Kurallı Cümle: Teşne cāna lebleründen bir içim su istedüm. Leblerin lutf ile ağızuma sunub mā mā didi.

Diliçi Çevirisi: Susamış canıma dudaklarından bir yudum su istedim. Dudağımı iyilikle ağızıma iletip su dedi.

“Divan şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biri de dudaktır. Nitelik bakımından bir tabib, dârü’ş-şifâ, ilaç, devâ, em, tiryâk olur. Âşığa can bağışlayan her türlü meziyet ve ilaç dudakta mevcuttur. Âb-ı hayat, çeşme-i cân, Kevser ve çeşme-i hayvandır. Ancak onu içebilen olmamıştır.”⁷¹⁷ Şair sevgilinin âb-ı hayat olan dudağına susamıştır. Bu sudan bir yudum da olsa içmek ister. Sevgili lutuf edip âşığın bu sudan içmesine müsaade etmiştir. Sevgilinin âb-ı hayat olan dudağına kimse ulaşamamıştır. Sevgili buna söz verse de sözünde durmaz. Âşığı sürekli kandırır. Sevgilinin sözünde durmayacağını bilen âşık, sevgilinin ona iyilik edip dudağını su diye sunduğunu hayal etmektedir. Şair, anlamca birbirleri ile ilgili teşne, mā, su, leb kelimelerini kullanarak tenasüp, “mâ” kelimesini iki defa tekrar ederek tekrar yapmıştır.

4 Ğayrılar şîrîn lebüñ seftälüsin alıcağ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ḥaste gönülüm derd ile āh eyleyüb eyvāh didi

⁷¹⁷ Pala, 285.

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **āh:** Feryat, inilti. **dert:** [Far.] Sıkıntı, zorluk, üzüntü. **gayr:** [Ar.] Başka. **leb:** [Far.] Dudak. **şirin:** [Far.] Tatlı.

Kurallı Cümle: Şirîn lebün şeftalüsin gayrular alıcak. Hasta gönlüm derd ile āh eyleyüb eyvāh didi.

Diliçi Çevirisi: Şeftali gibi tatlı dudağını başkaları alacak. Hasta gönlüm bu sıkıntıyla āh etti, eyvah dedi.

“Âhın en önemli sebebi sevgiliye kavuşamamak ve onun özlemini duymaktır.”⁷¹⁸
Beyitte âşık sevgilinin can bağışlayıcı, derdine ilaç olacak, şeftali kadar tatlı dudağına ulaşamamış, aşk acısına çare olan sevgilinin dudağına rakiplerin ulaşacağını düşünerek daha da dertlenir.

Şair sevgilinin dudağını tat ve renk yönünden şeftaliye benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır. İnsana özgü bir özellik olan hastalanma ve konuşma eylemi âşığın gönlüne yükleyip âşığın gönlünü kişileştirip teşhis yapmıştır.

5 Ey Mezākî göricek ol şeh bu şirîn sözleri

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Āferinler saña ey tütî-şeker hā didi
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ _
fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **āferin:** [Far.] Beğenme, takdir, teşvik duygularını anlatmak için kullanılır. Yaşa, var ol. **ha:** [T.] Gayret ifade eder, gayrete getirmek ve teşvik için kullanılır. Evet anlamında tasdik için kullanılır. **şeh:** [Far.] Padişah, hükümdar. **şirin:** [Far.] Tatlı. **tütî:** [Far.] İşittiği sesleri taklit eden, bazı sesleri söyleyebilen papağan, dudu kuşu. **tütî-şeker-hā:** Şeker çiğneyen papağan. Güzel söz söyleyen kimse.

⁷¹⁸ Pala, 10.

Kurallı Cümle: Ey Mezākî! Ol şeh bu şîrîn sözleri göricek; ey tûtî-şeker-hâ! Āferîner sana, didü.

Diliçi Çevirisi: Ey Mezakî! O padişah bu tatlı sözleri duyacak; ey güzel söz söyleyen kimse! Aferin sana, diyecek.

“Divan edebiyatında tûtî insan gibi konuşabilmesi, şekerle beslenmesi gibi özellikleri olduğundan sevgili ve âşık için benzetme aracı olmuştur.”⁷¹⁹ Papağan gibi tatlı sözler söyleyen âşık sevgilinin hoşuna gidecek şeyler söylediğini ve sevgili tarafından takdir edileceğini dile getirmektedir.

Şair şiirini ve kendini övmektedir. Kendini ağzında şeker çiğneyen papağana, şiirlerini de bu papağanın ağzından çıkan tatlı sözlere benzetir. “Mezākî şiirlerinde IV. Murad, IV. Mehmed ve Fâzıl Ahmed Paşa gibi devlet büyüklerine, katıldığı meclislere ve kendisi için övgüye dayalı unsurlara yer vermiştir.”⁷²⁰ Bu bilgi göz önünde bulundurulduğunda beyitte bahsedilen şeh sevgili değil şairin yaşadığı dönemin padişahıdır. Şair yazdığı gazeli devlet büyüklerinin duyduğunda kendisi ve şiirleri için takdir alacağını dile getirmektedir.

Şair ey ünlemi nida, şiirlerinin güzelliğini ifade etmek için tûtî-şeker, şirin kelimelerini kullanarak açık istiare yapmıştır.

4.20.Murâdî

[10a]

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

1 Rağbet mi kodı tatlu dilün sükkere cānā

Ḳıymet mi kodı la'l-i lebün gevhere cānā

2 Şalın yüri ger bağı tolan serv-i revānum

Ḥaclet gele şimşād ile tā 'ar 'ara cānā

⁷¹⁹ Dursun Ali Tokel, “Tûtî” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt VI, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 148.

⁷²⁰ Neslihan İlknur Keskin, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mezaki-suleyman> 03.03.2015

3 Hayretde kodı halkı senüñ hüs-n-i cemālün
Mişlün bulunmaz gelse cihân bir yire cānā

4 Zülfün gibi elbetde olur ‘aklı perīşān
Her kim ki virür gönünü sen dil-bere cānā

5 Mihründe neler çekdüğünü yazsa Murādī
Şıgmazdı divan ile eger deftere cānā

Gazelin Şerhi

1 Rağbet mi kodı tatlu dilün sükkere cānā

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

Kıymet mi kodı la‘l-i lebün gevhere cānā

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Kelimeler: **gevher:** [Far.] Elmas, asıl, öz. **kıymet:** [Ar.] Değer, baha, bedel. Saydı değer, izzet, makbuliyet. **la‘l:** [Ar.] Yakut gibi kırmızı renkli kıymetli taş. **leb:** [Far.] Dudak, kenar, kıyı. **rağbet:** [Ar.] İstek, arzu, heves, meyl, rağbet etmek. **sükker:** [Ar.] Şeker.

Kurallı Cümle: Cānā! Tatlı dilin sükkere rağbet mi kodı? Cānā! La‘l-i lebün gevhere kıymet mi kodı?

Diliçi Çevirisi: Ey sevgili! Tatlı dilin şeker istek mi bıraktı? Ey sevgili! Dudağının kırmızılığı elmasa değer mi bıraktı?

“Divan şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biri de dudaktır. Görünüşündeki güzellik, renk, darlık, yuvarlaklık, kenarındaki ben, ayva tüyleriyle çevrili oluşu, konuşma, söz, ağız oluşu vs. yönleriyle dudak, divan şiirinin vazgeçemediği bir güzellik unsurudur. Renk bakımından la‘l, yakut ve mercan

olur.”⁷²¹ Âşık, sevgilinin dudağından dökülen tatlı sözleri duymuştur. Bu tatlı sözleri duyan âşığın canı şeker istemez. Âşığa göre sevgilinin la‘l gibi kırmızı dudağının yanında elmas da değersizdir. Sevgilinin dudağı renk bakımından la‘le benzetilmiştir. La‘l süs eşyası yapımında kullanılan değerli bir taştır. Ama elmas kadar maddi bir değeri yoktur. Sevgilinin la‘l gibi kırmızı renkli dudağı dünyadaki bütün mücevherlerden daha değerlidir. Sevgilinin dudağından dökülen güzel sözler de şekerden daha tatlıdır. Kısacası âşık için sevgili dünyadaki her şeyden daha değerlidir. Şair, anlamca birbirleriyle ilgili la‘l, gevher ve kıymet kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp, sevgilinin dudağını renk bakımından la‘le benzeterek teşbih-i belîğ, ey ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida, cânâ kelimesini iki mısradan da tekrar ederek tekrar yapmıştır.

2 Şalın yüri ger bağı tolan serv-i revānum

— — ./ . — — ./ . — — ./ . — —

Haclet gele şimşād ile tā ‘ar ‘ara cānā

— — ./ . — — ./ . — — ./ . — —

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

Kelimeler: ‘ar‘ar: [Ar.] Dağ servisi, dikenli ardıç denilen ağaç. **bağ:** [Far.] Bağ, sebze meyve ekilip dikilen yer, bostan. **ger:** [ET.] Eğer. **haclet:** [Ar.] Sıkılma, utanma, mahcub olma, şaşırma. **revān:** [Far.] Yürüyen, giden, akan. **servi:** [Far.] Yaz kış yapraklarını dökmeyen ve güzelliğini yitirmeyen bir ağaç. **şimşād:** [Far.] Şimşir ağacı.

Kurallı Cümle: Cānā! Serv-i revānum ger salın yüri bağı tolan şimşād ile tā ar‘ara haclet gele.

Diliçi Çevirisi: Servi boylu sevgilim, eğer salınarak bağı dolaşsan şimşir ağacı ile dağ servisi şaşırır.

Şair, sevgilinin boyunun uzun ve düz olması, rüzgarda salınmasından dolayı serviye benzetmiştir. Sevgili endamıyla bahçede salınarak yürüse orada bulunan şimşir ağacı ve ardıç ağacı sevgilinin boyunu ve endamını görüp şaşakalır. Çünkü sevgilinin boyu ardıçtan, şimşirden, bütün ağaçlardan daha uzundur. “Servi, Türk kültür tarihinde çok

⁷²¹ Pala, 285.

önemli ve özel bir konum edinmiş ağaçlardandır. Elif harfine benzemesinden dolayı tevhid inancının bir simgesi olarak benimsenmiştir.”⁷²² Beyitte sevgilinin düz ve uzun boyunu ifade etmek için kullanılmasının yanında bahsedilen sevgili hakkında da bilgi vermektedir. Her şeyiyle tarif edilemeyecek kadar güzel, yaratılan her şeyin onun güzelliği karşısında şaşakaldığı sevgili Allah’tır. Beyitte Allah’ın yarattığı her şeyden güzel olduğu ifade edilmektedir.

Şair, serv-i revânüm tamlamasıyla sevgilinin uzun boyundan bahsederek açık istiare yapmıştır. Şair, sevgilinin boyunu gören ağaçların utanması ile insana ait bir özelliği ağaca yükleyerek teşhis yapmıştır. Şair, sevgilinin boyunu tüm ağaçlardan daha uzun olarak tasvir ederek mübalağa yapmıştır.

3   Hayretde kodı halkı senün hüsn-i cemâlün

— — ./ . — — ./ . — — ./ . — —

Mişlün bulunmaz gelse cihân bir yire cânâ

— — ./ . — — ./ . — — ./ . — —

mef’ülü / mefâ’ilü / mefâ’ilü / fe’ülün

Kelimeler: **cemâl:** [Ar.] Güzellik, hüsn, yüz güzelliği. **cihân:** [F.] Alem, kainat, dünya. **halk:** [Ar.] 1. Bir milleti meydana getiren insan topluluğu. 2. Aynı yerde bulunan kimseler. **hayret:** [Ar.] Şaşma, şaşakalma, ne yapacağını bilmeme. **hüsn:** [Ar.] Güzellik, çekicilik, cemel. **misl:** [Ar.] Örnek olarak gösterilen şey.

Kurallı Cümle: Cânâ! Senün hüsn-i cemâlün halkı hayretde kodı. Cihân bir yire gelse mislin bulunmaz.

Diliçi Çevirisi: Ey sevgili! Senin güzel yüzünü görenler şaşakaldılar. Dünya bir araya gelse senin kadar güzel birini kimse bulamaz.

Sevgili dünyadaki her şeyden güzeldir. Hatta kâinat bir araya gelse onun kadar güzeli bulunmaz. Şair, sevgilinin güzelliğini mübalağa yaparak ifade etmektedir. Âşığa göre sevgili dünyada eşi benzeri olmayan güzelliktedir. Bütün güzellik unsurları mübalağalı olarak ifade edilir. “Tasavvufî açıdan bakıldığında yüz, Allah’ın insanda tecelli ettiği

⁷²² Y. Bayram, “*Servi*” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt V, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 280.

yer olarak algılanmıştır.”⁷²³ Şairin bahsettiği dünya bir araya gelse eşi benzeri bulunmayan sevgili Allah’tır. Dünyada bulunan her şey Allah’ın yansımasıdır. Yarattığı her şeyde güzelliğinden bir parça bulunur ama bunları bir araya getirsek Allah’ın güzelliğini tarif etmeye yetmez. Bu nedenle herkes onun (yarattıklarının) güzelliği kaşısında şaşkındır.

Şair cânâ seslenişiyle nida, sevgilinin kâinat bir araya gelse bulunmayacak kadar güzel olduğunu ifade ederek mübalağa yapmıştır.

4 Zülfün gibi elbetde olur ‘aklı perîşân

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

Her kim ki virür gönünü sen dil-bere cânâ

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

mef’ülü / mefâ’ilü / mefâ’ilü / fe’ülün

Kelimeler: **dilber:** [Far.] Gönül alan, güzel, sevgili. **perîşân:** [Far.] Dağınık, dağılmış, toplu olmayan, düzgün ve muntazam olmayan karmakarışık. **zülfi:** [Far.] Saç.

Kurallı Cümle: Cânâ! Her kim ki sen dilbere gönünü virür, elbette aklı zülfün gibi perîşân olur.

Diliçi Çevirisi: Ey sevgili! Senin gibi güzele kim gönül verse aklı saçın gibi karmakarışık olur.

“Saç, Divan edebiyatında en çok kullanılan güzellik unsurlarındandır. Renk, şekil ve koku bakımından çeşitli benzetmelere konu olmuştur. Dağınık ve kıvrımlı olmasından dolayı da ele alınan saç, âşık üzerinde en çok etki bırakan güzellik unsurlarındandır. Saçın kıvrımlı ve dağınık oluşu sürekli sevgiliyi hayal eden âşık, karmakarışık bir mizaca sahip olmuştur.”⁷²⁴ Âşık, öyle bir sevgiliye gönül vermiştir ki ona kim gönül verecek olsa aklı başından gider. Aklı ile hareket edemez. Âşık sevgiliye gönül verdiğinde sevgili gönüyle birlikte aklını da alır. Bu durumda olan kişinin duyguları ön plandadır. Sevgili uğruna yapamayacağı şey yoktur. Âşığın bu hali onu

⁷²³ A. Yıldırım, “Yüz” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt VI, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 298.

⁷²⁴ Ayşe Yıldız, “Saç” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt V, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 182.

anlamayanlar tarafından yadırganabilir. Şair, âşığın içinde bulunduğu durumun yadırganmamasını, âşık olan herkesin aklının başından gidip duygularının ön planda olacağını anlatmaktadır.

Şair, sevgilinin güzelliğini görenlerin aklının karıştığını sevgilinin saçlarına benzetip teşbih yapmıştır. Cānā diye sevgiliye seslenen şair nida yapmıştır.

5 Mihründe neler çekdiğini yazsa Murādî

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

Şıgmazdı divan ile eger deftere cānā

_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

Kelimeler: cānā: [Far.] Ey sevgili, ey cānım. **defter:** [Ar.] Yapıştırılarak veya dikilerek kitap biçimine sokulmuş kağıt destesi, mecmua. **divan:** [Ar.] Şairlerin şiirlerinin bir araya getirildiği kitap. **mihir:** [Far.] 1. Güneş. 2. Sevgi, muhabbet.

Kurallı Cümle: Cānā! Murādî mihrinde neler çekdiğini eger yazsa divan ile deftere sığmazdı.

Diliçi Çevirisi: Sevgili(m)! Murādî sevgin uğruna neler çektiğini yazacak olsa şiir kitabına ve deftere sığmazdı.

Şair, sevgilinin aşkı uğruna çok eziyetler çekmiştir. Âşığa düşen de budur. Ne kadar çok sıkıntı çekerse âşıklıkta mertebesi o kadar çok artar. Aşk uğruna çektiği sıkıntıları divana ve deftere yazacak olsa sığacak gibi değildir. Şairin, âşıklıkta ulaştığı mertebe ve sevgiliye olan aşkı sözlerle ifade edilemeyecek kadar yücedir. Şair, deftere, şairlerin şiir kitaplarına sığmaz ifadesiyle mübalağa, cānā seslenişiyile nida, anlamca birbirleriyle ilgili olan “defter” “divan” “yazmak” kelimeleriyle tenasüp yapmıştır.

4.21.Nesîmî

[14b]

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

1 Cān ḥüsnuñ şem'ine pervānedür bilmez misin

Dil ‘aşkuñ zencîrine şükrânedür bilmez misin

2 Didüm dilber lebüñ öpsem devâdur derdüme

Didi her büsem biñ kânedür bilmez misin

3 Didüm dilber la‘l-i lebüñ beni mest eyledi

Didi her mestüñ yeri mey-ḥânedür bilmez misin

4 Didüm dilber ‘aceb bu ğazablar bendeñe

Didi yâ cümbüşüm merdânedür bilmez misin

5 Nesîmî’yi ta‘n eyleme yüri hey zâhid şüfî

Pendüñi güş eylemez divânedür bilmez misin

Gazelin Şerhi

1 Cân ḥüsnüñ şem‘ine pervânedür bilmez misin

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Dil ‘aşkuñ zencîrine şükrânedür bilmez misin

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Kelimeler: **cân:** [Far.] İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh. İnsanın kendi varlığı, yaşama, yaşayış, hayat. **dil:** [Far.] Gönül. **hüsn:** [Ar.] Güzellik, iyilik. **pervâne:** [F.] Kelebek. **şem:** [Ar.] Mum, çerağ. **şükran:** [Ar.] Minnettarlık, teşekkür. İyilik bilmek.

Kurallı Cümle: Cân ḥüsnün şem‘ine pervânedür, dil aşkun zincirine şükranedür, bilmez misin?

Diliçi Çevirisi: Can, mum gibi parlak ve güzel (olan yüzüne) pervanedir. Gönül, aşkın zincirine minnettardır, bilmez misin?

“Divan edebiyatında mum, çok zaman yanması ve ışık kaynağı olmasıyla işlenir, sık sık pervane ile birlikte anılır. Âşık pervane olunca sevgilinin yüzü ve yanağı mum olur.”⁷²⁵ Âşık, sevgilinin mum kadar parlak güzel yüzü uğruna yanarak can vermeye hazır bir pervane gibidir. Onun güzel yüzünü görebilmek, sevgiliye yakın olabilmek için her şeyini harcamaya hazırdır. Tek isteği sevgiliye ulaşmak olan âşık, sevgilinin “uzunluk ve şekil yönünden zincire benzetilen, âşığı bağlayıp zindana atan”⁷²⁶ saçına bağlanarak onun esiri olmuştur. Böylece onun yanından bir an olsun ayrılmaz. Âşığın istediği şey olmuştur ve bu nedenle minnettardır. Sevgili, âşığın halinden haberdardır fakat onu görmezden gelir.

Şair, sevgiliyi şem’e, âşığı pervaneye, sevgilinin saçını da zincire benzeterak açık istiare yapmıştır. Bilmez misin? diye anlamı pekiştirmek için soru soran şair istifham, bilmez misin sorusunu iki mısradada da tekrar ederek tekrar yapmıştır.

2 Didüm dilber lebün öpsem devâdur derdüme⁷²⁷

Didi her busem biñ kânedür bilmez misin

Kurallı Cümle: Dilber lebün öpsem derdime devadur didim. Her busem bin kânedür bilmez misin, didi.

Kelimeler: **büse:** [Far.] Öpme, öpücük. **devâ:** [Ar.] İlaç, em, çare, tedbir, derman. **dert:** [Far.] 1. İnsana ızdırap veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü. 2. Devam eden geçmeyen hastalık, illet, ağrı, sızı. **dilber:** [Far.] Gönüller alan mahbube, maşuka, sevgili. **kân:** [Far.] Maden yatağı, maden ocağı. **leb:** [Far.] Dudak.

Diliçi Çevirisi: Sevgilim dudağını öpsem hastalığıma ilaç (olur), dedim. Her öpücüğüm bin madendir, bilmiyor musun, dedi.

“Divan şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biri de dudaktır. Nitelik bakımından bir tabîb, dârü’ş-şifâ, ilaç, devâ, em, tiryâk olur. Âşığa can bağışlayan her türlü meziyet ve ilaç dudakta mevcuttur. Ancak onu içebilen

⁷²⁵ Pala, 427.

⁷²⁶ Pala, 493-494.

⁷²⁷ Bu beyitte vezin kusurludur.

olmamıştır. Renk bakımından la'l, yakut ve mercan olur.”⁷²⁸ Aşk hastalığının ilacı sevgilidir. Şair, sevgilinin dudağını öpse hastalığına ilaç olacaktır. Ancak sevgili buna izin vermez. Dudağından vereceği bir öpücük maden kadar değerlidir. Bu madene hiçbir âşığı yaklaştırmaz. Şair bilmez misin sorusuyla istifham, ahenk oluşturmak için ilk mısradaki “d” ünsüzünü tekrar ederek aliterasyon, sevgilinin dudağını değerli olması bakımından mâden yatağına benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

3 Didüm dilber la'l-i lebün beni mest eyledi

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Didi her mestün yeri mey-hânedür bilmez misin

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **dilber:** [Far.] Gönlü kendine çeken, güzel. **la'l:** [Ar.] Yakut gibi al renkli kıymetli taş. Pek kırmızı. **leb:** [Far.] Dudak. **mest:** [Far.] Sarhoş, **meyhâne:** [Far.] İçinde şarap vb. içkiler içilen ve satılan yer.

Kurallı Cümle: Dilber la'l-i lebün beni mest eyledi didüm. Her mestün yeri meyhânedür bilmez misin, didi.

Diliçi Çevirisi: Sevgili(m) lal gibi kırmızı dudağın beni sarhoş etti, dedim. Her sarhoşun yeri (meyhane)dir, bilmiyor musun, dedi.

“La'l, çeşitli renkleri olmasına rağmen kırmızı renklisi ile bilinen değerli bir süs taşıdır. La'l taşının ağızda tutulunca susuzluğu gidermek, ferahlık ve neşe verip üzüntüyü gidermek, çeşitli hastalıklardan kourumak gibi özellikleri vardır.”⁷²⁹ Sevgilinin dudakları da âşığın derdine çâre olması, aşk şarabına susamış âşıkların susuzluğunu gidermesi, renk bakımından kırmızılığı ve değerli olması bakımından la'l olarak ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra sevgilinin dudaklarının sarhoş edici özelliğine de değinilmiştir. Sevgilinin la'l gibi kırmızı renkli dudağı âşığın aklını başından alıp sarhoş eder. Âşık bu halini sevgiliye bildirir ancak sevgiliye göre sarhoş olmuş âşığın yeri kendi yanı değil, meyhânelerdir. “Meyhâne bir can kiblesidir ki oraya varan

⁷²⁸ Pala, 285.

⁷²⁹ Fatma Sabiha Kutlar, “La'l” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 229-230.

üzüntüden kurtulur. İçeri bir defa giren çok zor çıkar. Orası, cem neşesi dağıtan şahane bir makamdır.”⁷³⁰ Şarap, sevgiliye ulaşmak için bir araç olduğu için âşığın sevgiliye ulaşmak ve aşk acısını dindirmek için ilk uğrayacağı yer meyhâne olmalıdır. Burada bahsedilen sarhoşluk, aşk acısıyla kendinden geçmiş, aklını yitirmiş âşığın halini ifade etmektedir.

Şair, la‘l-i leb tamlaması ile sevgilinin dudağını la‘l’e benzeterk teşbih-i beliğ, bilmez misin sorusuyla istifham yapmıştır.

4 Didüm dilber ‘aceb bu gâzablar bendeñe

Didi yâ cümbüşüm merdânedür bilmez misin⁷³¹

Kelimeler: **aceb:** [Ar.] Garip, acayip, tuhaf, şaşırıcı. **bende:** [Far.] Kul, köle, esir, tutsak, bağlı kimse. **cümbüş:** [Far.] Zevk ve eğlence toplantısı, eğlenti, ahenk. **dilber:** [Far.] Gönlü kendine çeken, güzel. **gazap:** [Ar.] Öfke, hiddet, kızgınlık. **merdân:** [Far.] Mert insanlar, mertler, yiğitler. **yâ:** [Ar.] Ey.

Kurallı Cümle: Yâ dilber! Bendene bu gazablar aceb, didim. Cümbüşüm merdânedür bilmez misin, didi.

Diliçi Çevirisi: Ey sevgili(m)! Kuluna bu öfken şaşırtıcı, dedim. Zevk ve eğlencelerim mert insanlardır bilmiyor musun, dedi.

“Sevgili divan şiirinin baş kişidir. Özellikleri içinde acı ve ızdırap verici oluşu başta gelir. Cevr oku atar, cana kaseder, zulüm ve eziyette aşırı sınırları zorlar. Gönlü taşır, âşığa yar olmaz, ele geçmez, vuslatı yoktur. Merhametsizdir. Âşığın âh u feryâdını duymazdan gelir. Bütün bu haller sevgilinin kendine has sıfatları olup yadırganmaz. Sevgilinin eziyetten vazgeçmesi âşıktan yüz çevirmesi gibi algılanır. Âşığın rakiplerine iltifat gösterir. Aşk oyunlarıyla gönül alır ve kıskandırır.”⁷³² Sevgili herkese iyi davranırken uğruna köle olan âşığına öfkeli davranmaktadır. Âşık bu durum karşısındaki şaşkınlığını dile getirerek güzel bir davranış bekler. Sevgiliye göre âşığa layık olan duygu öfkedir. Âşık hariç herkes sevgilinin güzel davranışlarına layıktır. Sevgili bu şekilde davranarak âşığı kıskandırmak ister. Bu da yetmez ona öfkeli davranır. Aslında tüm bunlar sevgilinin âşıkla ilgilenmesindedir. Beyitte

⁷³⁰ Pala, 192.

⁷³¹ Bu beyitte vezin kusurludur.

⁷³² Pala, 401-402.

kuluna gazap eden sevgili Allah'tır. Allah'tan gelen her şey âşık için bir imtihandır. Zevk ve eğlence yeri ile dünya kastedilmektedir. Bu zevk ve eğlence yeri gönlünde Allah aşkı olmayan kimselere layıktır. Şair ey ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida, bilmez misin sorusuyla istifham yapmıştır.

5 Nesîmî'yi ta'n eyleme yürü hey zâhid şûfi⁷³³

Pendüñi güş eylemez dîvânedür bilmez misin

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **dîvâne:** [Far.] 1. Çılgın, deli, mecnun. 2. Kendini duygularının coşkunluğuna bırakmış, akılla ilgisini kesmiş, aşkın buyruğu altına girmiş kimse. **güş:** [Far.] Kulak, işitmek, dinlemek, kulak vermek. **hey:** Seslenmek ve bir kimsenin dikkatini çekmek için kullanılır. Azarlama, uyarı, üzüntü, sitem vb. duyguları anlatan cümlelerde anlama kuvvet verir. **pend:** [Far.] Ögüt, nasihat. **şûfi:** [Ar.] Tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş. **ta'n:** [Ar.] Kınama, ayıplama, yerme. **zâhid:** [Ar.] Dünyayı terk edip dinin emirlerine uyan, çok dindar olup irfanı olmayan kimse, kaba sofu.

Kurallı Cümle: Hey zâhid şûfi! Nesîmî'yi ta'n eyleme yürü. Dîvânedür, pendini güş eylemez, bilmiyor musun?

Ey sofu! Nesîmî'yi kınama, yürü. Akli başından gitmiştir, öğütlerini işitmez, bilmiyor musun?

Gönlü aşk derdine düşen âşığın akli başından gider. Kendinde değildir, ona verilen öğütleri işitmez, işitse de verilen öğütleri tutmaz. Bu öğütler onun kendine gelmesi, aklını başına toplaması konusundadır. Âşığın aklını başına alması için aşkıdan vazgeçmesi gerekir. Bu da âşığın istemediği bir durumdur. Halinden gayet memnun olan âşık kınanmak istemez. Burada bahsedilen aşk Allah aşkıdır. Gönlünde Allah aşkı bulunan kimse dünyadan ve dünya ile ilgili her şeyden vazgeçmiştir. Beyitte âşığın bu halini anlamadığı için kınayan zâhiden bahsedilmektedir. Zâhidler, "dini konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen,

⁷³³ İlk mısradaki vezin kusurludur.

ilim ve îmânı dış görünüşüyle anlayan bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip topluma düzen verdiklerini sanan kişiler olarak ele alınır.”⁷³⁴ “Dâimâ aşkın ve âşğın karşısında yer alır, aşkı inkar eden zâhidin tek arzusu Allah’a ulaşmak değil, cennete ve cennetteki nimetlere ulaşmaktır. Şaire göre zâhid, başkalarının yaptığı her işte eksik, kusur ve günah bulur.”⁷³⁵ Şair, âşğın halini anlamayıp onu kınarken kendi eksikliklerini görmeyen zâhide kızmakta, ben aklını kaybetmiş bir âşğım, senin bana vereceğin nasihatleri de dinlemem, aklını yitirmiş insanın kusurları görülmez, sen de beni görmezden gel ve benimle uğraşma demektedir. Çünkü âşıkla amaçları farklıdır. Âşğın isteği Allah’a ulaşmak zâhidin isteği cennete ulaşmaktır.

Şair, hey ünlemi ile nida, bilmez misin diye anlamı pekiştirmek için soru sorarak istifham yapmıştır.

4.22.Rusûhî

[11b]

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

- 1 Şehrimüzde ‘aşka kâbil dil de var dilber de var
Mest-i ‘aşkuz meclis içre mey de var şâgar da var
- 2 Sicn-i mü’minde açılmaz hâtır-ı merd-i hüdâ
Gerçi kim güller de var gülşende bülbüller de var
- 3 Bir nazarda hâki zer seng-i siyâhı la‘l ider
Gün gibi pertev şolar merd-i bülend-ahter de var
- 4 Kând-ı ihsân ile dil tûfî-sıfat güftâr ider
Söyle dirseñ luţf ile söz de var söyler de var

⁷³⁴ Pala, 488.

⁷³⁵ A. İnce, “Zâhid” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt VI, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 304-305.

5 Rum ilidür bunda ebkâr-ı me‘âni beslenür

Bu Rusûhî bendeñiz gibi sühan-perver de var

Gazelin Şerhi

1 Şehrimüzde ‘aşka kâbil dil de var dilber de var

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Mest-i ‘aşkuz meclis içre mey de var şāgar da var

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **dil:** [Far.] Gönül, yürek, kalb. **dil-ber:** [Far.] Gönüller alan, mahbube, maşuka. **içre:** [ET.] İçinde. **kâbil:** [Ar.] Yetenekli. **meclis:** [Ar.] Topluluk, toplantı yeri. **mest:** [Far.] Kendinden geçmiş, sarhoş. **mey:** [Far.] İçki, şarap. **sāgar:** [Far.] İçki kadehi.

Kurallı Cümle: Şehrimüzde aşka kâbil dil de dilber de var. Mest-i aşkuz meclis içre mey de sāgar da var.

Diliçi Çevirisi: Şehrimizde aşk (konusunda) yetenekli gönül de sevgili de var. Aşk sarhoşuyuz, toplantı yerimizde şarap da kadeh de var.

Şair, aşk konusunda yetenekli olduğunu ve âşık olmak için gerekli olan her şeyin mevcut olduğunu dile getirmektedir. Sevgili, gönül, aşk meclisi, şarap, kadeh hepsi bulunmaktadır. Şair, kadeh kelimesiyle sevgiliyi ifade etmektedir. “İçi şarap dolu kadeh sevgilinin dudağının rengindedir ve sevgilinin bûsesi şarap kadar insanı kendinden geçirip sarhoş ederek âşığa dertlerini unutturur. Ayrıca sevgilinin ağzının içi kadehin içindeki şarap gibi acı sözlerle doludur. Sevgilinin güzelliği âşığı kendinden geçmesine yol açtığı için baştan başa kadehi andırır.”⁷³⁶ Sevgilinin güzelliği karşısında aklı başından gidip sarhoş olmuştur. Şairin şehir olarak ifade ettiği yer ise âşığın gönlüdür. Gönül şehrinin içinde eşsiz güzellikteki sevgili yer almaktadır.

⁷³⁶ Pala, 82.

Mey, meclis ve sâgar kelimeleri anlamca birbiriyle ilgilidir. Anlamca birbirleriyle ilgili kelimeler bir arada kullanılarak tenasüp yapılmıştır.

2 Sicn-i mü'minde açılmaz hâtır-ı merd-i hüdâ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gerçi kim güller de var gülşende bülbüller de var

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **gülşen:** [Far.] Gül bahçesi, güllük. **hâtır:** [Ar. **hutür**] Hatır, gönül, kalp. **hüdâ:** [Ar.] Doğru yol, hidayet. **merd:** [Far.] İnsan, adam, kişi. Yiğit, cesur, gözü pek. Hamiyetli, inayetli, mürüvvetli. **mü'min:** [Ar.] İnanan, inancı tam olan, müslim. **sicn:** [Ar.] Ceza evi, hapisane, zindan.

Kurallı Cümle: Hâtır-ı merd-i hüdâ sicn-i mü'minde açılmaz. Gerçi gülşende güller de var, bülbüller de var.

Diliçi Çevirisi: Hidayetli insanların gönlü müminin zindanına açılmaz. Gerçi gül bahçesinde gül de bülbül de var(dır).

Müminin zindanı olarak ifade edilen yer dünyadır. Dünya zindanına düşen mümin gönül rahatlığına eremez. Gerçi bu zindan gül bahçesi gibi içinde güzellikler de bulundurulur. Şair dünyayı, inanlar için huzur vermeyen bir zindan olarak tasvir eder. Ardından gül bahçesinde güller de bülbüller de var, diyerek dünyanın içinde güzellikler de barındıran bir gül bahçesi olduğundan bahsetmiştir. Dünya işleri her zaman yolunda gitmez ancak sıkıntılar da sürekli devam etmez. Aslında hayat hem zindan hem de gül bahçesine benzer. İnsan da sıkıntılı olduğunda feryat eden bir bülbül, feraha erdiğinde açan güzel bir gül gibidir.

Şair dünyayı hem gül bahçesine hem de zindana benzetip anlam bakımından zıtlık oluşturarak tezat yapmıştır. Birbirleriyle ilgili gülşen, gül, bülbül kelimeleri bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır.

3 Bir nazarda hâki zer seng-i siyâhı la'1 ider

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gün gibi pertev şolar merd-i bülend-ahter de var

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **ahter:** [Far.] 1. Yıldız. 2. Baht, talih. **bülend:** [Far.] Yüksek, yüce, ulu. Mertebesi, derecesi yüksek olan. **bülend-ahter:** [Far. **bulend** + **ahter**] Yıldızı yüce ve aydınlık olan kimse. **gün:** [ET.] Güneş. **hāk:** [Far.] Toprak. **la'l:** [Ar.] Yakut gibi kırmızı renkli ve kıymetli taş. Kırmızı al. Dudak. **merd:** [Far.] İnsan, adam, kişi. **nazar:** [Ar.] Bakış, görüş, göz değmesi. İtibar, iltifat. **pertev:** [Far.] Işık, parlaklık. **seng:** [Far.] Taş, çakıl, kaya. **zer:** [Ar.] Altın sarısı.

Kurallı Cümle: Hāk-i zer seng-i siyehi bir nazarda gün gibi la'l ider pertev solar merd-i bülend-ahter de var.

Diliçi Çevirisi: Altın sarısı toprak(taki) siyah taşı bir bakışıyla Güneş gibi la'l edebilecek, tüm ışık (kaynaklarını) solduracak (kadar parlak ve güzel yüzlü) sevgilimiz de var.

“Gök cisimlerinin sultanı olan güneş, divan şiirinde ışığı, parlaklığı, ısısı ve ısıtması ile ele alınır. Sevgili denen sultanı temsil eder. La'l ve akik gibi taşların oluşmasında büyük rol sahibidir.”⁷³⁷ “La'l kırmızı renkli ve değerli bir taştır. Rivayete göre ak bir taş olduğu, taze ciğer kanıyla boyanıp güneşte kızartılarak renginin kırmızıya döndüğünden bahsedilmektedir.”⁷³⁸ Sevgilinin yüzü güneş kadar güzel ve parlaktır. Onun güzelliği karşında tüm ışık kaynakları sönük kalır. Âşık ise gönlüne aşk ateşi düşüp sevgili uğruna mücadele ederek onun yanında değerli olur. Beyitte bahsedilen siyah taşın güneşin etkisiyle değerli bir taş olan la'le dönüşmesi ile insanın kendine yol gösterecek bir önder eşliğinde yetiştirilip manevi anlamda yüksek mertebelere gelebileceğinden bahsedilmektedir. Manevi anlamda yüksek mertebelere gelmek için çeşitli imtihanlardan geçmek gerekir. İnsan ancak o zaman la'l gibi değerli olur.

Güneş ışığının taşın üzerine düşmesini bakış olarak ifade ederek insana ait bir özellik olan bakma eylemini doğaya aktararak mecaz-ı mürsel yapmıştır. Sevgilinin bakışını

⁷³⁷ Pala, 176.

⁷³⁸ Fatma Sabiha Kutlar, “La'l” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005, 229.

güneşe benzeterek teşbih-i belîğ, anlamca birbirleri ile gün, ahter, pertev kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır.

4 Kand-ı ihsân ile dil tûtî-sıfat güftâr ider

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Söyle dirseñ luţf ile söz de var söyler de var

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **dil:** [Far.] Gönül. **güftâr:** [Far.] Söz, laf, lakırdı. **ihsân:** [Ar.] Bağış, ikram, lütuf. Güzel bilmek, güzel eylemek. **kand:** [Far.] Şeker. **luţf:** [Ar.] İyilik, güzellik, bağış. **Tûtî-sıfat:** [Far. tûtî + Ar. sıfat] Papağan gibi.

Kurallı Cümle: Dil kand-ı ihsân ile tûtî-sıfat güftâr ider. Lutf ile söyle dersen söz de var söyler de var.

Diliçi Çevirisi: Gönül, senin şeker (kadar tatlı) sözlerinin (karşısında) papağan gibi konuşur. Güzellikle söyle dersen (güzel) söz de bunu söylecek kişi de var.

“Tûtî, aldığı eğitimle insan gibi konuşabilme yeteneğine sahip, şeker ile beslenen bir kuştur. Tatlı sözler söylemesi bakımından bazen sevgiliye bazen de âşığa benzetilir. Âşık tûtîye benzetildiğinde onun gibi kafeste oluşu, tatlı diller döktüğü ifade edilir.”⁷³⁹ Âşığın gönlü sevgilinin ağzından çıkıp âşığa bağışlanan güzel bir söz karşısında papağan gibi tatlı dil dökmektedir. Papağanın yemişi şeker ise âşığın gönlünün besini de sevgilinin dudağından çıkan tatlı sözlerdir. Âşığın hayatta kalabilmesi sevgilinin ağzından çıkacak güzel sözlere bağlıdır. Bu bakımdan ele alındığında âşığın gönlü sevgilinin güzel sözlerine muhtaç olan bir esirdir. Sevgili esirine şeker kadar tatlı sözler bağışlamıştır. Sevgiliden gelen bu iyilik karşısında mutlu olan gönül de tıpkı papağan gibi güzel sözler söylemektedir. İkinci mısradaki şair, güzel bir şey duymak istersen onu da söyleriz, yani istediğin tarz şiirleri söyleyecek yeteneğimiz var demektedir.

⁷³⁹ Dursun Ali Tokel, “Tûtî” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt VI, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2006, 147-148.

Şair, insana özgü olan konuşma eylemini gönül'e yükleyerek teşhis yapmıştır. Papağan insan gibi konuşabilen hayvandır. Şair, gönlünü papağana benzeterek teşbih-i belîğ, ahengi sağlamak için “de” bağlacını ve “var” kelimesini tekrar ederek tekrar yapmıştır.

5 Rum ilidür bunda ebkâr-ı me‘âni beslenür

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bu Rusûhî bendeñiz gibi sühan-perver de var

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Kelimeler: **ebkâr:** [Ar.] 1. Kız oğlan kızlar, bâkireler. 2. Daha önce hiç kimse tarafından kullanılmamış, söylenmemiş (söz, anlam, nükte vb.) **bende:** [Far.] Kul, köle. **bunda:** [ET.] Burada. **il:** [ET.] Ülke, yurt, memleket, diyar. **me‘âni:** [Ar.] Mânâlar, anlamlar. **Rum:** [Ar.] Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içinde oturanlara verilen isim. Anadolu. **suhan-perver:** [Far.] Güzel söz söylemesini bilen.

Kurallı Cümle: Rum ilidür ebkâr-ı me‘âni beslenür. Bunda bu Rusûhî bendenüz gibi sühan-perver de var.

Diliçi Çevirisi: (Burası) Anadolu memleketidir, (burada şimdiye kadar) söylenmedik sözlerle (şiirler yazan şairler) yetiştirilir. Burada Rusuhi kulunuz gibi güzel söz söylemeyi bilen kimseler de var.

Şair memleketinin Anadolu olduğundan ve bu diyarda bugüne dek söylenmemiş sözlerle şiirler yazan şairlerin yetiştirildiğini ve bu memlekette Rusuhi gibi bir çok şairin bulunduğunu ifade edip memleketini övmüştür. Şair anlamı kuvvetlendirmek için n’eylenür diyerek istifham yapmıştır.

4.23.Sâdık

[71b]

fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün

1 Merħabā rūḥ-ı revānum nicesin hoşça mısın

Ḥayra muḫdim dil ü cānum nicesin hoşça mısın

- 2 Bize fūrkat neler itdüğini bir bir bulasın
Hele sen cān ü cihānum nicesin hoşca mısın
- 3 Korkaram sūz-ı dilümden saña şerh eylemege
Tutuşur vird-[i] zebānum nicesin hoşca mısın
- 4 Vā‘de-i vaşla vefā eylemedüñ böyle m’olur
Anda ey kavlı yalanum nicesin hoşca mısın
- 5 Gözlerim gün yüzüñi şubh-ı dem-i Şādıkda
Anda ey genc-i nihānum nicesin hoşca mısın

Gazelin Şerhi

- 1 Merhabā rūh-ı revānum nicesin hoşca mısın
_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _
Hayra muqdim dil ü cānum nicesin hoşca mısın
_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _
fā‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Kelimeler: **cān:** [Far.] 1. İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümler bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh. 2. Sevgili. **dil:** [F.] Gönül, yürek. **hayr:** [Ar.] Herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş. **hoş:** [Far.] Duyguları okşayan, beğenilen, güzel, iyi, latif. **merhaba:** [Ar.] 1. Selamlaşma sözü. 2. Övülen, yüceltilen kimse veya şeye hitap sözü olarak kullanılır. **mukdim:** [Ar.] İşine dört elle sarılan, işinin gerektirdiği azim, gayret ve çalışmayı gösteren (kimse). **nice:** [ET.] Nasıl. **revān:** [Far.] 1. Yürüyen, giden. 2. Akan. **rūh:** [Ar.] 1. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can.

Kurallı Cümle: Merhabā rūh-ı revānum, hayra mukdim dil ü canum! Nicesin, hoşça mısın?

Diliçi Çevirisi: Merhaba sevgilim, iyi işlere gayret gösteren gönlüm, canım! Nasılsın, memnun musun?

“Divan edebiyatında gönül, âşığın aşk ve istek konusunda engelleyemediği derûnî kuvvetidir. İnsanın hayat unsurudur ve can mefhumu ile birlikte görülür. Sevgiliden gelen her türlü sıkıntının hedefinde olduğu için daima çaresiz, perişan ve dertlidir. Gam ve kederle beslenir.”⁷⁴⁰ Şair gönlüne gayret ettiği iyi işlerde yani aşk konusunda nasıl olduğunu sorar. Gayret gösterdiği aşk konusunda başarılı olan gönül sevgiliden gelen her türlü eziyetlere katlanmaya hazırdır. Bu konuda söz dinlemediği için âşığın başına iş açar. Ancak bu sıkıntılar âşığı sevgiliye bir adım daha yaklaştıracak, âşkını sevgiliye ispat edecektir. Divan şiirinde sevgili âşıkla ilgilenmiyor gibi görünse de âşığa ettiği eziyetlerin sebebi âşıkla ilgilenmesindedir. Şair, sevgiliye layık bir âşık olup onu memnun edip etmediğini de sormaktadır.

Şair, sevgilisine ve gönlüne seslenerek nida yapmıştır. Nicesin, hoşça mısın soruları ile istifham, nicesin hoşça mısın sorusunu iki mısradan da tekrar ederek tekrar, rūh-ı revân tamlamasını sevgiliyi ifade etmek için kullanarak açık istiare yapmıştır.

2 Bize fūrkat neler itdüğini bir bir bulasın

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Hele sen cān ü cihānum nicesin hoşça mısın

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Kelimeler: **cān:** [Far.] 1. İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh. 2. Sevgili. **cihān:** [Far.] Dünya, alem, kainat. **fūrkat:** [Ar.] Ayrılık, ayrılış. **hele:** [Far.] Özellikle, bilhassa, bāhusus, her şeyden önce. **hoş:** [Far.] Duyguları okşayan, beğenilen, güzel, iyi, latif. **nice:** [ET.] Nasıl.

⁷⁴⁰ Ahmet Arı, “Gönül” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 84.

Kurallı Cümle: Sen hele fırkat bize neler itdüğünü bir bir bulasın. Cān ü cihānum! nicesin, hoşca mısın?

Diliçi Çevirisi: Sen her şeyden önce ayrılığın bize neler ettiğini tek tek araştırmalısın. Canım ve dünyam (olan sevgilim)! nasılsın, memnun musun?

Şair, sevgilisinden ayrılık acısının gönlüne neler ettiğini araştırmasını ister. “Şair fırkat yüzünden o derece zayıflar ki artık beli kıl gibi incelir. Fırkat nedeniyle âşık kan yutar. Ölümcül hasta olur, toprağa döner, geceleri sabahlara kadar ağlar. Daima kanlı gözyaşlarını döker, beli bükülür. Gam ve keder içinde kalır.”⁷⁴¹ Âşık bu durumu sevgilinin de bilmesini ister. Ayrılık sebebiyle çektiklerini gören sevgilinin bu konuda neler hissettiğini sorar. Kendisine acıyıp bu ayrılığa son vermesini bekler ama sevgili merhametsiz olduğu için âşığın haline acımaz, onun ne çektiği umrunda değildir.

Şair, canım ve dünyam kelimelerini sevgiliyi ifade etmek için kullanarak açık istiare yapmıştır. Nasılsın, memnun musun soruları ile istifham yapmıştır.

3 Korkaram sūz-ı dilümden saña şerh eylemege

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

Tutuşur vird-[i] zebānum nicesin hoşca mısın

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Kelimeler: **dil:** [Far.] Gönül, yürek. **hoş:** [Far.] Duyguları okşayan, beğenilen, güzel, iyi, latif. **nice:** [ET.] Nasıl. **sūz:** [F.] 1. Yanma, yanık, ateş. 2. Izdırıp, acı. **şerh:** [Ar.] Açma, ayırma, yarma. 2. Açık açık anlatma, izah. **vird-i zebān:** [Ar. vird + F. zebān] Dilden düşmeyen, her zaman tekrarlanan dualar, dilekler, sözler.

Kurallı Cümle: Sūz-ı dilümden vird ü zebānum tutuşur, sana şerh eylemege korkaram. Nicesin, hoşca mısın?

Diliçi Çevirisi: Gönlümün ateşinden dilimden düşmeyen sözlerim tutuşur, (bunları) sana açıkça anlatmaya korkarım. Nasılsın, memnun musun?

⁷⁴¹ Pala, 159.

“Divan edebiyatında ateş, âşığın içinde bulunduğu aşkın ızdırabıdır. Ayrıca sevgilisine duyduğu özlem ve hasret de ateş şeklinde kendini gösterir ve daima âşığı yakar. Ateş gözde tutşur ve gönülde alevlenir. Ateşin yanında bir de hava vardır. O da āh şeklinde ateşi artırır. Hatta bu āh ateşi olarak ağızdan çıkar.”⁷⁴² Şairin gönlü aşk ateşiyle yanarken dilinden āh düşmez. Dilinden eksik etmediği āhların ve gönlünde yanan ateşin sebebi aşk acısından dolaydır. Bu ahlarn sebebini açıkça anlatmak ister ancak anlattıkça şikayet ediyormuş gibi anlaşılmaktan korktuğu için hiçbir şey söylemez. Şair, sevgiliye nasılsın, memnun musun diye sorarak sen sevgiliye düşen görevi yerine getirdin, beni aşk ateşine attın. Ben de âşığa düşen görevi yerine getiriyorum, aşk ateşi ile yansam da bundan şikayet etmiyorum. Sen layık olanı yaptın ama ben sana layık bir âşık olup seni memnun edebildim mi, der.

Şair, nicesin, hoşca mısın soruları ile istifham yapmıştır. Şair, anlamca birbirleriyle ilgili şerh eylemek, zebân ve vird kelimeleri ile tenasüp yapmıştır.

4 Vā‘de-i vaşla vefā eylemedüñ böyle m’olur

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Anda ey kavlı-yalanum nicesin hoşca mısın

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

fā‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Kelimeler: **anda:** [ET.] Onda. **hoş:** [Far.] Duyguları okşayan, beğenilen, güzel, iyi, latif. **kavlı:** [Ar.] 1. Söz, kelam. 2. Sözleşme, anlaşma. **nice:** [ET.] Nasıl. **vā‘de:** [Ar.] 1. Birişin yapılması, bir borcun ödenmesi için tanınan zaman, mühlet, mehil. 2. Söz verme, taahhüt. **vasıl:** [Ar.] 1. Ulaşma, birleşme. 2. Sevdiğine kavuşma, vuslat. **vefā:** [Ar.] 1. Sözünde durma, verilen sözü yerine getirme. 2. Dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadakat.

Kurallı Cümle: Ey kavlı-yalanum! Anda vā‘de-i vaşla vefā eylemedün, böyle m’olur? Nicesin hoşca mısın?

Diliçi Çevirisi: Ey yalan söz (söyleyenim)! Onda kavuşma sözü (verdin), sözünde durmadın, böyle olur mu? Nasılsın, memnun musun?

⁷⁴² Pala, 41.

Şair, sevgiliden kavuşma sözü almıştır. Ancak sevgili her zaman yaptığı gibi sözünde durmamış, âşığı ayrılık acısının içinde bırakmıştır. Ayrılık acısı içinde olan âşık, o derece zayıflar ki artık beli kıl gibi incelir, kan yutar, ölümcül hasta olur, toprağa döner, geceleri sabahlara kadar ağlar.”⁷⁴³ Onun tek amacı sevgiliye layık bir âşık olmaktır ancak sevgiliden de sözünde durmasını bekler. Sevgili sözünde durmayarak âşığa daha çok eziyet eder. Nasılsın, hoşça mısın soruları ile âşığın çektiği acılar karşısında sevgilinin ne hissettiğini öğrenmek isteyen şair, istifham yapmıştır. Şair, ey ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida yapmıştır.

5 Gözlerim gün yüzünü şubh-ı dem-i Şādıkda

— . — — / . . — — / . . — — / — —

Anda ey genc-i nihānum nicesin hoşça mısın

— . — — / . . — — / . . — — / . . — —

fā‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

Kelimeler: **anda:** [ET.] Onda. **dem:** [Far.] 1. Nefes, soluk. 2. Zaman, an, çağ. **genc:** [Far.] Hazine. **gözlemek:** 1. Dikkatle bakmak, gözle takip etmek. 2. Bir şeyin olmasını veya birinin gelmesini beklemek. **gün:** [ET.] 1. Güneş. 2. Işık, aydınlık ziya. 3. Hoş geçirilen zaman, saadet, baht. **hoş:** [Far.] Duyguları okşayan, beğenilen, güzel, iyi, latif. **nice:** [ET.] Nasıl. **nihān:** [Far.] 1. Gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış. 2. Görünmeyen, göz önünde olmayan. **sādık:** [Ar.] 1. Dostluğunda samimi ve vefalı olan, dostluk bağlarının gerektirdiği vefayı gösteren, sadakatli kimse. 2. Doğru, gerçek, hakiki. **subh:** [Ar.] 1. Sabah vakti, sabah. 2. Tan yerinin ağardığı zaman, tan vakti, fecir.

Kurallı Cümle: Ey genc-i nihānum! Anda subh-ı dem-i Şādık’da gün yüzünü gözlerüm. Nicesin hoşça mısın?

Diliçi Çevirisi: Ey saklı hazinem! Onda, doğru zamanın sabahında güneş ışığını beklerim. Nasılsın, memnun musun?

⁷⁴³ Pala, 159.

“Divan şiirinde sevgilinin yüzü tüm güzellik unsurlarını bulundurmasından dolayı hazine kadar değerlidir. Aynı zamanda sevgilinin vuslatı da âşık için bir hazinedir.”⁷⁴⁴ Sevgili bu hazine kadar değerli yüzünü âşığa göstermez bir sır gibi saklar. Sevgilinin yüzünü görmek âşık için vuslata ermenin umududur ancak sevgili hazine kadar kıymetli yüzünü âşığa göstermez. Sevgiliyi göremeyen âşık sabah güneş ışığını bekler gibi sevgiliyi göreceği vakti beklemektedir. “Zaman olarak sabah, günün başlangıcıdır. Subh-ı sâdık (gerçek sabah) ufukta hakiki şafağın sökmesidir. Genel olarak sabah, karanlıktan, durgunluktan, dinlenmeden sonra aydınlık, canlılık ve çalışmayı beraberinde getirir. Sevgilinin yüzü sabah aydınlığındadır.”⁷⁴⁵ Ancak bu karanlıktan çıkış bir türlü gerçekleşmez. Bu beklentisinin gerçekleşmeyeceği bilen âşık nasılsın beni böyle beklettin memnun musun diye sitem etmektedir. Şair ey ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida, sevgilinin yüzünü saklı bir hazine bir hazineye benzeterek açık istiare, nasılsın, hoşça mısın soruları ile istifham yapmıştır.

4.24.Sarfi

[80a]

fâ'ilâtün / fa'ilâtün / fa'ilâtün / fâ'ilün

1 Bir nazâr gördüm yüzüni sana oldum mübtelâ

Ger baña yar olmaz iseñ hasretâ vâ fûrkatâ

2 Ehl-i 'aşk olduñ dilâ terk eyle şâd u râhatı

Derd ü gam gelsün berü ehlen ve sehlen merhabâ

3 Cevre yok mı bir nihâyet nice bir katl idesin

Tiğ-i miñnet birle 'uşşâk çeker sözi şehâ

4 Dil tolaşdı bir gözi fettân u zülfi karaya

⁷⁴⁴ Pala, 166.

⁷⁴⁵ Pala, 384.

Bilmezem kâfir midür ki zâlim ü key bî-vefâ

5 Vâdi-i ğamda döküb gözyaşını olma melûl

Ehl-i ‘aşka Şarfiyâ çünkim naşib itmiş belâ

Gazelin Şerhi

1 Bir nazar gördüm yüzüni sana oldum mübtelâ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ger baña yâr olmaz iseñ hasretâ vâ fûrkatâ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Kelimeler: **ger:** [ET.] Eğer. **fûrkat:** [Ar.] Ayrılık, ayrılış. **hasret:** [Ar.] Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş. **mübtelâ:** [Ar.] Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün. Aşık, tutkun. **nazar:** [Ar.] Bakış, bakışma, göz atma. **vâ:** [Ar.] Acı, üzüntü, elem ifade etmek için kullanılır. Ne yazık, eyvah. **yâr:** [Far.] Sevgili, dost.

Kurallı Cümle: Yüzünü bir nazar gördüm, sana mübtelâ oldum. Ger bana yar olmaz isen hasretâ vâ fûrkatâ!

Diliçi Çevirisi: Yüzünü bir (kere) gördüm, sana âşık oldum ey ayrılık hasreti (çektğim sevgilim) eğer bana yâr olmazsan eyvah!

“Sevgilinin yüzü, güzelliğinin büyük bir bölümünü oluşturur. Çünkü o kaş, göz, dudak, yanak vs. güzelliklerine sahiptir. Sevgilinin yüzü âşığın seyretmeye doyamadığı bir yerdir. Sevgili yüzünü ara sıra gösterir. Âşık bu anı görmek için her şeyini vermeye hazırdır.”⁷⁴⁶ Beyitte şair amacına ulaşmış, sevgilinin yüzünü bir kere görüp âşık olmuştur. Ondan sevgisine karşılık vermesini bekler. Sevgiliden aşkına karşılık bulamazsa ayrı kaldığı için acı çeker. Âşık çektiği bu acılardan asla şikayet etmez. Çünkü sevgiliden gelen her şey çok değerlidir. Şairin bahsettiği sevgili Allah’tır.

⁷⁴⁶ Pala, 116.

Allah'tan gelen her şeye katlanan kul, Allah'tan ayrı kaldığı için üzülür. Şair, ahengi sağlamak için “a” ünlüsünü tekrar ederek asonans, hasretâ fûrkatâ seslenişiyile ayrı kaldığı sevgilisine seslenerek nida yapmıştır.

2 Ehl-i ‘aşk olduñ dilâ terk eyle şād u rāḫatı

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Derd [ü] gam gelsün berü ehlen ve sehlen merḫabā

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fa‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **beri:** Bu tarafa, yakında, daha yakın. **dert:** [Far.] Sıkıntı, zorluk, üzüntü. **dil:** [Far.] Gönül, yürek. **ehil:** [Ar.] 1. Sahip, malik. 2. Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar. **ehlen ve sehlen:** [Ar.] “Hoş geldin, merhaba, nasılsın?” anlamında hatır sorma sözü. **gam:** [Ar.] Kaygı, tasa, keder. **merhaba:** [Ar.] 1. İyi günleri günaydın anlamında selamlaşma sözü. 2. Övülen, yüceltilen kimse veya şeye hitap sözü olarak kullanılır. **şād:** [Far.] Sevinçli, memnun, mesrur. **rahat:** [Ar.] 1. Üzüntüsüz ve sıkıntısız olma durumu, huzur. 2. Sıkıntı vermeyen, dinlendiren, yorgunluk ve tedirginlik vermeyen.

Kurallı Cümle: Dilâ ehl-i aşk oldun, şād u rahatı terk eyle. Derd ü gam berü gelsün, ehlen ve sehlen merḫabā!

Diliçi Çevirisi: Ey gönül! Aşk sahibi olunca sevinçli ve üzüntüsüz (hayatı) bırak. Üzüntü ve keder bu tarafa gelsin. Merhaba, (gönlüme) hoş geldin!

Âşığın gönlüne aşk ateşi düşünce sevinç ve huzurun yerini sıkıntı ve keder alır. Bunlar aşk yolunda ilerlemek için gerekli şeylerdir. “Gam, âşığın aşk yolunda ulaştığı menzilin göstergesi”⁷⁴⁷ olduğu için âşık, sıkıntı ve kederleri gönül evine dostları misafir gelmiş gibi selamlar, güzel karşılar. Ayrıca sıkıntı ve kederler ona sevgiliden gelmiştir ve “onun için bir sınavdır. Âşıklık yolunda ne kadar istekli olduğu çektiği gam ile ölçülür.”⁷⁴⁸ Beyitte bahsedilen aşk Allah aşkıdır. Gönlünde Allah aşkı olan insan, dünyanın gelip geçici, aldatıcı güzelliklerinden vazgeçmeli ve dünyalık

⁷⁴⁷ Muhsin Macit, “Gam” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 7.

⁷⁴⁸ Pala, 161.

isteklerin yerini Allah yolunda ilerlemesi için gerekli olan üzüntü ve kederler almalıdır.

Şair, ey ünlemi ile gönlüne seslenerek nida, anlamca birbirinin karşıtı olan şâd-rahat ve gam-dert kelimeleri ile tezat, ahengi sağlamak için “e” sesini tekrar ederek asonans yapmıştır.

3 Cevre yok mı bir nihâyet nice bir katl idesin

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Tîg-i miñnet birle ‘uşşâk çeker sözi şehâ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Kelimeler: **birle:** [ET.] İle, birlikte, beraber. **cevir:** [Ar.] Haksızlık edip incitme, eziyet, cefa, zulüm. **katl:** [Ar.] Öldürme, öldürülme. **mihnet:** [Ar.] 1. Sıkıntı, zorluk, eziyet, zahmet, meşakkat. 2. Üzüntü, dert, elem, keder, gam, ızdırıp. **nice:** [ET.] Nasıl. **nihâyet:** [Ar.] 1. Son. 2. Sonunda en sonunda. **tîg:** [Far.] Kılıç, bıçak vb. kesici şey. **uşşâk:** [Ar.] Âşıklar.

Kurallı Cümle: Şehâ! Tîg-i miñnet birle nice bir katl idesin? Uşşâk sözi çeker. Cevre bir nihayet yok mı?

Diliçi Çevirisi: Ey padişah! Keder kılıcın ile nasıl öldürüyorsun? Âşıklar söz söyleyemez, eziyetlerinin bir sonu yok mu?

Gönül padişahı olan sevgilinin yaptığı eziyetler âşığın gönlünü kılıç gibi kesmektedir. “Sevgiliye ulaşmanın yolu çeşitli sıkıntılara katlanmaktan geçtiği için kimse ağzını açıp şikayette bulunmaz. Ayrıca sevgili âşıkla ilgilendiği için eziyet etmektedir ve âşık da bu durumdan memnundur.”⁷⁴⁹ Âşık eziyetlerin sonu yok mu diye sevgiliye kavuşma zamanını sormaktadır. Şairin bahsettiği sevgili gönüllerin padişahı olan Allah’tır. Gönlünde Allah aşkı olan kişiler için dünya bir imtihan yeridir. Burada kula düşen görev Allah’tan gelen tüm sıkıntılara katlanıp onu memnun etmektir. Zaten

⁷⁴⁹ Pala, 90.

gelen sıkıntılar Allah'ın kulunu sevmesindedir. Bu nedenle âşıklar bu sıkıntılarıyla ilgili bir söz söylemez, şikayette bulunmazlar.

Şair, ey ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida yapmıştır. Şah kelimesi ile sevgiliyi ifade eden şair açık istiare, anlamca birbirleriyle ilgili tîğ, mihnet ve cevr kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp, “Nasıl öldürüyorsun?” ve “Eziyetlerinin bir sonu yok mu?” sorularıyla istifham yapmıştır.

4 Dil tolaşdı bir gözi fettân u zülfi karaya

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bilmezem kâfir midür ki zâlim ü key bî-vefâ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **bî:** [Far.] Olumsuzluk eki. **dil:** [Far.] Gönül, yürek. **fettân:** [Ar.] Fitne ve fesada teşvik eden, karıştırıcı, çok bilmiş (kimse). 2. Gönlü kendine çeken, kendine hayran eden, cilveli (kimse). **kâfir:** [Ar.] Tanımayan, bilmeyen, gördüğü iyiliği unutan. Güzel kadın, sevgili. **key:** [Far.] Ne vakit, ne zaman. **zâlim:** [Ar.] Zulüm ve haksızlık yapan kimse. **zülfi:** [Far.] Sevgilinin saç ve özellikle yüzün iki tarafına dökülen saç bölükleri.

Kurallı Cümle: Dil, key ki bir gözi fettân u zülfi karaya tolaşdı. Bî-vefâ zâlim ü kâfir midür bilmezem.

Diliçi Çevirisi: Gönül ne zaman ki bir bakışıyla ortalığı karıştıran sevgilinin siyah saçlarına bağlandı. Sözünde durmayan, haksızlık eden sevgili mi bilemedim.

“Divan şiirinde göz, renk bakımından çoğunlukla siyahtır. Sevgiliye ait tüm özellikleri taşır. Zâlimdir, fitneye sebep olur.”⁷⁵⁰ Fitne sevgilinin özelliklerindedir ve sevgilinin zülfü de ortalığı karıştırır.”⁷⁵¹ Âşık, sevgilinin ortalığı karıştıracak güzellikteki gözlerini görünce gönlü sevgilinin siyah saçlarına bağlanır. Saç, siyah olması ve âşığın gönlünü bağlaması nedeniyle zindan gibidir. Zindan da sevgilinin saç gibi karanlıktır

⁷⁵⁰ Ayşe Yıldız, “Çeşm” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 31-32.

⁷⁵¹ Aysun Sungurhan Eydurhan, “Fitne” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 508.

ve sevgilinin saç zindanına bağlanan âşıklar artık sevgilinin esiridir ve sevgili ona istediği gibi eziyet edebilir. Ayrıca âşığın gönlü sevgilinin saçlarına zindandaki bir tutsak gibi bağlandığında aklı da sevgilinin saçları gibi karmakarışık bir haldedir. Âşık, bu durumda ne kendisine yapılan eziyetlerin ne de bu eziyetlerin kim tarafından yapıldığının farkındadır. Âşık isteğine ulaşmış, gönlü sevgilinin saçına dolaşmıştır. Böylelikle bir an olsun sevgilinin yanından ayrılmayacaktır.

Şair, gözi fettân-zâlim ve zülf-i kara-kâfir kelimeleri ile müşevveş leff ü neşr yapmıştır. Zâlim, kâfir, fettân, bî-vefâ sevgilinin özellikleri olduğundan dolayı anlamca birbirleriyle bağlantılıdır. Şair anlamca birbirleriyle ilgili zâlim, kâfir, fettân, bî-vefâ kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır. Âşığa göre kendisine yapılan eziyetlerin kaynağı sevgili değildir. Bu durumu gönlüm sevgilinin saçına dolaştı böyle olunca aklım da sevgilinin saçları gibi karmakarışık bir halde bundan dolayı bana eziyet edeni bilemiyorum diyerek aklının başından gitmesinin sebebini sevgilinin saçlarına bağlı olmasına dayandırıp güzel bir nedene bağlayıp hüsn-i talil yapmıştır.

5 Vâdi-i gamda döküb gözyaşını olma melül

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

Ehl-i 'aşka Şarfiyâ çünkim naşib itmiş belâ

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **belâ:** [Ar.] Dert, gam, keder. **çünkim:** [F. çün + T. kim] Çünkü. **ehl:** [Ar.] Sahip, malik. **gam:** [Ar.] Kaygı, tasa, keder. **melül:** [Ar.] Boynu bükük, üzgün, mahzun. Usanmış, bıkmış, bezmiş, bezgin, bıkkın. **nasip:** [Ar.] Bir kimsenin payına düşen şey, hisse. **vâdi:** [Ar.] 1. İki dağ arasında uzanan arazi. 2. Nehir yatağı, dere boyu. 3. Alan.

Kurallı Cümle: Sarfiyâ! Vâdi-i gamda gözyaşını döküp melül olma. Çünkim ehl-i aşka belâ naşib itmiş.

Diliçi Çevirisi: Ey Sarfî! Keder alanında gözyaşını döküp üzülme. Çünkü aşk sahibinin payına düşen kederdir.

“Divan şiirinde aşık daima gamlıdır. Âşık gözüyle sevgilisini görünce gam esiri olup canında ve gönlünde gam hisseder.”⁷⁵² Şairin bahsettiği keder alanı âşığın gönlüdür. Sevgiliden gelen her türlü bela ve eziyetler âşığın gönlüne misafir olur. Bu misafir âşığın gönlünü kederlendirir. Bu durumda âşığın elinden ağlamaktan başka bir şey gelmez. O kadar çok gözyaşı döker ki gönlü bir nehir yatağı olur. Şair bu durumda kendi kendini teselli etmeye çalışır. Çünkü aşk sahibinin payına düşen üzülmektir ve şair de bundan payına düşeni almıştır.

Şair, ey ünlemi ile nida, anlamca birbirleriyle ilgili gam, belâ ve melûl kelimeleri ile tenasüp yapmıştır. Sevgili uğruna döktüğü gözyaşlarının çokluğunu ifade etmek için gönlünü keder vadisi olarak ifade edip mübalağa, vadi-i gam tamlaması ile gönülden bahsederek açık istiare yapmıştır.

4.25.Selikî

[60b]

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

1 Şol zemân kim ‘âlem-i ahyâda ben nihân idüm

‘Âlem-i ervâhda cânâ saña hayrân idüm

2 Olmadın ‘âlemde dağı gerdiş-i gerdün-ı dün

Ey kamer tal‘at reh-i ‘aşkuñda ser-gerdân idüm

3 Tekye-i dünyâda âdem dağı başmadın kadem

Hâniqâh-ı ‘aşkuñ içre dostum mihmân idüm

4 Fâni oldum ki gedâ-yı kûyuñ idüm dostum

Kimseye baş egmez idüm başuma sulţân idüm

⁷⁵² Pala, 161.

5 Dağı te'sir itmedin erbâb-ı şevke nâr-ı şevk
Ey [Selîkî] bezm-i ğamda şem'veş sūzân idüm

Gazelin Şerhi

1 Şol zemân kim 'âlem-i ahyâda ben nihân idüm

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

'Âlem-i ervâhda cānā saña hayrân idüm

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fa'lün

Kelimeler: **ahyâ:** [Ar.] Diriler, canlılar. **âlem:** [Ar.] 1. Yerde ve gökde yaratılmış olan şeylerin bütünü, kainat, evren. 2. Yeryüzü, dünya. **cānā:** [Far.] Ey sevgili, ey cānım. **ervâh:** [Ar.] Ruhlar. **hayrân:** [Ar.] 1. Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse. 2. Şaşkın, şaşırıp kalmış kimse. **kim:** [ET.] Ki. **nihân:** [Far.] 1. Gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış. 2. Görünmeyen, göz önünde olmayan. **şol:** [ET.] Şu, o.

Kurallı Cümle: Cānā! Âlem-i ervâhda sana hayran idüm. Ben şol zemân kim âlem-i ahyâda nihân idüm.

Diliçi Çevirisi: Ey sevgilim! Ruhlar dünyasında seni çok beğenmiştim. O zamandan beri diriler dünyasında saklı kaldım.

“Âlem-i ervâh ruhlar âlemi demektir. Tasavvufa göre âlem beş merhalededir yaratılmıştır. Âlem-i ervâh dördüncü merhalededir ve burada her ruh hem kendini hem de ilkesi olan Allah'ı idrak eder. Kâlû belâ ve Elest bezmi budur.”⁷⁵³ “İnsanlar yaratılmadan önce ruhlar yaratılmıştır. Ruhlar Allah'ın “Elestü bi-rabbiküm” (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) sorusuna Kâlû Belâ (Evet, sen bizim rabbimizsin) cevabını vererek Elest meclisinde kabul etmişlerdir. Şairler de sevgililerine elest bezminde âşık olduklarını, aşklarının o zamandan beri devam ettiğini dile getirirler.”⁷⁵⁴

⁷⁵³ Ahmet Kartal, “Âlem-i Ervâh” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt I, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2001, 107.

⁷⁵⁴ Pala, 72.

Şair, sevgiliye olan ilgisinin ruhlar âleminde başladığını o zaman verdiği sözde durup gelip geçici dünyadan kendini uzak tuttuğunu dile getirir. Şair, Allah'a orada söz verdiğinden beri âşıktır. Gönlünde Allah aşkı olan birinin dünyaya karşı sevgisi yoktur. Şairin canlılar dünyasında saklı olması dünyaya ve dünya ile ilgili her şeyden kendini uzak tutmasıdır. Şair, cânâ seslenişiyle sevgilisine seslenerek nida, cân kelimesi ile sevgiliden bahsederek açık istiare yapmıştır.

2 Olmadın 'âlemde dahı gerdiş-i gerdün-ı dün

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ey kamer tal'at reh-i 'aşkuñda ser-gerdân idüm

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **âlem:** [Ar.] Kainat, evren, dünya. **dahi:** [ET.] Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü. **dün:** [Ar.] Alçak, soysuz, denî, aşağı. **gerdân:** [Far.] Dönen, döndüren. **gerdiş:** [Far.] Dönüş, dönme, devretme. **gerdün:** [Far.] Dönen, devreden. 2. Dünya, sema, felek. **kamer-tal'at:** [Ar.] Ay yüzlü. **reh:** [Far.] Yol. **ser:** [Far.] Baş, kafa. Başkan önder. Baş, başlangıç. Doruk, zirve, tepe. **ser-gerdân:** [Far.] Baş dönmüş, şaşkın, hayran.

Kurallı Cümle: Ey kamer tal'at! Reh-i aşkunda ser-gerdân idüm. Âlemde dahi gerdiş-i gerdün-ı dün olmadın.

Diliçi Çevirisi: Ey ay yüzlü (sevgilim)! Aşk yolunda başım döndüğü (için) şaşkın bir haldeydim. Alçak dünya bile bu kadar dönmedi.

“Divan edebiyatında dünya, hileler çevirip sözünde durmamasından dolayı dün olarak ifade edilir.”⁷⁵⁵ Şair, sevgilinin ay kadar parlak ve güzel yüzünü görüp gönlüne aşk ateşi düşmüştür. Sevgilinin güzelliği âşığın başını döndürerek ne yapacağını bilemez bir hale geldiğini ifade eder. Ona göre dünya bile âşığın başı kadar dönmemiştir.

Şair sevgilisin yüzünün güzelliğini parlak ve güzel olmasından dolayı aya benzeterek teşbih-i belîğ, ey ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida, anlamca birbirleriyle ilgili

⁷⁵⁵ Muhsin Macit, “Dünya” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 251.

gerdiş, gerdûn, gerdân, âlem kelimeleri ile tenasüp yapmıştır. Sevgilinin ay kadar parlak yüzünü görüp başının dönmesini dünya bile bu kadar dönmedi diyerek mübalağa yapmıştır.

3 Tekye-i dünyâda âdem daħı başmadın kadem

Ĥānikāh-ı ‘aşkuñ içre dostum mihmān idüm

Kelimeler: âdem: [Ar.] 1. İlk yaratılan ve ilk peygamber. 2. İnsan, beşer. **içre:** [ET.] İçinde, arasında. **hānigāh:** [Far.] Bir tarikatın merkez durumdaki tekkesi, hankah. Allah rızası için misafirleri mihnet altında bırakmamak ihlası ile fakir ve dervişlere ve talebe-i uluma yemek verilen ve misafir edilen yer. **kadem:** [Ar.] 1. Ayak. 2. Adım. **mihmān:** [Far.] Misafir, konuk. **tekye:** [Far.] Zikir için toplanılan yer. Dervişlerin meskeni ve mabedi.

Kurallı Cümle: Dostum, tekye-i dünyâda Âdem dahi kadem basmadın, hānikāh-ı aşkun içre mihmān idüm.

Diliçi Çevirisi: Sevgilim, dünya tekkesine Âdem (insan) bile ayak basmadan, (ben) aşk tekkende misafir idim.

İnsanlar dünyaya gelmeden önce ruhları yaratılmıştır. Gelmiş ve gelecek tüm ruhlar dünyaya gelmeden önce ruhlar âleminde bulunmaktadır. Şairin bahsettiği sevgili Allah’tır. Allah aşkı şairin gönlünde ilk insan (Hz.Âdem) dünyaya adım atmadan önce vardır. İnsan dünyaya gönderilmeden önce ruhlar âleminde bulunmaktadır. “Allah, ruhlar âlemini yarattığı zaman bütün ruhlara hitaben “Elestü bi-rabbiküm” (Ben sizin rabbiniz değil miyim?) buyurunca ruhlar “Kālū: Belā (Evet, sen bizim Rabbimizsin, dediler)” işte o zaman kabul eden insanoğlu, dünya hayatına geldiği zaman bu verdiği söze sadık kalmalıdır. Çünkü Allah, sözünden dönen olmasın diye ruhları birbirine şahit tutmuştur. Şairler sevgililerine Elest bezminde aşık olduklarını, aşklarının o zamandan bu zamana devam ettiğini söylerler.”⁷⁵⁶ Şair dünyayı insanın eğitilip olgunlaşacağı bir tekkeye benzeterek teşbih-i belîğ, Âdem kelimesini hem insan hem de Hz. Âdem akla gelecek şekilde kullanarak tevriye, dünyaya ilk adım atan insan olması sebebiyle Hz. Âdem’e telmih yapmıştır.

---

⁷⁵⁶ Pala, 72.

4 Fāni oldum ki gedā-yı kūyuñ idüm dostum

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ _

Kimseye baş egmez idüm başuma sultān idüm

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: baş eğmek: Direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek. **fānī:** [Ar.] 1. Son bulucu, sonlu, ölümlü, kalımsız. 2. İnsanoğlu. **gedā:** [Far.] Dilenci, yoksul, fakir. **kūy:** [Far.] 1. Köy, mahalle, semt. 2. Sevgilinin bulunduğu yer. **sultān:** [Ar.] Hükümdar.

Kurallı Cümle: Dostum, gedā-yı kūyun idüm kimseye baş eğmez idüm, başıma sultan idüm ki fāni oldum.

Diliçi Çevirisi: Sevgilim! Senin bulunduğun yerin dilencisi idim, kimsenin emri altına girmezdim, kendi başıma sultandım, ölümlü (insanoğlu) oldum.

Şair, ölümlü insanoğlu olana kadar sevgilinin köyünde dilenci ve kimsenin emri altına girmeyen bir sultandır. Şairin sevgilinin köyü olarak bahsettiği yer cennettir. Cennette dilenci bile olsa Allah'tan başka kimsenin emri altına girmediği için sultan gibidir. Ölümlü insanoğlu oldum diyerek Hz. Âdem'in yasak meyveyi yedikten sonra cennetten kovulup dünyaya gönderilmesi olayına telmih yapmıştır. İnsanoğlu Hz. Adem'in soyundan gelmektedir. Hz. Adem cennetten kovulmasaydı tüm insanoğlu ölümsüz olarak orada kalacaktı. Sultan ve geda kelimeleri statü olarak birbirine zıttır. Şair bu kelimeleri kullanarak tezat yapmıştır.

5 Dağı te'sir itmedin erbāb-ı şevke nār-ı şevk

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ey [Selikī] bezm-i ğamda şem'veş sūzān idüm

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: bezm: [Far.] 1. İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi. 2. Topluluk, meclis. **dahi:** [ET.] Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü. **erbâb:** [Ar.] 1. Sahipler. 2. Bir işten anlayan, o işte becerikli, usta, mahir olan kimse. **gam:** [Ar.] Kaygı tasa, keder. **nâr:** [Ar.] Ateş, od. 2. Cehennem. 3. Ateş gibi yakan duygu. **süzân:** [F.] 1. Yakan, yakıcı. 2. Yanan, yanıcı. **şem‘:** [Ar.] Mum. **şem‘veş:** [Ar. şem‘ + Far. -veş] Mum gibi. **şevk:** [Ar.] Şiddetli arzu, istek, aşırı heves. 2. Sevinç, neşe, keyif. **te’sîr:** [Ar.] Bir nesnenin bir halin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki. **-veş:** [Far.] Gibi.

Kurallı Cümle: Ey Selîkî! Bezm-i gamda şem‘veş süzân idüm. Erbâb-ı şevke dahi nâr-ı şevk te’sîr itmedün.

Diliçi Çevirisi: Ey Selîkî! Keder meclisinde mum gibi yanardım. Şiddetli arzunla yandığım ateş keyif sahiplerine bile etki etmedi.

Şairin keder meclisi olarak ifade ettiği yer gönlüdür. Sevgiliye kavuşma arzusu gönlünde ateş olur yanar. Âşık bu ateşle mum gibi yanıp erimektedir. Fakat sevgili âşığın haline acımaz. Şair, keyif sahipleri ile sevgiliyi ifade ederek açık istiare, anlamca birbirleriyle ilgili mum, nâr, yanmak kelimeleri ile tenasüp, şevk kelimesini iki mısradaki hem keyif, neşe hem de istek, arzu anlamına gelecek şekilde kullanarak cinas yapmıştır.

4.26.Sun‘î

[46b]

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

- 1 Derlese ol hadd-i âla mâ‘ilüz
Düşse gül-berg üzre jâle mâ‘ilüz
- 2 Bakmazuz hürşid-i ‘âlem-tâba biz
Şimdi seyr-i kaç-ı hilâle mâ‘ilüz
- 3 Gitmedi hâlün hayâli dâdeden

Nāfe-i müşk-i gāzāle mā'ilüz

4 Yāre çekdüm na'l kesdüm sīneye

Bir elif kıadarlıg āle mā'ilüz

5 Hasteyüz şāfi cevābuñ isterüz

Teşneyüz āb-ı zülāle mā'ilüz

6 Şun'iyā nazm içre bākī-pīrüz

Bir zehir olsa kemāle mā'ilüz

Gazelin Şerhi

1 Derlese ol hadd-i āla mā'ilüz

— . — — / — . — — / — . —

Düşse gül-berg üzre jāle mā'ilüz

— . — — / — . — — / — . —

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **al:** [T.] Pembeye kaçan parlak kırmızı renk. **gül-berg:** [Far.] Gül yaprağı.

hadd: [Ar.] Yanak. **jāle:** [Far.] Çiğ tanesi, şebnem. **mā'il:** [Ar.] İstekli, hevesli, arzulu.

ol: [ET.] O. **üzre:** [ET.] Üstünde, üzerinde.

Kurallı Cümle: Ol hadd-i āla mā'ilüz derle(r)se gülberg üzre jāle düşse mā'ilüz.

Diliçi Çevirisi: O al yanaklı sevgiliye hevesliyiz derlerse (biz) gül yaprağının üzerine düşen çiğ tanesi (olmaya) hevesliyiz.

“Gül, çeşitli özellikleri ile Divan şiirinde en çok sözü edilen çiçektir. Sevgilinin yüzünü ve yanağını ifade etmek için kullanılan gülün yaprağı da gül kadar güzeldir. Sevgilinin yanağı gül yaprağına benzetildiğinde tazeliğinden ve narinliğinden

bahsedilmektedir.”⁷⁵⁷ Şaire göre diğer âşıklar sevgilinin gül gibi kırmızı renkli yanağını görmek isterler. Şair ise bu gülün yaprağının üzerine düşen çiğ tanesi olmak ister. Çünkü çiğ tanesi sevgiliye âşıktan daha yakındır. Şair, anlamca birbirleri ile ilgili gül-berg, hadd, al, jâle kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır. Şair, sevgilinin yanağını renk bakımından gül yaprağına benzeterek teşbih-i belîğ, mâ’ilüz kelimesini iki mısırda da tekrar ederek tekrar yapmıştır.

2 Bakmazuz hurşid-i ‘âlem-tâba biz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Şimdi seyr-i kaş-ı hilâle⁷⁵⁸ mâ’ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ’ilâtün / fâ’ilâtün / fâ’ilün

Kelimeler: **âlem-tâb:** [Far.] Dünyayı aydınlatan, cihanı parlatan. **hilal:** [Ar.] Ayın yeni doğduğu zaman ilk üç günlük yay şeklindeki durumu. **hurşid:** [Far.] Güneş. **mâ’il:** [Ar.] İstekli, hevesli, arzulu. **seyr:** [Ar.] Eğlenmek için bakma, temaşa, görülmeye şayan alay veya eğlence.

Kurallı Cümle: Biz hurşid-i âlem-tâba bakmazuz. Şimdi seyr-i kaş-ı hilâle mâ’ilüz.

Diliçi Çevirisi: Biz dünyayı aydınlatan güneşe bakmayız. Şimdi (sevgilinin) hilal kaşını seyretmeye heveslendiğimiz için dünyayı aydınlatan güneşe bakmayız.

“Ay’ın hilal şekline bürünmesi sevgilinin kaşının nasıl olduğunu göstermek içindir. Kaşın en büyük özelliği eğri oluşudur. Bu eğrilik onun hareketlerinde de vardır. Asla dosdoğru olamaz. Hilale benzer ve bu haliyle bayram hilalini gösterir. Çünkü sevgilinin hilal kaş-ı görününce âşıklar arasında bayram başlar.”⁷⁵⁹ Âşık için sevgilinin hilal kaşını seyretmek dünyayı aydınlatan güneşe bakmaktan daha değerlidir. Güneş, her gün yeniden doğup dünyayı aydınlatır fakat Ay her gece hilal şeklinde görünmez. Aynı şekilde sevgili de her an yüzünü göstermez. Bundan dolayı sevgilinin hilale benzeyen kaşını görebilmek dünyayı aydınlatan güneşten daha değerlidir. Âşık,

⁷⁵⁷ Rıdvan Canım, “Gül” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 109.

⁷⁵⁸ Bu tef’ilde “e” sesinin fazlalığı vezni bozmaktadır.

⁷⁵⁹ Pala, 130-131.

sevgiliyi göremediği her an zaten karanlıktadır ve bu durumda olan âşık için dünyayı aydınlatan güneşin hiçbir önemi yoktur.

Şair, anlamca birbirleri ile ilgili âlem-tâb, hurşîd, hilal kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır. Şair sevgilinin kaşını eğri oluşundan dolayı hilale benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

3 Gitmedi hâlûñ hayâli dîdeden

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Nāfe-i müşk-i gazāle mā'ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **dîde:** [Far.] Göz. **gazāl:** [Ar.] Geyik yavrusu, ahu, ceylan. **hāl:** [Far.] Vücuttaki küçük esmer benek. **hayâl:** [Ar.] Bir kişi, olay veya nesnenin zihinde canlanan, biçimlenen sureti, düş, rüya. **mā'il:** [Ar.] İstekli, hevesli, arzulu. **müşk:** [Far.] Misk. **nāfe:** [Far.] Misk ahusu denen bir ceylan türünün göbeğindeki içi misk denilen güzel koku ile dolu kese.

Kurallı Cümle: Dîdeden hâlün hayâli gitmedi. Nāfe-i müşk-i gazāle mā'ilüz.

Diliçi Çevirisi: Gözlerimden benlerinin hayali gitmedi. Ceylanın misk kokulu kesesine hevesliyiz.

“Misk, Divan şiirinde en çok söz konusu edilen maddelerden biridir. Misk, kokusu ve siyah rengi ile sevgilinin kokusu, ayva tüyleri, beni, kaşı, saçları miske benzerler. Makbul ve pahalı bir koku oluşu, kokusunun gizlenememesi için her yeri kaplaması, elde edilişi vs. birçok yönlerden ele alınır.”⁷⁶⁰ “Sevgilinin yüzündeki benler, renginin siyahlığı ve çevresine güzel koku yaymasından dolayı misk ile bağlantılıdır.”⁷⁶¹ Âşık sevgilinin misk gibi siyah renkli ve kokulu benlerini bir defa gördüğü için sevgilinin yüzündeki benler âşığın gözünün önünden gitmemektedir. Bir daha göremeyeceğini bilen âşık sevgilisinin misk kokusunu alabilmek için bu kokunun kaynağı olan ceylanın misk kesesine ulaşmak ister. Böylece sevgilisinin kokusunu alabilecektir.

⁷⁶⁰ Pala, 324.

⁷⁶¹ Aysun Sungurhan Eydurhan, “Misk” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 394.

Şair, anlamca birbirleri ile ilgili müşk, nâfe, gazâl kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır.

4 Yâre çekdüm na‘l kesdüm sîneye

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bir elif kadarlığı âle mâ‘ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

Kelimeler: **âl:** [ET.] Hile, tuzak. **elif:** [Ar.] Arap alfabesinin ilk harfi ve bu harfin adı. Tasavvufta cenabı hakkın zatına tecelli eder. **mâ‘il:** [Ar.] İstekli, hevesli, arzulu. **na‘l:** [Ar.] Kamış kalemin içindeki saz. 2. Ayakkabı, pabuç. 3. At ve eşek gibi hayvanların ayaklarına vurulan demir pençe. **nal kesmek:** Vücuduna nal şeklinde dövme yaptırmak. **sîne:** [Far.] Göğüs, bağır. **yâre:** Yara.

Kurallı Cümle: Sîneye yâre çekdüm, nal kesdüm. Bir elif kadarlığı âle mâ‘ilüz.

Diliçi Çevirisi: Aşk yarımı sineme çektim (üstüne) nal şeklinde dövme yaptırdım. Bir elif (harfi) kadar hile yapmaya hevesliyiz.

Şair sevgiliye olan aşkının yarasını kapatmak için sevgilinin nal gibi eğri kaşlarından dövme yaptırdığını ifade eder. Sevgiliyi göremez ama onun güzelliğine ait bir şeyi vücudunda bulundurmak ister. Nal şekil olarak nun harfine benzer. Şair hileye hevesliyiz diyerek elif harfini açıkça belirtip nun harfini göğsündeki yaraya nal şeklinde dövme yaptırdığını söyleyebilmek için ifade etmiştir. “Elif, Arap alfabesinin ilk harfidir. Düz bir çizgiden ibaret olup noktanın uzatılmasıyla meydana gelmiştir. Noktası yoktur, kendinden sonraki harfle bitişmez. Bu bakımdan kesrete bulaşmış, kayıtsız ve hür olarak vasıflandırılır. Divan edebiyatında sevgilinin boyu elife benzer. Alfabenin ilk harfi olduğu için âşık da sevgilinin ilk elif boy’unu okur. Tek olduğu için “Vahdet (teklik, tek olan Tanrı)” sembolü olarak kullanılması meşhurdur.”⁷⁶² Elif ve nun harfi yan yana geldiğinde “ân” kelimesini oluşturur. “Ân” kelimesi Farsça’da “güzellik, alım, câzibe” anlamındadır. Elif harfi sevgilinin boyuna, nun harfi de

⁷⁶² Pala, 137.

sevgilinin kaşına benzetilir. Şair sevgilinin güzelliğinden bahsetmektedir. Elif harfi Allah'ı temsil ettiğinden dolayı şairin bahsettiği güzel sevgili Allah'tır.

5 Haste yüz şâfi cevâbuñ isterüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Teşneyüz āb-ı zülāle mā'ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **āb:** [Far.] Su. **mā'il:** [Ar.] İstekli, hevesli, arzulu. **şâfi:** [Ar.] Şifa veren, iyileştirici. **teşne:** [Far.] Susamış. **zülāl:** [Ar.] İçilmesi güzel, tatlı, latif, saf su.

Diliçi Çevirisi: Hasta olduğumuz için iyileştirici cevabını istiyoruz. Susamışız, içilmesi güzel tatlı suya hevesliyiz.

“Divan şiirinde en fazla üzerinde durulan güzellik unsurlarından biri de dudaktır. Nitelik bakımından bir tabîb, dârü'ş-şifâ, ilaç, devâ, em, tiryâk olur. Âşığa can bağışlayan her türlü meziyet ve ilaç dudakta mevcuttur.”⁷⁶³ Şairin hastalığına şifa verecek cevap sevgilinin dudağından çıkar. Aynı şekilde aşka susamış âşığın susuzluğunu giderecek tatlı su da sevgilinin dudağıdır. Şair, sevgilisinin dudağından hastalığını iyileştirecek güzel bir söz beklemektedir. Ancak sevgilinin âşığa güzel bir söz söylediği görülmez. Şair bunun farkında olduğu için en azından susuzluğunu giderecek tatlı su istemektedir. Şâfi Allah'ın isimlerindedir. Şifa veren, hastalıkları iyileştiren, manevi sıkıntıları gideren anlamındadır. Şairin bahsettiği hastalıklara şifa veren sevgili Allah'tır. Şair, anlamca birbirleri ile ilgili hasta, şâfi, teşne, ab-ı zülāl kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır.

6 Şun'iyā nazm içre bākî-pîrüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Bir zehir olsa kemāle mā'ilüz

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

⁷⁶³ Pala, 285.

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **bākī:** [Ar.] Varlığını koruyan, devam eden. Ölümsüz, ebedi, kalımlı. **içre:** [ET.] İçinde, arasında. **kemāl:** [Ar.] En olgun, en yetişkin döneminde olma, olgunluk. **mā'il:** [Ar.] İstekli, hevesli, arzulu. **nazm:** [Ar.] Vezinli kafiyeli söz dizini, şiir. **Pîr:** [Far.] Bir konuda baş durumda olan, önder denmeye layık, tecrübeli ve üstat kimse.

Kurallı Cümle: Sun'iyâ! Nazm içre bākî-pîrüz, bir zehir olsa (da) kemāle mā'ilüz.

Diliçi Çevirisi: Ey Sun'î! Şiirde sonsuza dek önder olmaya layığız. Bir zehir olsa da olgunluğa (bu konuda kendimizi yetiştirmeye) hevesliyiz.

Sun'î, şairlikte üstat olmaya layık olduğunu, bu yol zorlu olsa da kendini yetiştirmek istediğini dile getirmiştir. Şair Sun'iyâ diye kendine seslenerek nida, çıktığı yolun zorluğunu zehir olarak ifade ederek açık istiare yapmıştır.

4.27.Şehrî

[50b]

müstef'ilün / fe'ülün / müstef'ilün / fe'ülün

- 1 Ol mihr-i mäh-ı rüyum bir serv-i kâmet ancak
Yok yok ne kâmet olsun ol serv-i kâmet [ancak]
- 2 Ğamzeñle gözlerüñe her kim nazır kıla dir
Ol fitne-i zamāna bu cāna āfet ancak
- 3 Cān oldu ħaṭṭ-ı la'lüñ tefsiri içre 'āciz
Ser-nihān vardur bir müşkül it ancak
- 4 Āb-ı 'izāruñ üz[e]re bāde şaldı zülfüñ
Uşlanmadı ayağı ħayli kerāmet ancak

5 Sīnemde ğamzeñ okı Şehrī sa‘ādet oldı

Cānıma hışm-ı çeşmüñ ‘ayn-ı ‘ināyet ancak

Gazelin Şerhi

1 Ol mihr-i mäh-ı rüyum bir serv-i kāmēt ancak

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

Yok yok ne kāmēt olsun ol serv-i kāmēt [ancak]

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

müstef‘ilün / fe‘ülün / müstef‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: **kāmēt:** [Ar.] Boy, endam. **mäh:** [Far.] Gökteki ay, kamer. Ay gibi güzel sevgili. **mihr:** [Far.] Güneş. 2. Sevgili. **rüy:** [Far.] Yüz, çehre. **servi:** [Far.] Kışın koyu yeşil yapraklarını dökmeyen, daha çok mezarıklara dikilen uzun ömürlü, güzel kokulu, ince, uzun ağaç.

Kurallı Cümle: Ol mihr ü mäh-ı rüyum ancak bir serv-i kāmēt(tir). Yok yok, ol ne kāmēt olsun ancak serv-i kāmēt(tir).

Diliçi Çevirisi: O ay yüzlü sevgilim ancak servi (gibi uzun) boyludur. Yok yok o boy ne (servi gibi) olsun ancak servi (onun gibi uzun) boyludur.

Şair sevgilinin boyunu uzunluğundan dolayı servi ağacına benzetir. Ardından yok yok diyerek söylediği sözden döner. Ona göre sevgilinin boyu serviye benzemez, servinin boyu sevgilinin boyuna benzer. Şair ilk mısradaki söylediği sözden yok yok diyerek dönüp ikinci mısradaki söylediği sözden neden döndüğünü ifade ederek rücu yapmıştır. Sevgilinin güzel yüzünü güneş ve aya benzetmiştir. Benzeyeni (yüz) ve kendisine benzetilene (güneş ve ay) belirtilerek teşbih-i belîğ yapmıştır. Yok kelimesini beyitte iki defa tekrarlayarak tekrar yapmıştır.

2 Ğamzeñle gözlerüñe her kim nazar kıla dir

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

Ol fitne-i zamāna bu cāna āfet ancak

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

müstef'ülün / fe'ülün / müstef'ülün / fe'ülün

Kelimeler: **âfet:** [Ar.] Önlenmesi elde olmayan büyük felaket, bela. 2. İnsanı şaşkına çevirip aklını başından alacak kadar güzel kadın, pek güzel. **cân:** [Far.] İnsanların duygularını taşıyan iç âlemi, gönül. **fitne:** [Ar.] Karışıklık, fesat, kargaşalık. **gamze:** [Ar.] 1. Göz süzerek göz ucu ile bakma, göz kuyruğunda görülen gönül çekici hareket. 2. Çene veya yanak çukuru. **kılmak:** [T.] Etmek, eylemek, yapmak **kim:** [ET.] Ki. **nazar:** [Ar.] Bakış, bakma, göz atma.

Kurallı Cümle: Gamzenle gözlerine her kim nazar kıla, ol fitne-i zamāna bu cana ancak âfet(tir).

Diliçi Çevirisi: Süzgün başıklarına ve gözlerine kim baksa o kargaşa zamanı gönlüm için büyük felaket(tir).

“Âşığı etkileyen güzellik unsurlarından biri olan gamze, öldürücü etkiye sahiptir. Ortılığı karıştırır.”⁷⁶⁴ Sevgilinin süzgün yan bakışlarını ve gözlerini bir defa görenler bu güzellikler karşısında gönül felakete uğrar. Aşk ile ilgili her şey âşığın gönlünde hissedilir. “Sevgilinin gamze oklarının hedefinde olan gönül, perişan ve dertlidir. Gönlün gıdası gam olduğu için sevgiliden gelen sıkıntılara katlanır.”⁷⁶⁵ Çünkü sevgilinin gözlerini görmüş, sevgili de ona süzgün bakışını iletmiştir. Bu durum sevgilinin âşıkla ilgilenmesini gösterdiği için âşığa bulunmaz bir nimettir. Şair, sevgilinin gözlerini gören herkesin aynı durumda olacağını dile getirmektedir.

Şair, anlamca birbirleri ile ilgili nazar, gamze, göz kelimeleri ile tenasüp yapmıştır. Şair, âfet kelimesini hem felaket anlamında hem de sevgilinin güzelliğini ifade edecek şekilde kullanılarak tevriye yapmıştır.

3 Cân oldu hatt [u] la'lüñ tefsiri içre 'âciz

— — . — / . — — / — — . — / . — —

Ser-nihân vardur bir müşkül it ancak⁷⁶⁶

⁷⁶⁴ Muhsin Macit, “Gamze” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 7.

⁷⁶⁵ Ahmet Arı, “Gönül” maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt III, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2004, 84.

⁷⁶⁶ Bu misra vezne uymamaktadır.

Müstef'ülün / fe'ülün / müstef'ülün / fe'ülün

Kelimeler: **āciz:** [Ar.] Gücü yetmeme durumu, güçsüzlük, acizlik. **cān:** [Far.] Ruh. Gönül. **hatt:** [Ar.] Çizgi, satır, yazı. Gençlerde çıkan sakal ve bıyık. **içre:** [ET.] İçinde, arasında. **la'l:** [Ar.] Parlak ve kırmızı renkli kıymetli taş. **müşkül:** [Ar.] Zor, güç, çetin. 2. Halledilmesi, çözüme kavuşturulması güç iş veya mesele. **nihan:** [Far.] Gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış. Görünmeyen göz önünde bulunmayan. **ser:** [Far.] Baş, başlangıç, bir şeyin başladığı yer. **tefsir:** [Ar.] Yorumlama, yorum.

Kurallı Cümle: Hatt u la'lün tefsiri içre müşkül bir ser-nihan vardır cān ancak āciz oldı."

Diliçi Çevirisi: La'l (gibi kırmızı) dudağında ve ayva tüylerinde çözülmesi zor bir sır vardır yorumlamaya gücüm yetmedi.

"Sevgilinin dudağı renk bakımından kırmızı ve âşık için değerli olmasından dolayı la'l olarak ifade edilir. Dudak, ayva tüyleri ile çevrili oluşu, konuşma, söz, ağız oluşu ile vazgeçilmez bir güzellik unsurudur. Sevgilinin dudağı çözülmez, anlaşılmaz bir sır olarak ele alınır."⁷⁶⁷ Şair, sevgilinin dudağını kırmızı renkli olmasından dolayı la'l olarak ifade edip açık istiare yapmıştır. Sevgili ağzında sırlar saklamaktadır. Bu sırlar o konuşmayınca çözülmez. Bu bakımdan ele alındığında lal kelimesinin dilsiz, konuşmayan anlamı da akla gelir. Şair lal kelimesini her iki anlama gelecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır. Şair sevgilinin kendisiyle konuşmamasının dudağının içinde sırlar saklamasından dolayı olduğunu ifade ederek hüsn-i talil yapmıştır.

4   Āb-1 'izāruñ üz[e]re bāde şaldı zülfüñ

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

Uşlanmadı ayağı hayli kerāmet ancak

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

müstef'ülün / fe'ülün / müstef'ülün / fe'ülün

Kelimeler: **āb:** [Far.] Su. **bāde:** [Far.] Şarap, içki, mey. **hayli:** [Far.] Oldukça fazla, çokça, epey. **kerāmet:** [Ar.]1. Lutuf, kerem, ihsan. 2. Bir ermişin, Allah'ın kendisine yakın kullarına lutfettiği olağanüstü şeyler yapma gücü ile ortaya koyduğu, akıl

⁷⁶⁷ Pala, 283.

sınırlarını aşan tabiat üstü iş, harikulade hal. **izār:** [Ar.] Yanak. **uslanmak:** Uslu bir durumda durmak, yaramazlıktan vazgeçmek. **zülf:** [Far.] Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi.

Kurallı Cümle: Zülfün āb-ı izārın üzere bāde saldı, uslanmadı. Ancak ayağı hayli kerāmet(lidir).

Diliçi Çevirisi: Saçın, yanağının suyu üzerine içki bıraktı, akıllanmadı. Ancak şarap kadehi bu duruma çaredir.

“Yanağın su olduğu hallerde parlaklık, berraklık ve şeffaflık özelliği kendini gösterir. Su ateşi söndürdüğü halde sevgilinin yanağı âşığın ateşini arttırır. Sevgilinin yanağı renk bakımından lale ve lalezara benzer. Lale kadehe benzer ve kadehin içi de kırmızı şarapla doludur. Şarap rengi dolayısıyla yanağa benzetilir.”⁷⁶⁸ Sevgilinin güzel saçları yanağının üzerine döküldüğünde şeffaf ve parlak olan yanağa şarap gibi kırmızı renk vererek onun güzelliğine güzellik katmıştır. Sevgilinin tüm güzellik unsurları âşığın aklını başından alır. Saç yanağın üzerine şarap bırakıp kırmızı renk verince âşığı daha da perişan eder. Âşığı perişan etmekten asla vazgeçmez. Âşığın bu perişan halden kurtulması ancak içki ile olur. Şairin bahsettiği ayak kadehtir. Âşığa iyilik yapan tek şey bir kadeh içkidir. Çünkü âşık perişan halini içki içerek unutulabilir. Şair, ayak kelimesi ile kadehten bahsederek açık istiare, anlamca birbirleri ile ilgili ayak (kadeh), bade, āb kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır.

5 Sīnemde ğamzeñ oķı Şehrī sa‘ādet oldı

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

Cānıma hışm-ı çeşmüñ ‘ayn-ı ‘ināyet ancaķ

_ _ . _ / . _ _ / _ _ . _ / . _ _

müstef‘ilün / fe‘ülün / müstef‘ilün / fe‘ülün

Kelimeler: **ayn:** [Ar.] 1. Göz. 2. Kaynak, pınar. **çeşm:** [Far.] Göz. **gamze:** [Ar.] Göz süzerek göz ucu ile bakma, göz kuyruğunda görülen gönül çekici hareket. **hışm:** [Far.] Öfke, kızgınlık, gazap. **ināyet:** [Ar.] Lutuf, ihsan, iyilik. **saadet:** [Ar.] Mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk. **sīne:** [Far.] Göğüs, bağır.

⁷⁶⁸ Pala, 182.

Kurallı cümle: Şehrî! Gamzen okı sînemde sa‘adet oldı. Hışm-ı çeşmün cānuma ancak ayn-ı ināyet(tir).

Diliçi Çevirisi: Şehrî, (sevgilinin) bakışının okları göğsümde mutluluğa (neden) oldu. Gözlerinin öfkesi canıma ancak iyilik kaynağıdır.

“Divan şiirinde gamze en çok ok ve kılıca benzetilir. Gamze ok olunca yaralamak, delmek, öldürmek, avlanmak gibi eylemleri üstlenir. Bir ok olan gamzenin hedefi ise can, gönül, sine, ciğer ve yürektir. Gamzenin ok oluşunun en büyük nedeni kiprik oklarından dolaydır. Sevgili süzgün bir bakışıyla yay kaşlarından kiprik oklarını hedefe atar.”⁷⁶⁹ Âşık için sevgiliden gelen her şey güzeldir. Onun bakışından gelen oklar âşıkla ilgilendiğini gösterir. Bu nedenle âşık gönlünde mutluluk duyar. Onun gözleri öfkeyle de baksa âşığa bakıyordu. Bu durum da âşığı mutlu eder. Sevgili onu görmüş, onunla ilgilenmiştir. Âşığa bakışının niteliğinin hiçbir önemi yoktur. O gözler âşığa baktığı için artık iyilik kaynağıdır. Şair anlamca birbirleri ile ilgili gamze, çeşm, ayn kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır.

4.28.Ubeydî

[61a]

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

- 1 Şol zamān kim hāne-i dilde ğamuñ mihmān idi
Eşk-i hūnünüm şarāb u yüregüm giryān idi
- 2 Kūbbe-i çarhuñ daħı kandil-i mihri yānmadın
Burc-ı dilde sūz-ı ‘aşkuñ gün gibi rahşān idi
- 3 Künc-i ‘aşkda yār ile gönlüm ezel ma‘mūr iken
‘Arşa-i ‘ālem daħı bir menzil-i vjār idi

⁷⁶⁹ Pala, 162.

4 Bilmez iken kimse ‘âlemde meyûñ keyfiyyetin
Lâleveş dil bezm-i ‘aşk içre kadeh gerdân idi

5 Bâğ-ı ‘âlem ey ‘Ubeydî dağı peydâ olmadın
Gülşen-i ‘aşk içre dil bülbül-i nâlân idi

Gazelin Şerhi

1 Şol zamân kim hâne-i dilde gamuñ mihmân idi

— . — — / — . — — / — . — — / — . — —

Eşk-i hūnīnüm şarāb u yūregüm giryān idi

— . — — / — . — — / — . — — / — . — —

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

Kelimeler: **dil:** [Far.] Gönül. **eşk:** [Far.] Göz yaşı **gam:** [Ar.] Keder, tasa, dert, gussa, bela. **giryān:** [Far.] Ağlayıcı, ağlatan. **hâne:** [Far.] Ev, beyit, dār, mesken. **hūnī:** [Far. hūn + Ar. -ī] Kanlı, kan dökmeye meyilli. Kanlı, gaddar, zalim, katil. **mihmān:** [Far.] Konuk, misafir.

Kurallı Cümle: Gamun hâne-i dilde şol zemân kim mihmân idi. Eşk-i hūnīnem şarāb u yūregim giryān idi.

Diliçi Çevirisi: Keder, gönül evimde uzun zamandır misafir (olduğu için) yüregim kanlı gözyaşı döker.

“Divan şairi ve âşık daima gamlıdır. Âşık gözüyle sevgilisini görünce gam esiri olup gönlünde gam hisseder. Bu gam vuslata erememenin verdiği ızdırap olup, sınırı yoktur.”⁷⁷⁰ Sevgilinin yüzünü gören âşığın gönül evinde gam misafir olur. Âşık o kadar çok kederlenir ki bu kederler onu sürekli ağlatır. Zamanla âşığın yüregi kan ağlamaya başlar. Hūn ve şarab kelimesi ile gözyaşının kan gibi kırmızı renkte olduğu anlatılır. Gerçek anlamda gözyaşı şeffaftır ve gözden akar. Âşığın içinde çektiği sıkıntıları yüregi kan ağlıyor gibi tasvir ederek mübalağa yapmıştır. Sevgiliden gelen

⁷⁷⁰ Pala, 161.

her şey değerlidir ve âşık tarafından hoş karşılanır. Bundan dolayı şair, sevgilinin eziyetleriyle yüreğinde hissettiği kederi misafire benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

2 Kubbe-i çarhuñ dahı kandil-i mihri yānmadın

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Burc-ı dilde sūz-ı ‘aşkuñ gün gibi rahşān idi

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **kubbe:** [Ar.] Yarım daire ve küre şeklinde yapılmış tavan. **çarh:** [Far.] Felek, gökyüzü, sema. **dahi:** [ET.] Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü. **dil:** [Far.] Gönül. **kandil:** [Ar.] Zeytin yağı içine batırılmış bir fitilin yanmasıyla ziya veren tenvir aleti. **mihr:** [Far.] Güneş. **burc:** [Ar.] Hisar, kule. Gökde Zodyak üzeinde bulunan on iki takım yıldızına verilen ad. **sūz:** [Far.] Yanma, tutuşma, ateş, sıcaklık. **rahşān:** [Far.] Aydınlık, parlaklık, ışıltı.

Kurallı Cümle: Kubbe-i çarhun kandil-i mihri dahı yanmadan sūz-ı aşkın burc-ı dilde gün gibi rahşān idi.

Diliçi Çevirisi: Gökyüzünün güneş (gibi parlak) ışığı bile yanmadan gönül yıldızı aşk ateşiyle aydınlanmıştı.

Kandil, gece etrafı aydınlatmak için kullanılır. Kandil-i mihr, burc ve rahşān kelimeleri ile birlikte kullanıldığı için gece gökyüzünü güneş gibi aydınlatan yıldızlar ifade edilmektedir. Her dert gibi aşk derdi de gece olunca artar. Aşk ızdırabının ateşi göğe çıkar ve karanlığı yıldızlardan önce o aydınlatır. Âşığa göre geceyi aydınlatan yıldızlar değil, aşk ateşidir. Şair gökteki yıldızları aşk ateşinden çıkan kıvılcımlara benzetmiştir. Anlamca birbirleri ile ilgili burc, mihr, çarh, rahşān, kandil kelimeleri ile tenasüp yapmıştır.

3 Künc-i ‘aşkda yār ile gönlüm ezel ma‘mūr iken

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

‘Arşa-i ‘ālem dahı bir menzil-i vīrān idi

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **arsa-i âlem:** [Ar.] Dünya, bu dünya. **ezel:** [Ar.] Başlangıcı olmayan geçmiş zaman. **künc:** [Far.] Köşe, bucak. **ma'mür:** [Ar.] Bayındır, abadan. İşlenmiş, yıldızlanmış, muattal olmayan. **menzil:** [Ar.] Oturulan yer, mesken, ikametgah. **virân:** [Far.] Yıkık, yıkık dökük, yıkılmış, bakımsız, harap.

Kurallı Cümle: Gönlüm yâr ile künc-i aşkda ezel ma'mür iken 'arsa-i 'âlem dahi menzil-i virân idi.

Diliçi Çevirisi: Gönlüm aşk köşesinde sevgili ile ezel(de) doluyken dünya dahi bakımsız, harap bir meskendi.

Âşık sevgiliye duyduğu aşkın daha dünya yaratılmadan önce başladığını anlatmaktadır. Dünya ve insanlar yaratılmadan önce ruhların yaratıldığı bilinmektedir ama dünyanın ve ruhların yaratıldığı zaman hakkında hiçbir şey bilgi yoktur. Ezel kelimesi ile âşık sevgiliye olan aşkı hiçbir zaman ifadesiyle anlatamayacağını farkında olduğunu, ona olan aşkın temelleri dünya yaratılmadan önce başladığını anlatır. "Ezel, başlangıcı olmayan zaman dilimidir ve kıdem ile eş anlamlıdır. Ezeli olan yani hiçbir canlı yokken var olan Allah'tır."⁷⁷¹ Bu bakımdan ele alındığında sevgilinin Allah olduğu ve kulun da Allah'a olan sevgisinin kıdem yönünden ne derece olduğu ifade edilmektedir. Viran-ma'mür kelimeleri ile tezat yapılmıştır.

4 Bilmez iken kimse 'âlemde meyün keyfiyyetin

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Lâleveş dil bezm-i 'aşk içre kadeh gerdân idi

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **'âlem:** [Ar.] Evren, kainat. 2. Eğlence meclisi. **bezm:** [Far.] İçki meclisi, dostlar toplantısı, meclis. **dil:** [Far.] Gönül. **gerdân:** [Far.] I. Dönen, devran eden. II. Boyun. **Kadeh:** [Ar.] İçki içmek için kullanılan küçük bardak, cam. **keyfiyet:** [Ar.]

⁷⁷¹ Menderes Coşkun, "Ezel" maddesi, **Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü**, Cilt II, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2003, 423.

Bir şeyin nasıl olduğu ve iç yüzü. Nasıl olduğu, ciheti. **lale-veş:** [Far.] Lale gibi, laleyi andıran. **mey:** [F.] İçki, şarap.

Kurallı Cümle: ‘Ālemde meyün keyfiyyetin kimse bilmez iken dil bezm-i aşk içre lale-veş kadeh gerdan idi.

Diliçi Çevirisi: Dünyada şarabın verdiği keyfi kimse bilmez iken gönül aşk meclisinde laleyi andıran kadeh gibi (meclisin ortasında) dönerdi.”

Âşık, aşk acısının verdiği sarhoşlukla keyiflendiğini ve bu hissin içki meclislerinde içilen şarabın verdiği keyfin keşfedilmesinden önce de var olduğunu ifade eder. Âşığa göre sarhoş olup keyiflenme hali sadece içki meclislerinde değil; aşk meclislerinde aşk acısıyla da olur. Lale renk bakımından ele alınmıştır. Kadehin içindeki şarap kırmızı olması sebebiyle laleye benzetilmiştir. Gerdan ve kadeh kelimesi ile kadehin tutulan kısmından bahsedilip boyun anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. İçki meclisinde devran eden bir de gönül vardır. Gerdan kelimesi bu iki anlamı da akla getirecek şekilde tevriyeli kullanılmıştır.

5 Bâg-ı ‘âlem ey ‘Ubeydî dahı peydâ olmadın

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gülşen-i ‘aşk içre dil bülbül-i nālân idi

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ _

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Kelimeler: **âlem:** [Ar.] Yeryüzü, dünya, evren, kainat. **bâg:** [Far.] Bahçe, sebze ve meyve ekilip dikilen ve üretilen yer. **içre:** [ET.] İçinde arasında. **gülşen:** [Far.] Gül bahçesi. **nālân:** [Far] İnleyen, feryat ve figan eden. **peydâ:** [Far.] Açık, görünürde olan, mevcut, meydanda olan, aleni.

Kurallı Cümle: Ey Ubeydî! Dil, gülşen-i aşk içre bülbül-i nalan idi bag-ı âlem içre dahı peydâ olmadın.

Diliçi Çevirisi: Gönül, aşk bahçesi içinde inleyen bir bülbüldü. (Sen) dünya bahçesinde dahi görünmedin.

“Bülbül, şakıyılarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri söyleyen âşığın sembolüdür. Bazen âşığın kendisi, bazen canı bazen de gönlü olur. Bülbül güle âşık kabul edildiğinden aşığa çok benzer. Nasıl bülbül gülsüz olmazsa âşık da maşuksuz olmaz. Gülün dikenleri nasıl bülbülün ciğerini delerse sevgilinin eziyetleri de âşığın bağırmı deler.”⁷⁷² Âşığın gönlü, gül bahçesinde inleyen bülbül gibidir. Bülbül, gülden ayrı kaldığında inler. Âşık da sevgilinin yüzünü göremediği için bülbül gibi inlemektedir. Ancak sevgili âşığın bu inleyişlerini umursamaz, ona yüz vermez. Dünya bahçesi ile sevgilinin aldatıcı ve gelip geçici dünya kadar kısa bir süre de olsa görünmesini bekler ama bu bekleyiş boşunadır.

Şair, gönlünü ağlayıp inlemesinden dolayı bülbüle benzeterek teşbih-i belîğ, anlamca birbirleri ile ilgili bâğ, gülşen, bülbül kelimeleri ile tenasüp yapmıştır. Aşk derdiyle ağlayıp inlemek insana ait bir özelliktir. Şair ağlayıp inleme eylemini gönül yapıyormuş gibi ifade edip gönlü kişileştirerek teşhis yapmıştır.

4.29.Yahyâ

[36a]

müstef'îlün / müstef'îlün / müstef'îlün / müstef'îlün

- 1 Döndi murâd üzre felek devrân bizümdür bu gice
Sâkî ٲolandur sâğarı devrân bizümdür bu gice
- 2 Bezm-i şarâb itmek gerek ref'-i hicâb itmek gerek
Cânı kebâb itmek gerek mihmân bizümdür bu gice
- 3 Geldüñ dili maḥzûn ile çeşmüm pür itdüñ ḥûn ile
Câm-ı mey-i gül-gûn ile meydân bizümdür bu gice

---

⁷⁷² Pala, 77.

4 Bî-inşā hūyī hāyī koy müdde‘î ğavġāyī koy
Zāhid yūri da‘vāyī koy burhān bizümdür bu gice

5 Yahyā’ya hoşdur bezmimiz gülzāra geldük şanki biz
Bülbülleri söyletmezüz efgān bizümdür bu gice

Gazelin Şerhi

1 Döndi murād üzre felek devrān bizümdür bu gice

— — . — / — — . — / — — . — / — — . —

Sākī tolandur sāġarı devrān bizümdür bu gice

— — . — / — — . — / — — . — / — — . —

müstef‘ilün / müstef‘ilün / müstef‘ilün / müstef‘ilün

Kelimeler: **devrān:** [Ar.] 1. Dünya, felek. 2. Kader, talih, baht. 3. Zaman, çağ. **felek:** [Ar.] Gökyüzü, sema, dünya, alem, devran. **murād:** [Ar.] Erişilmek istenen, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç. **sāġar:** [Far.] 1. İçki kadehi. 2. Arif kimsenin gönlü. **sākī:** [Ar.] İçki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse. **üzre:** [ET.] Üstünde, üzerinde.

Kurallı Cümle: Felek bu gice murād üzre döndi, Sākī sāġarı tolandır, devrān bizümdür.

Diliçi Çevirisi: İçki dağıtan (sākī), kadehi dolandır, bu gece dünya isteğimiz üzerine döndü, zaman bizimdir.

“Bezm âleminin en önemli usurlarından biri sakidir. Meclise neşe ve canlılık veren odur. Ortada dolaşarak içki dağıtmak onun görevidir. Şairin gözünde sevgili, bir saki sayılır. Âşık içkiden değil sakinin güzelliğinden sarhoş olmalıdır.”⁷⁷³ “Divan edebiyatında devr en çok içki kadehinin ortada dönüşünü anlatır. Sākī ilk kadehi meclisin ulusuna sunar ve kadeh artık elden ele devretmeye başlar. Herkes bir yudum alıp yanındakine uzatır. Bazen kadehi saki kendisi de ortada devrettirirdi. Bu durumda

⁷⁷³ Pala, 387.

sol eline içki tepsisini alıp sağ elindeki kadehi doldurarak tet tek herkese sunar.”⁷⁷⁴
Divan edebiyatında felekten çok şikayet edilir âşğın başına ne geldiyse hepsinin sebebi felektir. Hiçbir zaman âşğın arzusu üzerine dönmez. Şair, bu durumun tam tersi olduğunu, her şeyin istediğı gibi olduğunu dile getirir. Aslında dünya yine aynı şekilde dönmektedir. Sadece âşık bu dünyanın dönüşüne ayak uydurmuş, sevgiliye kavuşmak için çektiğı sıkıntılara alışmıştır. Sakinin ortada dolaştırdığı bardakta aşk şarabıyla doludur. Şair aşk şarabından içip kendinden geçmek ister. Şair anlamca birbirleri ile ilgili felek, devrân, dönmek, dolanmak kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp yapmıştır. Devran bizimdür bu gice cümlesini iki mısradaki tekrarlayarak tekrar yapmıştır.

2 Bezm-i şarāb itmek gerek ref'-i hicāb itmek gerek

_ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _

Cānı kebāb itmek gerek mihmān bizümdür bu gice

_ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _

müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

Kelimeler: **bezm:** [Far.] 1. İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi. 2. Topluluk, meclis. **cān:** [Far.] Ruh, gönül, iç, yürek. **hicāb:** [Ar.] 1. Utanma, sıkılma, mahcubiyet. 2. Gönülde hakkın tecellisine ve ilahi hakikatleri görmeye engel olan ve insanı Allah'tan uzaklaştıran maddi, manevi her şey. **kebāb:** [Ar.] 1. Ateşte pişirilen et. 2. Yanmış, yanık. **mihmān:** [Far.] Misafir, konuk. **ref':** [Ar.] 1. Yukarı kaldırma, yükseltme. 2. Ortadan kaldırma, hükümsüz kılma.

Kurallı Cümle: Bu gece mihmān bizümdür. Bezm-i şarāb itmek, ref'-i hicāb itmek, cānı kebāb itmek gerek.

Diliçi Çevirisi: Bu gece (sevgili) bizim misafirimiz olduğu için içki meclisi düzenlemek, gönü kebap etmek, utanmayı ortadan kaldırmak gerek.

“Gönül, gamların konakladığı bir evdir. Sevgilinin saçları tuzak, benleri de tuzaktaki tane olunca gönül kuşu ister istemez bu tuzağa tutulur. Bu kuş artık gamdan yapılmış tuzağa girmeyi hak etmiştir. Avlanan bu kuş bazen de kebap edilir. O zaman sevgilinin

⁷⁷⁴ Pala, 114.

yanığı bu kuşu kebab eden ateş olur ki gönül zaten ateşler içindedir.”⁷⁷⁵ Âşığın gönlüne aşk misafir olmuştur ve âşık bu misafiri güzel bir şekilde ağırlamak ister. Sevgilinin aşkı âşığın gönlüne düştüğünde öncelikle onun canını yakıp kebab etmelidir. Aşk acısıyla kebab olan gönlünü ancak içki meclislerinde kendinden geçerek unutacaktır. Aşk derdine düşen her âşık gibi akli başından gidecek ve utanmayı da ortadan kaldıracaktır. Tüm bunlar âşığın canını yakarken gönül evine misafir olan aşk en güzel şekilde ağırlanacaktır. Şairin bahsettiği sevgili Allah’tır. Gönlünde Allah aşkı olan insanın yapacağı ilk şey kendisini Allah’tan uzaklaştıran her şeyi gönlünden çıkarmaktır. Bunlar nefsinin dünyalık istekleridir. Nefsinin isteklerinden vazgeçen âşığın gönlü Allah aşkıyla yanıp kebab olmalıdır. Şair, “itmek gerek” kelimelerini tekrarlayarak tekrar yapmıştır.

3 Geldüñ dili maḥzūn ile çeşmüm pür itdüñ ḥūn ile
_ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _
Cām-ı mey-i gül-gūn ile meydān bizümdür bu gice
_ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _
müstef’ilün / müstef’ilün / müstef’ilün / müstef’ilün

Kelimeler: **cām:** [Far.] Bardak, içki kadehi. **çeşm:** [Far.] Göz. **dil:** [Far.] Gönül. **gülgūn:** [Far.] Gül renkli, pembe. **ḥūn:** [Far.] Kan. **mahzūn:** [Ar.] Üzüntülü, kederli, gamlı. **mey:** [Far.] Şarap, bade. **pür:** [Far.] Dolu, çok.

Kurallı Cümle: Dili mahzūn ile çeşmüm ḥūn ile pür itdün. Bu gece meydan bizümdür, cām-ı mey-i gül-gūn ile geldük.

Diliçi Çevirisi: Gönlü(mü) kederlerle, gözlerimi kanla doldurdun. Gül renkli şarap (dolu) kadehle geldik, bu gece meydan bizimdir.

“Divan şiirinde sevgilinin en önemli özelliği aşığı acı ve ızdırıp vermesidir. Zulüm ve eziyette sınırları zorlar. Âşığa yar olmaz, ele geçmez, vuslatı yoktur, merhametsizdir, âşığın ağlayıp inlemesi ona zevk verir. Âşık ne kadar çok ağlarsa o kadar makbul olur. Âşığın âh u feryâdını duymazdan gelir. Gönül mülkünün sultanı olduğu için onun bu halleri yadırganmaz. Tüm bunlar sevgilinin âşıkla ilgilendiğini gösterir. Âşık da bu

⁷⁷⁵ Pala, 169.

durumdan memnundur.”⁷⁷⁶ Âşığın gönlü sevgiliye olan aşkından dolayı kederlidir. Bu kederler âşığın gözünden kanlı yaşlar akmasına sebep olur. Âşık gözlerinden akan yaşları kadehe doldurmuş sevgilinin huzuruna gelmiştir. Şair, aşk yüzünden döktüğü gözyaşlarını kan olarak ifade edip mübalağa, döktüğü kanlı gözyaşlarını renk bakımından şaraba benzeterak açık istiare yapmıştır.

4 Bî-inşâ hūyī hāyī koy müdde‘ā gavgāyī koy⁷⁷⁷

Zāhid yūri da‘vāyī koy burhān bizümdür bu gice

_ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _

müstef‘ilün / müstef‘ilün / müstef‘ilün / müstef‘ilün

Kelimeler: **bî:** [Far.] Olumsuzluk eki. **burhan:** [Ar.] Kanıt, delil. **da‘vā:** [Ar.] Hakkını elde etmek veya korunması sağlamak için mahkemeye başvurma. **gavga:** [Far.] Kavga. **hāy:** [Ar.] Diri, canlı, hayat sahibi (kimse). **hū:** [Ar.] Allah. **müdde‘ā:** [Ar.] 1. İddia edilen, ısrarla savunulan husus, görüş, fikir, düşünce. 2. Dava sebebi. **inşâ:** [Ar.] 1. Yapma, yapılma, kurma, kurulma. 2. Yazma, kaleme alma. **zāhid:** [Ar.] Takva sahibi, dindar, çok dindar olup irfanı olmayan kimse, kaba sofu.

Kurallı Cümle: Zāhid bu gece burhan bizümdür. Bî-inşâ da‘vāyī müdde‘ā gavgāyī koy, hāyī hūyī koy.

Diliçi Çevirisi: Takva sahibi, bu gece kanıtlar bizimdir. Dava sebebinin, kavganın, yapılmamış davayı bırak. (Bunların yerine) Allah’ı koy.

“Zāhid, Allah’ın buyruklarını yerine getirmekle birlikte, şüpheli şeylerden de kaçınan kişi. Bunlar dini konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve imanı dış görünüşüyle anlayan bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler verip topluma düzen verdiklerini sanan kişiler olarak ele alınır.”⁷⁷⁸ Şair, takva sahibine dünya ile ilgili sıkıntıları gönlünden çıkarıp, bunun yerine gönlüne Allah sevgisini yerleştirmesini söyler. Dünyada çekilen sıkıntıların davası burada görülmez. Bunların davası mahşere saklanır. Orada hakim Allah’tır. Kulunun sıkıntılarının sebebi orada Allah tarafından sorulacaktır. Şair,

⁷⁷⁶ Pala, 402.

⁷⁷⁷ Bu mısradaki vezin kusurludur.

⁷⁷⁸ Pala, 488.

anlamca birbirleri ile ilgili burhan, müdde‘â, dava, kavga kelimeleri ile tenasüp yapmıştır.

5 Yahyâ’ya hoşdur bezmimiz gülzâra geldük şanki biz

_ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _

Bülbülleri söyletmezüz efgân bizümdür bu gice

_ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _ / _ _ . _

müstef’ilün / müstef’ilün / müstef’ilün / müstef’ilün

Kelimeler: bezm: [Far.] 1. İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi. 2. Topluluk, meclis. **efgân:** [Far.] Izdırapla bağırma, haykırma, feryat. **güüzâr:** [Far.] Gül bahçesi. **hoş:** [Far.] Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, iyi, güzel.

Kurallı Cümle: Bezmimiz Yahyâ’ya hoşdur. Bu gice şanki güüzâra geldük. Bülbülleri söyletmezüz, efgân bizümdür.

Diliçi Çevirisi: Eğlence meclisimiz Yahya’ya güzeldir. Bu gece şanki gülbahçesine geldük. Bülbülleri söyletmeyiz, ızdırapla bağırma (sırası) bizimdir.

“Sevgiliye ait özelliklerin bir çoğu bağlarda bahçelerde olan özelliklerdir. Şairin bahsettiği bahçede bir akarsu (şairin gözyaşları), çiçek (sevgilinin gül yanağı, gonca dudağı), kuşlar (âşık denen bülbül) bulunur. Bu bahçeden bahar hiç eksik olmaz. Bahar gelince bağ bezenir, süslenir, güzelleşir. Servisi, güülü, sünbülü, yasemeni, menekşesi, nergisi, lalesi, çınarı, narı; bülbülü, kumrusu, papağanı, tavusu ile bahçe bir seyran yeridir. Şair bu bahçede kendini mutlu hisseder. Böyle yerlerde bezm ve eğlence düzenlenir. O zaman da âşık, sevgili ve sâkî burayı süsler. Bu bahçe şiir denen meyveler verir.”⁷⁷⁹Âşık sevgilinin güzellik bahçesini görmüştür. Bu bahçe her çeşit güzelligi içinde bulundurmaktadır. Gördüğü bu güzellikler karşısında hayran olan âşık, sevgiliye ulaşamadığından dolayı bülbül gibi ızdırapla haykırır. Şair de bu güzellikler karşısında tıpkı bülbül gibi haykırmak ister. Şair şiirlerini söyleyeceği eğlence meclisinden bahsetmektedir. Şair, birbirleri ile bağlantılı olan; bülbül, efgan ve güüzâr kelimeleri ile tenasüp yapmıştır.

⁷⁷⁹ Pala, 173-174.

4.30.Yusûfi

[22a]

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

- 1 Mest-i medhûş-ı elesti bende-i perverdigâr
Çün bilürsin bu fenâ mülki degildür ber-karâr
- 2 Sendedür vech-i 'âlâ hulq-ı hasen aç cân gözün
Kim ola baħr-ı ma'nâda saña devr-i âşikâr
- 3 Pâdişâh-ı devr olasin 'âkıbet ölseñ gerek
Kıl hazer bâzû-yı ecel bir gün seni eyler şikâr
- 4 Görmek isterseñ eger vech-i haqqı şâf it
Kõnmasun mirât-ı kalbünde senüñ bir dem gubâr
- 5 Ey Yusûfi bu fenâya sũde çün kılduñ sefer
Gıtdigüñ mülk-i beķâdur aldanañ var yâdigâr

Gazelin Şerhi

- 1 Mest-i medhûş-ı elesti bende-i perverdigâr
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
Çün bilürsin bu fenâ mülki degildür ber-karâr
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _
fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **bende:** [Far.] Kul, köle, esir, tutsak. **ber-:** [Far.] Üzeri, üzere, üzerine, üzerinde. **çün:** [Far.] Çünkü, mademki. **elest:** [Ar.] Allah'ın ruhları yarattıktan sonra sorduğu (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) sorunun kısaltılmış şekli. **fenā:** [Ar.] Gelip geçici olma durumu, devamlı ve kalıcı olmama, ölümlü ve son bulucu olma, ölümlülük. **medhūş:** [Ar.] Ürkmüş, şaşkınlık ve korku içinde kalmış, dehşete düşmüş. **mest:** [Ar.] 1. Sarhoş. 2. Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı aklı başından gitmiş, sarhoş olmuş (kimse). **mülk:** [Ar.] 1. Taşınmaz mal. 2. Bir hükümdar veya devletin hükmü ve idaresi altında bulunan toprakların tamamı, memleket. 3. Ülke, alem, diyar, dünya. **perverdigār:** [Far.] Bütün yaratıkları besleyen ve yetiştiren, Allah.

Kurallı Cümle: Bende-i perverdigār mest-i medhūş-ı elesti çün bilürsin bu fenā mülki ber-karar degildir.

Diliçi Çevirisi: Allah'ın kulu! Elest (meclisinin) dehşetinin sarhoşluğu(nu) bildiğin için (dünyaya gönül verme). Bu ölümlü dünya kararlı değildir.

“Edebiyatımızda âlem, hem dini hem de tasavvufi anlayışlar içinde ele alınır. Âlem, ibret alınacak bir yurt, ilahi nakkaş olan Allah'ın bir nakşıdır. Onun belli bir düzen içinde devamını sağlar. İnsan aleme bakınca hemen yaratıcıyı hatırlamalıdır. Zaten dünya bir gezinti yeri, bir misafirhanedir. İnsan bu dünyada gurbette gibidir. Asıl vatan ise ahirettir. Onun için insan bu dünyada misafir olduğu evdeki kadar titiz davranmalıdır. Zaten dünya geçicidir. Ebedi olmayan bir zevk için insanın çaba harcaması boşunadır. Dünya dert ve sıkıntı yurdudur. Yaratılışında bir alçaklık, bir kararsızlık vardır. kimse orada emniyette sayılmaz. Her insana eziyet etmektedir.”⁷⁸⁰ Şair dünyanın gelip geçici olduğunu buranın sıkıntı yurdu olduğunu bilip ona göre hareket etmek gerektiğini, Allah'a Elest meclisinde verdiğimiz söz doğrultusunda işler yapmak gerektiğini anlatmaktadır. “Bezm-i Elest: Allah ruhlar alemini yarattığı zaman bütün ruhlara hitaben “Elestü bi-Rabbiküm (Ben sizin rabbiniz değil miyim?)” buyurunca ruhlar: “Kâlû: Belā (Evet sen bizim rabbimizsin dediler. İşte o zaman kabul eden insanoğlu dünya hayatına geldiği zaman bu verdiği sözde durmalıdır. Çünkü Allah sözünden dönen olmasın diye ruhları birbirine şahit tutmuştur.”⁷⁸¹ Şair,

---

⁷⁸⁰ Pala, 16-17.

⁷⁸¹ Pala, 72.

perverdigar, bende ve elest, kelimelerini kullanarak Allah'a söz verdiğimiz Elest meclise telmih, ey ünlemi ile nida yapmıştır.

2 Sendedür vech-i 'alā hulk-ı hasen aç cān gözün

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Kim ola baħr-ı ma'nāda saña devr-i āşikār

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fa'ilün

Kelimeler: **ālā:** [Ar.] Daha yüksek, daha yüce. **āşikār:** [Far.] 1. Açık, meydanda, gözle görülebilen, belli. 2. Açıkça, açık bir şekilde. **baħr:** [Ar.] Deniz, derya. **devr:** [Ar.] Dönme, kendi eksenini etrafında hareket etme. Bir şeyin çevresinde dolaşma. Zaman. **hasen:** [Ar.] Güzel. **hulk:** [Ar.] Doğuştan olan huy, yaratılış, tabiat. **ma'nā:** [Ar.] Anlam. **vech:** [Ar.] Tarz, biçim, yol.

Kurallı Cümle: Baħr-ı ma'nāda kim sana devr-i āşikār ola? Vech-i alā hulk-ı hasen sendedür can gözünü aç.

Diliçi Çevirisi: Manalar denizinde sana kim açıkça döner? En yüce sebep, güzel yaratılış sendedir, gönül gözünü aç.

“Büyüklik, genişlik, sonsuzluk, derinlik, bolluk gibi anlamları ifade eden deniz, bitmez tükenmez bir hazinedir. Tasavvufi edebiyatta deniz vahdeti, damlaları ve dalgaları ise kesreti simgeler. Hakikat ehli Allah'ı bir deniz, kâinâtı da dalgaları olarak görürler. Böylece dalgalar masivayı temsil eder.”⁷⁸² “Tasavvufun temelini yaratılış nazariyesi oluşturmaktadır. Buna göre vücūd-ı mutlak olan Allah aynı zamanda Kemāl-i Mutlak, Cemāl-i Mutlak ve Hüsn-i Mutlak'tır. Onun şanı kendini açığa çıkarmasıdır. Allah'ın aşk-ı zatî nedeniyle kendini görmek ve göstermek istemesi alemin yaratılmasına sebep olmuştur. İnsan nasıl kendini görmek için aynaya bakarsa Allah da kendi güzelliğini seyretmek için bir ayna hükmünde olan alemini ve onun en değerli olan varlığı olan insanı yaratmıştır.”⁷⁸³ Şair mana denizi ile Allah'ın birliğinden bahsetmektedir. Kâinat Allah'ın yansımasıdır. Bu sebeple yaratılan her şeyde Allah'ın güzelliğinden bir parça

⁷⁸² Pala, 111.

⁷⁸³ Pala, 440.

bulunur. Allah insanı en güzel şekilde yaratmıştır. En önemlisi insana akıl ve irade vermiştir. Gönül gözünün açılması kainattaki her şeyi Allah'ın yarattığını, yaratılan her şeyde O'ndan bir parça olduğunu fark edip ona göre amel etmekle olur.

3 Pâdişâh-ı devr olasin 'âkıbet ölseñ gerek

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Ƙıl hâzer bâzû-yı ecel bir gün seni ey⁷⁸⁴ler şikâr

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

Kelimeler: **âkıbet:** [Ar.] Son, nihayet. **bâzû:** [Far.] Güç, kuvvet. **devr:** [Ar.] Dönme, kendi ekseni etrafında hareket etme. Bir şeyin çevresinde dolaşma. Zaman. **ecel:** [Ar.] Ölüm zamanı, ömrün son demi. **hazer:** [Ar.] Kork, sakın, çekin. **şikâr:** [Far.] Av, avlanan hayvan.

Kurallı Cümle: Pâdişâh-ı devr olasin âkıbet ölseñ gerek. Hazer kıl, bâzû-yı ecel seni bir gün şikâr eyler.

Diliçi Çevirisi: Zamanın padişahı olsan da sonunda öleceksin, kork, ölüm zamanının kuvveti seni bir gün avlar.

“Dönme, dolaşma, zaman, çağ, insanın dünyaya gelip gitmesi anlamlarında kullanılan devr kelimesi en yaygın anlamını tasavvufta bulmuştur. Tasavvuftaki yaratılış nazariyesi bir devirden ibarettir. Çünkü bir varlık önce cansız, sonra bitki, daha sonra hayvan ve en sonunda da insan olarak vücut bulabilir. Eğer insan olarak dünyaya gelirse insan olasıya dikkat ettiği mertebeler sayesinde geri yürür ve Allah'a ulaşır.”⁷⁸⁵ Şair zamanın padişahı da olsan ölümle Allah'a döneceksin demektedir. İnsan padişah kadar güçlü kudretli olsa da Allah'ın kudreti karşısında acizdir. Bu dünyada önemli olan makam ve mertebe değil Allah için yapılan amellerdir. Şair devr kelimesini hem zaman hem de dönmek anlamında kullanarak tevriye yapmıştır.

4 Görmek isterseñ eger vech-i hâkkı şâf it⁷⁸⁶

⁷⁸⁴ Bu tef'ile vezne uymamaktadır.

⁷⁸⁵ Pala, 114.

⁷⁸⁶ Bu mısradaki kelime eksikliğinden dolayı vezin kusurludur.

Ḳonmasun mirāt-ı ḳalbünde senüñ bir dem ğubār

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **dem:** [Far.] Zaman, an, çağ. **vech:** [Ar.] 1. Yüz, çehre. 2. Tarz, biçim, yol. **ğubār:** [Ar.] 1. Toz, ince toprak. 2. Keder. **hakk:** [Ar.] 1. Doğru, gerçek. 2. Allah, Tanrı. **mirāt:** [Ar.] 1. Ayna, özgü. **saf:** [Ar.] İçine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temzi, duru, arı, berrak.

Kurallı Cümle: Vech-i hakkı görmek istersen eğer senün mirāt-ı kalbünde bir dem ğubār olmasun, saf it.

Diliçi Çevirisi: Gerçeğin yüzünü görmek istersen eğer kalbinin aynasında bir an toz bulundurma, temiz tut.

“Tasavvufta her şey zıttı ile var olduğu için Vücûd-ı Mutlak’ın zıttı olan âdem-i mutlak bir ayna olarak düşünülür. Âdem-i mutlak aynada görülen hayal gibidir. Aynada akseden eşya bir gölgeden ibarettir. Allah bir an tecelli etmemeyi murad etse her şey ortadan kalkar. Nitekim Allah insanı bir ayna olarak yaratmıştır. Onda kendi yansımını seyreder.”⁷⁸⁷ İnsan dünyalık isteklerden kurtulmadığı sürece gönül gözüyle hakikati (Allah’ın yansımını) göremez. Kişinin kalbi Allah’ın tecelli ettiği bir ayna gibidir. İnsan gönlünde dünyalık istekler bulundurduğu sürece Allah’a yakın olamaz. Şair, gönlü aynaya benzeterek teşbih-i belîğ, gönülde bulunan dünya sevgisini de toz olarak ifade ederek kinaye yapmıştır.

5 Ey Yusûfi bu fenāya sūde çün kılduñ sefer

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

Gitdigüñ mülk-i beḳādur aldanañ var yādigār

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

Kelimeler: **bekā:** [Ar.] Ölmezlik, ölümsüzlük, ebedilik, devamlılık. **fenā:** [Ar.] Gelip geçici olma durumu, devamlı ve kalıcı olmama, ölümlü ve son bulucu olma,

⁷⁸⁷ Pala, 47.

ölümlülük. **mülk:** [Ar.] Ülke, alem, dünya. **sefer:** [Ar.] Yolculuk, seyahat. **süde:** [Far.] Sürülmüş. **yādigār:** [Far.] Anı, hatıra.

Kurallı Cümle: Ey Yusûfî! Bu fenaya süde çün sefer kıldın. Yādigār aldanan var, gitdigin mülk-i bekādur.

Diliçi Çevirisi: Ey Yusûfî! Bu dünyaya sürgün için gönderildin. Bu hatıraya (dünyaya) aldanan var, gideceğin yer ebedi âlemdir.

İnsan, bu dünyaya Hz. Âdem cennetten kovulduğu için gelmiştir. Hz. Âdem'den insanlığa hatıra kalan geçici dünyaya sürülmektir. İnsanların çoğu bu geçici dünyanın güzelliklerine aldanır. İnsan bu dünyanın geçici olduğunun bilincinde olup gideceği ebedi dünyaya, ahirete hazırlanmalıdır. Şair sürgün kelimesi ile Hz. Âdem'in cennetten dünyaya sürülmesine telmih yapmıştır. Anlamca birbirinin zıttı olan fenâ (geçici) ve bekâ (ebedi) kelimeleri ile tezat, ey ünlemi ile nida yapmıştır.

4.31.Zâtî

[51b]

fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün

- 1 Didüm ey meh beni hicründe çok ağlatdı felek
Didi naz ile geçen yağmura tutma kepenk
- 2 Seni sevdiği günâh ise suçın bağışla
Kıyma miskîne meded hây meded hây dilek
- 3 Görmeyen tâze nihâli gül-i nesrînler ile
Görsün ol şühî kaçan kim giyer altunlu benek
- 4 Kınuma gamzelerün yok yire etmek toğrar
Yokdur arada meger anuñla haqq-ı nemek

5 Gel begüm cān vireyüm bu saña didüğüm çün
Baña ol gonca dehen gitdi Zātī sögerek

Gazelin Şerhi

1 Didüm ey meh beni hicründe çok ağlatdı felek

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

Didi naz ile geçen yağmura tutma kepenk

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün

Kelimeler: **felek:** [Ar.] 1. Gökyüzü, sema. 2. Dünya, alem. **hicr:** [Ar.] Ayrılık. **kepenk:** [?] Kapı, pencere, dükkan girişi vb. açıklıkları örtmek için takılan açılır kapanır kanat. **meh:** [Far.] Ay, ay gibi güzel, sevgili. **naz:** [Far.] Kendini beğendirmek amacıyla takınılan edalı tavır, cilve. 2. Bir şeyi istediği halde kendini ağıra satmak için hemen kabul etmeyip istemiyormuş gibi davranmak.

Kurallı Cümle: Ey meh! Felek beni hicründe çok ağlatdı didüm. Naz ile geçen yağmura kepenk tutma, didi.

Diliçi Çevirisi: Ey ay yüzlü (sevgilim)! Senden ayrı kalınca felek beni çok ağlattı, dedim. (Aşkın) cilvesinden olan yağmuru engelleme, dedi.

“Eskilere göre gök tabakası felekler dokuzdur. Her semada bir yıldız tasavvur edilmiştir. Bu yedi seyyar yıldızdan herbirinin dünyaya ve dünya üzerindeki canlı cansız her şeye hakim ve müteesiir olduğu farz olunmuş, her yıldız az çok uğurlu, uğursuz sayılmış ve herbirinin hususi tabiatları, hakim olduğu iklimleri, hakimiyet saatleri olduğu sanılmış, işte bu sebeple dünyada olup biten her şey feleğe isnad olunmuştur.”⁷⁸⁸Sevgiliden ayrı kalan âşık gözyaşı dökmektedir. Âşık bunun sebebini her zaman olduğu gibi feleğe yükler. Âşığa göre eziyet ve sıkıntıların sebebi sevgili değil, felektir. Âşık bu durumu sevgiliye söylediğinde sevgili; ayrılığın aşkın cilvesi olduğunu, âşığın bu yağmurlara engel olmamasını söyler. Çünkü sevgili âşığı denemektedir. Sevgiliden gelen sıkıntılara katlandığında âşıklıkta derecesi artacaktır.

⁷⁸⁸ Onay, 176.

Şair, gözyaşının çokluğunu ifade etmek için yağmur kelimesini kullanarak mübalağa, ey ünlemi ile sevgiliye seslenerek nida, sevgiliyi ifade etmek için meh kelimesini kullanarak açık istiare yapmıştır. Şair, meh ile naz, ağlamak ile yağmur kelimelerini alt alta simetrik bir şekilde vererek leff ü neşr yapmıştır.

2 Seni sevdiği günāh ise suçın bağışla

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / _ _

Kıyma miskīne meded hāy meded hāy dilek

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

fā'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün

Dilek: [T.] Olması istenen şey, istek, arzu, talep, rica.

Günāh: [F.] Kabahat, suç.

Hāy: [F.] 1. Eyvah, vah. 2. Bütün varlıkların kaynağı, ebedi ve hakiki hayat sahibi.

Meded: [Ar.] Yardım et, yetiş, aman, eyvah.

Miskīn: [Ar.] Aciz, zavallı (kimse).

Kurallı Cümle: Seni sevdiği günah ise suçın bağışla, meded. Hay dilek! Hay meded miskīne kıyma!

Diliçi Çevirisi: Seni sevmesi suçsa suçunu affet, yardım et. Aman âciz (âşığa) kıyma.

“Divan şiirinde âşığın aşkı bir günah gibidir. O günahı işlemeye kalkan cezasını da çekmelidir. Ancak sevgilinin suç bağışlayan bir padişah oluşu ile merhametli ve şefkatli oluşunun buna izin vermeyeceği düşünülür.”⁷⁸⁹ Şairin yardım ve bağışlanma dilediği sevgili Allah'tır. Kul işlediği günahlardan Allah'a sığınıp ondan bağışlanma dile Şair, hay kelimesini hem evyah ünlemi hem de Allah anlamına gelecek şekilde tevriyeli kullanmıştır.

3 Görmeyen tāze nihāli gül-i nesrīnler ile

⁷⁸⁹ Pala, 175.

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

Görsün ol şūhı kaçan kim giyer altunlı benek

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _

fā'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün

Kelimeler: benek: [Far.] Atlas zemin üzerine sırma işlemeli bir çeşit kumaş. **kaçan:** [ET.] Ne vakit, ne zaman ki. **nesrîn:** [Far.] Yaban gülü. **nihāl:** [Far.] 1. Fidan. 2. Fidan gibi taze ve düzgün vücutlu sevgili. **şūh:** [Far.] 1. Serbest ve neşeli tavırlı, işveli, cilveli (kadın). 2. Neşeli, canlı, hareketli, şen, kıvrak.

Kurallı Cümle: Gül ü nesrînler ile tāze nihāli görmeyen kaçan kim altunlı benek giyer ol şūhı görsün.

Diliçi Çevirisi: Gül ve nergisler arasında (sevgilinin) taze fidanı (andıran boyunu) görmeyenler (sevgili) altın işlemeli bir elbise giydiği zaman o güzelliği görsünler.

“Sevgilinin boyu uzun ve düzgün olmasından dolayı bir gül fidanı, bir nihāldir.”⁷⁹⁰
“Gül’ün sevgilinin yüzü ve yanağı ile sıkı münasebeti vardır. Gerek koku ve gerek renk bakımından çok güzel olan gül daima tazedir. Gülün yaprağı, dalı ve fidanı da güzeldir. Tazelik, incelik, narinlik, nazlılık bunlarında özelliğidir. Bunlar aynı zamanda sevgilinin boyu, yüzü, yanağı vs. olurlar.”⁷⁹¹ Şair altın işlemeli elbise ile sevgilinin ihtişamından bahsetmektedir. Onun yüz güzelliği ve boyunu görmeyenlerin bir de altın elbise içinde endamını görmesini ister. Burada sevgilinin altından elbise giymesi onun sıradan bir varlık olmadığını gösterir. Altın kumaştan elbiseyi ancak padişah gibi yüksek mevkide olan insanlar giyebilir. Şair, anlamca birbirlerinin karşıtı olan (evcil olan) gül ve nesrin (yabani gül) kelimeleri ile tezat, anlamca birbirleri ile ilgili gül, nesrin, nihāl kelimelerini kullanarak tenasüp yapmıştır.

4 Kānuma ğamzelerūñ yok yire etmek toğrar

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / _ _

Yokdur arada meger anuñıla haqq-ı nemek

⁷⁹⁰ Pala, 75.

⁷⁹¹ Pala, 172-173.

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _
fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün

Kelimeler: etmek: [ET.] Ekmek. **ekmek tuz hakkı:** Birinin ekmek yedirip iyilik ettiği kimse üzerindeki hakkı. **gamze:** [Ar.] Göz süzerek göz ucuyla bakma. **hakk:** [Ar.] 1. Doğru 2. Allah 3. Pay. **nemek:** [Far.] Tuz.

Kurallı Cümle: Gamzelerün yok yire kanuma etmek tograr. Meger anunla arada hakk-ı nemek yokdur.

Diliçi Çevirisi: Süzgün bakışın durduk yerde kanıma ekmek doğrar. Meger onunla aramızda tuz hakkı yok(muş).

“Kanına ekmek doğramak: 1. Birinin ölümüne yol açarak sevinmek. 2. Birini küçük düşürmek, birine zarar vermek.”⁷⁹² “Divan şiirinde sevgilinin bakışı gamzeyi doğurur ve öldürücü bir etkiye sahiptir. Gamze yalnızca bakışa dayanmayıp göz, kaş ve kirpiğin birlikte ortaya koyduğu bir harekettir.”⁷⁹³ Divan edebiyatında âşık, sevgili uğruna can vermeye hazırdır. Beyitte sevgilinin öldürücü etkiye sahip olan bakışı kendisine ulaşmış aslında istediği olmuştur. Sevgilinin âşığa sebepsiz yere eziyet etmesi onunla ilgilendiği içindir. Âşık, sevgilinin kendisiyle ilgilenmesinden memnundur ama kendisine merhamet etmesini de ister. Şair ekmek tuz hakkı, kanına ekmek doğramak deyimleri ile irsal-i mesel, sevgilinin bakışlarını kan döken bir katil gibi ifade edip sevgilinin bakışını kişileştirip teşhis yapmıştır.

5 Gel begüm cân vireyüm bu saña didüğüm çün

_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / _ _

Baňa ol gönca dehen gitdi Zati sögerek

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / _ _

fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fa'lün

⁷⁹² kanına ekmek doğramak TDK Sözlük Anlamı (sozluk.gov.tr)

⁷⁹³ Pala, 162.

Kelimeler: **beg:** [T.] Efendi, sahip. **dehen:** [Far.] Ağz. **gonca:** [Far.] Henüz açılmamış çiçek, tomurcuk. **sövmek:** [T.] Kötü söz söylemek. **zâtî:** [Ar.] Zaten.

Kurallı Cümle: Zâtî! Begüm gel sana bu cān vireyüm didigüm çün ol gonca dehen bana söğerek gitti.

Diliçi Çevirisi: Efendim gel sana bu canımı vereyim dediğim için gonca gibi ağzı (olan sevgili) bana kötü söz söyleyerek gitti.

“Divan edebiyatında can âşığın elindeki tek nakittir. Onunla sevgilisinin aşkını satın almak ister. Sevgilinin aşkından yüz çevirmesi canın bedeni terk etmesi gibidir. Sevgilinin dudağı can bağışlayan bir özellik taşır. Tabi bu dudaktan ortaya çıkan sözler de aynı niteliğe bürünür.”⁷⁹⁴ Âşık, elindeki tek nakdini sevgili uğruna harcamak ister ancak sevgili gonca gibi kapalı ağzından güzel bir söz söylemez. Aksine kötü sözler söyler. Âşığın canına karşılık sevgili kötü söz söylemekten vazgeçmez. Bu durum âşığı çok üzer. çünkü âşık hep sevgilinden güzel söz söylemesini bekler. Âşığın bu isteği hiçbir zaman gerçekleşmez.

Zâtî şairin mahlasıdır. Zaten anlamı da vardır. Sevgilinin gonca ağzından zaten güzel bir söz çıkmaz demektir. Şair mahlasını iki anlama gelecek şekilde kullanarak tevriye yapmıştır. Şair, sevgilinin ağzını kapalı olmasından dolayı goncaya benzeterek teşbih-i belîğ yapmıştır.

---

⁷⁹⁴ Pala, 83.

SONUÇ

Klasik Türk edebiyatında mecmualar, içinde çeşitli şairlere ait şiirler bulundurması bakımından divanlar kadar önemlidir. Çünkü şairlerin divanlarında bulunmayan şiirler mecmuada bulunabilmektedir. Bunun yanı sıra divanı bulunmayan ve kaynaklarda adı geçmeyen şairlerin şiirlerine yer vermesi bakımından çok önemlidir. Mecmualardan derlenerek şairlerin divanlarının tertip edildiği de bilinmektedir.

Metin şerhindeki amaç şiirleri anlamak, günümüz insanının anlayabilmesini sağlamak ve tanıtmaktır. Bu amaçla mecmua içerisinde mevcut divanlarda yer verilmeyen ve kaynaklarda divanı hakkında bilgi bulunmayan otuz bir şairin toplam otuz beş gazeli şerh edildi. Şerh sonucunda sevgilinin sıklıkla kullanılan; çeşm, leb, saç, kaş, gamze, hat, hadd, rû, kadd vs. güzellik unsurlarından bahsedildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra istiare yoluyla sevgiliyi ifade etmek için “nesrin” (yaban gülü) kelimesi de kullanılmıştır. Sevgilinin ihtişamını anlatmak için “altunlu benek” tamlaması kullanılmıştır. Şairler genel olarak açık istiare, tenasüp, teşbih-i belîğ, istifham, tevriye, nida, telmih gibi söz sanatlarını sıklıkla kullanmışlardır. Bunların dışında sihr-i helal, kapalı istiare, rücu, hüsn-i talil, leff ü neşr, irsal-i mesel, te‘kidü’l-medh bimâ yüşbihü’z-zem gibi söz sanatları yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca iki beyitte şairler yaptıkları söz sanatlarına “âl” (hile) kelimesi ile ipucu vermişlerdir.

Ferhad-Şirin, Hüsrev, Leyla ile Mecnun, Cem, Kerbelâ, Hallâc-ı Mansur, Bezm-i Elest, Hz. Âdem gibi tarihi kişilere telmih yapılmıştır. Bunlar dışında Rum, Hucend, Necef, Çin gibi diyarlardan da bahsedildiği görülmektedir.

Şiirlerde; boynuna tuz torbası takmak, kanına ekmek doğramak, (ekmek ve) tuz hakkı, ayağına yüzler sürmek deyimleri de kullanılmıştır.

Genel olarak şiirler aşk ve sevgili üzerine yazılmıştır. Bunun dışında tasavvufî konulara, insanın dünyaya gelme sebebi, dünyanın gelip geçiciliği, dönek oluşu, dünyada olup biten her şeyin feleğin dönmesiyle alakalı olması, devir nazariyesi gibi konular üzerinde şekillenmiştir.

Şerh edilen gazeller içerisinde harekelendirmede yapılan yanlışlıktan dolayı Selefî olarak okunan şairin fihristten yola çıkarak Selikî olduğu tespit edildi. Mecmua üzerine yapılan diğer çalışmada mahlassız olarak belirtilen bir gazelin Mecnunî mahlaslı şaire ait olduğu gazelin şerhi sonucunda bağlamdan yola çıkarak belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Abılkasımov, B. vd. (2004). *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*. IV. cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Abılkasımov, B. vd. (2006). *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*. V. cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Abılkasımov, B. vd. (2006). *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* VI. cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Açık, N. vd. (2004). *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* III. cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Açıkgöz, N. vd. (2001). *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* I. cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ağca, F. vd. (2003). *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* II. cilt. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ahmet Atilla Şentürk, A. K. (2018). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul : Dergah Yayınları.
- Ahmet Mermer, N. K. (2016). *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ak, C. (1977). Muhibbi Divanı, Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Yayınları.
- Ak, C. (2001). *Bağdatlı Ruhi Divanı Karşılaştırmalı Metin I.-II. cilt*. Bursa : Uludağ Üniversitesi Yay.
- Akkaya, M. (1992). Şemsi Paşa Divanı (İnceleme- Edisyon Kritikli Metin) Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Akkuş, M. (1991). Nefi Sanatı ve Türkçe Divanı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin), Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi SBE. TDE. Anabilim Dalı.
- Aksoyak, İ. H. (haz.) (2018). *Gelibolulu Mustafa Âli Divanı*. Kültür Turizm Bakanlığı e-Kitap: 58695, gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr)
- Arslan, Ö. (2013). Ubeydi Divanı (Metin-İnceleme), Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE. TDE. Anabilim Dalı.
- Atalay, V. (2017). Divan-ı Vechi, Yüksek Lisan Tezi. Erzurum : Erzurum Atatürk Üniversitesi, SBE. TDE. Anabilim Dalı.
- Ayan, H. (1981). *Cevri Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Aydemir, Y. (2000). *Behiştî Divanı*. Ankara: MEB Yayınları.

- Bayat, F. (2017). *Türk Mitolojik Sistemi (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi)* 1. cilt. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bayat, F. (2016). *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dişi, Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler, İyeler ve Demonoloji)* 2. cilt. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bozkurt, F. (2007). XVI. Yüzyıla Ait Bir Şair Mecmuası, Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi SBE.
- Buyurdu, G. T. (2012). Mu'idi Divanı (Metin-Çeviri) Doktora Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi SBE. TDE. Anabilim Dalı .
- Canım, R. (1996). Metin Şerhi Geleneğimiz Çerçevesinde Tarlan ve İpekten'in Kaleminden Fuzuli'nin "Sana Redifli Gazeli". *Fuzuli Kitabı: 500. Yılında Fuzuli Sempozyumu Bildiriler* (s. 129-140). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı.
- Cankurt, G. ç. (2015). Figani Divanı Gramatikal İndeksi, Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üni. SBE. TDE. Bölümü.
- Cemal Kurnaz, A. T. (2016). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1977). *Yahya Bey Divan (Tenkidli Basım)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çelebioğlu, A. (1989). Yunus'un Şerhleri ile İlgili Şerhler. *Türk Edebiyatı İstanbul* 193, 25-30.
- Çetin, İ. (1993). Derzi-zade Ulvi (Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Divanının Tenkidli Metni) Yüksek Lisans Tezi. *Fırat Üni. S.B.E.* Elazığ.
- Demirel, Ş. (2004). Şehri (Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili), Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, SBE.
- Develioğlu, F. (1984). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları .
- Doğan, M. N. (haz.) *Avni (Fatih) Divanı*. Kültür Turizm Bakanlığı e-Kitap: 10595,avnfatihdivanimuhammednurdoganpdf.pdf (ktb.gov.tr)
- Erdoğan, M. (haz.) (2017). *Bursalı Rahmi ve Divanı*. Kültür Turizm Bakanlığı e-Kitap: 55910,bursali-rahmi-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr)
- Gıynaş, A. K. (haz.) (2017). *Pervâne Bey Mecmuası*. Kültür turizm e-Kitap: 55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf (ktb.gov.tr)

- Gökalp, H. (2001). Fasihi Divanı (İnceleme-Metin) Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üni. SBE. TDE. Anabilim Dalı.
- İpekten, H. (2014). *Baki Hayatı- Sanatı-Eserleri-Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İsen, M. (1990). *Usuli Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaçalin, M. S. (haz.) *Âhî Divan*. Kültür Turizm Bakanlığı e-Kitap: Ahî (ktb.gov.tr)
- Kaplan, Y. (2013). Milli Kütüphane "Yz. A. 7521" Numaralı Şiir Mecmuası Üzerine . *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 89-114.
- Kavruk, H. (haz.) Şeyhülislam Yahya Divanı. Kültür Turizm Bakanlığı e-Kitap: 10655,seyhulislamyahyadivanihasankavrukpdf.pdf (ktb.gov.tr)
- Kırkklıç, H. A. (2012). *Muradi Divanı (İnceleme, Tıpkıbasım)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eseler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kılıç, F. Macit, M. vd. (2012). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kortantamer, T. (1994). Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları S. 8*, 1-10.
- Köksal, M. F. (haz.) (2017). *Mecma'u'n-Nezâ'ir*. Kültür Turizm e-Kitap: 56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf (ktb.gov.tr)
- Kurt, B. (2017). Remzi Divanı (İnceleme-Metin) Yüksek Lisans Tezi. *Dumlu Pınar Üniversitesi* . Kütahya: Dumlu Pınar Üniversitesi S.B.E. T.D.E. Anabilim Dalı.
- Küçük, S. (haz.) *Bâkî Divanı* Kültür Turizm Bakanlığı e-Kitap: KASİDELER (ktb.gov.tr)
- Külekci, N. (1985). Gani-zade Nadiri (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserler: Divanı ve Şehnamesinin Tenkitli Metni) Doktora . Erzurum : Atatürk Üniversitesi TDE. Bölümü.
- Levend, A. S. (2015). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Mehmet Çavuşoğlu, M. A. (1981). *Hayreti Divanı (Tenkidli Basım)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Mehmet Çavuşoğlu, M. A. (1987). *Zati Divanı Gazeller Kısmı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) III. cilt*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Mehmet Çavuşoğlu, M. A. (1989). Üsküplü İshak Çelebi Divan (Tenkidli Basım). İstanbul: İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.
- Mengi, M. (1997). "Metin Şerhi Tahili ve Tenkidi Üzerine Düşünceler". *Dergah* 8, 93.

- Mengi, M. (2015). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mermer, A. Koç Keskin, N. (2016). *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Mustafa İsen, O. H. (2011). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Okatan, H. İ. (1995). Kafzade Faizi (Hayatı, Eserleri, Sanatı-Tenkitli Divan Metni) Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi SBE. TDE. Anabilim Dalı.
- Özmen, M. (2017). *Ahmed-i Dai Divan*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Saraç, Y. (haz.) Emrî Divanı. Kültür Turizm e-Kitap: Yekta Tez (ktb.gov.tr)
- Şeker, B. (2019). Milli Kütüphane 06. Mil. Yz. A. 7521 Numaralı Şiir Mecmuası (İnceleme-Metin) Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE. TDE. Anabili Dalı.
- Tarlan, A. N. (1937). *Metinler Şerhine Dair*. İstanbul: Suhulet Basımevi.
- Tarlan, A. N. (1970). *Zati Divanı Gazeller Kısmı II. Cilt*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tarlan, A. N. *Zati Divanı Gazeller Kısmı I. cilt*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1992). *Necati Beg Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarlan, A. N. (2014). *Fuzuli Divanı Şerhi 8. Baskı*. Ankara: Akçağ Yayınları .
- Terzi, E. Y. (1999). "Metin Şerhi ile İlgili Görüşler". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 5, 59-68.
- Uzun, M. (2003.). "Mecmua" maddesi Diyanet İslam Ansiklopedisi. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Üst, S. (haz.) (2018). *Edirneli Nazmî Divanı*. Kültür Turizm e-Kitap: 57766,edirneli-nazmi-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr)
- Üzgör, T. (1991). *Fehim-i Kadim Hayatı, Sanatı, Divanı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

İnternet Kaynakları

<http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

<https://turki.cagdassozluk.com/osmanlica-sozluk.html>

Kubbealti Lugati (lugatim.com)

Lehce-i Osmani Osmanlica Sozluk (cagdassozluk.com)

Lugat-ı Ebuzziya Tefvik - Osmanlıca Sozluk (cagdasozluk.com)

Osmanlıca İmla (cagdasozluk.com)

Osmanlıca Sozlukler

Osmanlıca Sözlük | Kamusiturki.com

Osmanlıca Türkçe Sözlük, lügât, لغت (luggat.com)

TDV İslâm Ansiklopedisi (islamansiklopedisi.org.tr)

Türk Dil Kurumu Sözlükleri (sozluk.gov.tr)

Yazım Kuralları – Türk Dil Kurumu (tdk.gov.tr)

Yeni Türkçe Lugat - یڭی تورکجه لغت (cagdasozluk.com)

